

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Emin Özdemir

AÇIKLAMALI ATASÖZLERİ SÖZLÜĞÜ

GENİŞLETİLMİŞ 7. BASIM

Bilgi Yayınevi

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi <https://rantey.org>

ISBN 975 - 494 - 965 - 4

2001 . 06 . Y . 0105 . 2009

Genişletilmiş Yedinci Basım

(Bilgi Yayınları'nda

Birinci Basım)

Kasım 2001

BİLGİ YAYINEVİ

Meşrutiyet Caddesi, No: 46/A, Yenişehir 06420 / Ankara

Tlf : (0-312) 434 49 98 - 434 49 99 - 431 81 22

Faks : (0-312) 431 77 58

BİLGİ KİTABEVİ

Sakarya Caddesi, No: 8/A, Kızılay 06420 / Ankara

Tlf : (0-312) 434 41 06 - 434 41 07

Faks : (0-312) 433 19 36

BİLGİ DAĞITIM

Narlıbahçe Sokak, No: 17/1, Cağaloğlu 34360 / İstanbul

Tlf : (0-212) 522 52 01 - 520 02 59

Faks : (0-212) 527 41 19 Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

EMİN ÖZDEMİR

Açıklamalı

Atasözleri Sözlüğü

EMİN ÖZDEMİR'İN BİLGİ YAYINLARI'NDAN ÇIKAN KİTAPLARI

1. Türk ve Dünya Edebiyatında
Dönemler-Yönelimler
2. Yazınsal Türler
3. Erdemin Başlı Dil
4. Açıklamalı-Örnekli Deyimler
Sözlüğü
5. Eleştirel Okuma
6. Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü

ATASÖZLERİ

Bir anlatım içinde eksiz ve ekli sözcüklerin yanı sıra, birden çok sözcükten oluşan kalıplaşmış sözler de bulunur. Atasözleri, deyimler, dualar, ilençler, bilmeceler, tekerlemeler... gibi.

Bu kitabın konusu atasözleridir. Atasözleri, bir kavramı, bir düşünceyi, bir olay ya da olguyu az sözle anlatmak ve daha etkili, daha inandırıcı kılmak için başvuru olan anlatım yollarından biridir. Bu kitapta bunu gösteren canlı örnekler yer almıştır. Konuşma ve yazı dilimizde en sık kullanılan atasözleri seçilmiş, bunların anlamları yalın bir biçimde açıklanmıştır. Ayrıca, kitabın sonuna atasözlerinde geçen kimi sözcüklerin anlamlarını gösteren bir sözlükçe eklenmiştir.

Birçok kimse, atasözleriyle deyimleri birbirine karıştırır; atasözü olmayan sözü de atasözü sanır. Bunun için atasözlerinin anlamlarını açıklamaya geçmeden önce, niteliklerini, deyimlerden ve özdeyişlerden ayrılan yanlarını belirtmekte yarar var.

ATASÖZLERİNİN NİTELİKLERİ

1) Atasözü, (eski adı: Darbimesel) atalarımızın uzun gözlemlere ve denemelere dayanan yargılarını, bilgece düşünce, öğüt ya da âdet, gelenek, inanç niteliği içinde ve genel kural olarak belirten; kalıplaşmış, özgün biçimleri bulunan, kamuca benimsenmiş özdeyişlerdir:

Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır. (Gözlem)
Eski dost düşman olmaz. (Deneme)
Korkunun ecele faydası yoktur. (Bilgece düşüncü)
Ev alma, komşu al. (Öğüt)
Bal tutan parmağını yalar. (Âdet)
Hocanın vurduğu yerde gül biter. (Gelenek)
Ananın bahtı kızına. (İnanç)

2) Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Bu kalıbın biçimi bozulamaz ve sözcükleri değiştirilemez. Örneğin, **Al malın iyisini, çekme kaygısını** atasözünün biçimi bozularak **Malın iyisini al, kaygısını çekme** denilmez. Sözcük değişikliği yapılarak **Al eşyanın iyisini, çekme sıkıntısını** denilse bu da atasözü olmaz. Atasözleri en uygun sözcüklerle en güzel biçimde söylenmiştir.

3) Kimi atasözleri önemli olmayan biçim ve sözcük değişiklikleriyle de söylenir. Örneğin, **Ayağını yorganına göre uzat** sözünün, **Yorganına göre ayağını uzat** biçimi de doğrudur. **Karğa, mandayı babasının hayırına bitlemez** sözünün ise **Saksağan, danayı hayırına bitlemez** biçimi de vardır.

4) Atasözleri cümle olarak kurulmuştur. Çoğu bir, kimisi de iki-üç cümledir: **Mızrak çuvala girmez – Az kaz uz kaz boyunca kaz...** gibi.

Eksilteli cümle biçiminde olan atasözleri de vardır. Bunların söylenmemiş sözleri bizim anlayışımızla tamamlanır: **Az veren candan, çok veren maldan...** gibi.

5) Atasözlerinin çoğu değişmeceli anlam taşır; bir söz sanatı ile süslüdür; dize ve beyit olanları vardır. Örnekler:

Ağlamayan çocuğa meme vermezler.
Bülbülü altın kafese koymuşlar, ah vatanım demiş.
Tarlayı taşlı yerden, kızı kardaşlı yerden.
Sana vereyim öğüt: Ununu kendin öğüt.

6) Kimi atasözleri değişmeceli anlam taşımaz; gerçek anlamıyla kullanılır. Örnekler:

Bugünkü işini yarına bırakma.

Son pişmanlık fayda etmez.

Varını veren utanmamış.

Baba malı tez tükenir, evlat gerek kazana.

7) Kimi atasözleri tanıma ters düşen nitelikte, yani yanlış düşünce, yanlış öğüt, yanlış gözlem gibi görünür. Oysa bunlar, alay, eleştiri, yerme, öfke gibi anlatımlarla bizi uyararak, doğruyu dolaylı yoldan belirtir. Örnekler:

Gemisini kurtaran kaptandır.

Testiyi kıran da bir, suyu getiren de.

Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.

Devletin malı deniz, yemeyen domuz.

Bana dokunmayan yılan bin yaşasın.

Gelen gideni aratır.

Deyimlerle atasözlerini karıştırmamalı

Cümle biçimindeki deyimlerle atasözlerini karıştırmamak gerekir. Atasözleri, genel kural niteliğini taşır. Yani, yalnız özel bir durum karşısında değil, her zaman doğrudur. Deyimler genel kural niteliği taşımaz, sadece özel bir durum karşısında doğrudur. Örneğin, **Korkunun ecele faydası yoktur – Demiri tavında dövme** sözleri atasözüdür. Çünkü, her ikisi de değişmez kuraldır; herkes için her zaman doğrudur. Öğüt olan atasözleri de genel kural değerindedir: **Düşmanın karınca ise hor bakma** sözü gibi.

Öte yandan, **Ele verir telkini, kendi yutar salkımı – Geçti Bor'un pazarı, sür eşeğini Niğde'ye** sözleri deyimdir. Çünkü bunlar değişmez kural değildir; herkes ve her olay için söylen-

mez. Birincisi yalnız, başkasına doğru yolu gösteren, ama kendisi bunun tersini yapan kişiler için söylenir. İkincisi de ancak, bir iş vaktinde yapılmadığı ve fırsat kaçırıldığı zaman söylenebilir.

Özdeyişlerle atasözlerini karıştırmamalı

Özdeyiş, (eski adı: Vecize) daha çok aydınlarca bilinen, kısa, özlü ve derin anlamlı sözdür. Kimisinin söyleyeni bellidir, kimisinininki belli değildir. Özdeyişte ulusal özellik aranmaz.

Atasözleri ise, halkın ortak bilincinden doğmuştur. Hem biçim, hem de içerik yönünden ulusal ve özgün nitelikler taşır. Yalnız aydınlar arasında değil, halk arasında da çok yaygındır. Birkaç özdeyiş örneği:

Malı az olan değil, istekleri çok olan züğürttür. (Seneca)

İsteğine egemen ol, vicdanına tutsak. (Aristo)

Düşmanların en büyüğü, düşmanlığını saklayandır.

(Hz. Ali)

Dünya bir sınav alanıdır. (Atatürk)

Çalışma, kişisel ve toplumsal bir zorunluluktur. (Atatürk)

Her şey çoğaldıkça ucuzlar, terbiye çoğaldıkça pahalıdır.

Güzel, etkili biçimde konuşma ve yazma, Türkçemizin vazgeçilmez söz değerlerini tanımayı, bunları bilinçle kullanmayı gerektirir. Elinizdeki sözlük, bu doğrultuda sizlere yardımcı olmak ereğiyle hazırlanmıştır. Türkçemizde kullanılan en yaygın atasözleri derlenmiş, bunlar yalın bir biçimde açıklanmıştır.

Her atasözü uzun gözlem ve deneyimlerin sonunda söylenmiştir. Başlıbaşına bir yaşam gerçeğini yansıtır. Bu yönden atasözlerini ve açıklamalarını okurken hem yaşantınız zenginleşecek hem de yorum gücünüz, kavrama ve anlama gücünüz gelişecektir.

Emin Özdemir

A

**Aba da bir diba da bir giyene,
güzel de bir çirkin de bir sevene.**

Bir şeyin değeri onu seçen ve kullanan kimsenin tutumuna bağlıdır. Sözelimi beğenilerek giyilen bir elbisenin kumaşını ister kalın, kaba olsun, ister ince ve süslü. Giyen için fark etmez. Sevmede de böyledir bu. Seven kimse güzel, çirkin ayrımı yapmaz, sevdiğinin güzel mi, çirkin mi olduğunu düşünmez.

Abanın kadri yağmurda bilinir.

Kullandığımız eşyaların ve araçların yaşamımızdaki yeri onlara gerekseme duyduğumuz durumlarda ortaya çıkar.

Aba vakti yaba, yaba vakti aba.

İnsan, gerekseme duyduğu ve kullanacağı şeyleri mevsiminden önce, bunların kullanılmadığı zamanlarda almalıdır. Böyle yaparsa alacaklarını ucuza alır. Kışın yazlık giysilerini, yazın da kışlık giysilerini alması gibi.

Abdal, abdalın ne onduğunu ister, ne bulduğunu.

Yoksulluk içinde sıkıntılı bir yaşam süren kimseler, kendileri gibi olanların daha iyi koşullara kavuşmasını istemezler.

Abdala "kar yağıyor" demişler, "titremeye hazırım" demiş.

Zor ve sıkıntılı durumlara alışık kimseler, karşılaşacakları güç koşullardan ürkmezler. Çünkü bunlara katlanmayı yaşayarak öğrenmişlerdir.

Abdal ata binmiş, bey oldum sanmış.

Görgüsü kıt, eğitimi yetersiz bir kişi önemli bir işin başına geçse böbürlenip çalım satmaya başlar. Bu işin kendi hakkı olduğunu öne sürer.

Abdal düğünden, çocuk oyundan usanmaz.

İnsanın yaptığı bir iş ona zevk veriyorsa onu bırakmak istemez, sürekli olarak da çalışsa, hep aynı işi de yapsa bir bıkkınlık duymaz.

Abdalın dostluğu köy görününceye kadar.

Kimi kişiler çıkarları için bize ilgi ve yakınlık gösterirler. Bizden yararlanıp beklediklerini elde ettiler mi tutumlarını değiştirir bizimle ilgilerini keserler.

Abdalın karnı doyunca gözü pabucundadır (yolda olur).

Kimi kişiler dostluk ve arkadaşlıklarını bir çıkara dayandırır; onu elde edince de dostlukları, arkadaşlıkları biter.

Abdal tekkede, hacı Mekke'de bulunur.

Herkesin sürdürdüğü, kendine özgü bir işi vardır. O iş nerede yapılıyor, nerede yürütülüyorsa orada bulunurlar.

Abdal yağı bol bulunca kâh borusuna çalar, kâh gerisine.

Aklı kıt ama parası pulu çok varlıklı kişiler, mallarını düşünmeden gereksiz ve yararsız şeylere harcarlar.

Acabanın sırası değil, acele lazım.

Bir iş acele yapılmayı gerektiriyorsa şöyle mi olsun, böyle mi olsun diye üzerinde düşünülmemelidir. Öyle olursa zamanında yetişmez, o işten beklenen gerçekleşmez.

Aca dokuz yorgan örtmüşler, yine uyumamış.

1. Aç olan kimse, içinde bir ezinti duyar. Bunun için de ya tağı ne denli rahat olursa olsun yine uyuyamaz.
2. Bir şeye büyük bir gereksinim duyan kişi, o gereksinimi giderilmedikçe rahat edemez.

Acele etsen de iş olacağına varır.

Kimi durumlarda işin hemen bitmesini isteriz. Ancak işin

akışını değiştirmek elimizde olmaz. İş bizim istediğimize göre değil de kendi akışına göre sonuçlanır.

Acele işe şeytan karışır.

Bir işi yaparken hemen bitireyim diye ivmeyiniz, iverseniz şaşırır, yanlışlıklar yaparak olumlu sonuç alamazsınız.

Acele ile menzil alınmaz.

Acele davranmakla bir işte daha çabuk sonuç alacağımızı sanmaktan kaçınmalıyız. Her işin bir süresi vardır.

Acele yürüyen yolda kalır.

İş yapmanın da bir yolu yordamı vardır. İven kişi bu yolun dışına çıkar, şaşırıp işleri birbirine karıştırır ve sonuca ulaşamaz.

Acemi katır kapı önünde yük indirir.

Bir kimse yapacağı bir işte bilgisi, becerisi yoksa, kendisinden beklenen işi yanlış yapar, daha başındayken işi bırakır.

Acemi nalbant kürt eşeğinde (öğrenir, usta olur) dener kendini.

Kişi seçtiği işte ustalığa deneye deneye ulaşır. Bunun için de başlangıçtaki denemelerini değersiz, ziyan olup gitmesinde bir sakınca olmayan şeyler üzerinde yapar.

Acı acıyı keser, su sancıyı.

Bir sıkıntı ya da güçlük üzerine daha ağır bir sıkıntı ya da güçlük gelirse önceki unutulur, duyulmaz olur.

Acıkan doymam sanır, susayan kanmam sanır.

Bir şeyi uzun süre elde edemeyen, onun gereksinimini duyan kişi, o şeye karşı, gereksinmesini karşılayandan daha çoğunu elde etme duygusu içinde bulunur.

Acıkan ne yemez, acıyan ne demez.

İnsan geçim sıkıntısı içindeyse bu sıkıntısını giderecek işin türü ne olursa olsun onu yapmaktan kaçınmaz. Bunun gibi bir yeri acıyan ya da bir şeyden canı yanan bir kişi de ağzına geleni söylemekten çekinmez.

Acıklı başta akıl olmaz.

Bir derdi ya da sıkıntısı olan kimse sağlıklı biçimde düşünemez. Bu yüzden de akılla ve düşünceyle bağdaşmayan işler yapar.

Acıkmış kudurmuştan beterdir.

İnsan, bir şeyden uzunca bir süre yoksun kalırsa onu bulduğu zaman hemen kendinden geçercesine üzerine atılır, elde etmeye çalışır. Tek düşündüğü yoksun kaldığı o şeydir.

Acından ölmüş yok.

Kişi, aç yaşayamaz. İşi gücü, parası pulu olmayabilir. Ancak ne yapar, ne eder, karnını doyuracak bir olanak sağlar.

Acındırırsan arsız olur, acıktırırsan hırsız olur.

Yardım ederek korumaya çalıştığınız bir kimsenin durumunu başkalarına anlatarak ona acındırmaya kalkmayın. Böyle biri bunun ayırdına vardı mı arsızlaşarak başkalarını da sömürmeye kalkışır. *krş.* "Çok söyleme arsız edersin, aç bırakma hırsız edersin."

Acı patlıcanı kırağı çalmaz.

Herkesi tedirgin eden, herkese zarar veren bir olay, işe yaramayan, doğanın sertliklerine alışmış olan birine dokunmaz.

Acı (kötü) söz insanı (adamı) dininden çıkarır.

Ağır ve incitici sözler bir kimseyi çileden çıkarır. Böyle biri hiçbir ölçü ve kural tanımadan her türlü kötülüğü yapar. *krş.* "Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır."

Acıyan çok ama ekmek veren yok.

Yokluk ve yoksulluk içindeki kimselerin durumuna üzülenler çok olur. Ancak üzülen bu kişiler maddi bir yardıma yanaşmazlar.

Acıyan uyumuş, acıkan uyumamış.

Açlık hiçbir şeye benzemez. İnsan her türlü acıya katlanabilir ama açlığa katlanamaz.

Aç aç ile yataınca arada dilenci doğar.

Ana-baba yoksulsa onlardan doğacak çocuk da yoksul olur elbette.

Aç aman bilmez, çocuk zaman bilmez.

Aç olan bir kimse ile çocuk arasında bir benzerlik vardır. Nasıl aç birine gösterilecek özürler onun açlığını gideremezse, açlığını susturamazsa çocuk da bir şey istedi mi onu hemen elde etmek ister, beklemeye yanaşmaz.

Aç anasa da kaç.

Açlık kişiye her türlü kötülüğü rahatça yaptırtabilir. Aç bir kimse en yakınlarına bile kötülük yapabilir. Bu yüzden onlar için de çekinilecek biridir.

Aç aslandan tok domuz yeğdir.

Soyluluk ya da güçlülük tek başına bir anlam taşımaz. Soylu olmayan ama para kazanabilen biri, soylu olmasına karşın para kazanamayanlardan daha üstün tutulur, daha değerli sayılır.

Aç at yol almaz, aç it av almaz.

Bir işte çalışacak kişilerden verim almak için onların karınlarını doyurmak gerekir. Böyle olmaz da aç bırakırsak, onlardan gereği gibi yararlanamayız.

Aç ayı oynamaz.

Bir kimse emeğinin tam karşılığını almalı ve doymalı. Böyle olmaz da o kişi emeğinin karşılığını alamaz, karnını doyuramazsa o insan kendisinden beklenen işi yapamaz.

Aç bırakma hırsız edersin, çok söyleme arsız (yüzsüz) edersin.

bkz. "Çok söyleme arsız edersin..."

Aç doymam, tok acıkmam sanır.

Aç bir kimse ile tok birinin durumları birbirine tümüyle karışttır. Biri hiç doyamayacağını sanırken, öteki de hiç acıkmayacağını sanır. Bunun gibi yoksul biri kazandıkça daha çok kazanmaya çalışır, zenginse durumunun değişmeye-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ceğini, hep aynı düzeyde kalacağını düşünerek kazancını artırmayı düşünmez.

Aç elini kora sokar.

Açlık, insanı her türlü tehlikeli işi yapmaya zorlar. Açlığını gidermek için ölümü bile göze almaktan çekinmez.

Aç esner, âşık gerinir.

İnsanların davranışlarını içinde bulundukları koşullar belirler. Bu koşullara göre herkesin ayrı bir davranışı ve durumu vardır.

Aç gezmekten tok ölmek yeğdir.

Aç insan yaşamının tadına varamaz, onun güzelliklerini göremez. Bunun için ölümlük bile tok olmak, aç yaşamaktan daha iyidir.

Aç gözünü, yoksa açarlar.

İnsan, çevresinde olup bitenlerle ilgilenmeli, kendisini zardan korumalı. Bu tür bir davranışta bulunmazsa kötü olaylarla karşılaşır, bu olaylar onu uyarır.

Açık ağız aç kalmaz.

Ne istediğini bilinçle ve inatla, bıkmadan açık seçik anlatmasını bilen kimse aç ve işsiz kalmaz.

Açık göte herkes tükürür.

Kaba, ilkel, utanç verici eylemleri ve davranışları herkes kınar ve tiksintiyle karşılar.

Açık kaba it değer (siyer).

Gizlenmesi ve başkalarına söylenmemesi gereken şeyler açıklanır ya da herkese söylenirse bundan çok büyük zararlar ve kötü sonuçlar doğar.

Açık yaraya tuz ekilmez.

Bir kimsenin acısı ve üzüntüsü taze ise ona bu acının nedenini anımsatacak, üzüntüsünü artıracak söz ve davranışlardan kaçınmak gerekir.

Açılan solar, ağlayan güler.

Yaşamda hiçbir şey olduğu gibi kalmaz. Durumlar tersine

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

dönebilir. Zengin olan yoksullaşır, güzel olan çirkinleşir. Bunun gibi acılı, mutsuz kişiler de mutluluğa kavuşabilir.

Açın gözü ekmek teknesinde olur.

İnsanoğlu, özellikle kendisi için, varlığını sürdürmesi için, zorunlu ve yararlı olan şeylerle ilgilenir.

Açın imanı olmaz.

İnsan aç kalınca karnını doyurabilmek için her türlü kötü yola başvurur. Böyle birini hiçbir din ve ahlak kuralı engelleyemez.

Açın karnı doyar, gözü doymaz.

1. Çok aç kalmış ya da acıkmış biri bol yiyeceğe kavuştuğunda karnını iyice doyursa bile aç kalma korkusundan sıyrılamaz. Bunun için de gözü yiyecekte olur yine.
2. Tutkulu bir insan, elde ettikleriyle yetinme bilmez, daha fazlasını ister.

Açın koynunda ekmek durmaz.

Para, insanın gereksinimlerini karşılamak içindir. Gereksinimleri çok olan bir kimse, kazandığını harcamak zorunda kalır. Bu yüzden de para biriktiremez.

Açın kursağına çörek dayanmaz.

Yoksul birinin gereksinimlerini karşılamak kolay değildir. Bir eksiği karşılansa bir başkası çıkar ortaya.

Açın uykusu gelmez.

bkz. "Aça dokuz yorgan örtmüşler..."

Aç ile eceli gelen söyleşir.

Açlık, insana her şeyi yaptırır. Aç bir kimse, karnını doyurma uğrunda karşısına dikilecek, onun durumunu anlayamayacak biriyle ölesiye ve öldüresiye savaşılabılır.

Aç karın katık istemez,

uyku yastık istemez.

Bir şeye şiddetle gerekseme duyan bir kimse onun iyi ya da kötü olduğuna bakmaz, elde etmeye çalışır.

Aç köpek fırın yıkar.

Aç bir insanın, karnını doyurabilmek için yapamayacağı iş yoktur. Yaşamak için olağanüstü bir güçle her şeye saldırır.

Aç kurt, aslanâ saldırır.

Aç olan bir kişi, yaşama ve karnını doyurma uğruna kendisinden güç bakımından çok üstün olan kimselere bile, ölümlü göze alarak saldırır.

Aç kurt, yavrusunu yer.

Açlığın insana yaptıramayacağı kötülük yoktur. Aç bir kimse karnını doyurmak için akıl almayacak kötülükler yapabilir; en yakınlarına bile zarar vermekten çekinmez.

Açlık ile tokluğun arası yarım yufka.

Açgözlülük iyi bir şey değildir. Az bir yiyecek ile bile açlığını giderebiliriz. Yoksulluk için de böyledir bu. Küçük bir şey kimileyin en büyük eksiğimizi karşılar.

Açma sırrını dostuna, o da söyler dostuna.

(Sırrını açma dostuna...), (Yerin kulağı var.)

Sır, gizli tutulmalıdır. Bunun için de insan sırrını dostuna bile açmamalıdır. Açarsa, o da bunu kendi dostuna söyler, dostu da kendi dostuna... Böylece herkes duyar, sırrın özelliği kalmaz.

Aç ne yemez, tok ne demez.

Bir şeye gerekseme duyan kimse, gerekseme duyduğu şeyin en kötüsünü bile elde etmeye razı olur. Bolluk içinde bulunan varsıl bir kimse ise beğenilecek şeylere de burun kıvrır, mırın kırın eder.

Aç ölmez gözü kararır; susuz ölmez, benzi sararır.

Yokluklar, sıkıntılar kişiyi öldürmez ama, yaşamının da tadını kaçıır, onu yıpratıp tüketir.

Aç tavuk kendini buğday ambarında sanır.

(Aç tavuk düşünde darı görür.)

Gereksinme içinde bulunan yoksul biri, gereksindiği şeyle-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

rin özlemini taşır, bu özlemle o şeyleri elde etme düşleri kurar.

Açtırma kutuyu, söyletme kötüyü.

Bir kimseyi kızdırırsanız, söylemek istemediği şeyleri söylemesine yol açarsanız, hoşla gitmeyecek şeyler dinlemek zorunda kalırsınız.

Aç, tokun yüzüne bakmakla doymaz.

İnsan gereksinme duyduğu bir şeyi başkalarında görmekle onu elde etmiş olmaz.

Aç, yanından kaç.

Kişi, yoksul bir kimse ile arkadaş olmaktan kaçınmalıdır. Yoksul kişinin bin bir türlü gereksinimi vardır. Bunları arkadaşından isteyerek onu rahatsız eder, dahası kendi çıkarı için onun hakkında kötü şeyler bile düşünür.

Aç yanında sarpın kurcalanmaz.

Bir nesneden yoksun olan ve ona gereksinme duyan bir kimsenin yanında o nesneden söz açmak doğru bir davranış değildir. *krş.* "Kel yanında kabak anılmaz."

Ada bana, adayayım sana.

Özveri tek yönlü olmaz. Bir kimseye yardım eder, onun için özveride bulunursak o da bizim için aynı şeyleri yapar.

Adadığı çok, verdiği yok.

Kimi kişiler yerine getirip getirmeyeceğini düşünmeden vaatlerde bulunurlar. Ancak söylediklerini bir türlü yapmazlar.

Adam adama gerek olur.

Her kişinin bir değeri vardır. Bunun için hiçbir kimseye size yararı dokunmaz gözüyle bakmayın. Gün olur, öyle durumlarla karşılaşılırsınız ki, yararsız saydığınız kimsenin yardımına gerekseme duyarsınız.

Adam adama yük değil, can gövdeye mülk değil.

Bir kimse uzaktan gelerek konuğunuz olabilir. Bundan

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

yüksünmeyin. Çünkü, o kimse işi bitince ya da kısa bir süre sonra ayrılacaktır. Tıpkı gövdemizdeki cana benzer, gövdedeki can da sonsuza dek durmaz ki...

Adam adamdan korkmaz, utanır. (... hatır sayar.)

Tepki gösterilecek davranışlar yaparız. Böyle bir davranışımız karşısında bir kimse tepki göstermesi gerekirken göstermiyorsa, bunu korktuğuna yormamalıyız. Bu kimse, duygularına kapılmıyor, onlara egemen olmasını biliyor demektir. Bunun için ılımlı ve saygılı davranmayı yeğlemiştir.

Adam adamdır olmasa da pulu,

eşek eşektir olsa da çulu.

Bir kimsenin erdemini, kişiliğini, varsılığını ya da yoksulluğu belirlemez. Kişi erdemliyse, onun yoksul oluşu değerini azaltmaz. Erdemsiz ise aldatıcı davranışlar ya da varsilık ona bir değer kazandırmaz.

Adam adamı bir kere aldatır.

İnsan, karşısındakini ikinci bir kez aldatamaz. Çünkü ilk aldanış o kişiye ders olmuştur, aldatmaya çalışan ne söylerse söylesin artık ona inanmaz.

Adam adamın şeytanı.

bkz. "İnsan insanın şeytanıdır."

Adamakla mal tükenmez.

"Şunu veririm, bunu yaparım" demekle kişi bir yardımda bulunmuş olmaz. Bu, sözde kaldığı sürece bir anlam taşımaz.

Adamı adam eyleyen paradır, parasız adamın yüzü karadır.

Zenginlik ve para kişiye değer kazandırır, saygınlığını artırır. Yoksulunsa yüzü soğuktur, ona kimse ilgi göstermez.

Adamın adı çıkacağına canı çıksın.

bkz. "Bir adamın..."

Adamın iyisi alışverişte belli olur.

Alışveriş, bir kimsenin davranışlarını, tutum ve karakterini belirleyecek bir konudur. Öyle ki, birçok kimse çıkarı için

alıŖveriŖte yalan söyleyebilir, karŖısındakini aldatmaya kalkıŖabilir. Bir kimsenin dürüst ve erdemli olup olmadığı, bu yollara sapıp sapmamasından anlaŖılır.

Adamın iyisi iŖbaŖında belli olur.

iŖ, insanın aynasıdır. Bir kimsenin nasıl bir kiŖi olduğu yaptığı iŖte kendini gösterir. Özenli mi, özensiz mi? BaŖtan savmacı mı? Bunlar iŖinden anlaŖılır. Bunun gibi o kimsenin elindeki yetkiyi kullanma biçimi de kiŖiliėi hakkın-da bize bir fikir verebilir.

Adamın yere bakanından, suyun sessiz akanından kork.

bkz. "Suyun yavaŖ akanından..."

Adam olacak ocuk bokundan belli olur.

Bir kimsenin tuttuğu yeni bir iŖte yükselip ykselemeyeceğinin ölçüsü baŖlangıtaki tutumudur. Bu tutumuna bakılarak onun geleceği hakkında bir yargıya varılabilir.

Adam olana bir söz yeter.

KiŖi akıllı, anlayıŖlı ve duyarlıklı ise söyleyeceğimiz bir sözü ya da vereceğimiz öğüdü hemen anlar, gereğini yerine getirir. Bizi dne dne aynı Ŗeyleri söylemeye zorlamaz; zorlarsa onun kavrama ve anlama yetisi eksiktir.

Ağa borç eder, uŖak harç.

UŖaklar, efendilerinin halinden anlamazlar. Efendileri para sıkıntısı içinde oldukları zamanlarda da onlar yine eski alışkanlıklarını sürdürüp bol bol harcarlar.

Ağaca balta vurmuŖlar, "sapı bedenimden" demiŖ.

(Kartala bir ok deėmiŖ, yine kendi yeleğinden.)

İnsanın yaŖamda karŖılaŖtıėı kötülüklerin, zararların en etkilisi genellikle onun yakınlarından gelir.

Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur.

(TaŖa çıkan keçinin ağaca çıkan oğlağı olur.)

Ana ve babaların, büyüklerin çocuklar üzerinde büyük bir etkisi vardır. Sözgelimi, yolsuz iŖler peŖinde koŖan kiŖilerin çocukları, yetiŖtirdikleri gençler de bu yolu izlerler.

Ağaca dayanma kurur, insana dayanma ölür.

İnsan, insana destek olur, yardım eder. Ne ki hiçbir yardım ve destek sürekli olmaz, bir yerde kesilir. Öyleyse bir kimse kendi işini yine kendi çalışmasıyla başarmalı, başkasına güvenip ondan destek beklememeli.

Ağacı kurt, insanı dert yer.

Kurt nasıl ağacı içinden kemirir, çürümesine yol açarsa üzüntü ve dert de aynı şeyi yapar, hem maddi hem de manevi açıdan insanı yıpratır.

Ağacın kurdu içinde olur.

Kişilerin, kuruluşların ya da toplumların birtakım küçük sorunları vardır. Bunlar ilk bakışta görülmez. İçten içe, sessizce ve gizlice sürüp gider bu sorunlar. İşte kişileri, kurumları ve toplumları içten içe çökerten, yıpratana da bu sorunlardır.

Ağaç kökünden yıkılır.

Her şeyin bir ana ve temel noktası vardır, bir de ayrıntı niteliğini taşıyan yanları. Bir durum ya da düzenin değişmesi, ayrıntı niteliğindeki yönlerin değil, ana noktanın, temelinde değişmesine bağlıdır.

Ağaç meyvesi olunca başını aşıya salar.

İnsan yetkinleşip olgunlaştıkça, bilgisi ve görgüsü geliştikçe, birikimi artıp yararlı işler yaptıkça daha alçakgönüllü olur. Böyle bir insan hiç kimseye tepeden bakmaz.

Ağaç ne kadar uzasa göğe ermez.

Her insanın belli bir yükselme sınırı vardır. Ne denli zorlanırsa zorlansın bu sınırı aşamaz, daha fazlasına yükselmez.

Ağaçtan maşa olmaz.

Her işin niteliğine göre onu gerçekleştirebilecek bir aracı vardır. Bilgi, beceri ve yetenekten yoksun kişiler önemli işlerde kullanılamazlar. Sözgelimi, bilgisiz bir kimse, bir bilim kurulunun başına getirilemez.

Ağaç ucuna yel değer, güzel kişiye söz değer.

Bir toplulukta sivrilmiş, güzel yönleriyle kendini tanıtmış kişiler her zaman ilgiyi çeker ve adlarından söz ettirirler.

Ağaç yaprağıyla gürler.

Bir kişi, bir başına büyük ve önemli işlerin üstesinden gelemmez. Böyle işleri ancak yakınları ve yardımcılarıyla gerçekleştirebilir. Yakınları ve yardımcıları olmayan bir kişinin gücü de sınırlı kalır.

Ağaç yaşken eğilir.

Çocukların eğitimine küçük yaşlardayken başlanmalıdır. Bu yaşlarda belirli davranış ve alışkanlıklar kazandırmak kolaydır. Oysa, yaşlı insan, kuru ağaç gibidir, eğilmez. Eğmeye çalışırsak kırılır.

Ağalık vermekle, yiğitlik vurmakla.

İnsan kimi sanları ya da sıfatları kimi şeyler yaparak kazanır. Sözelimi, bulunduğumuz çevrede sözümüzün geçmesini, herkes tarafından sayılmamızı istiyorsak o çevredekiler için bol bol para harcamamız, eşi dostu yedirip içirmemiz gerekir. Korkusuz, yiğit biri diye anılmak istiyorsak doğal olarak vurucu, kırıcı olacağız.

Ağanın alnı terlemezse ırgatın burnu kanamaz.

Bir işte çalıştırılan kimselerin tüm güçleriyle çalışması, kendilerine iş veren kimsenin de onlarla birlikte o işte yürülmesine, çaba harcamasına bağlıdır. İş veren böyle yapmazsa, işçi de o işe yürekten sarılmaz.

Ağanın gözü öküzü semiz eder.

Bir kimsenin ya da bir malın beğenilir duruma gelmesi yöneticilerin bakımına, ilgisine bağlıdır.

Ağanın gözü, yiğidin sözü.

Bir işyeri yöneticisinin temel görevi yönetimi altındaki işyerini sürekli denetim altında tutmaktır. Bu yönüyle kendini göstermelidir. Bunun gibi yiğit biri de sözünde durarak yiğitliğini kanıtlar.

Ağanın malı çıkar, uşağın canı.

Kimi kişiler mal mülk sahibi olmuştur ama, onların bunları elde etmesi için nice işçi canını dişine takıp çalışmıştır. Tıpkı bunun gibi bir yıkım karşısında varlıklı malından olur, yoksul ise canından.

Ağaran baş, ağlayan göz gizlenmez.

Kimi durumların belirtileri ve izleri açıktır; ne kadar zorlanırsak zorlanalım bunları gizleyemeyiz. Yaşlılık ve ağlama bu tür durumlardandır.

Ağası güçlü olanın kulu asi olur.

Etkili ve güçlü birinin koruduğu kimse ondan aldığı güçle sağa sola kafa tutar, kabadayılık taslar.

Ağılda oğlak doğsa ovada otu biter.

Tanrı her canlıyı yaratırken onunla birlikte rızkını da yaratır.

Ağır basar, yeğni kalkar.

Ağırbaşlı, kişilik sahibi kimseler, çevrelerindekiilerden saygı görür; kişiliksiz ve tutarsız kimselerse önemsenmez, ciddiye alınmaz.

Ağır git ki yol alsın.

İnsan seçtiği bir yolda ilerlemek istiyorsa ivmemeli, yavaş yavaş, ama kendine güvenli biçimde yolunda yürümelidir. Böyle yapmazsa şaşırıp yolunu yitirebilir.

Ağır kazan geç kaynar.

Herkesin öğrenme hızı değişiktir. Kalın kafalı kimseler bir konuyu güç ve geç kavrarlar.

Ağır otur ki bey desinler.

Bir kimsenin saygı görmesi, değerli sayılması tutumuna, davranışlarına bağlıdır. Bilmediği şeylere karışan, türlü densizlik ve hafiflikler yapan biri saygı görmez. Oysa, ağırbaşlı olursan, bilmediğin şeylere karışmazsan saygınlığın artar, saygı görürsün.

Ağır taş yerinden oynamaz.

Ağırbaşlı kimselerin davranışları çok dengeli ve tutarlıdır. Böyle kimselerin bir kişiliği vardır; kolay kolay başkalarının etkisinde kalmazlar. Bunun için de onlara herkesin gücü yetmez.

Ağır yongayı yel kaldırmaz.

Ciddi, ağırbaşlı kişileri sıradan ya da şöyle böyle olaylar etkilemez; onlara bu tür olaylar zarar vermez.

Ağız yer, yüz utanır.

Bir iş için bir kimseden armağan ya da benzeri bir şey alan bir kişi, ona karşı bir borçluluk duygusu içinde bulunur. Bu duygunun etkisiyle kendisine armağan vermiş kişinin isteğini yerine getirme zorunluluğunu duyar.

Ağlamakla yr ele girmez.

Sevilen şeylere ulaşmak, salt onları zlemekle ya da onlar için ağlayıp sızlamakla olmaz; onlara erişebilmek için çalışıp çabalamak gerekir.

Ağlama l için, ağla deli için.

(ls olan bir gün ağlar, delisi olan her gün ağlar.)

Bir yakınıımız lse zlr ve ağlarız. Ne ki acımız ve zntmz bir süre sonra diner. Ama ailemizden ya da yakınılarımızdan biri deli olsa, onun üzüntüsünü her gün duyarız, çünkü acıklı durumu her gün bizi etkiler ve zer.

Ağlamayan ocuğa meme vermezler.

Bir kimse, herhangi bir işte hakkını alamadı mı susmaması gerekir. Sesini yükseltmeli, hakkını aramalıdır. Ancak bu yolla, isteyerek hakkını elde edebilir.

Ağlarsa anam ağlar, başkası yalan ağlar.

Acılarımızı, sıkıntı ve dertlerimizi bizimle birlikte duyanların, bunlara bir çare arayanların başında analarımız, yakınılarımız gelir. Asıl onlar üzülürler. Başkalarının duyacağı üzüntü içtenlikten uzaktır.

Ağlatan gülmez.

Haksızlık ve zulüm yapmakta olan bir kimse, çevresinden tepki görür. Yaptığı kötülükler sonunda ona döner, yaşamı acı ve sıkıntı içinde geçer. Zulmettiği, haksızlık yaptığı kişiler de gün gelir, aynı şeyi ona yaparlar.

Ağrılarda göz ağrısı, her kişinin öz ağrısı.

Hiçbir ağrı göz ağrısına benzemez. Ancak her insanın kendine özgü bir derdi vardır ki bu göz ağrısı kadar acıdır, onunla eşdeğerlidir.

Ağrısız baş mezarda gerek.

bkz. "Dertsiz baş terkide gerek."

Ağustosta beyni kaynayanın zemheride kazanı kaynar.

İnsan, kışa yazdan hazırlanmalıdır. Yazın sıcak günlerinde çalışıp ter döken bir kimse, kışın soğuk günlerinde yiyecek derdi çekmez.

Ağustosta gölge kovan, zemheride karnın ovar.

(Yazın gölge hoş, kışın çuval boş.)

Çalışması gerektiği zamanlarda tembel tembel oturan kimse, çalışmadığı zamanlarda geçim sıkıntısı çeker, perişan olur.

Ağzı eğri, gözü şaşı ensesinden bellidir.

Bir kişinin içyüzü, iyi mi kötü mü olduğu onun davranışlarından anlaşılır. Davranışları bize onun içyüzünü gösteren bir ayna gibidir.

Ah alan onmaz. (Mazlumun ahı, indirir şahı.)

Bir insan başkalarına haksızlık etmiş, onları zulüm içinde yaşatmışsa, o insanın sonu iyi olmaz. *krş. "Fıkaranın ahı, tahtından indirir şahı."*

Ahlatın (armudun) iyisini ayılar yer.

İyi ve değerli şeylerin, iyi ve değerli kimselere değil de genellikle kötü kişilere kismet olduğu görülür. Yaşamda bir denge ve denklik yoktur.

Ahmağa yüz, abdala söz vermeye gelmez.

Saf, her şeye kolayca inanan birine yakınlık gösterip yüz verdiğiniz mi olur olmaz yerlerde sizi rahatsız eder. Aynı biçimde bir dilenciye de yardımda bulunacağınızı söylediniz mi zamanlı zamansız karşınıza dikilip size sözünüzü anımsatarak rahatınızı bozar.

Ahmak gelin, yengeyi halayığı sanır.

Kendi konumunun ayırdında olmayan ahmak kişiler, kendilerini koruyan kişileri hizmetinde ve buyruğundaymış gibi görmeye başlarlar. Bu yüzden de onları gücendirir, hizmetlerinden yoksun kalırlar.

Ahmak iti yol kocadır.

bkz. "Akılsız köpeği..."

Ahmak misafir ev sahibini ağırlar.

Kimi kişiler vardır, başkalarının görev ve yetkilerini kendi üzerlerine alırlar. Sözelimi, misafiri ağırlamak ev sahibine düşen bir görevdir. Ancak, şaşkın bir misafir bunun tersini yapar.

Akacak kan damarda durmaz.

Bir değerimizi yitirmek, bir zarara uğramak yazgımızda varsa, ne yaparsak yapalım, bunu önleyemeyiz. Er ya da geç başımıza gelir.

Ak akça kara gün içindir.

Emek vererek kazandığımız para, güç ve sıkıntılı günler içindir. Böyle sıkıntılı günlerimizde para harcamaktan kaçınmamalıyız.

Akan su yosun tutmaz.

bkz. "İşleyen demir ısıldar."

Akara kokara bakma, çuvala girene bak.

Kazancın iyisi, kötüsü olmaz, kazanç kazançtır. Çalış, para ve mal biriktirmeye bak.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Akarsu, çukurunu kendi kazar.

İnsanoğlu, bir şey yapma gücünü ve isteğini taşıyorsa, bunu gerçekleştirecek bir yolu ne eder eder bulur.

Akarsuya inanma, el oğluna dayanma.

Tam olarak tanımadığımız kimselerle akarsu arasında bir benzerlik kurulabilir. Şöyle ki bir akarsu ne denli yavaş akarsa aksın, içine girdiğimizde akıntı bizi sürükleyip derinlere götürebilir, bu yüzden boğulabiliriz de. El oğlu da böyledir işte. Kimi davranışlarına bakarak el oğluna güvenmek doğru değildir. Bizi zarara uğratacak tutumları bulunabilir.

Akça akıl öğretir, don yürüyüş.

Varlıklı olma, insanın hem işini hem de ilişkilerini etkiler. Örneğin, parası çok olan bir kişi çok güzel işler gerçekleştirir. Bunun gibi giyimi kuşamı yerinde biri de böyle olmanın birine göre toplumdaki değişik yerlere daha kolay girer çıkar, ezile büzüle yürümez.

Akçesi (parası) ucuz olanın kendisi kıymetli olur.

bkz. "Parası ucuz olanın..."

Ak göt (don, bacak), kara göt (don, bacak) geçit başında (hamamda) belli olur.

Aynı sınava girecek olanlardan kimin iyi, kimin kötü; kimin başarılı, kimin başarısız olduğu ancak sınav sonunda belli olacaktır.

Ak gün ağartır, kara gün karartır.

Bolluk ve varıllık içinde sürdürülen üzüntüsüz bir yaşam, kişiyi sağlıklı ve mutlu kılar. Darlık ve yoksulluk içinde geçirilen üzüntülü günler ise çökertir.

Akıl akıldan üstündür.

İnsanların düşünme ve sorunlara çözüm bulma gücü bir değildir. Bizim bir konuda düşünemediğimizi bir başkası, onun da düşünemediğini daha başkası düşünebilir. Onun için önemli işlerde büyüklerin, deneyimli kişilerin düşüncelerini almalıyız, salt kendimizinkiyle yetinmemeliyiz.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Akıl için yol vardır.

Bir sorunun en uygun çözüm yolunu bulma konusunda kendilerine başvuru ve düşünceleri sorulan güvenilir kişilerin verdikleri yanıtlar birbirine benzer. Çünkü doğruyu bulmak, mantığın kılavuzluğundan şaşmamakla olur. Mantık yolu ise tektir, bu yolu izleyenler ister istemez aynı sonuca varırlar.

Akıl kişiye sermayedir.

Her türlü kazancın kaynağı akıldır. Öyle ki akıl, paradan önce gelen bir anamaldır. Çünkü, kişiye para kazanma yolunu, yöntemini gösteren, para kazandıran da akıldır. Kişi aklın buyruğuna uyarsa, akla uygun iş yaparsa her zaman iyi sonuç alır.

Akılları pazara çıkarmışlar, herkes yine kendi aklını almış.

Hepimiz kendi düşüncemizi, kendi davranışımızı beğeniriz. Bu, insanoğlunun yaratılışında olan, özünde bulunan bir duygudur. Akıl için de böyledir bu. Kişi kendi aklını çok beğenir. Öyle ki, bütün akıllar ortaya konsa da birini seçip almak gerekse ya da böyle bir olanak bize verilse, dönüp dolaşıp yine kendi aklımızı seçeriz, yine onu yeğleriz.

Akıllı düşman, akılsız dosttan hayırlıdır.

Akılsız dost, istemediği halde yaptığı yanlış işlerde bizi zarara sokar. Bunu önceden kestirip hesaplayamaz. Akıllı düşmanın ne yapacağı ya da yapabileceği önceden bellidir. Neler yapacağını düşünerek gereken her türlü koruyucu önlemi alırız. Böylece de zarara uğramayız.

Akıllı düşününceye kadar deli oğlunu everir.

Kimi kişiler bir konuda karar verebilmek için çok düşünürler. En ince ayrıntıların üzerinde bile dururlar. Bu yüzden de kolayca karar verip işe koyulamazlar. Kimi kişiler de ayrıntıları bir yana atar, uzun boylu düşünmeden karar verip kararını uygulamaya koyar. Böyleleri başarıya daha çabuk ulaşırlar.

Akıllı köprüyü arayınca dek deli suyu geçer.

Her şeyi düşünme taşına yapan tedbirli kişiler, amaçlarına varabilmek ya da istediklerini elde etmek için en sağlam yolu araştırırlar. Bunu bulmak için de zaman harcar, sonuçta geç varırlar. Oysa, bir işi enikonu düşünmeden işe girenler ise tehlikeyi göze alır, aynı zamanda kolay sonuç elde ederler.

Akıllı neyler balı, akılsız neyler malı.

Kişi akıllıysa ona bal bile gerekmez, kendisi sağlar. Deli ise zaten malın değerini bilemez. Bunun için değerli ya da değersiz şeyleri babaların çocuklarına bırakmaları bir anlam taşımaz.

Akıllı oğlan neyler ata malını, akılsız oğlan neyler ata malını. (Hayırlı evlat neylesin malı, hayırsız evlat neylesin malı), (Oğlum deli malı neylesin, oğlum akıllı malı neylesin.)

Akıllı bir kimse babadan kalacak mirasa bel bağlayıp ona güvenmez. O, kendi çaba ve emeğiyle kendisi kazanır. Kişi akılsızsa babadan kalan mirası har vurup harman savurur, yine malsız kalır. Bu nedenle babaların ille de "çocuklarıma mal bırakacağım" diye çalışıp çabalamasının bir anlamı yoktur.

Akıl olmayınca başta, ne kuruda biter ne yaşta.

Girişilen işin türü ne olursa olsun ondan olumlu bir sonuç alma, akıllıca bir yol izlemeye bağlıdır. Akıllıca bir yol izlenmezse ya da kişi akılsız olursa iyi bir sonuç alınmaz.

Akıl olmayınca ne yapsın sakal?

Yaşlılık olgunluğun ölçüsü olmaz. Öyle yaşlı, sakallı kişiler vardır ki, yaşlarıyla bağdaşmayan çocukça işler yaparlar. Bu yönden önemli olan yaş değil, baştır.

Akıl para ile satılmaz.

Akıl alınıp satılacak bir yeti değildir. Öyle zenginler vardır ki akılla bağdaşmayacak, delice işler yaparlar. Bunun gibi öyle yoksullar da vardır ki akıllıca davranırlar. Oysa akıl

satın alınabilecek bir şey olsaydı, yeryüzünün en akıllı kişileri parası bulunanlar olurdu.

Akılsız başın cezasını ayak çeker.

Düşünmeden akılsızca verilen bir karar, karar vereni nasıl şuraya buraya koşturarak yorarsa, toplumdaki yöneticilerin verdiği akıldışı kararlar da yönetilenleri öylece sıkıntıya sokar, tedirgin eder.

Akılsız kasabın gerine kaçır masadı.

Aptal kimseler ellerindeki olanaktan yararlanma şöyle dursun, onu kendi aleyhlerine kullanırlar.

Akılsız köpeği yol kocadır.

Her iş iyice planlanmayı gerektirir. Böyle yapılmaz da gelişigüzel yapılırsa tam iş bitmek üzereyken birtakım büyük eksikliklerin bulunduğu görülür. Bu kez yeniden başa dönmek gerekir. İkinci, üçüncü kez de yapılırsa başka başka eksiklikler çıkar ortaya. Bütün bunlar hem zaman hem de emek yitimine yol açar.

Akıl yaşta değil, baştadır.

Akıl, kişinin yaşı ile değil, düşünce olgunluğu, düşünce yönünden gelişmişliği ile ölçülür. Nice yaşlı başlı kişiler vardır ki, olgunlaşmamışlardır. Öte yandan nice gençler de vardır ki, düşünce yönünden gelişmiş, olgunlaşmıştır. Bu yönden yaş, akıl için bir ölçü olamaz. *krş.* "Akıl olmayınca ne yapsın sakal?"

Ak koyunu (ala keçiyi) gören, içi dolu yağ sanır.

Görünüşe aldanmamak gerekir. Bir şeyin dıştan görünüşüyle içinin durumu her zaman birbirine uymaz. Bunun için dış görünüşe bakarak bir şeyin içinin de öyle olduğunu sananlar aldanırlar.

Ak koyunun kara kuzusu da olur.

İyi ana ve babadan her zaman iyi çocuk olmayabilir. Kimi durumlarda iyi ana-babadan, onların iyi davranış ve durumlarına ters düşen kötü çocuklar da olabilir.

Ak köpeğin (itin) pamuk pazarına (pamuğa, pamukçuya) zararı vardır.

Görünüşü temiz; ancak yapısı ve niteliği bozuk bir şey, benzediği iyi şeylere de zarar verir, onların değerini azaltır.

Akla gelmeyen (gelen) başa gelir.

İnsan, başına gelecek şeyleri önceden düşünüp kestiremez. Öylesine durumlar ya da olaylarla karşı karşıya gelir ki bunları düşünmemiştir bile.

Aklına geleni işleme, her ağacı taşlama.

Bir işi yapmadan önce sonunu düşünmek gerekir. Kişi böyle davranmaz da aklına gelen her işi yapmaya kalkarsa, her önüne çıkana söz atıp sataşırса büyük zararlara uğrar, büyük sıkıntılara düşer.

Aklınla rezil olursun, aklınla vezir olursun.

İnsan, aklını olumlu bir biçimde kullanarak toplumda saygın bir yer edinip herkesin saydığı ve sevdiği bir konuma kavuşabilir. Bunun gibi aklını kötü ve olumsuz işler için kullanırsa herkesçe aşağılanan biri durumuna düşer.

Akmasa da damlar.

İş olmayan bir işyeri yoktur. Az ya da çok iş olur.

Akraba ile ye, iç, alışveriş etme.

bkz. "Dost ile ye, iç..."

Akşama karşı gitme, tana karşı yatma.

Yolculuğa çıkmanın en uygun zamanı seher vaktidir. Böylece insan gece yolculuk yapmaktan kaçınmış olur.

Akşamın hayrından sabahın şerri yeğdir.

(Sabah ola hayır ola.)

İnsan bütün gün çalışır çabalar, yorulur. Bu yüzden bir iş üzerine akşamleyin karar vermek hem güç olur, hem de insan o işi eksiksiz yapamaz, gerekli özeni gösteremez. Geceleyin insan dinlenir. Bunun için de yapılacak iş konusunda daha sağlıklı ve doğru karar verir, daha özenli çalışır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

şır. Sabahleyin yapılacak bir iş ne denli kusurlu olursa olsun yine akşamınkinden daha iyi olur.

Akşamın işini yarına bırakma.

bkz. "Bugünkü işini yarına bırakma."

Akşam oldu kon, sabah oldu göç.

Yolculuk yaparken akşam oldu mu nereye varılmışsa orada yatmalı, sabah olunca da yola devam etmeli.

Alacağım olsun da alakargada olsun.

Alınması olanaksız da olsa insanın alacaklı durumda olması iyi bir şeydir.

Alacak ile verecek (borç) ödenmez.

İnsanın hem alacağı hem de borcu olabilir. Ancak alacağımız parayı düşünerek borcumuzu kapanmış saymamalıyız. Çünkü, o parayı alamayız, elimize geçmez. Oysa borcumuzu ödemekle yükümlüyüz. Bu yüzden alacağımızı, borcumuza karşılık gibi düşünmek doğru değildir.

Ala keçi her zaman püsküllü oğlak doğurmaz.

Her iyi ve değerli şeyden her zaman için iyi sonuç alınmayabilir. Çünkü, iyi ve verimli bir sonuç almayı etkileyen değişik koşullar vardır.

Ala keçiyi gören içi dolu yağ sanır.

bkz. "Ak koyunu gören içi dolu yağ sanır."

Alan aldanmaz, satan aldanır.

Bugün ucuz olan bir şey yarın değer kazanabilir. Bu yüzden satan kişi alana göre aldanmış sayılabilir.

Alan yok satan neylesin, satan yok alan neylesin.

Bir malın değeri ya da alıcı ve satıcının becerisi pazarın kurulmasına bağlıdır. Öte yandan alma ve satma eylemleri arasında sıkı bir etkileşim bulunur.

Al aslan tutar, güç sıçan tutmaz.

bkz. "Al ile aslan tutulur..."

Alçacık eşeğe herkes biner.

bkz. "Alçak eşek binmeye..."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Alçak eşek binmeye kolay, öksüz çocuk dövmeye kolay.

Kimi kişilerin davranışları güçlü kimseler karşısında ayrı; zayıf ve korumasız kimseler karşısında ayrı özellik gösterir. Sözgelimi, güçsüz ya da arkasız kişileri kolayca hırpalayabilenler, bu eylemlerini güçlü ve arkalı kişilere karşı uygulayamazlar. Çünkü arkasız ya da güçsüzleri dövmek kolaydır ama, güçlülere gelince iş değişir.

Alçak uçan yüce konar, yüce uçan alçak konar.

Toplum içinde, insanların yükselmesi ve saygınlık kazanması tutumlarına göre olur. Örneğin, yüksekte atmayan, herkese tepeden bakmayan alçakgönüllüler saygı görür, toplulukta ve çevrelerinde yükselirler. Böyle davranmayıp da herkesi küçük gören, üstünlük duygusu içinde bulunanlarsa sevilmezler, toplum içinde saygın bir yer kazanamazlar.

Alçak yerde tepecik kendisini dağ sanır.

İnsanın kimi durumlarda kendisine değer biçmesi, içinde bulunulan ortam ve çevreye göre olur. Sözgelimi, çevresindekilere daha iyi bir durumda olan orta halli bir kişi, kendisini toplumun en üstün adamı gibi görür, öyle sanır.

Alçak yerde yatma sel alır, yüksek yerde yatma yel alır.

Düşük düzeyde bulunan kişilerle arkadaşlık edersen, bunun doğal sonucu olarak sen de onların düzeyine düşer, kötülöklere karışır gidersin. Bunun gibi senin durumunu kat kat aşan çok üstün bir düzeyde de yaşamaya kalkışsan bu kez kendi durumunu da yitirirsin. Doğrusu, kendine uyan ılımlı bir yol izlemendir.

Alçak yer, yiğidi hor gösterir.

İnsanın kendisini göstermesi, varlığını ve yeteneğini kanıtlanması bulunduğu çevreye, işe göre değişir. Değerli ve yetenekli bir kişi, basit bir çevrede ya da değersiz bir işte kimse'nin dikkatini çekmeden yitip gider, o da çevresindekiler gibi sıradan biri sanılır, layık olduğu ünü ve değeri kazanamaz.

Aldığı bir iğne demirini yoklar.

Kimi kişiler küçük bir işe girerken bile ince eleyip sık dokurlar. Çok büyük işler yapıyormuşçasına türlü önlemlere başvururlar.

Al elmaya taş atan çok olur.

Üstün nitelikli kişileri kıskanıp aşağılamaya çalışanlar olduğu gibi, güzellere de laf atıp onların ardına düşenler çok olur. Öte yandan değerli ve üstün mevkilere erişmek isteyenler de çoktur.

Alet işler el övünür.

İster bilimsel alanlarda olsun, ister teknik alanlarda olsun, övünülecek bir yapıt ortaya koyan kişiler, bunu kullandıkları araca borçludurlar. Çünkü bilimsel ve teknik araçlar olmasaydı başarı elde edemezlerdi.

Al giyen alınır.

1. Herkesin dikkatini çekecek ölçüde çarpıcı giysiler giyen güzellere hemen bir istekli çıkar.
2. Bir işin yapılışıyla ilgili olan kimse o işle ilgili eleştirileri de üzerine alır.

Al gömlek gizlenemez.

Al kolay seçilen, gizlenmesi çok güç olan bir renktir. Herkesin dikkatini çeker. Bunun gibi kolayca ayırımına varılacak, herkesin dikkatini çekecek işler yapanlar da bunu gizleyemezler. Bunun böyle olduğunu unutmamaları gerekir.

Alıcı kuşun ömrü az olur.

bkz. "Yırtıcı kuşun ömrü az olur."

Alında yazılı olan başa gelir.

Başımıza gelen işler, yazgımızın sonucudur. Tanrı öyle uygun gördüğü için öyle olmuştur. Bunu değiştirmek elimizde değildir. Er ya da geç başımıza gelecektir.

Alışmadık götte don durmaz.

İnsan, alışmadığı bir işe ya da duruma kolay kolay uyum sağlayamaz. Bu yüzden de ondan kurtulmaya çalışır.

Alışmış kudurmuştan beterdir.

İnsanın davranışlarını alışkanlıkları yöneltir. Çoğu zaman kişi, alışkanlıklarının tutsağı olur. Onun etkisiyle çılgınca işler yapar.

Alışmış kursak bulamacını ister.

Yararlandığı şeyi isteme, ona sahip olmaya çalışma insanda bir alışkanlığa dönüşür. Bu nedenle o şeyden yoksun kalmayı istemez.

Ali için Veli'yi asmazlar.

Herkes kendi cezasını kendisi çeker. Birinin cezasını bir başkasına çektirmezler.

Al ile aslan tutulur, güç ile sıçan tutulmaz.

Hiç kimse gücüne güvenmemelidir. İnsan hile ve zekâ yoluyla en güçlü kimseleri bile yener. Öte yandan salt gücüne inanan biri ise, kendinden çok güçsüz, ama zeki olan bir kimseyi yenemez, onun önünde yenilgiye uğrar.

Alim unutmuş, kalem unutmamış.

Belleğimize güvenmemeliyiz. Ne denli bilgili olursak olalım, daha önce öğrendiğimiz bir şeyi unutabiliriz. Ama öğrendiklerimizi yazarsak, gerektiğinde onları okuyarak bilgilerimizi yenileyebiliriz. Böylece bilgiler kalem aracılığıyla unutulmaktan kurtulur, bir kuşaktan ötekine geçer.

Al kaşağıyı gir ahıra, yarası olan gocunur.

Sırtında yarası olan hayvan, tımar edilirken kaşağının dişleri yaraya dokunmuş ve çok acıtmıştır. Bu yüzden de yarası olan hayvan kaşağıdan ürkmüştür. Öyle ki, ahıra kaşağıyla girilince hayvanda bir ürkme, bir korku görülür. Tıpkı bunun gibi kimsenin bilmediği kötü bir iş yapmış olan kişi de, bu durumu ortaya çıkaracak girişimden tedirgin olur.

Al kiraz üstüne kar yağar.

Olmayacağı varsayılan şeyler bile kimi durumlarda olabilir. Buna şaşmamak gerekir.

**Allah balmumu yakana balmumu,
yağmumu yakana yağmumu verir.**

Tanrı, gideri çok olana çok kazanç, gideri az olana da az kazanç verir, diye inanılır. Gerçek şudur ki, insan çok harcarsa para bulabilmek için çok çalışır, bunun doğal sonucu olarak da çok kazanır. Az harcayan ise azla yetinir, çok çalışma gereğini duymaz, o da az kazanır.

Allah bilir, ama kul da sezer.

Bu söz şu durumlarda kullanılır: Bir durumun nasıl sonuçlanacağını kestiremeyen, "Bunu Allah bilir" der. Karşısındaki de şu yanıtı verir: "Tanrı bilir, ama kişi de aklını kullanarak işin nereye varacağını, nasıl bir sonuç alacağını aşağı yukarı anlar."

Allah bir kapıyı kaparsa bin kapıyı açar.

İşsiz kalan bir kimse umutsuzluğa düşmemeli. Tanrı herkesin rızkını verir, işsiz kalan kişiye eskisinden daha çok iş olanakları doğar.

Allah dağına göre kar verir.

Tanrı herkese aynı oranda ya da aynı ağırlıkta sıkıntı ve dert vermez. Kimine çok, kimine de az verdiğine, daha doğrusu herkesin dayanma gücüne göre verdiğine inanılır.

Allah doğrunun yardımcısıdır.

İnsan doğruluktan ayrılmamalı. Doğruluktan şaşmayanlara, ayrılmayanlara Tanrı yardım eder.

Allah dokuzda verdiğini sekizde almaz.

Şuna inanılır ki, Tanrı hepimize belirli bir yaşam süresi tanımıştır, önceden saptamıştır bu süreyi. Bunun için de bu süreyi ne çoğaltır, ne de kısaltır.

Allah gümüş kapıyı kaparsa altın kapıyı açar.

İnsanoğlunun rızkının da, talihinin de Tanrı'nın buyruğuna bağlı olduğuna inanılır. Bu yönden bir kimsenin işi ve durumu bozulursa Tanrı, onu daha iyi, daha güzel bir duru-

ma kavuřturabilir. İřimiz ve durumumuz bozulunca umutsuzluęa dūřmemeliyiz.

Allah'ın bildiği kuldan saklanamaz.

İşlenmiş olan bir kusuru Tanrı bilir. Bunu gizlemek, onu ortadan kaldıramaz. Öyleyse, bunu gizleme bir yana, açık-yüreklilikle kula da söylemek gerekir.

Allah'ın ondurmadığını Peygamber sopa ile kovar.

şuna inanılır ki, insanın mutluluğu da mutsuzluğu da Tanrı'nın elindedir. Tanrı bir kimseyi mutsuz yaratmışsa, onun yazgısını değiştirme, onu mutlu kılma olanaksızdır. Ne yaparsa yapsın boştur. Kime başvurursa başvursun, hiçbir kimseden destek göremez.

Allah kardeşi kardeş yaratmış,

rızkını (kesesini) ayrı yaratmış.

En yakın kişiler bile geğim konusunda birbirine yük olmalıdır. Sözelimi, kardeşler eřit koşullarla dūnyaya gelirler. Zamanla çalışıp çabalar biri zengin olur, ötekisi ise yoksul kalabilir. Bu durumda zengin olan eşitliği bozmamak için kazancını ötekiyle paylaşmaz. Çünkü Tanrı, kardeşi kardeş yaratmış ama rızklarını eřit yaratmamıştır ki...

Allah kulundan geçmez.

Düzeni bozulan, işleri kötüye giden bir kimse umutsuzluğa ve karamsarlığa kapılmamalıdır. Böyle kötü ve zor günlerde Tanrı, kulunun yardımına yetişir.

Allah kulunu kısmeti ile yaratır.

Az ya da çok hemen herkesin geçimini sağlayacak bir geliri vardır. *krş.* "Acından ölmüş kimse yok."

Allah sabırlı kulunu sever.

Acı, yoksulluk, haksızlık gibi üzüntü verici durumlar karşısında ses çıkarmadan beklemeyi bilme güzel bir huydur. Beklemeyi bilen kişi sıkıntıları atlatır, güçlüklerin üstesinden gelir. Bu yönden sabırlı olmalıyız, sabırlı olursak Tanrı'nın sevgisini de kazanmış oluruz.

Allah sağ eli sol ele muhtaç etmesin.

Başkasına el açacak, başkasından yardım dilenecek bir duruma düşmek gerçekte insana çok ağır gelir. Böyle bir duruma düşen kişi, zengin olan kardeşinden ve kardeşi gibi yakınlarından bile yardım göremeyeceğini düşünmeli, yalnız kendine güvenmelidir.

Allah sevdiğine dert verir.

Dertli olan kişileri teselli etmek amacıyla Tanrı'nın sevdiği kullara dert vererek onları ödüllendirdiği anlamında kullanılır.

Allah son gürlüğünü versin.

Tanrı, yaşlılık döneminizi bolluk ve esenlik içinde geçirmenizi nasip etsin anlamında söylenir.

Allah'tan sıska, ne yapsın muska?

Doğuştan yeteneksiz bir kişiyi hangi yollara başvurursanız başvurun, ne denli okutursanız okutun, yine de onu yetenekli kılamazsınız.

Allah'tan umut kesilmez.

Tanrı, insanı güç durumlarda koymaz. En umutsuz durumlarda bile kulundan yardımını esirgemeyeceğini unutmamak gerekir.

Allah uçamayan kuşa alçacak dal verir.

Kimi kişilerin yetenekleri sınırlıdır. Tanrı bunlara da yeteneklerine göre olanaklar verir; bu olanakları değerlendirerek onlar da kendilerince bir yaşama düzeni kurabilirler.

Allah verince kimin oğlu, kimin kızı demez.

Çocukların durumları ve yaşamları ana ve babalarınıninkine benzemeyebilir. Sözgelimi, bir kişinin zengin ya da bilgin olması için zengin ya da bilgin ana-babadan doğması gerekmez. Tanrı, yoksul, bilgisiz bir ailenin çocuğuna varlık ve bilginlik verebilir.

Allah verirse el getirir, sel getirir, yel getirir.

İnsanın yazgısında zengin olmak varsa, böyle bir duruma, Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

yani bir kimsenin zengin olmasını Tanrı dilerse, ona hiç ummadığı, hiç beklemediği yerlerden para gelir, türlü olanaklar doğar.

Almadan vermek, Allah'a mahsus (yaraşır).

İnsan ancak bir şey almışsa, bir şey varsa başkasına verebilir. Bir şey almaya gereklilik duymadan verecek tek güç Tanrı'dır.

Almadığın hayvanı kuyruğundan tutma.

İnsan yapamayacağı şeylere karşı ilgi göstermemeli. Sözgelimi, almaya gücü yetmeyeceği bir şeye karşı alacakmış gibi bir hava takınmak doğru değildir. Bunun gibi, yanımızda çalıştıramayacağımız bir kimseye de bunu yapacakmışız gibi bir umut vermemeliyiz.

Al malın iyisini, çekme kaygısını.

Kötü bir mal aldık mı kısa bir sürede işe yaramaz ya da bozulur diye kaygılanırız. Oysa, malın iyisini aldık mı böyle bir kaygı çekmeyiz. Çünkü, iyi mal sağlamdır, kullanıldığı sürece bizi tedirgin edecek bir durum göstermez.

Alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste.

Hiç kimseye kötülük edip ilencini almamalıyız. Kötülük yapar, zulmedersek zaman içinde biz de yaptıklarımızın acısını çekeriz.

Alna yazılan (alında yazılı olan) başa gelir.

Kaderinde ne varsa kişi onu görür. Kaderin önüne geçilemez.

Alt değirmen güçlü akar.

Bir kuruluşun kaynakları bolsa, bu kaynaklar da eskiye uzanıyorsa o kuruluş hem sağlam olur hem verimli.

Altı aylık seyisliği var, kırk yıllık fıski karıştırır.

Kimi kişiler deneyimsiz ve bilgisiz olmasına karşın büyük işlere el atarlar. Çözemeyecekleri, üstesinden gelemeyecekleri sorunlarla uğraşmaya kalkarlar.

Altın anahtar her kapıyı açar.

Paranın yenemeyeceği, ortadan kaldıramayacağı hiçbir engel, hiçbir güçlük yoktur. Öte yandan, para ile insanoğlu istediği her şeyi kolayca elde edebilir.

Altın ateşte, insan mihnette belli olur.

Altını andıran bir maddenin altın olup olmadığını ateşe tutarak anlayabiliriz; eğer ateşe dayanıklılık gösterirse bunun altın olduğunu anlarız. Bunun gibi bir kimsenin değerini belirlemede de sıkıntılar bir ölçüdür, sıkıntılara katlanıyor, zorlukların üstesinden geliyorsa o kimse değerli biridir.

Altın eli bıçak kesmez.

İnsan becerikliyse, iş yaşamında ustalıklar kazanmışsa, böyle bir kimseyi yaşama güçlükleri etkilemez. Güçlükler ne denli çetin olursa olsun, o sarsılmadan işini sürdürür.

Altın eşik, gümüş eşığe muhtaç olur.

Ne varsıllığa güvenmeliyiz, ne de bulunduğumuz mevki ve makama. Zaman içinde varsıllığımızı yitirebilir, yoksul birine muhtaç duruma düşeriz. Mevki ve makam açısından da böyledir bu.

Altının kıymeti azlığındandır.

Bir nesneyi değerli kılan nedenlerden biri de onun az oluşudur. Bir şey ne kadar çoksa, ne kadar kolay bulunuyorsa o ölçüde de değeri azdır.

Altının kıymetini sarraf bilir.

Bir şeyin değerinden herkes aynı biçimde anlamaz. Gerçek anlamda bir kişi ya da nesnenin değerini ancak bu değerler konusunda uzmanlaşmış, bunlardan doğru anlayan kişiler anlar ve ölçerler.

Altın leğenin kan kusana ne faydası var?

Ölmek üzere olan biri ya da onulmaz bir hastalığı olan kişiler için varıl olmuş, parası pulu çokmuş neye yarar? Zenginlik ölümü önleyemez ki...

Altın pas tutmaz, (deli yas tutmaz).

Üstün nitelikli, değerli kişilere kara çalmak, iftira etmek olanaksızdır; kişilikleri boşa çıkarır böyle bir girişimi. (Gamsız, tasasız, duygusuz kişiler de her şeye boş verir, hiçbir şeye üzülmaz.)

Altın yerde paslanmaz, taş yağmurdan ıslanmaz.

İnsanların ya da nesnelerin kendine özgü özel nitelikleri vardır. Bu nitelikler birtakım güçsüz etkenlerle değişip bozulmaz.

Altın yere düşmekle pul olmaz.

Bir insanın ya da nesnenin değeri bulunduğu yere ve ortama göre değişmez. Değerli bir nesne ya da kişi, değersiz bir ortamda bulunsa da yüksek niteliğini yitirmez, korur.

Altı olur, yedi olur, hep Allah'ın dediği olur.

Ne denli hesaplar, planlar yaparsak yapalım sonuçta Tanrı'nın dediği olur yine.

Aman diyene kılıç kalkmaz. (Eğilen baş kesilmez.)

Bir kimse işlediği bir suçtan ötürü özür diler, pişmanlık belirtirse artık onun üzerine varmamalı, onu bağışlamalıyız.

Amcam dayım, herkesten (hepsinden) aldım payım.

En yakınlarımızın bile bize destek olmadığını düşünmeliyiz. Denemeler bunu açıkça göstermiştir. Bunun için de kimseden yardım beklememeliyiz.

Anadan olur daya, hamurdan olur maya.

Bir nesnenin en iyisi, kendi türü içinden çıkar. Nasıl ki dadının en iyisi anadan çıkıyorsa, bir nesnenin en iyisi de yine kendisinden olur.

Ana gibi yâr olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz.

Kişiyi en çok seven, onun acılarını en içten ve candan paylaşılan varlık anasıdır. Onun yerini tutan başka hiçbiri bulunmaz. Nasıl ki Bağdat'ın yerini tutacak güzellikte başka bir kent bulunmadığı gibi.

Ana hakkı Tanrı hakkı.

Analarımızın üzerimizdeki hakkı büyüktür. Onlara karşı büyük bir borcumuz vardır. Bu borç Tanrı'ya olan borçlarımız gibi kutsaldır.

Ana ile kız, helva ile koz.

Ana ile kız birbirinden ayrılması olanaksız iki varlık gibidir. Aralarında çıkacak dargınlıklar, kırgınlıklar hiçbir zaman uzun süreli olmaz, gelip geçicidir.

Ana kızına taht kurmuş, baht kuramamış.

Kızlarını durumu çok iyi olan zengin biriyle evlendirme ana-babanın elindedir. Ama evlilik sonrası onun mutluluğunu sağlamak ellerinde değildir.

Analık fenalık (kara yamalık).

Üvey anaların kötülüğünü anlatmak için söylenir.

Analı kuzu, kınalı kuzu.

Çocukların bakımlı, besili, giyimli kuşamlı olmalarında analarının büyük payı vardır. Eğer çocuğun anası sağsa bakımlı, nazlı ve genellikle iyi giyimlidir. Anası ölmüşse bunlardan yoksundur.

Anan güzel idi, hani yeri, baban zengin idi, hani evi.

Yaşamda hiçbir şeye güvenilmez. Sahip olduğumuz hiçbir şey süreklilik göstermez, değişir. Gençken güzel olanlar yaşlanınca güzelliklerini yitirirler. Bugün varlıklı olanlar yarın yoksulluğa düşebilirler.

Ananın bahtı kızına.

Ananın evlilik yaşamıyla kızınıninki arasında bir benzerlik olduğuna inanılır. Sözgelimi, ana mutlu bir evlilik yapmışsa kızı da evliliğinde mutlu olacak, ana mutsuz olmuşsa kızı da mutsuz olacaktır.

Ananın bastığı yavru incinmez.

Anaların her sözü, her davranışı çocuklarının iyiliği içindir. Bu bakımdan onların sözleri de, çocuklarına attıkları dayak da çocuklara ağır gelmez. Analar, çocuklarını öylesi-

ne içten ve candan korurlar ki, üzerine basacak olsa bile acı vermeyecek biçimde basarlar. Çocuklar da analarının niyetini bildikleri için, onların bu davranışından incinmemiş gibi gözükmeye çalışırlar.

Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.

Kızların yetişimi, eğitimi üzerinde anaların büyük etkisi vardır. Genellikle kızlar, analarının kişiliğine bürünmeye çalışırlar. Nasıl bir kumaşın parçası, tümüne benzerse, kızlar da her yönden analarına benzerler. Bu nedenle evlenilecek bir kızın hakkında fikir edinmek için anasına bakmak yeterlidir. Kızın anası iyi tanınır, iyi bilinirse böylece kızı hakkında da bir kanı edinilmiş olur.

An beni bir kozla o da çürük çıksın.

(Yarım elma, gönül alma.)

Armağan bir sevgi simgesidir. Değeri de buradan, kişiler arasındaki sevgiyi simgelemesinden gelir. Bu yönden armağanın büyüğü küçüğü olmaz. Küçük bir şey de olsa onun değerini azaltmaz. Önemli olan onun anlamıdır.

Anlayana kul ol, anlamayana ağa olma.

Bir kimse anlayışlı, duygu ve düşünce yönünden gelişmişse insanın değerini anlar, böyle birine kul da olsan o seni ezmez. Ama o kişi anlayışsız, kaba biriyse istersen onun ağası ol, yine seni üzer.

Anlayana sivrisine k saz, anlamayana davul zurna az.

Söylediğimiz bir sözün anlaşılması, sözün açık ve kapalı olmasına değil, dinleyenin anlama gücüne bağlıdır. Anlayışlı olan, biz kapalı da konuşsak ne demek istediğimizi kolayca anlar. Anlayışsız biri de ne denli açık söylemiş olursak olalım, yine anlamaz.

Aptessiz sofuya namaz mı dayanır?

Her işin belirli koşulları vardır. İnsan o koşullara uymadık-tan sonra kısa sürede çok işler çıkarabilir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Araba devrildikten sonra yol gösteren çok olur.

Yürümekte olan bir iş için tutulan yol yanlışsa, iyi sonuç vermeyecekse, daha doğrusu tehlikeliyse, bunu önceden söyleyip iş sahiplerini uyarmak gerekir. Böyle bir uyarıyı çoğu kez kimse yapmaz da iş bozulursa, ortaya kötü bir sonuç çıkarsa herkes: "Böyle bir yol değil de şöyle bir yol izleseydin başına bu işler gelmezdi" der.

Araba ile tavşan avlanmaz.

Herhangi bir işte başarı elde etmenin belirli bir aracı ve yöntemi vardır. Bu yöntemin dışına çıkılır, gereken araç kullanılmazsa başarı sağlanamaz.

**Arabanın ön tekerleği nereden geçerse
art tekerleği de oradan geçer.**

Büyüklerin tutumu, yaşamı ne biçimse, çocukları da öyle olur. Çocuklar, büyüklerinin izinden gider.

Arayan mevlasını da bulur, belasını da.

Bir kimse, davranışlarında iyi yol izlerse iyi sonuca ulaşır; kötü yol izlerse kötü sonuca... İyi de kötü de insanın seçeceği yola bağlıdır.

Ardıcın közü olmaz, yalancının sözü olmaz.

Ardıç ağacının ateşi çarçabuk söner, hemen küle dönüşür. Yalancının sözü de ardıç ağacının ateşine benzer, hiçbir zaman güvenilirmez.

Ar dünyası değil, kâr dünyası.

İşin ve çalışmanın kötüsü olmaz. Kişi, başkasına el açmamak, namusuyla para kazanmak için hangi iş olursa olsun o işte çalışmaktan utanmamalıdır.

Arı, bal alacak çiçeği bilir.

Bir işin uzmanı, kimlerden ve nerelerden, nasıl yararlanacağını bilir. Tıpkı arının hangi çiçekten bal alacağını bilmesi gibi.

Arı, bey olan kovana üşer.

Bir topluluk ya da halk, kendisine önderlik yapacak, yol gösterecek kişinin çevresinde toplanır.

Arı gibi eri olanın dağ kadar yeri olur.

Bir ailenin ya da toplumun bireyleri çalışkan olursa hemen her yerde kazanç elde ederler; çevrelerini genişletip varlıklarını artırırılar.

Arık ata kuyruğu yüküdür.

Varlıksız kişi, ne denli hafif olursa olsun, en yakınlarının bile yükünü çekemez. Çünkü kaldıracak, karşılayacak parasal güçten yoksundur.

Arık etten yağlı tirit olmaz.

Bir kişi ya da maldan elde edeceğimiz ürün onun niteliğine bağlıdır. Örneğin kişi yeteneksiz ve beceriksizse ondan verimli ve yararlı bir iş bekleyemeyiz. Bunun gibi değeri düşük bir maldan da iyi ürün alınamaz.

Arı, kızdıranı sokar.

Bir kişiyi kızdıran, onu bunaltan ister istemez kızdırdığı kişinin saldırısına uğrar ve bunu hak eder.

Arık öküze bıçak olmaz (çalınmaz).

Zayıf ve güçsüz birini ezmek, ona yüklenmek yiğitlikle bağdaşmaz.

Arı söğüdü, akıllı öğüdü sever.

Herkes işine yarayan şeylerden hoşlanır, doğal olarak onları benimser.

Arife günü (ramazanda) oruç yiyenin bayram günü yüzü kara olur.

Küçük bir özveride bulunmayıp herkese yalan söyleyen, yapmadığı bir ödevi gizlemeye çalışan bir kimsenin çok geçmeden yalanı ortaya çıkar. Böylece çevresindekilerin yüzüne bakamayacak bir duruma düşer.

Arkadaşını söyle, kim olduğunu söyleyeyim.

Genellikle huyumuza suyumuza uyan kimselerle arkadaş

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

oluruz. Bu nedenle bir kimsenin arkadaş olduğu kişi tanırsak, gerçekte onu arkadaş olarak seçen kimsenin kişiliği üzerinde de bir kanı edinmiş oluruz.

Armudun önu, kirazın sonu.

Armudun ilk çıktığı, kirazın da biteceğı zamanda yenilmesini belirtmek için söylenir.

Armut dalının dibine düşer.

1. İnsan önce anasına, babasına, kardeş ve akrabalarına, kısacası yakın çevresine yararlı olur.
2. Çocuk, öncelikle anasına babasına benzer, kardeşlerine, dayısına, halasına çeker.

Arnavuta sormuşlar: "Cehennem gider misin?" diye, "Aylık kaç?" demiş.

Kişi, kendisine ödenecek çok para karşılığında en güç işleri bile yapar.

Arpacıya borç eden ahırını tez satar.

Bir işe girişirken o işin gerektirdiğı paraya sahip olmamız gerekir. Böyle değil de borçla girişiyorsak işi bitiremeyiz, yarıda kalır.

Arpa eken buğday biçmez.

Herkes davranışının karşılığını görür. Sözgelimi, kötülük yapan iyilik görmeyi beklememelidir.

Arpa samanıyla, kömür dumanıyla.

Her varlık ya da nesnenin bir eksiğı, bir kusuru vardır. Bu yüzden onları eksik ve kusurlarıyla birlikte kabul etmemiz gerekir.

Arpa unundan kadayıf yapılmaz.

İyi şeyler yapabilmek için iyi araç ve gereç gerekir. Kötü araçlarla iyi şeyler yapılamaz.

Arpa verilmeyen at, kamçı zoruyla yürümez.

Bir kimsenin bir işte çalışması, çaba göstermesi o işten geçimini sağlamasına bağlıdır. Geçimini sağlamadı mı o kimseyi ne denli zorlarsak zorlayalım, ona iş gördüremeyiz.

Arsız güçlü olunca haklısı suçlu olur.

Yüzsüz kişi güçlü oldu mu bağırıp çağırarak suçunu haklının üzerine yıkar; haklı da sesini çıkarmadığından suçlu duruma düşer.

Arsızın yüzüne tükürmüşler, "Yağmur yağıyor" demiş.

Arsız kişi onursuzdur. Ona yapılacak en büyük hakaretleri bile o iltifatmış gibi karşılar.

Arsız neden arlanır, çul da giyer sallanır.

Utanma duygusundan yoksun kişiler hiçbir şeye aldırmazlar. Böyleleri çuldan elbise de giyse onun içinde salına salına gezer.

Asılmış adamın evinde ipten bahsedilmez.

Bir işten büyük zarar görmüş ya da acı çekmiş kimseye o işi anımsatacak söz ve davranıştan kaçınmak gerekir.

Aslan kocayınca sıçan deliği gözetir.

Güçlü, kuvvetli olduğu zamanlarda çok büyük kazançlara kazanç demeyen kişi, güçten ve kuvvetten düşünce önemsiz bir kazancı elde etmeyi bile başarı sayar.

Aslan kükrerse atın ayağı kösteklenir.

Güçsüz kimseler güçlülerin her davranışından ürker, çekinirler. Öyle ki, onların korkutucu sözleri bile, güçsüzlerin elini ayağını bağlar, serbestçe hareket etmelerini önler.

Aslanla gezen taş, kurtla gezen leşe konar.

Güçlü, değerli kişilerle dostluk, arkadaşlık edenler yüksek yerlere çıkar, iyi işlere kavuşur. Öte yandan yeteneksiz, değersiz kişilerle arkadaşlığı sürdürenler de pis işlere bulaşıyor ya da kötü sonuçlarla karşılaşır.

Aslan yatağından bellidir.

Bir odanın temiz, eşyasının derli toplu olması, orada oturanın nasıl bir kişi olduğunu bize kanıtlar. İnsanın kişiliğiyle oturup yattığı yer arasında bir özdeşlik kurulabilir.

Asil azmaz, bal kokmaz.

Soylu bir kişi ya da bir nesne ne denli sarsıntı geçirirse

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

geçirsin soyluluğunu korur, bozulup yozlaşmaz.

Asil ile taş taşı, bedasıl ile yeme aş.

İnsanın arkadaş olduğu ya da işbirliği yaptığı birinin karakteri, birlikte yapılan bir işten duyulacak tadı etkiler. Öyle ki karakteri bozuk bir kimse ile keyif verici bir iş yapmaktansa, sağlam karakterli soylu bir kişinin arkadaşlığında sıkıntı çekmek daha iyidir.

Aslını saklayan (inkâr eden) haramzade.

İnsan, soyunu sopunu gizlememelidir. Sözgelimi, yoksul, görgüsüz bir ailenin eğitim görmüş, zengin olmuş, toplum içinde önemli bir yer ve değer kazanmış bir çocuğu, soyundan sopundan, geçmişinden utanmamalıdır. Böyle bir aileden çıktığını gizlemeye kalkışmamalıdır. Bunu ancak piçler yapar.

Astar bol olmayınca yüze gelmez.

Bir şeyi yaparken gerekli malzemeyi santimi santimine değil, ölçüyü biraz geniş tutarak almalıyız. Türlü nedenlerle gerçek ölçünün dışına çıkmak zorunda kalırız, o zaman da daha çok malzeme gerekir.

Âşığa Bağdat uzak değil.

Kişi, bir amaca bütün varlığıyla bağlanır ya da kendini ona adarsa bütün engeller ona vız gelir.

Âşığın gözü kördür (kör olur).

Âşık olan kimse görme ve ayırma gücünü yitirmiş gibidir. Ne sevdiğinin kusurlarını görür, ne de çevresinde olup bitenlerin ayırdına varır. Hiçbir şey kendisi için önem taşımaz. *krş. "Âşık, âlemi kör..."*

Âşık, âlemi kör, dört yanını duvar sanır.

Bir kimse âşık oldu mu aşırı, yadırganacak davranışlarda bulunur. Bu tür davranışlarını kimsenin görmediğini, anlamadığını sanır.

Aşık her zaman cuk (bey) oturmaz.

Girişimlerinde, yaptığı işlerde her zaman olumlu ve verimli

sonuç almış bir kişi, bunun böyle sürüp gideceğini sanmalıdır. Kimileyin de olumsuz sonuçlar alır.

Aşını, eşini, işini bil.

Sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürmek istiyorsak yiyeceğimize özen göstermeli, iyi bir arkadaş seçmeli ve iş sahibi olmalıyız.

Aşı pişiren yağ olur, gelinin yüzü ağ olur.

Güzel şeyler yapma, iyi gereçler kullanmayı gerektirir. Ustalık arka planda kalır. Böyleyken o güzel şeyleri yapanlar ustalıklarından ötürü övünürler de.

Aşk ağlatır, dert söyler.

Âşık olan kişinin gözü yaşlıdır. Aşk ateşi onu böyle yapmıştır. Öte yandan derdi olan bir kimse de bunu herkese açmak, herkese anlatmak ister.

Aşk olmayınca meşk olmaz.

Büyük bir öğrenme tutkusu ve isteği olmayan kişi, bir şey öğrenemez.

Aş taşınca kepçeye paha olmaz.

İstemediğimiz, karşılaşmaktan kaçındığımız durumlar vardır. Böyle durumları önlemede işe yarayabilecek en değerli araçlar bile bizim için büyük değer kazanır.

Aş tuz ile, tuz oran ile.

Her şeyin bir yolu yöntemi, bir ölçüsü vardır. Bunların dışına çıkıldı mı sonuç olumlu olmaz. Örneğin, tuzsuz yemek ya da gereğinden çok tuzlu yemek beğenilmez.

Aşure yemeye giden kaşığını yanında taşır.

Kişi, hangi işin peşinde koşuyorsa, hangi işten yararlanmak istiyorsa o işin gerektirdiği aracı da yanında bulundurmak zorundadır.

Ata arpa, yiğide pilav.

Tüm varlıkların kendilerine özgü, beslenip güçlenmelerini sağlayan kaynakları vardır: Atınki arpa, yiğidinki pilav olduğu gibi.

Ata binen nalını mihini arar.

İnsan kullanacağı araçlardan iyi verim elde edebilmek için onlarla ilgili yardımcı gereçleri de sağlamalı, yanında bulundurmalıdır.

Ata binersen Allah'ı, attan inersen atı unutma.

İnsan at sırtında olduğu zaman acımasızca davranıp atı ezmeme, attan indiği zaman da onun yemine suyuna özen göstermelidir.

Ata da soy gerek, ite de.

Türü ne olursa olsun her yaratığın soylusu daha değerlidir.

At, adımına göre değil, adamına göre yürür.

Bir işin akışı, gelişimi o işi yönetenlerin tutumuna bağlıdır. Bu tıpkı atla binicisinin durumuna benzer. At yürüyüşünü binicisinin tutumuna göre belirlediği gibi, işlerin iyi ya da kötü, yavaş ya da hızlı gidişi de o işi yönetenlerin tutumuyla açıklanabilir.

Ata dost gibi bakmalı, düşman gibi binmeli.

Kişi, yardımcısını adamakıllı doyurmalıdır ki, onun çalışmasından ve gücünden gereği gibi yararlanabilsin. Ata iyi bakıp da ona dilediğimizce bindiğimiz gibi.

Ata dostu oğula mirastır.

Babaların dostu, çocukların da koruyucuları ve dostlarıdır, aralarındaki yakınlık sürüp gider.

Ata eyer gerek, eyere er gerek.

Bir iş ya da kuruluşta verimli iş üretmenin koşulları vardır. Önce gerekli olan bu koşulları, yani araç ve gereçleri sağlamalı, sonra da bunları yetenekli bir yöneticiye teslim etmeliyiz. Böyle yaptık mı işten iyi sonuç alırız.

Atalar çıkarayım der tahta, döner dolaşır gelir bahta.

Her anne ve baba çocuğunu iyi bir yere ulaştırmak ister. Bu uğurda çalışıp çabalar. Ancak sonuç ananın-babanın isteğine göre değil, kaderin belirleyişine göre gerçekleşir.

Atalar, sözünü tutamayanı yabana atarlar.

Atalarımız, öğütleriyle bize doğru yolu gösterir, toplum içinde sevilir sayılır kişi olarak bizi yetiştirmeye çalışırlar. Bu öğütleri tutmazsak çevremiz bizden uzaklaşır, bizi yok sayar. Böylece bizi toplum dışına atmış gibi olur. *krş.* "Ulu sözü dinlemeyen uluyakalır."

Ata malı mal olmaz, kendin kazanmak gerek.

Babalarımızdan bize kalan mal kalıcı bir nitelik taşımaz. Eğer kazancımız yoksa, bu malı tezce tüketiriz. Bu yüzden kişinin gerçek malı, kendi öz kazancıyla edinmiş olduğudur. Çünkü, kendi kazancı olanın malı tükenmez.

At arıklıkta, yiğit gariplikte.

Atın da, insanın da üstün nitelikli olup olmadığını gösteren durumlar vardır. Sözelimi at zayıf olduğu, insan da garip olduğu zaman nice güçlülere katlanırlar. Bu güçlülere dayanır, kişiliklerini yitirmeden görevlerini yerine getirirlerse üstün nitelikli olduklarını kanıtlamış olurlar.

Atasını tanımayan Allah'ını tanımaz.

İnsanın, saygı duyacağı, buyruklarına uyacağı varlıkların başında babası gelir. Tanrı da bunu buyurur. Eğer insan, babasına karşı geliyor, buyruklarına uymuyorsa gerçekte Tanrı'nın da buyruklarını hiçe sayıyor, onu tanımıyor demektir.

At at oluncaya kadar sahibi mat olur.

İnsan yetiştirmek güç bir iştir. Sözelimi, bir çocuğu besleyip büyütüp onu işe yarar bir durumuna getirmek hem para hem de emek ister. Sonunda çocuk yetişir yetişmesine ama onu yetiştiren de bir hayli zahmet çeker, bir hayli yorulur.

At beslenirken, kız istenirken.

Her işin bir çağı, uygun bir dönemi vardır. Bu nedenle her iş, vakit geçirilmeden zamanında yapılmalıdır.

At binenin, kılıç kuşananın.

Bir mal asıl sahibinden çok, onu kullananın sayılır. Eğer

sahibi o malı kullanmıyorsa ya da kullanamıyorsa mal kendisinin olmuş, neye yarar.

At, binicisini tanır (bilir).

Buyruk altında çalışan kişi, çalıştırıcının o işten anlayıp anlamadığını bilir; ona göre çalışır. *krş.* "At, sahibine göre eşer."

**At bulunur meydan bulunmaz,
meydan bulunur at bulunmaz.**

İnsan bir işe girişince, o işi başarabilmek için gerekli bütün araçları ya da koşulları birlikte bulamaz. Biri sağlanırsa öteki ele geçmez, öteki sağlanırsa bu kez de beriki bulunmaz.

Ateş ateşle söndürülmez.

Zararlı, kötü bir eylem ya da davranışı aynı türden bir eylem ve davranışla değiştiremeyiz.

Ateş demekle ağız yanmaz.

Sözünü etmek ayrı şey, yapmak ayrı şeydir. İnsan zararlı bir durum ve eylemin üzerinde konuşmakla kendisini zara sokmuş olmaz.

Ateş düştüğü yeri yakar.

Bir acıya gelenler, bir felakete uğrayanlar, gerçek anlamda bunun acısını çeker ve duyarlar. Başkalarının gösterdiği üzüntü dıştan, yüzeyseldir.

Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.

Bir durumun varlığı, ona bağlı belirtinin ortaya çıkmasından anlaşılır. Belirtisini görüyorsak, anlıyorsak onunla ilgili durum da var demektir. *krş.* "Gök gürlemeden şimşek çıkmaz."

At görür aksar, su görür susar.

Gördüğü şeylerle ilgilenen, onların ne olduğunu anlamak isteyen meraklı kişi, gördükleriyle ilgili bilgi toplamak ya da onları edinmek ister.

Atılan ok geri dönmez.

Kesin bir eyleme geçtikten sonra, bu eylemin sonunda du-

yacağımız pişmanlığın hiçbir yararı yoktur. Artık olan olmuş, iş işten geçmiştir. Eski durum geriye getirilemez.

Atım tepmez, itim kapmaz deme.

Adamlarınıza, yakın dostlarınıza bile tümüyle güvenmeyin. Bir de bakarsınız ki, onlar bile günün birinde düşman olarak karşınıza çıkabilirler.

Atına bakan ardına bakmaz.

İnsan, bir işte kullanacağı araçlara iyi bakar, iyi korursa kötü duruma düşmez. Sözgelimi, atına iyi bakan biri, düşmanı ardına düştüğünde bana yetiyecek mi, beni yakalayabilecek mi gibisinden bir kaygı çekmez, bunun için de dönüp ardına bakma gereğini duymaz.

Atın bahtsız arabaya düşer.

Yaşamda tam bir uyum ve denge yoktur. Yetenekli, değerli, ama talihsiz kişiler, değerleriyle bağdaşmayan, kötü ve aşağılık işlerde çalıştırılırlar.

Atın ölümü arpadan olsun.

Birçok hastalar, sağlıkları için zararlı olduğunu bile bile, sevdikleri yiyecekleri yerler. Bunu yaparken: "Ölürsem de bu yüzden öleyim" diye düşünürler. Öte yandan bir amacı uğruna yaşamını tehlikeye atan kişiler de böyle söylerler.

Atın ürkeği, yiğidin korkağı.

İnsanoğlu sürekli tetikte ve uyanık olmalıdır. Tıpkı at gibi kişi de her an bir tehlikeyle karşılaşmaya hazır bulunmalı ve duyarlı olmalıdır.

Atın varken yol tanı, ağın varken el tanı.

Kişi, sahip olduğu her olanağı iyi kullanıp değerlendirmeli. Bunlardan yararlanarak gezip dolaşmalı, kendisine iyi bir çevre edinmeli.

Atlar tepişir, eşekler arada kalır.

Güçlü kimseler, birbirlerine saldırırken bu arada güçsüzleri ezerler. Onların saldırı ve dalaşından zarar gören yine güçsüzler olur.

Atlıya saat olmaz.

Bir yolun ya da uzaklığın kaç saat olduğu atlı için önemli değildir. İsteğine göre değişir bu. Dört saatlik yolu yarım saatte alacağı gibi, daha az bir zamanda da alabilir. Bunun gibi olanakları zengin biri de çok zaman isteyen bir işi kısa bir süreye sığdırabilir.

At nallanırken kurbağa ayağını uzatmaz.

İnsanların hepsine bir davranılmaz. Bu, onların kişiliğine, nitelik ve değerine göre değişir. Verilecek işler için de böyledir. Bu yönden değersiz bir kimse, değerli ve nitelikli bir kimseye karşı gösterilen ilgiyi beklememeli, ummamalı.

Atıyla yayanın yoldaşlığı olmaz.

Arkadaşlık, durumları ve koşulları denk kişiler arasında kurulabilir. Denk olmayan iki kişi birbirine uyum sağlayamaz.

At olur meydan olmaz, meydan olur at olmaz.

Kişi, yapacağı bir işin gerektirdiği elverişli koşulların tümünü her zaman bir arada bulamaz, birinden biri eksik kalır. *krş.* "At bulunur..."

At ölür, itlere bayram olur.

Değerli, yararlı bir kimsenin bulunduğu bir görevden ayrılması ya da ölmesi kimi durumlarda aşağılık kimselerin ekmeğine yağ sürebilir, bu durum onların işine yarayabilir.

At ölür meydan (nalı) kalır, yiğit ölür şan (namı) kalır.

Ölüm bütün canlılar için kaçınılmaz bir gerçektir. Ne ki, önemli olan insanın adını yaşatacak yararlı işler yapması, geride iz bırakmasıdır. Bu yönden yiğit bir kimse, kutsal davası için çarpışırken ölümden korkmamalıdır. Bu uğurda ölenlerin adı unutulmaz.

At, sahibine göre eşer.

Yönetilenle yöneticinin, çalışanla çalıştırıcının tutumları arasında bir bağlantı vardır. Sözgelimi, buyruk altında çalışan bir kişi, çalıştırıcının yönetimine göre iş yapar. *krş.* "At, binicisini tanır."

Atsineği gibi kuyruk altında geçinir.

Kimi kişiler asalaktır. Kişilikleri oluşmamıştır. Bu yüzden alın teriyle, kendi emekleriyle değil, başkalarının gölgesinde, onların minneti altında yaşarlar.

Atta, avratta uğur vardır.

Şuna inanılır ki, satın alınan at ile evlenilen kadın eve uğur getirir.

Atta karın, yiğitte burun.

Halk arasında şöyle bir kanı yaygındır: Bir atın karnı büyükse o at iyi koşar. Bunun gibi bir kişinin burnu büyükse yiğit olur.

At yedi günde, it yediği günde (belli olur, semirir).

Değerli kişiliklerin oluşması zaman gerektirir; hemen gelişen ve oluşan kişiliklerse değerden yoksundur.

Ava gelmez kuş olmaz, başa gelmez iş olmaz.

Dünyada insanın başını derde sokacak sayısız dert ve iş vardır. Kişi ne denli kendini bunlardan korumaya çalışırsa çalışsın, bunlardan kurtulamaz. Nasıl ki uçsuz bucaksız boşlukta istediği yöne uçan kuşlar bile avlanmak tehlikesinden uzak sayılamıyorsa, insanlar için de böyledir bu.

Ava giden avlanır.

Başkasının yaşamıyla oynayan ya da çıkarını başkalarına zarar vermekte arayan kişi, kendi yaşamını, kendi çıkarını da tehlikeye atmış olur.

Av avlayanın, kemer bağlayanın.

Her şeyin kendine özgü bir kullanış biçimi vardır. Bunu bilen kişi o şeye sahip olur, onu kullanma hakkını elde eder.

Avcı ne kadar al bilse, ayı o kadar yol bilir.

Hileler ne denli çok olursa, onlardan kurtulmanın, hileleri bozmanın yolları da çoktur. Sözgelimi, bir kimse çeşitli hilelere başvurarak başkasını tehlikeye düşürmek isteyebilir. Ancak, tehlikeyi sezen, bundan kurtulmanın yollarını arar ve bulur.

Av köpeği avdan kalmaz.

Kendi çabasıyla değil de hazıra konma yoluyla iş yapmayı alışkanlık edinmiş kişiler, her yerde ve her zaman bu yolu izlerler.

Avradı eri saklar, peyniri deri.

Nesneler ve insanlar birbirinden farklı özellikler taşır. Korumaya yöntemleri de bu özelliklerine göre değiştir.

Avrat var ev yapar, avrat var ev yıkar.

Kadının aile içindeki yeri oldukça önemlidir. Öyle ki, kadın bir evi hem her yönden imrenilecek duruma getirebilir, hem de onu çökertebilir. Ev içindeki düzen de, mutluluk da evdeki kadının tutum ve davranışına bağlıdır.

Av vuranın değil, alanın.

Bir şeyin sahibi olma, ondan yararlanmaya bağlıdır. Bir malınızdan siz değil de sürekli başkası yararlanıyorsa gerçekte o malın sahibi ondan yararlanan kişidir.

Ayağa değmedik taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz.

Yaşamın akışı dümdüz değildir. İnsan, türlü türlü sıkıntılarla güçlüklerle karşılaşır, engellerle uğraşır.

Ayağını yorganına göre uzat.

İnsan giderlerini gücüne ve gelirine göre düzenlemelidir. Bu bakımdan gücümüzü aşan işlere girişmekten kaçınılıyoruz. Sözgelimi, kazandığımız kadar harcamalıyız.

Ayağı yürüten baştır.

Bir işte çalışanların verimli çalışması büyük ölçüde işverenin tutumuna bağlıdır. Bunun gibi halkın dirlik ve düzenlik içinde işlerini iyi yürütmesini de işbaşında bulunanlar, yöneticiler sağlar.

Ay ayakta çoban yatakta, ay yatakta çoban ayakta.

Ay varken sürüye hırsız giremez, görülür; bu yönden çoban uyuyabilir. Karanlıkta ise sürüsünü beklemek zorundadır. Kamu işlerinin yönetiminde de yöneticinin işini kolaylaştıracak, düzeni sağlayacak araçları varsa kendisi ra-

hat edebilir. Durum böyle değilse yöneticinin sürekli uyanık olması gerekir.

Ayı görmüşün yıldıza minneti (itibarı) yoktur.

İnsan, bir şeyin daha iyisini, daha üstün niteliklisini buldu mu onu yeğler; nitelikçe düşük olana ilgi göstermez, onu beğenmez.

Ayıpsız yâr (kusursuz dost) arayan, yârsız kalır.

Her şeyin bir eksiği, bir kusuru vardır. Bu yönden arkadaş edinmek için hiçbir kusuru, eksiği olmayan birisini aramaya kalkarsanız bulamazsınız. Bu yüzden de arkadaşsız kalırsınız. Çünkü, dünyada kusursuz kişi yoktur.

Ay ışığında ceviz silkilmez.

Her işin yapılmasında belirli koşullara uymak gerekir. Bu koşullara uyulmazsa ya da koşullar yeterli olmazsa istenilen sonuç alınmaz.

Ayıyı ateşe atmışlar, yavrusunu ayağının altına almış.

Duygusuz, kaba kimseler bir tehlikeye düştüklerinde kendilerini kurtarmak için çocuklarını feda etmekten kaçınmazlar.

Ayrandan aşağı katık olmaz.

Elde edilmesi zorunlu bir nesnenin, hoşgörülebilecek kadar düşük niteliklisi istenebilir. Ama bu sınırı aşan çok daha kötüsü de istenmez.

Ayranım ekşidir diyen olmaz.

bkz. "Kimse ayranım ekşidir demez."

Ay (gün) var yılı besler; yıl var ayı (günü) beslemez.

İnsanın gelir ve gideri zamana göre değişebilir. Sözgelimi bir kişinin, kimileyin bir aylık kazancı, bir yıllık giderini karşılar; kimileyin de bir yıllık kazancı bir aylık giderine yetmez.

Aza demişler: "Nereye?" "Çoğun yanına" demiş.

Çok, her alanda ve her konuda azı egemenliği altına alır. Örneğin, bir oylama sonunda azınlıkta bulunanların değil,

çoğunluğu oluşturanların sözü geçerli olur. Az, çoğa uy-
mak zorunda kalır. İş yaşamında da böyledir bu: Büyük
para, küçük paraya iş bırakmaz.

Aza kanaat etmeyen çoğu bulamaz.

Kişi, her istediği şeyi her zaman bol olarak bulamaz. Bu
nedenle bulduğu az şeyi beğenmeyip azımsayarak geri
çevirmemelidir. Düşünmelidir ki, az az elde edeceği şey-
ler, birikerek çok olacaktır. Azın değerini bilmezse çoğu
bulamayacaktır.

Az ateş çok odun yakar.

Tehlikeli ve zararlı bir şeyin küçüğü olmaz. Büyüyük kötü
durumlara, yıkımlara yol açar. Bunun gibi bir toplulukta kötü
huylu birkaç kişi tutumlarıyla o topluluğun adını kirletebilir.

Az eli aştı gör, çok eli işte.

Yemeği az sayıda ya da tek kişi yapmalıdır. Çok kişinin
işe karışmasıyla yapılacak bir yemek çeşitli yöntemlerin
işe karışması ve bunların birbirini bozması yüzünden gü-
zel olmaz. Birçok işlerde ise çalışanların sayıca çok olma-
sı yararlıdır. Çünkü, kolaylık ve çabukluk sağlar.

Azıcık aşım, kaygısız başım.

Kalabalık bir ortama girmeyerek sürdürülen gösterişsiz bir
yaşam, çeşitli sıkıntıları olan kalabalık içindeki gösterişli
yaşama yeğlenir.

Azıksız yola çıkanın iki gözü el torbasında kalır.

Yapılacak bir işin gerekleri ve gereçleri önceden hazırlan-
malıdır. Bunları hazırlamadan işe girişen biri, işe başladı-
ktan sonra sık sık başkalarının yardımını istemek zorunda
kalır; sürekli olarak böyle bir hazırlığı önceden yapmış
olanlara imrenir.

Az kaz, uz kaz, boyunca kaz.

Başkası için kötülük planı hazırlayanların bir gün gelip ha-
zırladıkları bu ağır ve kötü tuzaklara kendilerinin de düşe-
bileceğini düşünmeleri gerekir.

Az olsun, uz (öz) olsun.

Bir şeyin değeri çokluğuyla ölçülmez. Değeri, daha çok o şeyin nitelikçe iyi olmasına bağlıdır; az da olsa o şeyin iyi olmasıyla ölçülür.

Az söyle çok dinle.

İnsanın davranışları dengeli olmalı. Kişi çok konuşursa çevresindekileri rahatsız ettiği gibi, sık sık da yanılır. Oysa çok dinleyerek bilmediklerini öğrenir. Öğrenmenin bir yolu da, başkalarını dinlemektir.

Az tamah çok ziyan verir.

Yetingen olmamak insanı zarara uğratar. Sözelimi, elimize geçebilecek olana razı olmayıp daha çok istemeye kalkışsak, elde edilecek olandan da yoksun kalabiliriz, daha çoğunu isterken elimizdekini yitirdiğimiz bile olur.

Az veren candan, çok veren maldan.

Bir armağanın maddi değeri onu verenin parasal ve mal durumuyla ölçülür. Şöyle ki, varlıklı olmayan kişinin sunduğu küçük şey, büyük bir özveridir, içtenlik gösterisidir; varlıklı olanın sunduğu büyük şeyden daha değerlidir.

Az yiyen az uyur, çok yiyen güç uyur.

Uyku durumuyla insanın midesinin boş ya da dolu olması arasında karşılıklı etki vardır. Örneğin, aç biri uyuyamaz, az yiyen de aç olduğu için ikide bir uyanır. Öte yandan midesini tıka basa doldurmuş olansa rahatsız olur, bu yüzden güç uyur. Öyleyse, iyi uyuyabilmek için ne çok yemeli, ne de az.

B

Baba ekmeği zindan ekmeği, koca ekmeği meydan ekmeği.

Bir kadın babasının evinde kendini hiçbir zaman özgür hissetmez, dilediği gibi para harcayamaz, dilediği gibi yiyip içemez. Kocasının evinde ise her yönden özgürce davranabilir.

Baba kırk oğul beslemiş, kırk oğul bir babayı beslememiş.

Baba, hiçbir ayırım göstermeden çocuklarının hepsine bakar, hepsini büyütür; ne zaman ki baba yaşlanır ya da yoksul düşerse çocuklar, "sen bak, o baksın" gibi gerekçelerle babanın bakımını sağlayamazlar.

Baba koruk yer, oğlunun dişi kamaşır.

Büyüklerin yanlış davranışları küçükleri ya da kendilerinden sonra gelenleri güç duruma düşürür. Büyüklerin günahını küçükler çeker.

Baba malı tez tükenir evlat gerek kazana.

Babadan kalan mala mülke, paraya pula güvenerek tembel tembel oturan, bu malı mülkü, parayı pulu az zamanda yer tüketir. Bu yönden babadan kalan mala güvenmemek gerekir. Kişi, kendi kazancıyla yaşamalı, yalnız buna güvenmelidir.

Babanın (atanın) sanatı oğula mirastır.

İster istemez her çocuk babasının yaptığı işle daha küçük yaşlardayken karşılaşır. Babasının yanında bulunur, o işin, o sanatın nasıl yapıldığını göre göre kavrar, öğrenir.

Büyüyünce de bu sanatı kendisi yapmaya başlar, babasının sanatını sürdürür.

Baba oğluna bir bağ bağışlamış, oğul babaya bir salkım üzüm vermemiş.

Toplum içinde sık sık görülen olaylardandır: Ana-baba, evlatları için pek büyük sıkıntılara katlanırlar, onlar uğruna çok büyük özverilerde bulunurlar, yemezler çocuklarına yedirirler, giymezler onlara giydirebilirler. Gelgelelim, evlatları büyüdükten sonra onlar için küçük bir sıkıntıya katlanmaz, özveride bulunmazlar. Bu tutumlarından ötürü de toplumda kınanırlar.

Babasından mal kalan, merteği içinden bitmiş sanır.

Kişi, bir malı kendi çabasıyla kazanmamış da onu miras yolu ile edinmişse, o malın hangi sıkıntılar çekilerek kazandığını bilemez.

Baba vergisi görümlük, koca vergisi doyumluk.

Bir kızı evlendirinceye değin baba para harcar, çeyiz düzer. Bütün bunlar çevredekilerin görmesi içindir. Oysa kız kocaya vardıktan sonra onun bütün yaşamını kocası üstlenir.

Babayla oğlanın pabucu bir olunca evde kavga eksik olmaz.

Ortaklaşa kullanılan bir mal, kullananlar arasında kavgalara yol açar, bu gerçek baba ile oğul da olsa değişmez.

Baca eğri de olsa dumanı doğru çıkar.

Hangi ortamda bulunursa bulunsun doğuştan iyi olan kimşelerle güzel ve doğru nesneler niteliklerini korurlar.

Bağa bak üzüm olsun, yemeye yüzün olsun.

Emekle ürün arasında sıkı bir bağlantı vardır. Kişi bir maldan gereği gibi yararlanmak, ondan bolca verim sağlamak istiyorsa ona çok iyi bakması gerekir.

Bağ bayırda, tarla çayırda.

Her şeyin kendine özgü koşulları vardır. Bu koşullar, yani gereken ortam sağlanırsa daha iyi sonuç alınır. Örneğin

bağ fazla su gerektirmez, bunun için bayırda daha bol ürün verir; tarla ise bol su ister, verimli olması buna bağlıdır.

Bağda izin olsun, üzüm yemeye yüzün olsun.

bkz. "Bağa bak üzüm..."

Bağı ağlayanın yüzü güler.

Bağın üzüm vermesi onun budanmasını gerektirir. Budanırken de üzüm teveklerinden yaş akar. Böylece bağ ağlar, ama üzümü de bol verir.

Bağın taşlısı, karının saçlısı.

Taşlı yerdeki bağın üzümü daha tatlı olur. Bunun için de taşlı yerde oluş bağı değerli kılar. Bunun gibi uzun saç da kadını güzel, sevimli gösterir.

Bahşiş atın dişine bakılmaz.

bkz. "Beleş atın..."

Baht olmayınca başta, ne kuruda biter ne yaşta.

bkz. "Akıl olmayınca başta..."

Bahtsızın bağına yağmur, ya taş yağar ya dolu...

Kişi, talihsiz oldu mu her türlü işi ters gider, ne denli çabalarsa çabalasın bu durumu yenemez.

Bakan göze bağ (yasak) olmaz.

Açıktaki ve herkesin gözü önünde olan bir şeye bakma engellenemez.

Bakan yemez, kapan yer.

Bir şey elde edebilmek için sadece ona bakmak yetmez. Onu edinmenin yollarını aramak, bu uğurda davranmak da gerekir.

Bakarsan bağ, bakmazsan dağ (olur).

Bir mala iyi bakarsak, onun için gerekeni yaparsak ondan beklediğimiz ürünü alırız. Böyle yapmazsak, ona iyi bakmazsak o mal yararlanamayacağımız bir duruma düşer.

Bakmakla usta olursa (öğrense), köpekler (kediler)

kasap olurdu (kasaplığı öğrenirdi).

Bilgi de beceri de bakarak değil, yaparak kazanılır. Öğren-

menin yasası, ilkesi yapmaktır. Bu yüzden bir işte uzmanlaşmak için, uzmanları seyretmek yetmez. Beceri baka baka değil, yapa yapa kazanılır.

Baktın kar havası, eve gel kör olası.

İnsan, tehlikeli bir durumla karşılaşacağını sezdi mi ondan uzaklaşmanın, o durumla karşılaşmamanın yolunu aramalıdır.

Bal bal demekle ağız tatlı olmaz.

İnsan gerçekçi olmalı. Güzel sözlerle, düş kurmakla, güzel sonuç elde edilemez. Önemli olan, o sonuçla ilgili güzel sözler söylemek, düşler kurmak değil, gerekli girişimleri yapmaktır.

Balcının var bal tası, oduncunun var baltası.

Her işin yapımında kullanılan belirli araçlar vardır. Her araç belli bir işe özgüdür. Her iş ona özgü araçla yapılır.

Balciya bal satılmaz.

Bir şeyin alıcısı, ondan yoksun olandır. Bunun için bir nesne bir kimsenin elinde çokça varsa ya da o kimsece ürettiyorsa ona satılmaz, bilgi için de böyledir bu. *krş.* "Tereciye tere satılmaz."

Balı dibinden, yağı yüzünden.

Balın güzelliğini dibi, yağinkini de yüzü gösterir. İnsanlar da böyledir. Kimilerinin değerleri derine indikçe artar, kimilerinkiyse yüzde kalır.

Balık ağa girdikten sonra akli başına gelir.

İnsanın başına bir felaket, bir kötülük gelince uyanır. Önemli olan böyle bir duruma düşmemek için dikkatli, tedbirli olmaktır. Bir kez bir felakete uğradıktan sonra acınıp dövünmenin hiçbir yararı yoktur.

Balık baştan avlanır.

Her işin başında bulunan, onu yöneten kişiler vardır. Bunun için de bir işi elde etmek için yapılacak şey, onun ba-

şındakileri razı etmek, onlarla uzlaşmaktır.

Balık baştan kokar.

Balığın kokması, başından başlar, kuyruğuna doğru yayılır. Toplum için de aynı durum geçerlidir. Şöyle ki, işbaşındakilerin, yöneticilerin tutumlarındaki bozukluk, onların yönetimi altındaki kişilere geçer ve böylece toplumun her kesiminde genel bir düzen bozukluğuna yol açar.

Balık demiş ki: "Etimi yiyen doymasın, avımı yapan gülmesin (onmasın)."

Halk arasında, canına kıyılan balığın, canına kıyanlara böyle ilendiğine inanılır. Bunun da altında balık etine kolay kolay doyulmazlığın ve balıkçıların güç yaşam koşulları yattığı düşünülebilir.

Balık kokarsa tuzlanır, ya tuz kokarsa ne yapılır?

bkz. "Et kokarsa..."

Balı olan bal yemez mi?

Başkalarının yararlanmasını sağlayacak mal üretebilir ve bunları satabiliriz. Üreterek sattığımız, başkalarının yararlandığı bu maldan biz de yararlanma gereksinmesi duyabiliriz.

Balı parmağı uzun yemez, kısmetlisi yer.

Güzel bir şey her zaman için onu elde edebilecek olan kişinin eline geçmez. Bunun için de onu daha kolay sağlayabilecek olan değil, eline geçebilen kişi ondan yararlanır.

Bal ile kaymak yenir ama, her keseye göre değil.

Elde ettiğimiz güzel şeyleri daha da güzelleştirecek şeyler vardır. Ne ki bunu gerçekleştirecek paramız varsa.

Bal olan yerde sinek bulunur.

Bir yerde güzel ve değerli şeyler varsa, orada bu güzel şeylerden yararlanmak isteyen birtakım asalaklar da olur.

Balta değmedik ağaç olmaz.

Acılarla yıkımlarla karşılaşmamış kişi olmaz. *krş. "Ava gelmez kuş olmaz, başa gelmez iş olmaz."*

Bal tutan, parmağını yalar.

Kişi, başkaları için çalışsa bile, çalışmanın veriminden az çok kendisi de yararlanır, bu doğaldır.

Bana dokunmayan yılan bin yaşasın.

Pek çok kimse, kendisine zarar vermeyen kötülük kaynağına, kendisine zarar vermediği için aldırış etmez, bunların başkalarına zarar vermesine de ses çıkarmaz. Bu durumun sürüp gitmesinde bir sakınca görmez. *krş.* "Gemisini kurtaran kaptan."

Barutla ateş bir yerde durmaz.

Bir arada bulunmaları tehlikeli olan şeyler ve kişiler birbirinden uzak bulunmalıdır.

Baskıdaki altından askıdaki salkım yeğdir.

El altında bulunmayan, kullanmaktan kaçınılan değerli bir nesneden, kullanılarak iş üretilen az değerli bir nesne insanlar için daha iyidir.

Baskın basanıdır.

Savaşta düşmanın kendisini toparlamasına fırsat vermeden, onu gafil avlayıp baskın yapılırsa savaş kazanılır.

Baskısız tahtayı (yongayı) yel alır, yel almazsa sel alır.

Çocukları ya da gençleri başıboş bırakmamak gerekir. Çünkü başıboş bırakılan, disiplin altına alınmayan çocuklar ve gençler, zararlı etkenlere kapılıp istenmeyen yollara yönelebilirler.

Başa gelen çekilir.

Genellikle istemediğimiz ve bütün çalışmalarımıza, çabalarımıza karşın önleyemediğimiz kötü bir duruma düşebiliriz. Buna katlanmayı bilmek zorundayız.

Başa gelmeyince bilinmez.

Kişi, kimi durum ve olayların anlamını ancak onları yaşayarak anlayabilir. Yoksa başkalarının uğradığı kötü bir durumun anlamını onlara, onların çektiği acıya bakarak gereğince anlayamayız.

Başa gelmez iş olmaz, ayağa değmez taş olmaz.

bkz. "Ayak almadık taş olmaz..."

Baş ağır gerek, kulak sağır.

Davranışlarınızda ölçülü, yani ağırbaşlı olun, aslı astarı olmayan dedikoduları dinlemekten kaçının.

Başa yazılan gelir.

bkz. "Alna yazılan..."

Baş başa bağlı, baş da şeriata (yasaya, padişaha).

Hiç kimse başına buyruk değildir. Bizi yönetenler, daha üst yöneticilere, üst yöneticiler de toplumun düzenini sağlamak için konmuş töre ve yasalara bağlıdır.

Baş başa vermeyince iş bitmez.

İnsanlar yardımlaşma, dayanışma yoluyla işleri kolayca bitirirler.

Baş dille tartılır.

Bir kimsenin konuşması onun düşünme ve akıl gücünü gösteren bir ölçüdür.

Başına gelen başmakçıdır.

İnsan, yaşadığı olaylardan ders alır, deneyim kazanır. Başına gelenleri bir daha yaşamamak için önlem alır.

Başın başı, başın da başı vardır.

Toplum içinde hiçbirimiz başımıza buyruk sayılmayız. Hepimizin başı bir başka başa bağlıdır. Şöyle ki, bir yerde baş olan kişinin bağlı olduğu büyük bir baş, onun da üstünde daha büyük bir baş vardır. Bu zincir içinde hiçbir baş sorumsuz değildir.

Başını acemi berbere teslim eden, pamuğunu cebinden eksik etmemeli.

Deneyimsizlik, acemilikle başarısızlık ve kötü sonuç alma arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu yönden deneyimsiz ve yeterince ustalık kazanmamış kişiye iş yaptıran bir kimse, tatsız sonuçlar almaya ister istemez hazır olmalıdır.

Başın sağlığı, dünya varlığı.

Sağlıklı, dertsiz ve hastalıksız bir yaşam, dünyanın bütün malına değer. En büyük varsılık, sağlıklı olmaktır.

Baş kes, yaş kesme.

Ağacın öylesine çok ve büyük yararları vardır ki, bir ağaç kesmek bir insan başı kesmekten daha kötüdür, denilse yeridir.

Baş nereye giderse, ayak da oraya gider.

Büyükler ya da işbaşındakiler nasıl bir yol izlerlerse onlara bağlı olarak çocuklar ya da yönetilenler doğal olarak aynı yolu izlerler.

Baş olan boş olmaz.

Bir topluluğu yönetme katına yükselmiş kişiler, böyle bir yere gelebildiklerine göre, bunların bir birikimi, bir değeri vardır. Öte yandan bu gibi kişilerin işleri çok olduğundan boş zamanları yoktur.

Baş ol da eşek başı (soğan başı) ol.

Nerede ve hangi işte olursa olsun başta bulunmak iyidir. İnsana sağlayacağı yararlar çoktur. Onun için kişi, bir baş olmaya bakmalıdır.

Baş sallamakla kavuk eskimez.

Söyleneni doğrulamaktan kimseye bir zarar gelmez. Kimileyin bir söze inanmasanız bile ona karşı çıkmayın, böyle si daha iyidir.

Baş yarılır börk içinde, kol kırılır kürk içinde.

Bir ailede ya da dernekte birtakım anlaşmazlıklar olabilir. Bunları başkalarına duyurmamalıyız, içerde kendimiz yoluna koymalıyız.

Baş yastığı baş derdini bilmez.

Kişinin derdi, onun içindedir. En yakınları bile onun ayrı-
mına varmaz. Tıpkı başımızı koyduğumuz yastığın, baş-
mızın içindeki dertleri bilmediği gibi.

Baykuşun kısmeti ayağına gelir.

Hiçbir canlı aç kalmaz. Tanrı hepsinin rızkını verir. Bütün gün olduğu yerde duran baykuşun bile yiyeceğini önüne getirir.

Bayramda borç ödeyene ramazan kısa gelir.

Ödenecek bir borcun ödeme tarihi belirlenmişse o tarihe değin geçecek süre insana çok kısaymış, çok çabuk geçiyormuş gibi gelir. Bu, bayramda borç ödemek zorunda olan birine ramazanın ne çabuk geçtiği duygusunu vermesine benzer.

Baz bazla, kaz kazla, kel tavuk topal horozla.

Kişi, ancak kendi düzeyinde olan, kendine benzeyenlerle uyuşup arkadaşlık edebilir.

Bedava sirke, baldan tatlıdır.

Bir şey ödenilmeyen, bir emek yatırılmadan elde edilen bir nesne ne denli değersiz olursa olsun, yine de hoş a gider.

Bekâr gözü kör gözü.

Bekâr erkek, evlenme heyecanı içinde bulunur. Bu yüzden alacağı kızın eksiklerini, kusurlarını ayımsayamaz.

Bekârın parasını it yer, yakasını bit.

Evlenmemiş kişilerin yaşamı düzensizdir. Sözelimi, bekâr bir erkek, parasını şuna buna yedirir, gereksiz şeylere harcayarak çarçur eder. Öte yandan, üstüne başına da bakamaz, temiz olmayı da beceremez.

Bekârlık maskaralık.

Bekâr kişinin üstü başı perişandır, yaşamı dağınık ve düzensizdir. Başkalarına eğlenme konusu olur.

Bekârlık sultanlıktır.

Evlilik birtakım sorumluluklar getirir. Kişiyi evine bağlı kılar. Bu tür bağdan ve sorumluluklardan kaçanlar için bekârlık tatlı bir yaşama biçimidir.

Beleş atın başına (dişine) bakılmaz.

Bedava edinilen, yani para ödenmeden gelen bir nesnenin

çok güzel olması beklenmez. Kimi eksikleri olsa bile, hoş görülür.

Bellenme, dillenme, ellenme.

İnsan, bulunduğu ortamda kendi kabuğuna çekilerek yaşamalı. Herhangi bir yönden tanınır, başkalarının diline düşerse herkesin gözü üzerinde olacağından rahat edemez.

Ben eşek olduktan sonra semer vuran çok olur.

İnsan her işi yüksünmeden yaparsa, ona iş veren birçok kişi çıkar. Yeter ki çalışsın, iş ayrımı gözetmesin.

Beni sokmayan (bana dokunmayan) yılan bin yaşasın.

bkz. "Bana dokunmayan yılan..."

Benzeye benzeye yaz, benzeye benzeye kış olur.

İnsanlar birbirinden etkilenirler. Birbirlerine özene özene iyi ya da kötülerle yan yana yaşaya yaşaya kötü olurlar. Bu durum mevsimlerin oluşumuna benzer. Sözelimi, günlerin birbirinden ayrımı olmadığı halde birbirine benze-ye benzeye, yani ısına ısına yaz ya da soğuya soğuya kış olduğu gibi... *krş. "Üzüm üzüme baka baka kararır."*

Berber berbere benzer ama, başın Allah'a emanet.

Kendisini uzman gibi gösteren her kişiye güvenmemek gerekir. Öyleleri vardır ki uzman olduğunu söyleyerek bir işe başlar, ancak sonunda bizi büyük zararlara uğratar.

Besle kargayı, oysun gözünü.

Yaradılıştan kötü olanlar, iyiliğin değerini bilmezler. Böyle kötü birine yardım edip de ona iyi bir yaşam sağlasanız bile, yine size kötülük etmekten çekinmezler.

Beslemeyi eşelemen almasın.

Bir kimseyi sürekli olarak ev işlerinde görevlendireceksek onun nasıl biri olduğunu sorup soruşturmalıyız.

Beş parmağın hangisini kessen acımaz?

Ana-baba hiçbir çocuğunu ötekenden ayırmaz. Birinden bi-

rine bir zarar gelse, bunun acısını içinde duyar.

Beş parmak bir değil.

Toplumsal yaşam içinde hepimizin eşit hakları vardır. Buna karşın, fiziksel ve ruhsal yönden eşit durumda olduğumuz söylenemez. Yetenek, başarı ve bunun sonucu olarak zenginlik... gibi yönlerden değerlerimiz ayrılıklar gösterir. Tıpkı parmakların kimisinin uzun, kimisinin kısa olduğu gibi...

Beterin beteri vardır.

Çok kötü bir duruma düştüğümüz zaman umutsuzluğa kapılmamalıyız. Bundan daha kötü durumların da bulunduğunu düşünerek avunabiliriz.

Bey ardından çomak çalan çok olur.

Güçlü kişilerle yüz yüze geldiklerinde onlara karşı bir şey söyleyemeyenler, onlar gittikten sonra ardından sert, kötü ve kırıcı şeyler söylerler. Bunu öğrenen güçlü kimsenin de bir tepki göstermemesi gerekir. Gücsüzlerin güçlüler ardından konuşması doğal bir olgu gibidir.

Bey aşı borç, düğün aşı ödünç.

Bey sofrasında ağırlanan kişi, aynı düzeyde sofraya donatmayacağından beye karşılık veremez ve bu, bir borç olarak kalır; oysa düğüne çağrılı kişi yediği düğün aşının karşılığını kendisi düğün yaptığında bütün tanıdıklarını düğüne çağırarak ödemiş olur.

Beyde bulunmayan elde neler var.

bkz. "Elde bulunan beyde bulunmaz."

Beyler buyruğu yoksula kan ağlatır.

Halkı düşünmeyen yöneticilerin kimileri uygulanma olanağı bulunup bulunmadığını düşünmeden birtakım kararlar verirler. Bu karar ve bunlarla ilgili buyruklar halkı sıkıntıya sokar.

Beylik çeşmeden su içme.

Resmi işlere bulaşmamak gerek. Bulaştınız mı hükümet

hiç düşünmediğiniz bir yerden size sorumluluklar yükler.

Beylik fırın has çıkarır.

Kişilere oranla devletin gücü daha fazladır. Bunun için de kişilerin yaptığı işleri devlet onlardan daha güzel yapar.

Bey mi yaman, el mi yaman?

bkz. "El mi yaman, bey mi yaman?"

Bez alırsan Musul'dan, kız alırsan asilden.

Alacağımız bir şeyin niteliklerini bilirsek o şeyi güvenle alabiliriz.

Bezirgân züğürtleyince geçmiş defterleri yoklar.

bkz. "Müflis bezirgân..."

Bıçağı kestiren kendi suyu, insanı sevdiren kendi huyu.

Her şey, kendi değerini taşıdığı nitelikten alır. İnsanlar için de eşyalar için de böyledir bu. Sözelimi bir kimsenin huyu güzelse çevresindekiler tarafından sevilir. Bunun gibi çeliğine iyi su verilmiş bir bıçak da keskinliğiyle belirir.

Bıçak kendi kınını kesmez.

Bizi koruyan ya da koruyucu olan şeylere, kişi olsun, nesne olsun, zarar vermeyiz.

Bıçak yarası geçer (onulur), dil yarası geçmez (onulmaz).

bkz. "El yarası geçer..."

Bilmemek ayıp değil, sormamak ayıp.

Kişi her şeyi bilemez. Bu doğaldır. Ne ki bilmediğini sorup öğrenmesi gerekir. Bunun utanılacak bir yanı yoktur. Utanılacak şey, sorma olanağı varken sorup öğrenmemek ve biliyor gibi davranmaktır.

Bin atın varsa inişte in, bir atın varsa yokuşta bin.

Yokuş aşağı iniş, at için güç, kişi için kolaydır. Yokuş ise at için kolay, kişi için zordur. Bu yüzden inişte yük taşımaya binde bir at dayanamaz. Yokuşta yük taşımaya her at dayanır.

Bin bilersen de bir bilene danış.

Herkesin bilgisi bir olmaz. Bunun için de önemli bir iş ya-

parken salt kendi bilgimizle yetinmemeli, konuyu iyi bilen birisine de danışmalıyız. Böylece eksiğimiz varsa tamamlar, yanlışımız varsa düzeltir, daha sağlıklı bir sonuç alırız.

Bin dost az, bir düşman çok.

Dostlarımız bizim iyiliğimizi ister. Bunun için de ne denli çok dost edinirsek o kadar iyi olur. Onların yanında bir rahatlık duyarız. Oysa, düşman bize zarar vermek isteyen kimsedir. Bir tek düşmanımız bile olsa hep zarar görme duygusu içinde bulunuruz. Bu yüzden hiçbir düşmanımız bulunmasın.

Binicinin sağı solu olmaz.

1. Uzman bir kişi, işini yaparken hangi yöntemi seçerse seçsin başarıya ulaşır.
2. Bir yöneticinin, buyruğu altındaki kişilere hep aynı biçimde davranması beklenemez. Davranışları değişebilir.

Bin işçi, bir başçı.

Bir işin başarılı bir biçimde yürümesi için salt çok sayıda işçinin bulunması ve çalışması yetmez. İşçilerin emeği, ancak düzenleyici ve yönlendirici bir başın bulunmasıyla verimli olur.

Bin merak, bir borç ödemez.

Ne denli merak edersek edelim ödemedikçe borç durur. Bunun için meraklanma yerine borcu ödemenin yolunu aramak gerekir.

Bin nasihatten bir musibet yeğdir.

Yanlış yolda olan birinin başına gelen bir felaket, onu yanlış yoldan çevirmek, doğru yola getirmek için verilen öğütlerden daha etkili olur. Çünkü, olayların öğretme gücü büyüktür.

Bin ölçüp bir biçmeli.

Bir işi yaparken onu bütün ayrıntılarıyla düşünmeli, alacağımız sonucu inceden inceye hesaplamalıyız. Bundan sonra ancak işe girişmeliyiz.

Bin tasa bir borç ödemez.

Kişi üzülmekle borcun ağırlığından ve sıkıntısından kendini kurtarmış olamaz. Bunun tek bir yolu vardır: Çalışıp ödemek.

Bir adama kırk gün (deli dersen deli, akıllı dersen akıllı) ne dersen o olur.

İnsanı biçimlendirip yönlendirmede telkinin önemli bir yeri vardır. Birtakım duygular, düşünceler, inançlar, umutlar ve özelemler sürekli telkinlerle insanın bilinçaltına yerleştirilebilir.

Bir adamın (kimsenin, insanın) adı çıkacağına canı çıksın.

Toplumun bir kişi hakkında verdiği yargıyı değiştirmek çok güçtür. Şöyle ki, haklı ya da haksız, adı kötüye çıkan kişi, toplumun hiçbir kesiminde yüz bulamaz, toplumun dışına itilir. Ölsün daha iyi. Çünkü böyle bir kişinin yaşamına yaşama denmez.

Bir ağaçta gül de biter diken de.

Bir ana-babanın iyi çocukları da olur, kötü çocukları da. Bir aileden iyi, yararlı insanlar çıktığı gibi, kötü huylu yararsız insanlar da çıkabilir.

Bir ağaçtan okluk da çıkar, bokluk da.

bkz. "Bir ağaçta gül de..."

Bir ağızdan çıkan bin ağıza yayılır.

Başkasına söylenen söz, sir olarak söylenmiş olsa bile, artık gizli kalmaz. Başkası da başkasına söyleyeceğinden yayılır gider.

Bir ahırda at da bulunur eşek de.

Bir evde ya da çevrede iyi, zeki, güzel kimseler bulunabileceği gibi bu niteliklere karşıt düşen kişiler de bulunabilir.

Bir anaya bir kız, bir kafaya bir göz.

Göz, baş için ne denli gerekli bir organsa kız çocuğu da bir anne için o denli gereklidir. Kızlar, annelerine erkek çocuklardan daha çok yardım ederler.

Bir avuç altının olacağına bir avuç toprağın olsun.

Yaşamımız açısından toprağın değeri altına göre daha büyüktür. Bütün besin maddelerinin kaynağı topraktır. Oysa altın ne yenilir ne içilir. Sonra altın harcanarak zamanla tükenir. Ama toprak için böyle bir şey diyemeyiz.

**Bir baba dokuz oğlu besler,
dokuz oğul bir babayı beslemez.**

Ne denli çok çocuğu olursa olsun bir baba onları besleyip büyütmek, eğitip yetiştirmek için her türlü özveride bulunur. Ama çocuklar yetişip elleri ekmek tutmaya, para kazanmaya başladılar mı babaları muhtaç da olsa ona karşı görevlerini yerine getirmezler.

Bir baş soğan bir kazanı kokutur.

Kimine kötü bir söz, kötü bir davranış hemen etkisini gösterir, kısa bir süre içinde toplumun düzenli havasını bozar, değiştirir.

Bir bilir bin satar.

Bilgisi sınırlı kişiler vardır. Bunlar konuşurken söylediklerini öyle allayıp pullarlar ki dinleyenler çok şeyler bildiklerini sanırlar.

Bir çıplağı bin zırlı soyamaz.

İnsanın verecek ya da yitirecek bir şeyi yoksa ne denli zorlasalar da ondan hiçbir şey alamazlar.

Bir çiçekle yaz olmaz.

Büyük ve önemli sonuç beklenen konularda, küçük bir değer elde etmekle sonuca ulaşılmış sayılmaz.

Bir çöplükte iki horoz ötmez.

Bir toplulukta iki kişi baş olarak kalamaz. Aralarında anlaşmazlık çıkar, güçsüz gider ve güçlü kalır.

Bir deliği olan fare çabuk tutulur.

Kişi yasadışı bir işe girişmişse, sığınacak tek bir yeri varsa, kolayca ele geçirilebilir.

Bir delinin kuyuya attığı taşı kırk akıllı çıkaramamış.

Kimileyin bir kimse düşünüp taşınmadan, topluma zarar veren akılsızca bir iş yapar. Düşüncesizce yapılan bu işin zararını birçok akıllı biraraya gelir de gideremez.

Bir dirhem et, bin ayıp örter.

Zayıflık, kişiyi çirkinleştirir. Biraz şişmanlamak bu çirkinliği yok eder.

Bir elin nesi var, iki elin sesi var.

İnsan bir başına büyük işlerin üstesinden gelemeyiz. Bu tür işleri başarmak için başkalarıyla işbirliği yaparız. Böylece o güç işleri birlikte yapmış, başarmış oluruz.

Bir (sağ) elin verdiği öbür (sol) el görmesin (duymasın).

Yoksullara ya da hayır kurumlarına yapılacak yardımlar, gizli tutulmalı, en yakınlarımıza bile söylenmemelidir. Bu tür yardımlar dinsel ve toplumsal bir görevdir. Böyle olmaz da herkesin duyması, bilmesi için yapılırsa o yardım insani bir iyilik olmaktan çıkar, bir övünme ve ünlenme aracı olur.

Bir evde iki kız, biri çuvaldız biri biz.

Evde iki kız oldu mu değişik istekler çıkar ortaya. Biri başka bir şey ister, öteki başka bir şey. Birine bir şey alındı mı öteki de ister. Bu da evdeki huzuru kaçıtır.

Bir ev donanır, bir kız donanmaz.

Bir evin donanımı için gereken eşyalar az çok bellidir. Bunlar bir kez alındı mı tamamlanır. Oysa kızın istekleri sınırsızdır. Bir isteğini yaptınız mı başkalarını ister.

Bir fincan (acı) kahvenin kırk yıllık hatırı (hakkı) var.

Kişi, bir başkasından gördüğü iyilik ve yardımı unutmamalı. Bu yardım çok küçük bile olsa, onu yapana karşı bir gönül borcu duygusu içinde bulunmalıyız.

Bir fit bin büyü yerini tutar.

Halk, büyü yapılarak iki kişinin arasının açılacağına inanır. Oysa iki kişiyi birbirine düşürücü, arabozucu bir söz, büyüden bin kez daha etkili olarak bu işi yapar.

Bir görüş bir kör biliş.

Bir şeyi her yönüyle bilme bir kez görmekle olmaz.

Bir günün beyliğı beyliktir.

İnsanın sürekli olarak dertsiz, tasasız yaşaması olanaksızdır. Bu yüzden birçok kimsenin yaşam felsefesi şudur: Sürekli olmasa da güzel bir gün yaşayayım; yarın ne olursa olsun.

Biri bilmeyen bini hiç bilmez.

Bize yapılan iyilik küçük de olsa onun değerini bilmeli, yapana karşı bir gönül borcu duygusu içinde bulunmalıyız. Küçük iyiliklerin değerini bilmezsek, büyüklerinkini de bilmeyiz.

Bir inat, bir murat.

Bir konu üzerinde bıkmadan, usanmadan uğraşan bir kişi, eninde sonunda amacına ulaşır.

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar.

Bir toplulukta kimi kişilere çok yarar sağlanırken, kimileri bundan yoksun bırakılır, hiç düşünülmezse düşünülmeyenler de başkaldırır, onlar da ister. Böylece o toplulukta düzen bozulur, çekişme ve boğuşma başlar.

Bir kapıda iki dilenci olmaz.

Bir kimse aynı anda iki kişiye yardım edemez.

Bir kararda bir Allah.

Yaşamda hiçbir şey olduğu gibi kalmaz. Sözelimi, hiçbir kişi, hiçbir şey, hiçbir durum, olumlu ya da olumsuz değişiklikler geçirmeden varlığını sürdüremez. Yalnız Tanrı, hiç değişmeyen nitelikleriyle varlığını sürdürür.

Bir kızı bin kişi ister (de) bir kişi alır.

Güzel bir şeye sahip olmak isteyenlerin sayısı çoktur, onu elde etmek için çalışır, çabalarlar; ancak sonunda o şey bir kişiye kısmet olur.

Bir kimsenin adı çıkacağına canı çıksın.

bkz. "İnsanın adı çıkmadansa..."

Bir koltuğa iki karpuz sığmaz.

bkz. "İki karpuz bir koltuğa sığmaz."

Bir korkak bir orduyu bozar.

Toplu olarak bir amacı gerçekleştirmeye çalışanlar arasında bulunan aykırı düşünceli biri, göstereceği olumsuz davranışlarla topluluktaki birliğin çözülmesine, amacın gerçekleşmemesine yol açar.

Bir koyundan iki post çıkmaz.

Her kişinin ya da nesnenin verimi belli ve sınırlıdır. Onlardan verebileceklerinin en yüksekini aldıktan sonra bir verim daha beklemek doğru değildir.

Bir kötünün yedi mahalleye zararı var.

Kötü bir kişinin zararı yalnızca kendi çevresinde kalmaz. Daha geniş çevrelere de yayılır, aynı kötülük oralarda da görülmeye başlar.

Bir mih bir nal kurtarır, bir nal bir at kurtarır.

En küçük şeyler bile büyük sonuçlar doğurabilir. Bu yönden herhangi bir durum, bir olay, bir nesne küçüktür, önemsizdir, diye ele alınmazlık edilmemeli. Ne denli küçük olursa olsun yanlış ya da doğru bir davranış da çok büyük, çok önemli sonuçlar yaratabilir. Sözgelimi, önemsemediğimiz küçük bir sivilce koskoca bir yaranın doğmasına yol açabilir.

Bir musibet bin nasihatten yeğdir.

bkz. "Bin nasihatten bir musibet yeğdir."

Bir selam bin hatır yapar.

Selam, birine karşı gösterdiğimiz sevgi ve ilginin küçük bir göstergesidir. Ne var ki karşı taraf üzerinde olumlu etkiler ve izlenimler yaratır. Dost ve gönül kazanmak için bu tür küçük ilgilerden yararlanabiliriz.

Bir sıçrarsın çekirge, iki sıçrarsın çekirge,

üçüncüde ele geçersin çekirge.

İnsan, yakalanmadan bir suç işleyebilir. Bunu bir-iki kez de yapabilir. Ama sonunda yakalanır.

Bir sürçen atın başı kesilmez.

Her insan yanlışlığa düşer. Yanlışlığa sık sık düşmekten kaçınmak gereklidir. Önemli olan da budur. Bu yönden işlerinde hep doğru yolu seçen kişi, bir kez de yanlış iş yapmış olabilir. Bundan, bu bir kez yaptığı yanlışlıktan ötürü cezalandırılması gerekmez.

Bir tepe yıkılır, bir dere dolar.

Var olan hiçbir şey yok olmaz. Ancak biçim ve el değiştirir. Sözelimi, iş yaşamında birinin yitirdiği parayı, bir başkası kazanır. Bunun gibi, toplumda biri varsıllaşırken, bir varsıl da yoksullaşır.

Bir uyuz keçi bir sürüyü boklar.

"Bir kötünün yedi mahalleye zararı var," sözündeki gerçek burada bir başka biçimde dile getirilmiştir. Bir uyuz keçinin hastalığı nasıl içinde bulunduğu sürüye bulaşırsa, aynı biçimde kötü bir kimse de çevresine hep kötülük saçar.

Bir zeytin verir ağzına, bir tulum tutar ardına.

Kimi kişiler birine küçük bir yardım yapar, hemen arkasından da o kişiden bunun karşılığını fazlasıyla beklerler.

Bitli (kurtlu) baklanın kör alıcısı olur.

Nitelikçe düşük, kötü şeyleri kabul eden kimse, iyiyi ve kötüyü ayıramayacak düzeyde olan kimsedir.

Biz attık sümük (kemik) diye, âlem kaptı ilik diye.

Kimi kişilerin beğenmediği, değersiz bulup attığı şeyleri, kimileri değerli bulup kapıştır.

Bizim tavuk bir yumurta yumurtlar, yedi mahalle duyar; elin kısırağı küheylan doğurur hiç sesi çıkmaz.

Bazıları elde ettiği küçük bir geliri herkese duyurur; bazıları ise çok büyük kazanç elde etmesine karşın bunu gizlemesini bilir.

Bodur tavuk her gün piliç.

1. Yaradılıştan yeteneksiz olan kişiler, ne denli uğraşılsa uğraşılsın, bunların gelişip yetkinleşmesi olanaksızdır.
2. Ufak tefek kimseler de gerçek yaşlarını göstermezler.

Boğaz dokuz (kırk) boğumludur.

Dilimizin ucuna gelen her sözü söylememeliyiz. Bir sözü söylemeden önce, içimizden birkaç kez yinelemeli, kendi kendimize tartışmalı, düşünce ve söyleyiş biçimi üzerinde gerekli düzeltmeleri yapmalı, en uygun biçimi bulduktan sonra söylemeliyiz. Bu kural, doğal olarak yazı için daha çok geçerlidir.

Boka nispetle tezек amberdir.

Nesnelerin güzelliği ya da değeri birbirine göre belirlenir. Kötü bir nesnenin yanında, daha az kötü olanı güzel sayılır.

Bol bol yiyen bel bel bakar.

Kişi, bugününü değil, yarınını da düşünmelidir. Geleceği düşünmeden elindeki avucundakini savurganca harcayan biri, ileride harcayacak para bulamaz, perişan olur.

Borca (veresiye) içen iki kez sarhoş olur.

İnsan kendi yağıyla kavrulmalı, idare edip borç altına girmemelidir. Böyle yapmayanlar, ilkin borçlanıp başkasının parasını harcadıkları için eziklik duyarlar, sonra da borcu öderken.

Borcun iyisi vermek, derdin iyisi ölmek.

Borçlu kimse, sürekli olarak borcunun ağırlığını ve sıkıntısını duyar. Bundan kurtulmasının tek yolu, onu ödemektir. Bunun gibi onulmayacak hastalıklar da vardır. Ondan kurtulmanın yolu da ölmektir.

Borcun yoksa kefil ol, işin yoksa şahit ol.

bkz. "İşin yoksa şahit ol..."

Borç iyi güne kalmaz.

Borçlu kişi, borcunu geciktirmeden, ödeyebilecek durumu

varken hemen ödemelidir. Böyle yapmaz da sürekli ertelerse, borcun ödenmesi daha da güçleşir.

Borçlunun dili kısa gerek.

Borçlu olan kişi, tam özgür sayılmaz. Bu yüzden de alacaklısı ile konuşurken alttan almalı, çok yumuşak bir dil kullanmalıdır.

Borçlunun duacısı alacaklıdır.

Borçlunun borcunu ödeyebilmesi için hasta ise iyileşmesi, kazancı azsa daha çok kazanması gerekir. Böyle olması için alacaklı, borçlunun duacısı olur, onun durumunun bozulmaması, iyileşmesi için dua eder.

Borçlunun yalımı alçak olur.

Borçlu kimse, alacaklısının yanında bir eksikli duygusu içinde kalır. Özgürce davranamaz.

Borçlu ölmez, benzi sararır.

Borçlu olan kişi, borcu yüzünden ölmez. Ne ki borçluluk kişiyi sürekli biçimde üzüntüye sokar, üzüntüde bırakır.

Borçsuz çoban yoksul beyden yeğdir.

Parası pulu, varlığı olmadıktan sonra bey sanını taşımışsın neye yarar. Bey sanını taşıyıp da yoksulluk içinde kıvrılmaktan, sıkıntılı bir yaşam sürmektense borçsuz, tasafsız bir çoban olmak daha iyidir.

Borçtan korkan kapısını büyük açmaz.

Borcu sevmeyen, ondan kaçınan biri, yaşam düzeyini gelire göre seçer. Gereksiz hiçbir harcamada bulunmaz.

Borç uzayınca kalır, dert uzayınca alır.

Her şey süresi içinde yapılmalıdır. Sözgelimi, borcumuzu süresi içinde ödemezsek, hep yarına, bir başka zamana ertelersek doğal olarak borçluluk duygusu bizde iyice azalır. Böylece borç zaman aşımına uğrar ve ödenmez olur. Bunun gibi dert de uzayınca hastanın direnme gücü kalmaz, hastayı alır götürür.

**Borç vermekle, düşman vurmakla (kırmakla),
(Yol yürümeyle, borç vermekle) bitirilir, tüketilir.**

Bir işi başarabilmek, onun üzerinde sürekli çalışmayı gerektirir.

Borç yiğidin kamçısıdır.

Kişî borcunu ödemek ister. Bu istek de onu daha çok çalışmaya, daha çok kazanmaya zorlar.

Borç yiyen kesesinden yer.

Gereksinimlerini borçla karşılayan, borca alışveriş yapan biri hemen para ödemez. Ancak bunların karşılığını ileride ödemek zorundadır. Bunun için de kesesinden çıkıyor demektir.

Bostana dadanan eşeğin kuyruğu, kulağı olmaz.

Başkasının bostanına girip, onun ürünlerini yiyen eşeği, bostan sahibi yakalarsa kuyruğunu, kulağını keserek cezalandırır. Bunun gibi toplum içinde yasadışı yollarla yarar sağlayan, çalıp çırpan kişiler de ceza göre göre insan içine yakışmayan, damgalı kimseler olurlar.

Bostancı yağmur ister, kiremitçi kurak.

İnsanların istekleri ve çıkarları birbiriyle çelişir.

Bostancıya tere satılmaz.

bkz. "Tereciye tere satılmaz."

Bostan gök iken pazarlık yapılmaz.

Bir işin sonucu belli değilse, nasıl gelişeceği, nasıl bir yön alacağı bilinmiyorsa, o iş ya da konuda bir anlaşma yapmayınız.

Boşboğazı cehenneme atmışlar, "Odun yaş!"

diye bağırmış.

Boşboğaz, gereksiz sözler söyleyen biridir, bunu huy edinmiştir. Konuşma olanağı bulamadığı yerde bile anlamsız şeyler söyler, sırf konuşmuş olmak, bir şeyler söylemiş olmak için.

Boş çuval ayakta (dik) durmaz.

Değersiz, belirli bir birikim ve deneyimden yoksun kişi, hiçbir işte barınamaz.

Boş eşek yorga gider.

Hiçbir sorumluluk yüklenmemiş kişi, toplum içinde başı-boş, kaygısız bir yaşam sürdürür, keyfince yaşar.

Boş fıçı çok langırdar.

Bilgi, birikim ve deneyimden yoksun kişi, biliyormuş gibi her işe karışır, çok konuşur, ortalığı gürültüye boğar. Tıpkı boş fıçının çok langırdaması gibi o da her konuda çok ses çıkarır.

Boş gezmekten bedava çalışmak yeğdir.

Çalışma kişiyi kötü alışkanlıklardan kurtarır, geliştirir. Oysa boş gezmek, insanı tembelliğe alıştıırır. Tembelliğe alışan biri, çalışmaya artık yanaşmaz. Bu yüzden parasız da olsa, para karşılığında yapılmasa bile çalışma, boş gezmekten daha iyidir.

Boş ite menzil olmaz.

İşsiz, güçsüz ve sorumsuz kişi, belli bir yerde durmaz; şurada burada burada vakit geçirir.

Boş keseden beleş bağışlar.

Parası olmayan biri nasıl olsa yerine getiremeyeceği şeyleri bol bol vaat eder.

Boş lakırdı karın doyurmaz.

bkz. "Kuru laf karın doyurmaz."

Boş torba ile at tutulmaz.

1. Emeğinin karşılığını sağlama bağlamamış olan kişi, önerilen bir işi yapmaya yanaşmaz. Çünkü herkes az çok çıkarını düşünür, emeğinin karşılığını almak ister.
2. Bir kimseyi bir işe bağlamak ya da yönlendirmek için ona çıkar sağlamak gerekir.

Boynuz kulaktan sonra çıkar, ama kulağı geçer.

İnsanların gelişme ve yetiştirme hızları yeteneklerine göre

değişir. Sözgelimi, kimi yetenekli çıraklar, az zamanda ustalarını geride bırakır, onlardan daha iyi iş yapmaya başlarlar.

Boyumca boy buldum, ama huyumca huy bulamadım.

Gözle görülen nitelikleri yönünden birbirine benzeyen kişiler bulunur. Ne ki huyları birbirine benzeyen kişileri her yerde ve her zaman bulmak güçtür.

Böyle baş böyle tıraş.

Her kişiye ya da her duruma göre işlem yapılır. Herkes için aynı şeyler, aynı işlemler düşünülemez. Çünkü kişilerin yapısı da, durumları da birbirine benzemez.

Böyle gelmiş, böyle gider.

Süregelen kurulu düzen kolay kolay değişmez.

Bugün bana ise yarın sana.

Bir kimse, bugün bir yıkıma ya da haksızlığa uğrarsa, yarın da aynı duruma sen düşebilirsin. Bunu unutma. Kötülükler için böyle olduğu gibi, iyilikler, güzel durumlar için de böyledir bu.

Bugünkü işini yarına bırakma.

İşlerimizi günü gününe yapmalı, yarına ertelememeliyiz. Çünkü kimi işler gününde yapılmazsa beklenen sonucu vermez ya da yarın daha ivedi işler çıkar, bugünkü işlerimiz yine kalır. Böyle olmasa bile işler birikmiş olacağından onları yapmamız güçleşir.

Bugünkü tavuk, yarınki kazdan iyidir.

(Yarınki kazdan bugünkü tavuk yeğdir.)

Bugün ele geçen nesne, az da olsa, yarın ele geçmesi de, geçmemesi de olası bulunan daha çok nesneye yeğlenir. Çünkü gerçekleşmiş olan bir şeydir bugünkü nesne, yarınki türlü nedenlerle gerçekleşmeyebilir.

Buğday başak verince orak pahaya çıkar.

Bir şeye fazla gereksinim duyulursa o şeyin değeri artar.

Buğday ekmeğın yoksa, buğday dilin de mi yok?

Görüştüğümüz kimseleri memnun etme, varlıklı olmamızı gerektirmez. Şöyle ki, varlıklı olmayanlar, kimseyi ağırlayamazlar; kendilerinden istenen bir şeyi veremezler. Ama tatlı dilleriyle herkesin gönlünü hoş eder, herkesi memnun edebilirler.

Buğdayım var deme ambara girmeyince, oğlum var deme yoksulluğa ermeyince (düşmeyince).

Bir şeye sahip olabilmek için o şeyle ilgili bütün koşulların gerçekleşmesi gerekir. Bu koşullar gerçekleşmemişse o şey bizimdir diyemeyiz. Tarlamızda ya da harmanda buğday olabilir. Ambara girmedikçe bu buğday bizim değildir. Yağmur, sel, yangın onu bizden alabilir. Oğul için de az çok böyledir. Bize karşı oğlumuzun görevini yapıp yapamayacağını anlayabilmek için yoksulluğa düşmemiz gerekir. Böyle bir sınamadan geçmedikçe onun da bizim olduğunu söyleyemeyiz.

Buldum bilemedim, bildim bulamadım.

Fırsatlar ve olanaklar gelip geçicidir. İnsan eline fırsat geçince bunu değerlendirmeyi bilmez. Değerlendireceği zaman da eline fırsat ve olanak geçmez.

Bunalan ölmez, kara gün kararip kalmaz.

Hiçbir kötü durum olduğu gibi kalmaz, zamanla değişir, düzelir.

Bükemediğın eli öp, başına koy.

bkz "Isıramadığın eli öp..."

Bülbülü altın kafese koymuşlar, "Ah vatanım!" demiş.

Hiçbir yerde, hiçbir şey insanın yurdunun yerini tutamaz. Öyle ki, yurdundan yuvasından uzak olan kişi, ne denli bolluk, rahatlık içinde olursa olsun, yine yurdunun yuvasının özlemini çeker. Hele özgür de değilse, bolluktan vazgeçer de özgürlüğe kavuşmak ister.

Bülbülün çektiği dili belasıdır.

İnsanın başına kimi kötü işler, söylediği sözlerden gelebilir. Ağızımızdan çıkan sözler, başımıza dert açabilir. Onun için konuşmamızı da, yazımızı da iyi düşünüp değerlendirmeden ortaya çıkarmamalıyız.

Büyük balık, küçük balığı yutar.

Güçlü kişi ya da kuruluşlar, çıkarları gerektiriyorsa, güçsüz kişi ya da kuruluşları ortadan kaldırırlar.

Büyük başın derdi (ağrısı) büyük olur.

Toplumun başında bulunmanın onuru gibi sorumluluğu da büyüktür. Toplumdaki tüm sorunların çözümünü, halk başta bulunandan bekler. Bu yüzden onlar herkesin derdiyle uğraşmak zorunda olurlar.

Büyük lokma ye, büyük söyleme.

Hiçbir zaman başkalarını kınamamalıyız. Sözgelimi, güç duruma düşmüş olan birini eleştirip, "Buna kendisi yol açtı, şöyle şöyle yapsa, şöyle şöyle davranırdı bu duruma düşmezdi," gibi sözler söylememeliyiz. Bir gün gelir, söylediğimiz türden önlemleri almadığımızdan eleştirdiğimiz, kınadığımız kimsenin durumuna düşebiliriz. Onun için büyük söz söylemek doğru değildir.

Büyüklik Tanrı'ya yakışır.

İnsanın büyüklenecek bir yanı yoktur. Elindeki olanaklar her an yok olabilir. Gücü hiçbir zaman yitmeyecek olansa Tanrı'dır.

C

Cahile söz anlatmak deveye hendek atlatmaktan güçtür.

Anlama ve kavrama gücü olmayan kimselere gerçekleri hiçbir zaman anlatamayız. Zorlamak da boşuna olur.

Cahilin dostluğundan, âlimin düşmanlığı yeğdir.

bkz. "Akıllı düşman, akılsız dosttan hayırlıdır."

Cahilin sofusu şeytanın maskarası.

bkz. "Kadının sofusu..."

Cambaz ipte, balık dipte gerek.

Herkes eğitildiği, bilgi ve beceri kazandığı alanda, uzmanlık alanında çalışmalı, o alanın gerektirdiği işi yapmalıdır.

Cami kapısını bilmez, sofuluk taslar.

Kimi kişiler bir konuda en temel bilgilerden yoksundur. Böyleyken o konu üzerinde uzmanmış gibi davranmaya kalkarlar.

**Cami ne kadar büyük (cemaat ne kadar çok)
olsa imam bildiğini okur.**

Bir işin ya da yönetimin başında bulunan kişi, çevresinin dileğine göre değil, işleri kendi düşüncesine göre yapar, yürütür.

Caminin mumunu yiyen kedinin gözü kör olur.

"Emanete hıyanet eden" ya da kamuya ait bir mala zarar veren kişi, hiçbir zaman mutlu olmaz, er geç cezasını bulur.

Cana gelecek (kaza, zarar) mala gelsin.

Mal nasıl olsa yine kazanılır, ama can böyle değildir. Öyleyse bir zarar gelecekse bu can için değil mal için olmalıdır.

Can boğazdan gelir.

İnsan, beslenme düzenine önem vermeli, sağlığını iyi korumak için iyi beslenmelidir.

Can bostanda bitmez.

Can, meyve ya da sebzeye benzemez. Bir kez yitirdiniz mi ne yenisini alabilirsiniz ne de yetiştirebilirsiniz. Öyleyse sağlığınıza iyi korumalı, canınızın değerini bilmelisiniz.

Can candan şirindir (tatlıdır).

Herkes kendi canını düşünür. Başkalarının karşılaştığı bir durum kendi başına gelmedikçe doğal sayar, ama kendi başına geldi mi yakınıp sızlanmaya başlar.

Can canın yoldaşdır.

İnsan yalnız yaşayamaz. Konuşma, dertleşme gereksinimini duyar. Bunun için de bir arkadaş ister.

Can cümleden aziz.

İnsanın özveri duygusunun da belli bir yeri ve sınırı vardır. Sözelimi, kişinin çıkarı, çok sevdiklerinin çıkarı ile çatışsa, özveri duygusu silinir; kişi kendi çıkarını gözetir.

Can çıkmayınca huy çıkmaz.

(Huy canın altındadır.)

İnsanın huyu, sanki canına bitişik olarak yaratılmıştır. Huyu ile kişiliği bir bütün gibidir, yaşamı boyunca değişmez, sürüp gider; ta ölünceye değin.

Canı acıyan eşek atı geçer.

bkz. "Canı yanan eşek, attan yürük olur."

Canı cana ölçmeli.

Başkasına bir iş buyururken onun da sizinki gibi bir canı olduğunu düşünmelisiniz. Böylece yapılması sizin için çok güç olan bir şeyi onların yapmasını istememelisiniz.

Canı kaymak isteyen (kaymağı seven)

mandayı yanında taşır.

Sevdiği bir şeyi elde etmek isteyen kişi, öncelikle bunun için gerekli olan aracı sağlamalıdır. Araç sağlanmazsa, ne denli isterse istesin sevdiği şeyi elde edemez.

Canı yanan eşek, attan yürük olur.

Kişi, daha önce sıkıntısını çektiği bir duruma yeniden düşmemek için olağanüstü çaba gösterir.

Cebi delik yordamından geçilmez.

Yoksul kişiler vardır; bunlar yoksulluklarını belirtmek şöyle dursun, tam tersi yükseklerden uçar, çalım satarlar.

Cefayı çekmeyen, safanın kadrini bilmez.

Rahat bir yaşam sürmekte olan kimse, bu rahatlığı doğal ve olağan bir durum sanır. Oysa bu kişi sıkıntı çekmiş olsa, rahatlığın olağan ve doğal bir durum olmadığını anlayarak onun değerini bilir.

Cins cinse çeker.

Kişi, özellikle kötü davranışlarında, soyunun niteliğini taşır. Anası babası, soyu sopu kötüyse kendisi de kötü olur.

Cins horoz yumurtada öter.

Bir çocuğun ne denli yetenekli olduğu, daha eğitim çağına gelmeden, eğitim görmeden, bebekken bile anlaşılır. Çocuğun her durumu bunu gösterir.

Cins kedi ölüsünü göstermez.

Onurlu ve soylu kişiler, içinde bulundukları kötü, sıkıntılı durumları başkalarına göstermekten kaçınırlar, kimseye söylemez, anlatmazlar.

Cömert derler maldan ederler, yiğit derler candan ederler.

Başkalarının pohpohlayıcı, okşayıcı sözlerine kapılmamalıyız. Kimileri çıkar bize cömert der, biz de bundan hoşlanarak sağa sola böyle olduğumuzu göstermek isteriz, bol para harcarız, malımızı mülkümüzü tüketiriz. Bunun gibi

kimileri de yiğit diye bizi över, biz de böyle olduğumuzu kanıtlamak için olmayacak işler yaparız, yaptığımız bir iş canımıza mal olur.

Cömertle nekesin harcı bir kesilir.

Cömert de nekes de öbür dünyaya tek şey götürürler: Ke-fen. Bu yönden de son harcamaları bir olur.

Ç

Çabuk parlayan çabuk söner.

1. Gereğinden daha kısa sürede gerçekleştirilen bir iş, uzun ömürlü olmaz.
2. Tez sinirlenip öfkelenen biri, tez yatıştır.

Çağrılan yere erinme, çağrılmayan yere görünme.

Çağrıldığımız yere gitmeliyiz. Örneğin, bir şölene, bir törene bizi çağırmışlarsa, bu çağrıya uymalıyız. Görgü kuralı bunu gerektirir. Ama çağrılmadığımız yere de gitmemeliyiz. Gidersek kınanacak bir şey yapmış oluruz. *krş.* "Davetsiz gelen döşeksiz oturur."

Çağrılmayan yere çörekçi ile börekçi gider.

Herkes ancak çağrıldığı yere gider. Çağrılmayan yere gidenler, oraya gitmeleri için kendilerine çağrı sözü ya da yazısı gönderilmiş olan kimseler değil, işleri gereği her yere girip çıkanlardır.

Çalma elin kapısını, çalarlar kapını.

Başkalarına kötülük yapmaktan kaçınmalısın. Sen başkalarını kötüleyip lekellersen başkaları da aynı yöntemi kullanarak seni küçük düşüren işler yaparlar.

Çam ağacından ağıl olmaz, el çocuğundan oğul olmaz.

Her şey niteliğine ve kendine özgü değerine göre bir yerde kullanılır. Bir şeyin yerini ona benzeyen bir başka şey tutamaz ya da onun yerine kullanılamaz.

Çam sakızı çoban armağanı.

(Çoban armağanı çam sakızı.)

Varlıklı olmayan kimseler de kendi durumlarına göre armağan sunabilirler.

Çamur olmazsa hamur olmaz.

Kimi şeyler birbirine bağlıdır. İnsan emek çekip yorulmazsa bir işten doyurucu bir sonuç alamaz. Bunun gibi yağmur yağar, yerler çamur olursa ekinler de gelişir, böylece ekmek elde edilir.

Çanağa ne doğrarsan kaşığına o çıkar.

İnsan, yaptıklarının ödülünü ya da verimini sonradan görür. Bu, hem iyi sonuçlar, hem de kötü sonuçlar için böyledir, kendimiz için önceden yapacağımız hazırlıkla ilgilidir.

Çanakta balım olsun, Bağdat'tan sinek

(sinek Bağdat'tan) gelir.

Önemli olan iyi ve güzel satılık malınızın bulunmasıdır. İstekliler ya da alıcılar çok uzaklardan gelir, nerede olsanız sizi bulurlar.

Çarşı iti ev beklemez.

Şurada burada gezip dolaşmaya alışmış kişiler, düzenli iş yapmaya yanaşmazlar, bundan hoşlanmazlar.

Çatal kazık yere batmaz (geçmez, çakılmaz).

Bir işte birden çok kişi söz sahibi olursa o iş yürümez. Biri bir yana çeker, öteki başka yana, iş de öylece kalakalır.

Çavdar unundan baklava olmaz.

bkz. "Arpa unundan baklava olmaz."

Çay kuşu çay taşı ile vurulur.

Her iş kendine özgü araç gerektirir, yapılması o araca bağlıdır.

Çekişilmeyince pekişilmez.

Birbirine karşıt düşünceler çarpışmadıkça sağlam bir sonuca, düşünce birliğine varılamaz. Anlaşma ve uzlaşmaya da bu yolla varılır.

Çengi ölüsü çalgı ile kalkar.

Yaşamını zevk ve eğlence içinde geçirmiş bir kimse en bunalımlı ve sıkıntılı günlerinde de bu tutumunu sürdürür.

Çerçi, başındakini satar.

1. Alım satım işleri yapanlar, iyi bir alıcı bulduklarında salt sattıkları malı değil, giydikleri şapkayı bile satarlar.

2. Satıcı, elinde ne bulunursa ancak onu satar.

Çıkacak kan damarda durmaz.

bkz. "Akacak kan..."

Çık çık eden nalçadır, iş bitiren akçadır.

bkz. "Şık şık eden..."

Çıkmadık canda umut vardır.

Gücünü yitire yitire yok olma kertesine varan bir nesnenin yeniden güçlenmesi olasılık dışında değildir. Umutsuzluğa düşmemek gerekir.

Çingiraklı deve kaybolmaz.

Kimi kişiler hangi ortamda ve hangi durumda olursa olsun varlıklarını göstermenin yolunu bulur, unutulmazlar.

Çiftçinin ambarı sabanın ucundadır.

bkz. "Zahirenin ambarı..."

Çiftçinin karnını yarmışlar, kırk tane "gelecek yıl" çıkmış.

Çiftçinin umudu tükenmez. Hava koşullarının ters gitmesi gibi nedenlerle ürün alamadığı yıllarda, "Bu yıl alamadım, ama gelecek yıl alırım," der. Bu durum, birçok yıl yinelenir.

Çiftçi yağmur ister, yolcu kurak.

bkz. "Bostancı yağmur..."

Çift edersen bağlanırsın, bağ edersen eğlenirsin.

İnsan çiftçilik yapmaya başladı mı ister istemez toprağa bağlanır. Bağcılık da sürekli olarak iş başında kalmayı zorlar.

Çifte gelmeyen öküzün olsun, işe gelmeyen oğlun.

Yararlanılamayacak mal ve insan yoktur. Öküz çifte gelmedi mi satar, oğlan işten kaçtı mı eğitir, işe alıştırırsın.

Çift ile koyun, kalani oyun.

Çiftçilik de koyun yetiştiriciliği de öteki iş dallarından daha önemlidir.

Çiğnemededen yutulmaz.

Her şey emek ve çaba gerektirir. Yaşamamanın yasasıdır bu. Öyle ki elde ettiğimiz nimet bile, emek harcamadan bize yararlı duruma gelmez.

Çingene ciğer pişirir, yemeden karnını şişirir.

Para harcamaktan korkan cimri kişiler, pişirdikleri bir yemek tükenmesin diye daha yemeden tok olduklarını söylerler.

Çingene çadırında musandıra ne arar?

Yoksul ve konargöçer bir yaşam sürdürenlerde varlıklılara özgü eşyalar bulunmaz.

Çingene çingeneye çatmadıkça kasnak boyuna gelmez.

Düzeysiz, eğitimsiz kişilerin bu yönlerinin bütünüyle dışa yansması aynı türde kişilerle çatışmalarına bağlıdır. Bunlar, birbiriyle çatıştı mı tüm kepezelikleri ortaya dökülür.

Çingene evinde kaymak ne arar?

Yoksul kişilerin evinde zenginlere özgü şeyler bulunmaz.

Çingeneye beylik vermişler, önce babasını asmış.

Görgüsüz ve soysuz kişiler, işbaşına geçmemeli. Böyleleri işbaşına geçerse kimsenin doğru bulmadığı işler yaparak kendilerini göstermeye çalışırlar.

Çirkefe taş atma, üstüne sıçrar.

Şerli ve kötülük yapmak için fırsat kollayan kimselerle dalaşma, onlara dokunacak bir davranışta bulunma; sonra onların tüm kötülüklerini üzerine çekmiş olursun.

Çirkin bürünür, güzel görünür.

Giysi ve örtünme çirkin bir kızı ya da kadını da güzel gösterir.

Çivi çıkar ama, yeri kalır.

Kimseyi incitip kırma. Sonradan incitip kırıdığın kişinin

gönlünü alsan bile eski kırgınlığın izi büsbütün yok olmaz.

Çivi çiviye söker.

Güçlü bir nesne ya da varlık ondan daha güçlüsüyle etkisiz duruma getirilir.

Çivisiz (baskısız) tahtayı yel alır.

bkz. "Baskısız tahtayı..."

Çoban armağanı çam sakızı.

Yoksul kimselerin armağanı varlıklılarinki gibi büyük olmaz.

Çobana verme kızı,

ya koyun güttürür ya kuzu.

1. Kızını vereceğin kimse, işi neyi gerektiriyorsa kızını o koşullarda çalıştıracaktır.
2. İncelik ve ustalık gerektiren bir işi, bundan tam olarak anlamayan kimselere yaptırma.

Çobanın gönlü olursa tekeden yağ çıkarır.

Yetkili bir kişi, isterse gerçekleşmesi olanaksız sanılan durumlara ve sorunlara çözüm bulabilir. Yeter ki isteyerek eğilsin konuya.

Çobansız koyunu kurt kapar.

Bir şey için gereken koruma önlemleri alınmazsa tehlike hazırdır; o şeyi elimizden kaptırabiliriz.

Çocuğu işe sal, ardınca sen git.

(Uşağı işe koş, sen de ardına düş.)

(Çocuğa iş buyuran, ardınca kendi gider.)

Çocuğun yapamayacağı, üstesinden gelemeyeceği bir işi ondan isterseniz, onu yapmaya gönderirseniz, onun bunu yapamayacağını anlar, arkasından siz de gitmek zorunda kalırsınız.

Çocuğun olduğu yerde gıybet olmaz.

1. Çocuk, sürekli olarak göz kulak olmayı gerektirir, bu yüzden de herkes çocuklarla ilgilenmekten onu bunu çekiştirmeye olanak bulamaz.

2. Çocuk konuşabilme çağındaysa yanında söylenecek bir sözü başkasına rahatça aktarabilir. Bunun için de onun yanında şunun bunun dedikodusu yapılamaz.

Çocuğun yediği helal, giydiği haram.

Çocuğun gelişmesi için iyi beslenmesi gerek. Bu yolda her türlü özeni göstermek doğrudur. Ancak bunu giyiminde de göstermek doğru değildir. Çünkü çocuk giysileri iyi kullanmaz, düşer kalkar, onu tezce paralar. Bu bir yana, alınacak pahalı giysiler kısa bir süre sonra çocuğa küçük gelecektir.

Çocuk, düşe kalka büyür.

Yürümeye başlayan çocuğun düşmesi, şurasını burasını incitmesi doğaldır. Bundan ötürü kaygılanmaya gerek yoktur.

Çocuk seversen beşikte, koca seversen eşikte.

Her işin ya da eylemin bir yeri vardır. Sözgelimi çocuğunu sevecekse onu kucağına almadan beşikte sevmelidir. Bunun gibi kocana sevgini de herkesin gözü önünde değil yatakta göstermelisin.

Çocuktan al haberi.

Çocuk gizlilik kavramı tanımaz. Oysa büyükler, başkasının duymamasını istedikleri şeyleri de çocukların yanında konuşurlar. Çocuklar ise bunları başkalarına anlatmanın sakıncalı olduğunu bilmezler. Bu yüzden de söyleyiverirler.

Çoğu zarar, azı karar.

Her şeyin uygun bir ölçüsü, bir sınırı vardır. Bu ölçü ve sınır aşılmamalı, aşırılıktan kaçınılmalıdır.

Çok ağız bir olunca bir, ağız hiç olur.

Bir toplulukta söz ve düşünce birliğinde olanlar çoğunluktaysa, farklı görüşte olanlar etkisiz kalır.

Çok bilen çok yanılır.

Kişi, bildiği bir konunun bütün yönlerini, bütün inceliklerini

derinlemesine kavramış olmaz. Biliyorum sanarak bu incelikleri anlatmaya kalkışırsa yanlış şeyler söylemiş olur. Hele konular çeşitlendikçe yanlışların da türü çeşitlenir. Kısacası, çok konu üzerinde bilgisi olan kişinin yanlışları da çok olur.

Çok el ya yağmaya ya yolmaya.

Çok kimsenin katılımıyla yağma eylemi kolay başatılır. Her şey bir anda talan edilir. Bunun gibi ekini kökten yolma işi de çok kişiyle kolayca başatılır.

Çok gezen çok bilir.

Öğrenmenin bir yolu da gezip görmedir. İnsan gezdiği yerlerde değişik şeyler görür, bu yolla bilgisini zenginleştirir. *krş. "Çok yaşayan bilmez, çok gezen bilir."*

Çok gezen tavuk, ayağında pis getirir.

(Gezen ayağa taş değır.)

İnsan her yere girip çıkmamalı. Böyle davranan, yani olur olmaz her yere girip çıkan kişi, ya suçsuz olduğı halde adını lekeler ya da gerçekten kötü işlere karışır.

Çok havlayan köpek ısırır.

Bağırıp çağırarak karşısındaki korkutmaya çalışan birisi, gerçekte eylemli ve bedensel bir saldırıda bulunamaz. Bunu yapabilecek kimse, bağırıp çağırmaya gerek duymaz. *krş. "Isırarak köpek dişini..."*

Çok koşan çabuk yorulur.

Herhangi bir işte sağlıklı sonuç alabilmek için yorulmamacak ölçüde çaba harcamalıyız. Böyle yapmaz da yoğun biçimde çalışırsak amacımıza varmadan gücümüz tükenir, yarı yolda kalabiliriz. En iyi yol, çok yorulmadan çalışarak bu çalışmayı sürdürmektir.

Çok mal haramsız, çok laf yalansız olmaz.

bkz. "Çok söz yalansız, çok para haramsız olmaz."

Çok naz âşık usandırır.

Kişi, üstüne düştüğü, gönül verdiği bir konu için, bunu

sağlayacak olanın nazlarına bir yere değin katlanır. Ancak daha çok nazla karşılaşır, bu kişi isteğinden vazgeçebilir.

Çok söyleme arsız edersin, aç bırakma hırsız edersin.

Bir şey sınırını aşarsa etkisini yitirir ya da ters sonuçlar verebilir. Sözelimi, çocuklarımızı ve işçilerimizi sık sık buyruklar ve eleştirmelerle yönlendirmek istersek, sözlerimizin etkisi kalmaz. Bunun gibi, onları doyurmazsak hırsızlığa itmiş oluruz.

Çok söz (laf) yalansız, çok para (mal) haramsız olmaz.

Kişi çok konuştu mu ister istemez sözleri arasına yalan karışır. Bol kazancın içine de yasal olmayan yollarla para girmiş olabilir.

Çok yaşayan bilmez, çok gezen bilir.

Kişi, ne denli çok yaşarsa yaşasın, çevresinden ayrılmamışsa bilgisi o çevreden aldığı bilgiyle sınırlı kalır. Oysa çok gezen, her yerden ayrı ayrı bilgi edineceğinden zengin bir birikime sahip olur.

Çömlekçi suyu saksıdan içer.

İnsan sahip olduğu olanaklara göre yaşamını düzenler, onlardan yararlanarak işini sürdürür.

Çömlek demiş: "Dibim altın", kaşık demiş: "Girdim çıktım."

bkz. "Tencere demiş: Dibim altın..."

Çöreğin (ekmeğin) büyüğü, hamurun (unun) çoğundan olur.

bkz. "Ekmeğin büyüğü, hamurun..."

Çul içinde aslan yatar.

Bir insanın giysilerine, dış görünüşüne bakarak ona değer biçmek doğru değildir. İnsanın değeri kılık kıyafetine, giydiklerine değil, kişiliğine bağlıdır.

Çuluna bakma, tazısına bak.

Bir kimseyi değerlendirirken onun giyimini kuşamını değil, kişiliğini tart düşün.

Çürük (bitli, kurtlu) baklanın kör alıcısı olur.

bkz. "Bitli baklanın..."

Çürüksüz koz, kemiksiz et olmaz.

Her şeyin doğal olarak bir eksiği vardır.

Çürük tahta çivi tutmaz.

Kimi nesneler ve varlıklar iyice eskir, zamanla işe yaramaz bir duruma düşer. Böyle eskimiş, işe yaramaz duruma düşmüş bir nesneyi ne kadar uğraşırsak uğraşalım yararlı bir duruma getiremeyiz.

D

**Dağ başına harman yapma, savurursun yel için,
sel önüne değirmen yapma, öğütürsün sel için.**

Bir işi yapmaya yönelirken onu bütün yönleriyle düşünmek, o işi olumsuz durumlara sokacak etkenleri göz önünde bulundurmak gerekir.

Dağ başına kış gelir, insanın başına iş gelir.

İnsan yaşamı dağ başını andırır; nasıl dağ başına kış gelince fırtına, kar, tipi oradan eksik olmazsa insan yaşamında da böyle sıkıntılı olaylar, durumlar hiç eksilmez.

Dağ başından duman eksik olmaz.

Toplum yaşamında önemli yerlere gelmiş, büyük sorumluluklar yüklenmiş, iş yaşamına atılmış kişilerin üzüntüsü, sıkıntısı her zaman için vardır.

Dağda bağın var, yüreğinde dağın var.

İnsan bağ bahçe yapabilmek için çok emek verir, çaba gösterir. Bunun için de yağmur, dolu, sel gibi doğal afetler gelir de emeklerim boşa gider diye sürekli olarak tasa ve korku içinde bulunur.

Dağda gez, belde gez insafı elden bırakma.

İnsanı insan yapan özelliklerinin başında insafı olması gelir. Eşkıya bile olsan yine insafı ol.

Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur.

Ayrı ayrı yerlerde bulunup birbirlerinin özlemini çeken kişiler, günün birinde kavuşurlar. Çünkü insanlar dağlar gibi

yerlerinden oynamayan, kavuşmaları olanaksız nesneler değildir.

Dağdaki tavşanın suyu ocağa vurulmaz.

Ele geçmemiş şeyler, birtakım uzak olasılıklar üzerine hesaplamar yapmak aldatıcı olur. Çünkü bunlar gerçekleşmeyebilir.

Dağ kuşu dağda, bağ kuşu bağda yakışır.

Her şey kendi öz niteliğine uygun bir ortamda güzel gözükür.

Dağ üstüne dağ olur, ev üstüne ev olmaz.

Bir dağın gidip başka bir dağın üstüne oturması olanaksızdır. Ama bu bile olabilir diye düşünülebilir de bir ev halkının başka bir aileye yük olarak yaşaması düşünülemez.

Dağ ne kadar yüce olsa

yol üstünden aşar.

1. Üstesinden gelinemeyecek, çözüm yolu bulunamayacak güçlük yoktur. Kişi dilerse her zorluğu yenebilir.
2. Yetkilinin daha yetkilisi, güçlünün daha güçlüsü vardır.

Dağ yürümezse abdal yürür.

Görüşmeleri gereken iki kişiden biri büyükenip ötekinin yanına gitmek istemiyorsa, beriki alçakgönüllülükle onun yanına gidebilir. Böylece görüşüp sorununu çözümleyebilir.

Damdan düşen damdan düşenin halini bilir.

Tehlikeli ve sıkıntılı günler yaşamış, bu durumların içinden geçmiş bir kimse, benzeri durumlar yaşayan birinin sıkıntısını çok iyi anlar.

Damlaya damlaya göl olur.

Az az biriktirmelerle büyük nesneler oluşur. Bunun için küçük şeylerin değerini bilmeli, onları çarçur etmemeliyiz.

Danışan dağ aşmış, danışmayan yolu şaşmış.

(Soran yanılmamış.)

Üstesinden gelemediğimiz, güç sorunlar karşısında bilen-

lere danışmalıyız. Böyle yaparak bunları çözebiliriz. Tersine davranır, sormaktan, danışmaktan kaçınırsak güçlükler içinde bunalırız.

Darı unundan baklava, incir ağacından oklava olmaz.

bkz. "Çavdar unundan..."

Davacın kadı ise yardımcın Allah olsun.

Seni dava eden, bu davada yargıç olan kişi ise, işin Allah'a kaldı demektir. Böyle birinin senin hakkını vermesi, seni haklı çıkarması elbette düşünülemez.

Davetsiz gelen, döşeksiz oturur.

Bir kimse çağrılmadığı bir yere giderse, orada ağırılanmayı beklememeli.

Davul dengi dengine diye çalar.

Birlikte çalışacak, özellikle de evlenecek olanların her yönden birbirlerine denk olmaları gerekir. Bunu herkes bilir, işitsin.

Davulun sesi uzaktan hoş gelir.

Kimi şeyler vardır ki yapanlara hiçbir tat vermez, üstelik onları sıkar da. Oysa uzaktan bakanlar bu şeylerin çok hoş olduğunu sanırlar. Ne ki aynı şeyleri yakından tanıyınca yanıldıklarını anlarlar.

Dayak cennetten çıkmıştır.

Dayağın kutsal bir yönü vardır. Bu bakımdan iyi bir eğitim aracıdır. İnsanları suç ve günah işlemekten korur, onları doğru dürüst bir kişiliğe kavuşturur.

Dazlayan daza düşer, kel başlı kıza düşer.

Bir şeyi alırken ya da seçerken aşırı ölçüde titizlenen kimse genellikle hiç istemediği bir şeye düşer.

Değirmende doğan sıçan gök gürültüsünden korkmaz.

İnsan kötü ve olumsuz koşullar içinde doğup büyümüşse benzeri ya da daha kötü koşullardan ürkmez, onlardan korkup çekinmez.

Değirmenden gelenden poğaça umarlar.

Bir yerden gelen birinden, geldiği yere özgü, o yerin özelliklerini gösteren, küçük de olsa bir armağan beklerler.

Değirmene gelen nöbet bekler.

Bir şey yapmak, bir iş görmek, bir şey elde etmek için gittiğimiz yerde bizden önce aynı amaçla gelmiş kimseler bulunabilir. Böyle durumlarda sıranın bize gelmesini beklemek zorundayız.

Değirmen iki taştan, muhabbet iki baştan.

Değirmen iki taştan oluşur, ikisi de denk bir düzen içinde karşılıklı iş görür. Bir bakıma birlikte yaşayan kişilerin ve karı-kocanın da durumu buna benzer. Birinden biri uyumsuz olur ya da ötekini sevip saymazsa o birlikten hayır gelmez.

Değirmi yurt tutmaya değirmi göt ister.

Bir işte başarılı olmanın baş koşulu o işte sabır ve dirençle çalışmaktır.

Değme (dokunma) sarhoşa yıkılana kadar gitsin.

(Sarhoşa dokunma kendi yıkılsın.)

Başkasının verdiği akla ve öğüde uymayan, yanlış yolda gitmekte direnen kişiyi bu tutumundan vazgeçirmeye çalışmayın. Bırakın cezasını çeksin.

Deli arlanmaz, soyu arlanır.

Dengesiz ve çılgın kimse, çevresinin değer yargılarına önem vermez, hiçbir şeyi umursamaz. Çünkü böyle kişilerde utanma duygusu yoktur. Ama yakınları böyle bir kişinin çılgınca ve dengesizce davranışlarından utanırlar.

Deli deli akını, bura bura tıklarlar.

Çılgınca ve ölçüsüzce davranarak sağı solu tedirgin edenlere karşı bunların davranışlarını önlemek için sert önlemler alınır.

Deli deliden hoşlanır, imam ölüden.

Kişi, düzeyi kendi düzeyine uyan kimselerden ya da yarar

sağlayacağı şeylerden, kişilerden tat alır; böylelerine yaklaşıır.

Deli deliyi görünce değneğini saklar.

Saldırgan, vurucu kırıcı kimseler, aynı niteliğe sahip kişiler karşısında durular, onlara saldırmaktan kaçınırlar.

Deliden al uslu haberi.

Kendilerine tembih de yapılsa deliler sır saklamasını bilmezler. Gördükleri, bildikleri her şeyi olduğu gibi söylerler. Bunun için de kimi durumlarda en gerçek haberi onlar verir. *krş.* "Çocuktan al haberi."

Deli dostun olacağına akıllı düşmanın olsun.

bkz. "Akıllı düşman akılsız dosttan hayırlıdır."

Deli ile çıkma yola, başına getirir bela.

Akılsız kişi ile arkadaşlık eden bundan çok zarar görür. Akılsız kişi arkadaşının başına çeşit çeşit dert açar.

Deli kız düşün etmiş, kendi baş sedire geçmiş.

Şımarık, denşiz kimseler evlerine çağırdıkları konukları ağırlama yerine kendi evlerinde bir konuk gibi davranırlar.

Delikli taş yerde kalmaz.

(Yapı taşı yapıdan kalmaz.)

Bilgili, becerikli, kendi alanında değerini kanıtlamış kişi, bošta kalmaz. Ondandır. Ondan yararlanılır.

Delilsiz cennete bile girilmez.

Kişinin, iyi bir duruma ya da düşlediği, tasarladığı güzel bir şeye kavuşabilmesi için ona yol gösterecek birinin bulunması gereklidir.

Delibe bal tattırmışlar, çarşıda katran bırakmamış.

Aklı kıt, nesnelerin gerçek niteliğini tanımayan kişi, bir kez hoşuna giden bir nesneye benzettiği her şeyi, gerçekte onun tam karşıtı bir nitelik taşısa da elde etmeye çalışır.

Delibe her gün bayram.

Başıboş yaşamaya alışmış, hiçbir sorumluluk yüklenmemiş, hiçbir şeyle bağı ve bağlantısı olmayan kişiler için

bayramın öteki günlerden bir ayrımı yoktur. Her günü bayrammış gibi geçirirler böyle kişiler.

Deliye taş atma başını yarar (taş yağdırır).

Dengesiz kişilere ilişmekten kaçınmak gerekir.

Demir ıslanmaz, deli uslanmaz.

Her nesne ya da varlığın değiştirilemeyecek bir temel niteliği vardır. Bu nitelik, onların başat yönüdür. Sözgelimi ne yaparsak yapalım demiri suyla, suyu emdirerek yumuşatamayız. Bunun gibi davranışları dengesiz ve çılgınca olan birini de uslandırmak, bunlardan vazgeçirmek olanaksızdır.

Demir nemden, insan gamdan çürür.

(Duvarı nem, insanı gam yıkar.)

Canlı ve cansız varlıkları etkileyen birtakım etkenler vardır. Sözgelimi, nem demiri nasıl etkiler çürütürse dert de kişiyi öyle etkileyip çürütür.

Demir tavında dövülür.

Demir ısıtılıp ateş gibi kızardığı zaman yumuşar, çekiçle dövülerek istenilen biçime sokulur. Bunun gibi toplum yaşamında da her işi, iyi bir sonuca ulaştırmak için uygun bir durum ve zaman vardır. Önemli olan bundan yararlanmaktır.

Deniz dalgasız olmaz, kapı halkasız.

Her nesnenin ayırıcı ve belirleyici bir özelliği vardır.

Denizdeki balığın pazarlığı olmaz.

Daha gerçekleşmemiş olan, tasarı durumunda bulunan bir durum üzerine kesin düşünceler öne sürmek doğru değildir.

Denize düşen yılanı (yosuna) sarılır.

Çok büyük bir tehlikeyle burun buruna gelip can kaygısına düşen bir kişi, kendisini bu durumdan kurtarabileceğini sandığı başka bir tehlikeyi hemen kabullenir. Çünkü seçeneği yoktur.

Deniz kenarında dalga eksik olmaz.

Toplumun değişik kesimlerinde değişik ortamlar bulunur. Kimi ortamlarda olaylar sık sık görülür. Ortama göre bu tür olayların bulunması doğal karşılanmalıdır.

Derdini saklayan (söylemeyen) derman bulamaz.

Güç ve sıkıntılı bir durumda bulunan kişi, içinde bulunduğu durumu ilgilenecek ve buna çözüm bulabilecek kimse-lere anlatmalıdır ki, çare bulunsun.

Derdin yoksa söylen, borcun yoksa evlen.

İnsanın derdi yoksa en ufaklık sorunlar karşısında yakınıp söylenir. Borcu olmayan biri de evlenince giderleri artar, borçlu durumuna düşer.

Derede tarla sel için, tepede harman yel için.

Bir işe girişirken o işe zarar verecek durumları göz önünde bulundurmalıyız.

Dert ağlatır, aşk söyletir.

Derdi olan insan üzüdür, acı çeker, bu acıyla zaman zaman ağladığı bile olur. Âşık olan kişi de duygular, tutkular, özlemler içindedir. Bunları dışa vurmak ister. Bunun için de sürekli olarak anlatır, konuşur.

Dert, çekene göredir.

İnsanların dayanma ve etkilenme gücü farklıdır. Bu yönden bir kişi için ağır ve sıkıntılı olan bir dert, başka bir kişiye hafif gelebilir, hatta dert bile sayılmaz.

Dereyi geçerken at değiştirilmez.

bkz. "İrmaktan geçerken at değiştirilmez."

Dert gider, ama yeri boş kalmaz.

(Dert gitmez, değişir.)

Dert, insanın yakasını bırakmaz. Birinden kurtulur, ama arkasından başka bir derde yakalanır, başka birine tutulur.

Dertsiz baş (kul) olmaz.

Dertsiz insan düşünülemez. Az ya da çok herkesin kendine göre bir derdi vardır.

Dertsiz baş terkide gerek.

(Tasasız baş bostan korkuluğunda.)

Dertsiz kişi olmaz. Herkesin kendine göre bir derdi vardır. Bu bakımdan dertsiz baş, ölmüş insan başıdır. Bir savaşta kesilen düşman başı, terki heybesine konulup komutana götürülüyor ya, işte ancak o baş dünya dertlerinden kurtulmuştur. Yoksa kişi, yaşadığı sürece dertten kurtulamaz.

Dervişin fikri ne ise zikri de odur.

Kişinin konuşması, sözleri onun düşüncesini yansıtır. Neyi düşünüyorsa onu söyleyip durur.

Destursuz bağa girenin yediği sopayı mevla bilir.

Kimi işler izin alınmadan yapılmaz. Böyle bir işi izin almadan yapmaya kalkan kişi, hak ettiği cezayı fazlasıyla görür.

Deve ağır gider ama yol alır.

Bir işte aceleci davranmak önemli değildir. Önemli olan işi ağır da olsa yapabilmek, üretebilmektir.

Deve bir akçaya. – Götür (hani akça?)

Deve bin akçaya. – Getir (hani deve?)

Parasız iseniz, size gerekli olan bir şeyi yok pahasına da vermek isteseler alamazsınız. Paralı iseniz, o şeyi değerinin çok üstünde bir parayla alırsınız.

Deve boynuz ararken kulaktan olmuş.

Kimi kişiler elindekiyle yetinmezler, dahasını isterler. İstediklerini elde edeyim derken ellerindekinden de olurlar.

Deve büyüktür amma beşini bir eşek yeder.

Bir kimsenin iriyarı olması, fiziksel yönden büyük bir görünüm taşıması onun akıllı olduğunu göstermez. Böyle kişilerin bir araya gelmesi de durumu değiştirmez. Bir akıllı, birçok az akıllıyı yönlendirip ardınca sürükleyebilir.

Deveci ile görüşen kapısını büyük açar.

Zengin ile parası pulu çok kimselerle arkadaşlık eden biri, onların yaşayışına ayak uydurmak zorunda kalır. Bu yüzden büyük harcamalar yapmayı göze almalıdır.

Deveden büyük fil var.

Bulunduğu çevrenin büyüğü sayılan kişi, büyüklüğüyle övünmemeli, herkese tepeden bakmamalıdır. Çünkü ondan büyüğü, üstünü de vardır.

Deve devenin yerine çöker.

Bir kimsenin ya da bir şeyin değeri ne denli büyük olursa olsun onun yerini tutabilecek değerde kişiler ve şeyler vardır. Bu yönden böyle bir kimse ya da şey yitirilirse yeri boş kalmaz, eşdeğeri alır yerini.

Deve Kâbe'ye gitmekle hacı olmaz.

Birtakım biçimsel işlemleri yerine getirmekle bir işin özü gerçekleşmiş olmaz. Kişiler için de böyledir. Gerekli nitelik ve yeteneklerden yoksun bir kişiye biçimsel birtakım işlemlerle hangi sanı verirsiniz verin o kişinin özünü değiştiremezsiniz.

Devenin derisi eşeğe yük olur.

Önemli bir kişinin büyük değerlerinden bir parçası, önemsiz biri için büyük bir değerdir.

Deveye bindikten sonra çalı ardına gizlenilmez.

Bir iş herkesin gözü önünde olup bitmişse, ne denli zorlanılırsa zorlanılsın o işi gizlemek olanaksızdır.

Deveye burç gerek olursa boynunu uzatır.

Kişi, kendisi için gerekli bir şeyi elde etmek için çaba ve emek harcamak zorundadır.

Deveye "inişi mi seversin, yokuşu mu?" demişler;

"düz, yere mi (düze kıran mı) girdi?" demiş.

Her işin kendine özgü bir yöntemi vardır. Bu yöntem baş vurulursa iş zahmetsizce başırlır. Bunun yerine başka yollar arama ya da zorluk yaratacak bir yöntem benimseme akla yatkın bir davranış değildir.

Deveyi yardan uçuran bir tutam ottur.

Çıkar duygusu etkili bir duygudur. Kişi, küçük bir çıkar uğruna kimileyin kendini tehlikeye atar.

Deveyi yel alsın keçiği gökte ara.

Ağırbaşlı, kendi halinde birini peşinden sürükleyen bir etken bu nitelikten yoksun kişileri çok daha fazla etkiler, onları çok daha değişik eylemlerin içine iter.

Devlet adama ayağıyla gelmez.

İnsan, varsılığa kendi emeği, çalışıp çabalamasıyla ulaşır. Tembel tembel oturana kendiliğinden, durup dururken varsıllık gelmez.

Devletin malı deniz, yemeyen domuz.

Devlet düşmanı kişiler, devlet malını çalmayı alışkanlık haline getirmiş, bunu bir sanat edinmişlerdir. Bunlara göre devletin malı çalmakla, yemekle tükenecek gibi değildir. Bunu bilmeyenler, bir yolunu bulup devletin malını aşırma-yanlar aptaldır. *krş.* "Miri malı balık kılçığıdır, yutulmaz (balık kılçığı gibi) boğazda kalır."

Devletli gözü perdeli olur.

Devlet adamı, ülke sorunlarına alıcı bir gözle bakmaz. Bunun için de yolsuzlukların, eksikliklerin ayırımına varamaz. Bir bakıma işleri yolunda olanlar, varlıklılar da böyledir, onlar da yoksulların içinde bulunduğu koşulları bilmezler, anlayamazlar.

Devletli ile deli bildiğini işler.

Yöneticiler de deliler de başkalarının sözüne kulak asmaz, kendi bildiklerinden şaşmazlar.

Devletli yanını kaşısa, yoksul para verecek sanır.

Yönetim işleriyle uğraşan kimselerden kimi kişiler birtakım isteklerde bulunurlar. Yöneticiler bu istekle hiçbir ilgisi olmayan bir davranışta da bulunsalar, istek sahipleri sanır ki kendi isteklerini karşılamak, kendi isteklerini yerine getirmek için yapıyor bunlar.

Devletliye beli derler, yoksula deli.

Varlıklı ve güçlü kimselerin söylediklerine kimse ses çıkar-

maz, onu herkes onaylar. Yoksula gelince söylediklerini umursamaz, aşağı görürler.

Devletliye dokun geç, fukaradan sakın geç.

Sınırlı ölçüde de olsa varlıklı kimselerle bir ilişkin, bir yakınlığın bulunsun, gün gelir onlardan yararlanabilirsin. Ancak yoksul kimselerle yakınlık kurma, çünkü onlar senden yararlanmaya çalışır.

Devlet oğul, mal tahıl, mülk değirmen.

İnsan için en büyük mutluluk erkek evlat sahibi olmaktır. Bunun gibi en gerekli mal tahıl, en değerli mülk de değirmendir.

Dibi görünmeyen sudan geçme.

Her yönünü, bütün ayrıntılarıyla bilip öğrenmediğin bir işe girişme.

Diken battığı yerden çıkar.

Uğranılan bir zarar nereden ve nasıl geldiyse aynı yoldan giderilir.

Dikensiz gül olmaz.

Her güzel şeyin hoşla gitmeyen bir yanı vardır. Öte yandan güzel bir şey elde etmek için yorulup sıkıntı çekmek gerekir.

Dilden gelen elden gelse, her fukara padişah olur.

Söylemek başka şey, söylediğini yapabilmek başka şey. Bu bakımdan insan birçok şey söyler ama, söylediklerini yapamaz, dilediklerini gerçekleştiremez.

Dil ebsem (olsa) baş esen(dir).

Kişi diliyle başını derde sokabilir. Dilini tutmasını bilen kişi, başını derde sokmaz, rahat eder.

Dile gelen ele gelir.

Bir iş önce tasarlanır, dille belirtilir. Bunun nasıl yapılacağı söylene söylene bir gün olur gerçekleşir.

Dilenci bir olsa şekerle beslenir.

Yardım edilecek kişi ve kurumların sayısı tek olsa ona çok

şey verilebilir. Gelgelelim bunların sayısı oldukça çoktur.

Dilencinin torbası dolmaz.

Yaşamını şundan bundan dilendiği para pul ya da benzeri şeylerle sürdüren kişilerin isteği tükenmez. İstediklerini al-salar, bu kez de başka başka şeyler isterler.

Dilenciye (çingeneye) borçlu olma, ya düğünde ister, ya bayramda.

Kendi çıkarı dışında hiçbir şeyi düşünmeyen, hiçbir şeye değer vermeyen çıkarıcı kişilerle ilişki kurmamak gerekir. Bunlar çıkarları uğruna olmadık yerlerde ve herkesin içinde onurumuzu kırmaktan, bizi incitmekten çekinmezler.

Dilim seni dilim dilim dileyim, başıma geleni senden bileyim.

Kişinin başına gelen sıkıntılar, genellikle kesilesi dilinin yüzündendir. Uğradığı bela ve sıkıntılar dilini tutmadığından-
dandır.

Dilin cirmi küçük, suçu büyük.

Dil, nesne olarak oldukça küçük bir şeydir. Buna karşın büyük suçlar dille işlenir. Kimileyin söylenen kötü bir söz yüzünden kişinin başı belaya girer.

Dilin kemiği yok.

Konuşurken dilenen doğrultuda, her yana dönebilir dil. Bu özelliğine bakılarak kimi kişilerin kolaylıkla yalan ve çeliş-kili sözler söylemesi açıklanmaya çalışılır.

Dilsizin dilinden anası (sahibi) anlar.

Bir şeyi anlamak o şeyle yakından ilgili olmaya bağlıdır. Nitekim başkalarının anlayamadığı bir şeyi, onunla yakından ilgili kimse hemen anlar.

Dil var bal getirir, dil var bela.

Sözün işlevi kullanımına göre değişir. Kimi kişi konuşma-sıyla kendini yüceltir, güzel olanaklara kavuşur; kimi kişi de konuşmasıyla başına dert açar.

Dinsizin hakkında imansız gelir.

Başkalarının hakkına saygı duymayan, acımasızca başkalarının hakkını çiğneyen bir kişiye, onun anlayabileceği dersi ancak kendisinden daha acımasız olan biri verebilir.

Dişi köpek kuyruğunu sallamayınca, erkek köpek ardına düşmez.

(Dişi yalanmazsa erkek dolanmaz.)

Kadın istekli olduğunu sezdirmezse erkek kadının ardına düşme cesaretini gösteremez.

Doğan anası olma, doğuran anası ol.

Bir çocuk, annesinin değerini ancak kendisi de çocuk sahibi olduktan sonra anlar.

Doğmadık çocuğa don biçilmez.

Sonucu bilinmeyen bir durum için önceden hazırlıklar ve tasarılar yapılmaz. Çünkü beklentimize tam ters düşen bir sonuçla karşı karşıya gelebiliriz.

Doğruluk minarede kalmış (onun da içi eğri).

Yeryüzünde dürüst kimse kalmadı. Dürüst gibi gözüken ya da dürüst sandığımız kimseler de görünüşte öyleler. Kötülüklerini içlerinde taşıyor, gizliyorlar.

Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.

Toplumsal yaşayış ve insan ilişkileri çok bozuldu. İnsanlar yalandan dolandan hoşlanıyorlar, eksikliklerinin yüzlerine karşı söylenmesinden, toplumdaki aksaklıkların eleştirilmesinden hoşlanmıyorlar. Bunun için de eleştirel bir tavır takınıp doğru söyleyen kişiye yüz vermiyor, onu hızla yanlarından ve yörelerinden uzaklaştırıyorlar.

Doğru söyleyenin bir ayağı üzengide gerek.

Çoğu kişi doğru söyleyeni sevmez, ondan hoşlanmaz. Onu çevresinden uzaklaştırmak ister. Bu yüzden doğru söyleyen bulunduğu yerden ayrılmaya hazır durumda olmalıdır.

Doğru söyleyenin tepesi delik olur.

Doğruları dile getiren kişiler, toplumda birçok düşman kazanırlar. İster istemez düşmanların saldırısına uğrarlar.

Doğru söz (ağıdan) acıdır.

Eksikliklerimizi ve yanlışlarımızı yüzümüze karşı söyleyen, bizi eleştirenlerin sözleri bize acı gelir.

Doğru söz yemin istemez.

Bir sözün doğru olduğuna karşımızdakini inandırmak için yemine başvururuz. Sözümüzün doğruluğundan kimse kuşku duymuyorsa yemine de gerek yoktur.

Doğuran avrat, Azrail'i yenmiş.

Doğurduğu bir-iki çocuk öldü diye umutsuzluğa kapılıp yine doğurmayı sürdüren kadın, sonunda Azrail'i yenilgiye uğratır. Çünkü, doğurduklarından birkaçı elbette yaşayacaktır.

Dokuz at bir kazığa bağlanmaz.

Bir işin yönetimi, eşdeğerli, tanınmış birçok kimseye birden verilmemeli. Hepsi tanınmış kişiler olduğundan kendi düşüncesinde direnir, bu yüzden de birbirlerine düşerler.

Dolu küpün sesi çıkmaz.

bkz. "Boş fıçı çok langırdar."

Domuzun kuyruğunu kes, yine domuz.

Mayasında bozukluk olan bir kimseyi belirli yönlerden düzeltmeye çalışsak bile bozukluğunu tümüyle gideremeyiz. Yaradılışını değiştirmek olanaksızdır.

Domuzdan toklu doğmaz.

Kötü yaradılışlı kişilerin temiz yürekli, iyi huylu çocukları olmaz; çocukları da ana ve babalarına benzerler.

Domuz derisi post olmaz, eski düşman dost olmaz.

İslam inancına göre domuzun her şeyi pistir, temizlenmesi de olanaksızdır. Böyle pis bir hayvanın derisinde namaz kılmak da olanaksızdır, oturmak da. Eski düşman da do-

muz derisine benzer. Kolay kolay düşmanlık duygularından arınamaz.

Donsuzun gönlünden dokuz top bez geçer.

Kişi, yoksun olduğu bir şeyi çokça elde etmek ister ve sürekli biçimde gönlünden o şeyi geçirir.

Dost acı söyler.

Dostumuz, eksikliklerimizi, yanlışlarımızı yüzümüze karşı söylemekten çekinmez. Bu, bize acı gelir. Ne ki dostumuzun amacı bizi kırmak, incitmek değil, uyarmaktır. Bu yönden söyledikleri iyi niyetlerle söylenmiş sözlerdir.

Dost başa bakar, düşman ayağa.

Tepeden tırnağa güzel ve etkileyici bir biçimde giyinmeliyiz. Bize bakıp başımızı yukarıda görmek isteyen dostlarımız bu durumumuzdan sevinirler; düşmemizi, bunun için de ayağımızın kaymasını görmek isteyen düşmanlarımız da yerirler.

Dost bin ise azdır, düşman bir ise çoktur.

İnsan, dostunun sayısını çoğaltabildiğince çoğaltmalı; düşmanını da azaltabildiğince azaltmalı.

Dost dost için kokmuş tavuk yer.

İnsan, dostunun hatırı için en kötü durumlara bile katlanır.

Dost dostun ayıbını yüzüne söyler.

Gerçek dost, dostunun eksikliklerini gidermek, kusursuz bir insan kılmak ister. Bunun için de dostunun eksikliklerini yüzüne karşı açıkça söyler. Böyle yapmaz da onun arkasından söylerse bu tutum dostlukla bağdaşmaz.

Dost dostun eğilenmiş atıdır.

Gerektiğinde dostlarımızın yardımına koşabilecek durumda hazır beklemeliyiz.

Dost evinde başını bağla, düşman evinde tırnağını kes.

İnsan, dostunun evine güzel bir giyimle, derli toplu giderse hem orayı şenlendirmiş olur, hem de dostuna saygı gösterir.

rir. Odada tırnak kesmek ise etrafı kirletmek, hem de düzeni bozmaktır.

Dost ile ye, iç, alışveriş etme.

Alışveriş durumlarında çıkarlar çatışır. Çıkarların çatışması kimi durumlarda tatsızlıklara yol açabilir. Bu yüzden de alışveriş dostluğu bozan, yıkan bir etken olur. Dostluklarını sürdürmek isteyenlerin birbirleriyle alışverişten kaçınmaları gerekir.

Dostluk kantarla, hesap miskalle.

Dostlar arasında yapılan alışverişlerde hesaplar inceden inceye yapılmalıdır. Ne denli yakın dost olursak olalım, alacak verecek hesabı yaparken birimizin ötekinde en küçük bir hakkı kalmamasına özen göstermeliyiz.

Dost(luk), kara günde belli olur.

Ak ve mutlu günlerimizde hemen herkes yanımızda bulunur. Bunların hepsine gerçek dost diyebilir miyiz? Bu, kara günlerimizde anlaşılır. Böyle günlerimizde de, bizi yalnız bırakmayan, sıkıntı ve dertlerimizi paylaşan kişi, gerçek dostumuzdur.

Dostun attığı gül, onulmaz yara açar.

Dostun en ufak bir sitemi bile bizi üzüp yaralar.

Dostun attığı taş baş yarmaz.

Dostumuz bizi ne denli incitirse incitsin, ne denli hırpalarsa hırpalasın gücümüze gitmez bu. Biliriz ki, onun bu davranışının altında iyiliğimizi isteme duygusu yatmaktadır.

Dökme su ile değirmen dönmez.

bkz. "Taşıma su ile değirmen dönmez."

Dut kuru su ile yâr sevilmez.

Büyük özveri gerektiren şeyleri, böyle bir özveride bulunmadan elde edemeyiz.

Dut yaprağı açtı, soyun; döktü, giyin.

Dutların yapraklanması, sıcakların arttığını gösterir; kalın giysiler çıkarılabilir. Aynı biçimde dut yapraklarının dökül-

mesi de soğukların başladığını gösterir. Bu durumda kışlıkları giymek gerekir.

Duvarı nem, insanı gam yıkar.

bkz. "Demir nemden, insan gamdan çürür."

Düğün aşyla dost ağırlandı.

Bir dostumuzu ağırlama, özel biçimde hazırlanmayı, belli bir özveride bulunmayı gerektirir. Herkes için hazırlanmış orta malı şeylerle dostu ağırlamaya kalkmanın bir değeri, olmaz.

Düğün olur iki kişiye, kaygısı düşer deli komşuya.

Akılsız kimseler başkalarının eğlence düzeni bozulmasını diye sağa sola koşuşturup büyük çaba gösterirler.

Düğünü okuyucu boklar.

İki kişi arasındaki güzel ilişkiler, arada söz taşıyan anlayış kısıt araçlarının tutumu yüzünden bozulur. Söylenenleri çarpıtarak bir taraftan ötekine taşıma buna yol açar.

Dün öleni, dün gömerler.

Bir üzüntüyü sürgit yaşatmak doğru değildir. Geçmişte olan geçmişte kalmalıdır.

Dünya bir, işi bin.

İnsan yaşadıkça, başına türlü türlü işler gelir. Çevresinde de çeşit çeşit olaylara tanık olur. Yaşam tekdüze değildir.

Dünyada tasasız baş, bostan korkuluğunda bulunur.

bkz. "Dertsiz baş terkide gerek."

Dünya malı dünyada kalır.

Kazandıklarımız hep bu dünya içindir. Hiç kimse dünyadaki malını öbür dünyaya götürmez. Bu nedenle mal artırma kaygısına öncelik verip de kendimizi dünya nimetlerinden yoksun bırakmamalıyız. Gereksinimlerimizi karşılamak için, kendimizi sıkıntıya sokmadan rahat rahat para harcamalıyız.

Dünyanın ucu uzundur.

Hiçbir kimse bugünkü durumunda kalmaz. Gelecekte ne-

ler olacağını, başımıza neler gelip neler gelmeyeceğini kestiremeyiz. Zenginlik, yüksek mevki ve görev, sağlık ya da bunların tersi olan şeyler, sürüp gider mi, yaşayarak göreceğiz.

Dünya ölümlü, gün akşamı.

Yaşamda hiçbir şey olduğu gibi sürüp gitmez. Her şeyin bir de karşıtı vardır. Varsıllar yoksullaşır, yönetim erkini elinde tutanlar bunu yitirebilir, gençler yaşlanabilir, günü gelince herkes ölür. Bu, bir tür yaşam yasasıdır. Bunu göz önünde bulundurmamız gerekir.

Dünya (Peygamber)-Süleyman'a bile kalmamış.

Ne denli güçlü, ne denli varlıklı olursan ol, günü geldiğinde ölecek, bu dünyadan çekip gideceksin. Bunun için ölmü düşün ve bu dünyaya çok bağlanma.

Dünya tükenir, yalan tükenmez.

Her şeyin bir sonu vardır ama, yalanın yoktur. Çünkü yalancılık bir alışkanlıktır. Yalancıları bu alışkanlıklarından arındırmak da olanaksızdır. Bu yüzden dünyamızda yalan sonsuza değin sürüp gidecektir.

Dünyayı sel bassa ördeğe vız gelir.

Olayların ve durumların anlamı kişilerin yaşama biçimlerine göre değişir. Kimileri için bir yıkım olabilecek bir olay, başkaları için hiç de öyle olmayabilir. Hatta doğal da karşılanabilir.

Düşenin dostu olmaz.

İnsan güçlüyse, varlıklıysa çevresinde bir sürü kişi vardır. Ondan yararlanmak isterler. Ama o kişi güçlülüğünü yitirse, iktidardan düşse, servetini yitirse dün etrafından ayrılmayanlar onu kaderiyle başbaşa bırakır, ondan yüz çevirirler. Böyleleri artık yeni dost da edinemezler.

Düşmana yarak (silah) gerek, ya düşmandan irak gerek.

Düşmanı etkisizleştirmek için silah gereklidir. Silahtan

yoksunsak düşmanla karşılaşmaktan kaçınmalı, ondan uzak durmalıyız.

Düşman düşmana gazel okumaz.

Düşmanımızdan hoşumuza gidecek bir davranış beklememeliyiz. O, bize karşı iyilik değil, ancak kötülük yapar.

Düşman düşmanın halinden bilmez.

Savaşan düşmanlar, birbirlerinin güçlerini iyi bilemezler. Bunun için de nasıl bir yol izlerlerse, nasıl bir taktik uygularlarsa utku kazanıp düşmanı yeneceklerini kestiremezler. Belki karşı tarafın hemen çökecek yanı vardır. Ne ki bu, bilinmemektedir.

Düşmanın karınca ise de hor bakma.

"Düşmanım güçsüzdür, bana bir şey yapamaz" ya da: "Ben onu nasıl olsa yenerim" diye düşünme. Güçsüz gördüğün düşman, umursamazlığından yararlanarak ya da beklenmedik bir atılım yaparak seni yenilgiye uğratabilir.

Düşmez kalkmaz bir Allah.

Yaşamda hiçbir şey durumunu olduğu gibi, değişmeden sürdüremez. Sözelimi, zengin bir kişi yoksullaşabilir; yoksul kişi zengin olabilir. Sağlıklı olan hasta düşebilir; hasta olan sağlığına kavuşur. Olumlu olumsuz bütün bu gelişme ve değişimler doğaldır. Her zaman güçlü kalan ve değişmeyen yalnızca Tanrı'dır.

Düş uykudan sonra olur.

Güzel bir sonuca ulaşabilmek için önce gerekli koşullar yerine getirilmelidir.

Düt demeye dudak gerek.

Önemli işleri başarabilmek için işin gerektirdiği güce sahip olmak gerekir.

E

Ecele (ölüme) çare bulunmaz.

İçinde bulunduğumuz sıkıntının, güçlüklerin bir çaresi bulunur. Çaresi bulunmayacak dert ve sıkıntı yok gibidir. Tanrı ölüm vermesin, çaresi bulunmayan bir odur.

Ecel geldi cihana (bu cana), baş ağrısı bahane. (Sebepsiz ölüm olmaz.)

Bir kişinin yaşama süresi dolmuşsa onu hiçbir güç uzatamaz. Bununla birlikte her ölüm bir sayrılığın doğal sonucuymuş gibi görünür. Baş ağrısı gibi önemsiz bir sayrılığın bile ölüme yol açtığı sanılır. Bütün bunlar ve bu sanılar gerçekte yanlıştır, çünkü Tanrı'nın her canlı için uygun gördüğü bir süre vardır, o süre dolmuştur.

Eceli gelen fare kedi taşığı kaşır.

İnsan, davranışlarını denetlemezse, bunların sonucunun ne olacağını düşünmezse günün birinde kendisini öldürebilecek belalı birine çatar.

Eceli gelen köpek, cami duvarına siyer.

Tutum ve davranışlarıyla toplumun kutsal saydığı değerlere ters düşen, onları kötüleyen, bu yüzden de toplumun tepkisine yol açan kişi, artık o toplumda barınamaz.

Edebi edepsizden öğren.

Edepsiz bir kimsenin yaptığı eylemlerin tersi edepliliktir. Edepli olmanın ne demek olduğunu edepsiz bir kişinin davranış ve eylemlerine bakarak öğrenebiliriz. Böylece,

edepsizlikten dolayı bir yolla da olsa edepliliğin anlamını çıkarmış, ne olduğunu anlamış oluruz.

Eden bulur, inleyen ölür. (Etme bulma dünyası.)

Bir durumun gidişi, sonucun ne olacağını bize gösterir. Ayrıca bir durumu hazırlayan nedenlerle sonuçları arasında sıkı bir bağlantı vardır. Bunun içindir ki kötülük eden kötülük bulur, ağır hasta da ölür.

Eğilen baş kesilmez.

Yaptığı bir suçun ayırımına varıp bizden özür dileyen birini bağışlamalıyız. *krş. "Aman diyene kılıç kalkmaz."*

Eğreti ata (el atına) binen, tez iner.

Başkasının adına iş gören, onun malını ve yetkisini kullanan kişinin bu durumu uzun ömürlü olmaz. Kısa bir süre sonra bunları asıl sahibine bırakır.

Eğreti kaftan tez eskir.

Ödünç aldığımız bir malı daha özenli kullanmamız gerekir.

Eğreti kuyruk tez kopar.

Kalıcı olmayan işlere güvenmek doğru değildir. Bu yüzden düş kırıklığına uğrarız.

Eğri ağaçsız orman olmaz.

Toplumu oluşturan bütün insanlar eksiksiz, kusursuz olmaz. Aralarında iyiler bulunduğu gibi, kötüler de bulunabilir.

Eğri otur, doğru söyle.

Başkalarını ilgilendirmeyen davranışlarında özgürsün. Dilediğin gibi davranabilir, dilediğin gibi oturup kalkabilirsin. Bunlar sana özgü kişisel davranışlardır, sonuçları başkasını etkilemez. Ancak, sözlerinin doğru olup olmaması başkalarını da ilgilendirir. Bu yönden doğru söylemen gerekir.

Eken biçer, konan göçer.

Her eylemin, doğal bir sonucu vardır. Sözgelimi, kişi emek verir ekin ekerse sonunda ürün alır. Bir yerde konaklamış

biri de buradan bir başka yere gider.

Ekmeden biçilmez.

Herhangi bir işte emek yatırmadan, çaba harcanmadan verim alınmaz.

Ekmeği ekmekçiye ver, bir ekmek de üste ver.

Vereceğiniz ücret ne denli yüksek olursa olsun, işi uzmanına yaptırmanızda büyük yarar vardır. Bu, sizin daha çok yararınıza olur.

Ekmeğin büyüğü hamurun çoğundan olur.

Bol verim almak istiyorsak, verim almak istediğimiz alan ya da konuda bol gereç kullanmalıyız.

Ekmeğini kendi yiyen (yalnız yiyen)

yükünü (dişiyle) kaldırır.

İşlerini başkalarından yardım istemeden yapmaya çalışan kişi, karşılaşacağı güçlükleri bir başına yenmeye çalışır. Bu yüzden de çok büyük sıkıntılar çeker.

Ekmeğiyle oynayanın, ekmeğiyle oynanır.

İnsan için en önemli şeylerden biri onun geçimini sağlayan etkinliktir, iştir. Bir kişinin elinden bu işi almaya çalıştık mı, bir başkası da bizimkini elimizden almaya çalışır. Bu yönden insanların ekmeğiyle oynamak doğru değildir.

Ekmek aslanın ağzında.

İş bulup geçimini sağlayacak kadar para kazanmanın güç olduğunu belirtmek için söylenir.

Ekmekten kaşık olur, ama her yoğurdun hakkına değil.

Kimi konular ve durumlar için yerleşik kurallar vardır. Bunlardan kimileyin sapılabilir. Ancak bu yöntem, her konuya uygulanmaz.

Ek tohumun hasını, çekme yiyecek yasını.

Bir işten verimli ve sağlıklı sonuç almak istiyorsak onu sağlam temele yaslandırmalıyız. Sözgelimi, nitelikli tohumdan nitelikli ve bol ürün alınır, niteliksiz tohumunsa ne

kadar çok ekilirse ekilsin verimi sınırlı olur. Aynı biçimde nitelikli gereçten nitelikli nesne yapılır. Bunun gibi, işçi nitelikli oldu mu yaptığı iş de nitelikli olur.

El adamı cömert der maldan eder, yiğit der candan eder.

bkz. "Cömert der maldan ederler, yiğit der candan ederler."

El ağzına bakan, karısını tez boşar.

Kişinin özel yaşamı kendisini ilgilendirir, bu konularda kararı da kendisi vermelidir. Böyle yapmaz da başkalarının söylediklerine göre özel yaşamını düzenlerse, mutluluğu bozulur.

El atına binen tez iner.

bkz. "Eğreti ata binen tez iner."

Elçiye zeval olmaz.

Birinin sözlerini bir başkasına iletme işini üstlenmiş olan kişi, bu sözün uygunsuz içerikli olmasından ya da kırıncı nitelikli bulunmasından sorumlu tutulamaz. Çünkü suç sözü iletende değil, onu söyleyendedir.

Elde bulunan beyde bulunmaz.

Beyler varlığı çok, saygınlığı ve gücü yüce kimselerdir. Her şeyin onlarda bulunacağına inanılır. Ne ki öyle şeyler de vardır ki beylerde değil, ama halkta bulunur.

Eldeki yara, yarasıza duvar deliği.

Bir kişinin derdi, sıkıntı ve üzüntüsü başka bir kişide acı uyandırmaz. Çünkü acıyı çeken başkası, kendisi değil ki...

Elden gelen öğün olmaz, o da vaktinde bulunmaz.

İnsan, gerekseme duyduğu şeyleri kendisi sağlamalıdır. Bunları bize zaman zaman başkalarının sağladığı da olur. Ne ki bu, hem sürekli olmaz hem de istediğimiz zaman elde edilmez. Kendimiz sağladık mı böyle bir şey olmaz.

El elden kalmaz, dil dilden kalmaz.

Hiçbir saldırı karşılıksız kalmaz. Şöyle ki, bir kişi, bir kişiye saldırırsa, saldırıya uğrayan durur mu? O da saldırır.

Onun, saldırıyı yapandan neresi eksik? Else eli var; dilse dili var. Doğal olarak o da karşı saldırıya geçer.

El elden üstündür (arşa kadar).

Bilgi ve uzmanlık derecelendirilemez. İyinin daha iyisi, daha iyinin, daha daha iyisi vardır. Bu bakımdan hiç kimse, "Bu işi benden daha iyi yapacak yok" dememeli. Kendisini, alanının uzmanı sayanlardan daha iyi, daha üstün uzmanlar her zaman vardır.

El el ile, değirmen yel ile.

İnsanoğlu toplu halde yaşamak zorundadır. Toplu halde yaşarken de birbirleriyle yardımlaşarak birtakım işlerin üstesinden gelebilirler. İnsan, insanın yardımına muhtaçtır. Cansız varlıklar için bile böyledir bu. Örneğin, değirmenin buğdayı öğütebilmesi için rüzgâr gerekir, rüzgâr olmadan değirmen dönmez. *krş.* "Harman yel ile düğün el ile."

El elin aynasıdır.

Bir topluluk içinde yaşayanlar, aralarında özel ve yakın ilişkiler bulunmasa bile yine de birbirlerinin özelliklerini iyi tanırırlar.

El elin eşeğini türkü çağırarak arar.

Birinin derdine ve içinde bulunduğu sıkıntılı koşullara çözüm yolu bulmaya çalışan kişi, bunu yaparken eğlencesinden de geri kalmaz. Yardımcı olmaya çalıştığı kişinin acısını, sıkıntısını tümüyle içinde duyup umursamaz.

El elin nesine, gülerek gider yasına.

Herkes kendi acısını kendisi çeker. Bir kimsenin acısı bir başkasını ilgilendirmez; ilgilendiriyor ya da umursuyor gözüксе de yapmacıktır bu, içten değildir. Başkası uğruna kendi keyfini bozmaz.

El eli yıkar, iki el de yüzü.

Birinden iyilik görmüşsek bunun altında kalmak istemeyiz. Biz de bir iyilik yaparak, iyilik yapmış olana karşılık veriz.

Böylece aramızda güçlenerek gelişen bir yardımlaşma sürüp gider.

El eliyle yılan tutulur.

Önemli işinizi kendiniz yapınız, başkasına bırakmayınız.

El eliyle görülecek işler, yapılması tehlikeli olan işlerdir.

El el üstünde olur, ev ev üstünde olmaz.

Kimi şeyler birbiriyle birleşip bütünleşebilir. Ancak aynı evi iki aile paylaşamaz, aralarında anlaşmazlık doğar.

Eli boşa "ağa uyur" derler; eli doluya "ağa buyur" derler.

Gideceğimiz bir yere armağanla gittiğimizde bizi çok sıcak karşılarlar. Armağansız gidersek hoş karşılanma şöyle dursun, sorduğumuz evin büyüğüyle bile görüştürmezler.

El için ağlayan gözden olur.

Başkasının acısını, sıkıntı ve dertlerini paylaşacağım diye kendinizi tehlikeye atmayınız.

El için kuyu kazan, evvela kendi düşer.

Başkaları için kötülükler planlayan, tuzaklar kuran kişi, buna ilkin kendisi düşer.

El için yanma nâre, yak çubuğunu safanı (keyfini) ara.

Başkalarının dertlerini dert ederek üzölme, kendi keyfine, kendi rahatına bak.

Elifin hecesi, gündüzün gecesi var.

İşler her zaman başladığı biçimde yürümez. Aksamalar olur, güçlüklerle karşılaşılır.

El ile gelen düşün bayram.

Sıkıntılı ve üzücü bir durum, toplumdaki bütün bireylerin başına gelmişse kişisel üzücülüğü kalmaz. Sıkıntı ve üzüntü genelleşip herkesin başına geldiğinden kişi, "Bir ben değilim, böyle olan" diyerek sıkıntılı duruma katlanabilir.

Elin ağzı torba değil ki büzesin.

Dedikodu yaratacak ya da herkesin diline düşecek bir du-

rum yaratmaktan kaçınmak gerekir. Bir kez böyle bir durum doğdu mu kimseler duymasın diye çabalamanın bir anlamı ve yararı yoktur. Elin ağzı tutulmaz ki, herkes kendince yorumlayarak dilediği gibi konuşur.

Elin vergisi, gönlün sevgisi.

bkz. "El vergisi, gönül sevgisi."

El kazanı ile aş kaynamaz.

İnsan önemli bir işini yaparken, salt başkasının yardımıyla bunu başaramaz, yardım etmekten vazgeçebilir, bu durumda da iş yarıda kalır; kendi işimizi kendimiz görmeliyiz.

El mi yaman, bey mi yaman? (– El yaman)

Halkla derebeyleri arasında çatışma sürüp gelmiş, bu çatışmada ağır basan hep halk olmuştur.

El öpmekle ağız aşınmaz.

Saygı gösterilmesi ya da ricada bulunulması gereken yer ve durumlarda bundan kaçınmamalıyız. Saygı gösterme, ricada bulunma kişiliğimizi küçültmez.

El terazi (mizan), göz mizan (terazi).

Ağırlık ve hacmi elle, gözle aşağı yukarı belirleyebiliriz. Bunun için her zaman terazi ve ölçü gerekmez.

Elti eltiden kaçır, görümceler bayrak açar.

Etiler genellikle birbirlerini sevmezler, bu yüzden de bir arada bulunmak istemezler. Görümceler de gelinlerle geçinemez, onlarla bağıra çağıra kavga ederler.

Elti eltiye eş olmaz, arpa unundan aş olmaz.

Arpa unundan nasıl aş olmazsa eltiler de birbirleriyle kaynaşıp dost olamazlar.

El uzatılan yere dil uzatılmaz.

Bize yardım eden ya da kendisine yardım ettiğimiz birini çekiştirmek, onun hakkında ileri geri konuşmak doğru bir davranış değildir.

El üstünde gömlek eskimez.

Borç verdiğiniz para batmaz, eğreti olarak verdiğiniz nes-

neye bir zarar gelmez. Çünkü verdiğiniz kişi o şeyi özenle korur. Borç için de böyledir bu. Günü gelince ödenir.

El(-in) vergisi, gönül(-ün) sevgisi.

Birine verilen bir armağan, verilen kişinin gönlünde armağan verene karşı bir sevgi yaratır.

El yarası geçer, dil yarası geçmez.

Bir kimse bıçakla, tabancayla yaralansa bir süre sonra yarası onulur. Ama sözle yüreğinden yaralanırsa bu yürek yarası kolay kolay onulmaz.

El yumruğunu yemeyen, kendi yumruğunu değirmen taşı sanır.

Kendi gücünü, kendisinininkinden üstün olan bir güç karşısında bir sınamadan geçirmemiş olan kişi, kendini en güçlü sanır.

Emanet eşeğin yuları gevşek olur.

Emanet edilen şeyler, yeteri kadar ilgi ve özen gösterilerek korunmaz.

Emanet hayvanın kuskunu yokuştan kopar.

Kullanılmak amacıyla geçici olarak verilen şeyler sağlam olmaz. Beklenmedik bir anda bozulur.

Emanete hıyanet olmaz.

Emanet olarak bize bırakılan şeyi iyi korumalı, ona bir zarar vermeden sahibine vermeliyiz. Bu, bizim güzel törelerimizden biridir.

Emek olmadan yemek olmaz.

Çalışıp kazanmadan yaşamak olanaksızdır. Yaşamımız için gereken besini ve yaşam boyunca gereken şeyleri emek harcamadıkça, para kazanmadıkça sağlayamayız.

Emmim dayım hepsinden aldım payım.

bkz. "Amcam dayım..."

Emmim dayım kesem, elim soksam yesem.

Bir kimsenin gönül rahatlığıyla harcayacağı para amcasının, dayısının verdiği değil, kendi kazandığıdır.

Er ekme don olur, geç kalma yer kurur.

Ekim zamanını iyi hesaplamak gerekir.

Er ekmeği meydan ekmeği.

Kadın, ancak kocasının sofrasında rahatça ve özgürce karnını doyurabilir. Kocanın sofrası sanki herkese açık bir sofraya gibidir; oysa başka yakınlarının sofrasında aynı biçimde davranamaz, onların kazancını rahatça harcayamaz. *krş.* "Baba ekmeği..."

Erenlerin ardı n birdir.

Olgun ve erdemli kişilerin zleri, sözleri birdir.

Erenlerin sağı solu olmaz.

Yetkinleşmiş kişilerin kendilerine yaraşan bir tutumları vardır. Doğru bulmadığımız işler yaptıkları gibi, doğru olan işler de yaparlar. Bu yönden onlardan hep aynı davranışı, aynı tutumu beklememek gerekir.

Ergene (bekra) avrat boşaması kolay.

İnsan kimi konuların önemini ancak yaşayarak, deneyerek anlar. Bu yönden yaşamına karışmış böyle önemli bir konusu bulunmayan kişi, ondan hemen vazgeçilebileceğini sanır.

Erim er (yiğidim yiğit) olsun da yerim (durağım)

Çalı (kaya) dibi olsun.

Kadının kocası evine bağlı olsun, sorumluluğunu bilsin de varsın barınacak bir evi bile olmasın.

Erine göre bağla başını, tencerene göre kaynat (pişir) aşını.

Ortam neyi gerektiriyorsa o doğrultuda davran. Giyimin, kuşamın kocanın istediği gibi olsun. Yaşamını gelirine göre kur.

Erkeğin kalbine giden yol midesinden geçer.

Erkeğinin beğenisini ve sevgisini kazanmak isteyen kadın ona güzel yemekler hazırlamalıdır.

Erkeğin şeytanı kadın (karı), (kadın erkeğin şeytanıdır).

Erkekleri doğru yoldan çıkaran, onlara olumsuz işler yaptıran kadınlardır.

Erkek aslan aslan da dişi aslan aslan değil mi?

Üstün güç ve erdem yalnız erkeklerde mi var? Kadının nesi eksik? O da erkeğin yaptığı işleri yapar. Bunun için de iş ve güç yönünden kadınla erkek arasında bir ayırım yapılmamalı.

Erkek koyun kasap dükkânına yaraşır.

Üreticilikten yoksun, miskin yaradılışlı erkeklerin yaşama-ya hakları yoktur.

Erkek sel, kadın göl.

Ailenin ekonomik yapısı içinde kadının yeri ve işlevi erkeğe oranla daha büyüktür. Çünkü erkekler savurgan olurlar. Bu nedenle kadın tutumlu olmalı, erkeğin kazancını biriktirmelidir.

Erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır.

Yapacağımız bir işe ne denli erken başlarsak, sonucu o denli erken elde ederiz. Ayrıca, elde edeceğimiz verim de çok olur.

Erken kalktım işime, şeker kattım aşıma.

İşe erkenden başlamak iyidir. Böyle yapanlar başarılı ve mutlu sonuçlar alırlar.

Er lokması er kursağında kalmaz.

Mert ve erdemli bir kimse, iyilik ve yardım gördüğü kişinin yardımını unutmaz; karşı bir iyilik ve yardım yapabilmek için sürekli fırsat kollar, olanak arar.

Er olan ekmeğini taştan çıkarır.

Onurlu, direngen ve kararlı kişi, hiçbir engel ve işten yılmayarak en güç koşullar altında çalışır, geçimini sağlar.

Er oyunu üçe kadar.

Bir güçlük ya da güçlü kişi birinci ve ikinci girişimde yenilmezse, üçüncü bir girişimde daha bulunmak gerekir.

Üçüncüsünde de başarı sağlanılmazsa yenilgiyi kabullenmek zorunlu olur.

Esirgenen (sakınılan) göze çöp batar.

bkz. "Sakınılan göze çöp batar."

Eski dost düşman olmaz, yenisinden vefa gelmez.

(Eski düşman dost olmaz, domuz derisi post olmaz.)

Eskilik, dostluğun sağlamlığı açısından önemli bir etkenidir. Çünkü dostluğun eskimesi, ufak tefek nedenler yüzünden bozulmamış olması, karşılıklı anlayışın ve güvenin sağlamlığını gösterir. Bu aşamaya ulaşan dostluk, artık sağlamdır, hiçbir zaman düşmanlığa dönüşmez. Yeni dost denenmemiştir. Sağlamlaşıp sağlamlaşmayacağı, sürekli olup olmayacağı belli değildir.

Eskisi olmayanın yenisi olmaz.

Eski giysi ve eşyaları elden çıkarmamakta yarar vardır. Çünkü bunlar ev işlerini yaparken kullanılır. Böylece yenilerinin eskimemesine yardım eder. Oysa eskiler elden çıkarılırsa her işte ister istemez yenileri kullanılacaktır.

Eskiye itibar (rağbet) olsaydı, bitpazarına nur yağardı.

Bir nesne ya da kişi yararlı olmaktan çıkıp işlevini yitirdi mi ilgiyi çekmez olur. Kimse böyle eski şeylerin yüzüne bakmaz.

Esmere al bağla, karşısına geç ağla.

Al renk herkese gitmez. Sözelimi, esmerler al giymemeli, alla süslenip püslenmemelidir. Al, bunlara hiç yakışmaz.

Esrik devenin çulu eğri gerek.

İnsanların durumuyla davranışları birbirine uygun olmalıdır. Sözelimi, yoksul biri pahalı giysiler giyerse yadırganır; bilgisiz biri de bilgili kimselerin yanında konuşmaya, onlara akıl öğretmeye kalkışmamalıdır.

Eşeğe altın semer vursalar yine eşektir.

Yeteneksiz, niteliksiz, özü bozuk ve erdemden yoksun bir kimseyi hangi makama oturtursanız oturtun, ona hangi sa-

nı verirseniz verin özünü değıştiremezsiniz. O, yine bayağılığını ve erdemsizliğini korur.

Eşegē (katıra) cilve yap demişler, çiftte atmış.

Bazı kaba insanların hoş a gitsin diye söyledikleri sözler ve yaptıkları işler, kaba ve incitici olur.

Eşegē kendi anırtısı hoş gelir.

Kimi çirkin söz ya da davranışlar onu yapanlara güzel görünebilir.

Eşegē marifetini göster demişler, yığılıp ağnamış.

Kaba, duygu ve duyarlıktan yoksun kimselerin özenerek yaptıkları işlerde de hiçbir incelik, güzellik bulunmaz.

Eşegēi dama çıkaran yine kendi indirir.

Bir kimse kötü, içinden çıkılmayacak denli karışık bir iş yapmışsa bunu düzeltme sorumluluğu da ona aittir.

Eşegēi düğüne çağırmışlar, "Ya odun eksik, ya su" demiş.

Ağırlanması söz konusu olmayan biri, ağırlanacak bir yere çağrıldı mı, doğal olarak çağrılış amacının ağırlanma değil, kendisine iş gördürme, çağıranlara hizmet etme olduğunu düşünür.

Eşegēine gücü yetmeyen semerini döver.

Kendisinden güçlü olan birine dış geçiremeyen, ona bir şey yapamayan biri o güçlü kişinin yakınlarına ya da malına zarar verir.

Eşegēini (sağlam) bağla, sonra Allah'a ısmarla.

İşinizi ve eşyalarınızı önce kendiniz, yabancıların el uzatamayacağı ya da zarar veremeyeceği bir duruma getirmelisiniz. Bunun için bütün olanakları kullanıp sonra Tanrı'ya emanet etmelisiniz.

Eşegēin kuyruğunu kalabalıkta kesme,

kimi uzun der, kimi kısa.

Bir başımıza karar vermemiz gereken bir konuda başkalarına danışmak, onların düşüncelerini almak yoluna gitme-

meliyiz. Çünkü birbirini tutmayan, çelişkili önerilerle karşılaşıp, şaşırırız.

Eşeğin ölümü köpeğe düğündür.

İnsan ilişkileri çok yönlüdür. Bazen bir kimsenin uğradığı bir yıkım ya da acı başkaları için çıkar kaynağı olur; birini üzen, kaygılandıran durum, bir başkasını keyiflendirip sevindirebilir.

Eşeği sahibinin dediği yere bağla da varsın kurt yesin.

Bize emanet edilen bir işi, emanet edenin isteği doğrultusunda yapmalıyız. Sonuç olumsuz olursa bundan sorumlu olacak olan biz olmayız.

Eşeği süren, osuruğuna katlanır.

Kaba ve eğitilmemiş kişilerle görüşen ya da onlara dokunacak bir iş yapan kimse, onlardan ilkel sözler ve davranışlar beklemeye hazır olmalıdır.

Eşeği yoldan çıkaran, sıpanın oynaması.

Çocuklar kural tanımayan davranışlarda bulunurlar. Onların bu tutumu, ana-babayı şaşkına çevirir; onları da kural-sız davranışlarda bulunmaya sürükler.

Eşek at olmaz, ciğer et olmaz.

Mayası bozuk kişiler ile sıradan, değeri düşük şeyler hiçbir zaman nitelik ve kimlik değiştirerek üstünlük kazanmazlar. Kötü nitelikler iyi niteliklere dönüşemez.

Eşek bile bir düştüğü yere bir daha düşmez.

(Her düşüş, bir öğreniş.)

Zarara düşmenin, felakete uğramanın da öğretici, uyarıcı bir yanı vardır. Bu bakımdan en aptal kişi bile, zarar gördüğü bir işi bir daha yapmaz, aynı şeyi bir daha yinelemez.

Eşek çamura çökerse sahibinden gayretlisi olmaz.

Bir kimse bir zarara uğrarsa, başına kötü bir iş gelirse onu bu durumdan kurtarmak isteyenler çıkabilir. Ancak böyle bir durumu yenmek için en büyük çabayı kendisi gösterir.

Eşek eşeği ödünç kaşır.

Çıkarıcı bir kişi, bir kimse başkasına karşılık beklemeden yardım etmez. Bugün yardım ederse, yardım ettiği kimse- nin de yarın kendisine yardım edeceğini düşünür.

Eşek eve gelmiş, yorga yolda kalmış.

Bir işi yavaş, ama düzenli bir biçimde yapan, çabuk ama düzensiz yapandan daha tez bitirir. Yavaş yapanın gücü, çabuk yapana oranla daha az olsa bile.

Eşek hoşaftan ne anlar?

İnceliklerin, güzelliklerin ayırımına ve değerine varma bir eğitim işidir. Eğitilmemiş aptal kişi, güzelden anlamaz.

Eşek kocamakla tavlabaşı olmaz.

Eğitilmemiş aptal bir kimse, ne denli yaşlanırsa yaşlansın yönetici olma, işbaşına geçme yetkinliğini kazanamaz.

Eşek, kulağı kesilmekle küheylan olmaz.

Değersiz bir şeyin dış görünüşünü değiştirip değerli bir şe- ye benzetmekle bir şey değişmiş olmaz. Çünkü dış görü- nüşü değiştirmekle özü değiştiremeyiz ki.

Eşekten doğma katır, ne hal bilir ne hatır.

Kaba, eğitimden yoksun, düşüncesiz kişiler karşılarındaki- ni incitmekten çekinmezler.

Et kanlı gerek, yiğit canlı.

Şişte ve ızgarada pişirilen et, kurutulmamalı, kanlıca ol- malı. Gençler de pısrık, mıymıntı olmamalı; dirik, hareket- li olmalıdır.

Et kokarsa tuzlarlar, ya tuz kokarsa ne yaparlar?

Bir düzen bozulursa, bu bozuklukları düzeltecek kişiler vardır. Onlar bu bozuklukları düzeltirler. Ama bozukluk bu kişilerde ise yapılacak bir şey yoktur, sürüp gider.

Etle tırnak arasına girilmez.

Ana-baba ile çocuklar ya da birbirlerine çok yakın hısımlar arasına girmek doğru değildir. Bunlar birbirlerine darılıp küsebilirler. Dargınlıkları uzun süreli olmaz, kendiliklerin-

den barışçılar. Barıştırmayı amaçıyla birinin dışardan işe karışması iyi olmaz.

Etme bulma dünyası.

Bir kimse, başkalarına kötülük ederse, bir gün ettiklerinin cezasını çeker, kötülükleri onun yoluna gelir.

Etme bulursun, inleme (inleye inleye) ölürsün.

bkz. "Eden bulur, inleyen ölür."

Etek öpmekle dudak aşınmaz.

bkz. "El öpmekle ağız aşınmaz."

Et ne kadar arık olsa ekmek üstünde yaraşır.

Erdemli, bilgili ve görgülü kişi, bunların kimilerini yitirse bile, yeri, bu erdem ve bilgilerden tümüyle yoksun olan kişilerinkinden üstündür, böyle olması gerekir.

Et tırnaktan ayrılmaz.

Aralarında birtakım ufak tefek kırgınlıklar, anlaşmazlıklar olsa bile yakın hısımların birbirleriyle sürekli dargın durmaları olanaksızdır.

Ev alanla evlenene Allah yardım eder.

bkz. "Evlenenle ev alana..."

Ev alma, komşu al.

Komşularımızın yaşamımızda önemli bir yeri vardır. Bunun için bir ev satın alacağınız zaman, önce komşuların nasıl insanlar olduğunu inceleyin. İyi insanlar değilseler, o evi satın almayın.

Evdeki buzağı (dana) öküz olmaz.

İnsan kendi yakınlarını değerlendirip onların yeteneklerini göremez; ayrıca çocukları ne denli büyürse büyüsün onları hep çocuk gözüyle görür.

Evdeki hesap çarşıya uymaz.

Yaşam gerçekleri ayrı, kuramsal düşünceler ayrıdır. Çoğu kez kuramsal olarak vardığımız sonuç, yaşam gerçekleriyle bağdaşmaz, düşündüğümüz uygulamaya uymaz, tasarladığımız gibi gerçekleşmez.

Evi ev eden avrat.

Evin mutluluğunu, düzenini, her yönüyle güzel bir yaşama sahip olmasını sağlayan kadındır. Geliriniz ne denli çok olursa olsun, evinizin kadını bunu mutluluk sağlayacak biçimde kullanmadı mı, temizliğe, düzene özen göstermedi mi, ev ev olmaktan çıkar.

Evladı ben doğurdum, ama gönlünü ben doğurmadım.

Çocuk, ana ve babanın bir parçasıdır. Dolayısıyla, ana-babanın birçok özellikleri çocukta da görülür. Çocuk birçok konularda ana ve babasının sözünü de dinler. Ancak beğeni ve sevgi konularında ana ve baba sözü geçerli değildir.

Evladın mı var, derdin var.

Çocuk yetiştirmek güç bir iştir. Bunun için anneler ve babalar nice sıkıntılara katlanırlar. Çocukların derdi, sorunları da bitmek bilmez. Her yaşın ayrı bir sıkıntısı olur.

Evlenenle ev alana Allah yardım eder.

Evlenme ve ev alma önemli bir iştir. Her ikisi de yüklüce bir para gerektirir. Bunun için de evlenenle ev alana hı-sımları, dostları, büyük ölçüde yardım etmeye çalışırlar. Öyle inanılır ki, bu yardımlar Tanrı'nın yarattığı olanaklardır.

Evli evinde, köylü köyünde gerek.

'Toplumda bir yerleşme ve işbölümü düzeni vardır. Bu düzene uymalı, yerimizde ve işimizin başında bulunmalıyız. Böyle yaparsak hem kendimiz rahat ederiz, hem de toplumun düzeni bozulmaz.

Evlinin bir evi var, evsizin (kiracının) bin evi var.

Kişi ev sahibi olunca zorunluluk olmadığı sürece kendi evinde oturur, kiracı için durum böyle değildir. O, kendi olanaklarına göre dilediği evi seçer.

Evvel can, sonra canan.

Kişi öncelikle kendini ve kendi çıkarlarını düşünür, sonra da yakınlarının çıkarlarını gözetir.

Evvel taam (selam), sonra kelam.

Bir toplantı ya da konunun tartışılması yemek saatine rastlarsa önce yemek yenmeli, sonra toplantı yapılmalı; çünkü insan karnını doyurunca daha iyi düşünür, daha iyi konuşur.

F

Fakirin ekmeği fırında bile donar.

Yoksul kişilerin işleri iyi yürümez. Hiç olmayacak durumlarda bile kimi güçlüklerle karşılaşılır.

Fakirlik ayıp değil, tembellik ayıp.

Ana ve babadan kalmış malı olmayan ya da uğraştığı işten yeterince para kazanamayan yoksul kişiler, bu durumdan utanmamalıdırlar. Bunda kınanacak bir yan yoktur, kınanacak bir yan varsa, o da tembelliktir.

Fala inanma, falsız kalma.

Fala inanmak, akla aykırı davranmak olur; ancak, insan geleceğine yönelik sözler duymaktan hoşlanır. Bu bağlamda bir tür oyalanma aracıdır fal.

Fare çıktığı deliği bilir.

bkz. "Sıçan çıktığı deliği bilir."

Faydasız baş mezara yaraşır.

İnsan yaşadığı sürece bir şeye yaramalıdır. Kendisinden bir yarar sağlanamayan kişi ha yaşamış, ha ölmüş ne fark eder?

Fazla (artık) mal göz çıkarmaz.

Malın fazlası olmaz. Bu nedenle çok malı olan ya da birtakım mallar edinmesi olanağı bulunan kişi, bunları edinmeye karşı isteksiz davranmamalı. Mal ne denli çok olursa olsun, onun çokluğundan kişiye bir zarar gelmez.

Felek, kimine karpuz yedirir kimine kelek.

Herkesin yaşamı birbirine benzemez. Öyle ki yaşam, kimi kişiler için tatlı, kimileri için de tatsızdır. Herkesin yazgısına göre değişir bu.

Fıkaranın ahı, tahttan indirir şahı.

Şahlar, yoksullara zulmederek, onlara acı çektirerek tahtta uzun süre kalamazlar. Yoksulların durumu ve bedduaları toplumda tedirginliklere yol açar, böylece şahlar da tahtlarını yitirirler.

Fırsat her vakit ele geçmez.

Bir işi yapmada ya da başarı sağlamada uygun zaman ve uygun koşulların insanın eline geçmesi çok seyrek olur. Bunun için insan fırsatı kaçırmamaya, onu en iyi biçimde değerlendirmeye çalışmalıdır.

Fırsat sakal altından geçer.

Fırsatı yakalamak için çok dikkatli davranmak, zamanı iyi ayarlamak gerekir. Böyle yapılırsa fırsatı yakalamak kolaylaşır.

Fukaranın düşkünü beyaz giyer kış günü.

Varsılken yoksul düşmüş kişi mevsime, moda uymayan şeyler giyer.

Fukaranın tavuğu tek tek yumurtlar.

Yoksul da, zengin de aynı sermayeye sahip olsalar, zengininki yoksula göre daha çok gelir, daha çok kazanç sağlar. Talih yoksula değil, zengine güler.

G

Gafile kelim, nafile selam.

Çevresinde olup bitenlerin ayırdına varamayan, aymazlık içindeki kişileri uyarmaya çalışmayın. Böylelerine söz kâr etmez, etkisiz kalır.

Gafil kuşun avcısı çok olur.

Uyanık, akıllı başında olmayan kimseleri aldatmak, zarara sokmak isteyen çok kimse çıkar.

Gammaz olmasa tilki pazarda gezer.

Yasadışı yollarla çıkar sağlamayı, suç işlemeyi alışkanlık haline getirmiş kişi, ilgililere duyurulacağından korkmasa, herkesin içinde, herkesin arasında dolaşır.

Garibe bir selam bin altın yerine geçer.

Garip, evinden, ülkesinden uzakta yaşayan kişiye denir. Yabancı ellerde böyle birine gösterilecek küçük bir yakınlık, çok büyük bir iyilik yerine geçer.

Garip itin kuyruğu bacağı arasında gerek.

Bir çevrenin yabancısı olan kişi, sağa sola, şuna buna saldıрма şöyle dursun, çekingen olmalı, içe dönük yaşamalıdır.

Garip kuşun yuvasını Allah yapar.

Koruyanı ve kimsesi olmayan kişiye herkes arka çıkar, herkes yardımcı olur.

Gâvur ekmeğini yiyen gâvurun kılıcını çalar.

İnsan, nereden yardım görüyorsa, nereden besleniyorsa

oraya karşı bir ödev altına girmiş olur. İsterse kendisine yardım eden bu kimseyle ayrı inançta da olsa yine de ona karşı olamaz, ona hizmet etmek zorundadır.

Gâvurun tembeli keşiş, Müslümanın tembeli derviş olur.

Keşişler de, dervişler de tembel kişilerdir. Bunlar geçimlerini kendi çabalarıyla değil, şunun bunun yardımıyla sağlarlar.

Geceler gebedir.

Yaşam sürekli bir gelişim, değişim içindedir. Her sabah bizi, yeni yeni olay ve durumlarla karşı karşıya getirebilir. *krş.* "Gün doğmadan neler doğar."

Geç gelen bulutta yağmur çok olur.

Her şeyin bir birikme, oluşma süresi vardır. Bu süre uzarsa o şeyden daha bol verim alınır.

Geçim dünyası.

1. İnsan, öncelikle yaşamını nasıl sağlayacağını düşünmek zorundadır. Bu, onun için çok önemlidir.
2. Hoşlanmadığımız kimselerle bile iyi geçinmeye özen göstermemiz gerekir.

Geçmiş mazi, yenmiş kuzu derler.

İnsan için önemli olan içinde bulunduğu gün ve yarındır. Bu yönden dünü anarak üzülmek de, sevinmek de gereksizdir.

Geç olsun da güç olmasın.

Bir işinizin bitmesi ya da bir amaca ulaşmanız gecikirse geciksin. Bu önemli değildir, yeter ki ortaya bir engel çıkmassın.

Gel demesi kolay, ama git demesi güçtür.

Bir kimseyi bir işte çalıştırmak için ona, "Gel!" demekte hiçbir güçlük yoktur. Ama iş bittiği zaman ya da yaptığı işi beğenmediğinizde işçiye, "Git!" demek kolay değildir.

**Gel denilen yere gitmeye ar eyleme,
gelme denilen yere gidip yerini dar eyleme.**

Çağrıldığı yere gitmekten çekinme; çağrılı değilsen o yere gitme. Gidersen saygınlığını yitirirsin. *krş.* "Çağrılan yere erinme..."

Gelene git denilmez.

Çağrısız ve habersiz de olsa evimize gelen bir konuğa, "Niye geldin? Seni kabul edemem!" demek, Türk töresiyle bağdaşmaz.

Gelen gidene rahmet okutur. (Gelen gideni aratır.)

Beğenmediğimiz bir yöneticinin görevinden alınmasını isteriz, sanırız ki onun yerine gelen daha iyi olacaktır. Ne var ki umduğumuzun gerçekleşmesi şöyle dursun, gelenin tutumu bize gideni de aratır.

Gelen gideni aratır.

bkz. "Gelen gidene rahmet okutur."

Gelin altın taht getirmiş, çıkmış kendisi oturmuş.

Gelin, çeyizini kendisi kullanmak için getirir. İster değerli eşya ile gelsin, ister değersiz. Bu kimseyi ilgilendirmez, tartışılması ve eleştirilmesi de doğru değildir.

Gelin eşikte oğlan beşikte.

Bir eve yeni gelin geldi mi çocuğun doğacağını da düşünerek hemen hazırlıklara başlamak gerekir.

Gelin girmedik ev olur, ölüm girmedik ev olmaz.

Türlü nedenlerle kimi evlere gelin girmeyebilir. Ama ölüm için böyle bir şey söylenemez, ölümün kapısını çalmadığı ev yoktur.

Gelini ata bindirmişler, "ya nasip" demiş.

Herhangi bir işten kesin sonuç almadan ona oldu bitti gözüyle bakmamalıyız. Hiç düşünmediğimiz ya da beklemediğimiz öyle engeller çıkar ki iş bozulabilir.

Gem almayan atın ölümü yakındır.

Kurallara uymayan, öğütlere kulak asmayan, hırçın yara-

dılışlı kişiler dik kafalılıklarının cezasını ağır öderler.

Gemisini batıran, sandalını aramaz.

Kişi çok büyük yıkım ve zararlara uğramışsa küçük zararları düşünmez bile.

Gemisini kurtaran kaptan.

Tehlikeli ortamlarda herkes can kaygısına düşer, paniğe kapılır. Böyle durumlarda, başkası ne olursa olsun deyip kendisini kurtarana aşkolsun.

Gençliğin kıymeti ihtiyarlıkta bilinir.

Her şeyin değeri zamanında bilinmelidir. Sözgelimi, genç insan, gençliğinin değerini bilmez. Bu yaşta yapabileceklerini gereği gibi yapmaz, gençliğin olanaklarından yararlanmaz. İhtiyarlayınca, gençken yapamadıklarını yapmak ister ama, artık buna gücü yetmez. Gençliğin değerini o zaman anlar.

Gençlikte taş taşı, kocalıkta ye aşı.

Gençlikte çalışıp didinmenin bir amacı da, yaşlılıkta rahat etmek içindir. Bu yönden gençliğinde yorulup para kazanan, yaşlılığında geçim güçlüğü çekmez ve rahat eder.

Gençlik uçar kuştur, ihtiyarlık naçar ıştır.

İnsan, gençliğinin nasıl geçtiğinin ayırımına varmaz; ama yaşlılık gençlik dönemine benzemez, türlü çaresizlikleri içinde barındırır.

Gerekmezi sakla gereken güne kadar.

Bugün gereksiz gibi görünen bir şey yarın gerekebilir. Bu yönden onları atmamak gerekir.

Gezen ayağa taş değer.

(Çok gezen tavuk ayağında pis getirir.)

Zorunlu olmadığı halde şurada burada dolaşan, her yere girip çıkan, sağa sola giden kişi, bütün bu gezip tozmalarından zarar görebilir.

Gezen kurt aç kalmaz.

Çalışan, para kazanma yolunu bulmak için sağa sola gi-

den, şuraya buraya koşan kişi, yaşamını sürdürür, sıkıntı çekmez.

Giden gelse dedem gelirdi.

Elden çıkan bir şeyin, tıpkı ölen biri gibi, bir daha geri gelmeyeceğini belirtmek için söylenir.

Gidilmeyen yer senin olmaz.

Ulaşamayacağımız, bir yarar sağlayamayacağımız yer bizim olsa ne olur, olmasa ne olur. Bizim diyeceğimiz yer, öncelikle gidebildiğimiz, yararlandığımız yer olmalıdır.

Gidip gelmemek var, gelip görmemek var.

Bulunduğumuz yerden uzaklara gidecek olursak geri dönemeyeceğimizi, dönersek bıraktığımız kişileri sağ bulaamayacağımızı düşünür, düşündüğümüzü de bu sözle anlatırız, böyle vedalaşıp helalleşiriz.

Gizlide gebe kalan aşikârede doğurur.

Bir toplulukta hiçbir davranış gizlenemez. Başlangıçta gizlenmiş olan da sonradan ortaya çıkar, kendiliğinden anlaşılır.

Göçtük yurdun kadri konduk yurttan bilinir.

Koşullarından bıkılarak bırakılan bir yerin değeri, yeni yerleşim yerinin kötülüğü görülünce anlaşılır. *krş.* "Gelen giden rahmet okutur."

Göge direk, denize kapak olmaz.

Yaşamda gereksiz ve gerçekleştirilmesi olanak dışı işler vardır. Bu türden işlerle uğraşmamak gerekir.

Gök ağlamayınca yer gülmez.

Yaşamda birbiriyle ilişkili karşıt durumlar da vardır. Örneğin gökyüzünün ağlaması yağmurun yağmasıdır; yağmur yağınca yeryüzü güler, her yer yeşerir.

Gökten ne yağdı da (yağar ki) yer kabul etmedi (etmesin).

Büyüklerin buyruklarına küçükler karşı çıkıp onları benimsememezlik edemezler.

**Gökyüzünde düğün var deseler,
kadınlar merdiven kurmaya kalkar.**

Kadınlar eğlenmeyi çok severler. Eğlenceye katılma uğruna her türlü özveride bulunabilirler.

Göle su gelinceye kadar kurbağanın gözü patlar.

Yoksulluk ve sıkıntı içinde bulunan bir kimse, kendisini bu durumdan kurtaracak koşullar belirinceye dek canından bezer, bekleyecek sabrı, dayancası kalmaz olur.

Gönlün yazı var, kışı var.

İnsanın duygu evreni değişkenlik gösterir; kimileyin sevinçli, iyimser umutlarla doluyken kimileyin mutsuz, karamsar ve bezgin olur.

Gönül bir sırça saraydır, kırılırsa yapılmaz.

Hiç kimsenin gönlünü kırmamak gerekir. Bir kez bir dost ya da yakınımızın gönlünü kırdık mı kolay kolay bizi bağışlamaz. Çünkü, gönül kırılganlığı kolayca geçmez.

Gönülden gönüle (kalpten kalbe) yol vardır.

(Kalp kalbe karşıdır.)

Birbirini seven iki kişinin gönülleri arasında sanki şöyle bir bağ vardır: Birinin öteki için düşündüğünü, aynı zamanda o da beriki için düşünür. Söz gelişi, biri ötekini görmeye giderken, öteki de kendisini görmeye gelir.

Gönül ferman dinlemez.

İnsan gönlüne söz geçirilemez. En yüce güçlerden yasaklayıcı buyruklar da gelse gönül bağlandığı, sevdiği kimse-den vazgeçmez.

Gönül kimi severse güzel odur.

Güzellik kişiye göre değişen bir kavramdır. Bana göre güzel olan, güzel gelen, sana göre güzel olmayabilir. Bu yönden güzel için değişmeyen tanım şudur: Bir kişinin "güzel"i, sevdiği kişi ya da şeydir.

Gönül kocamaz.

İnsanın gönlü yaşına bağlı değildir, ne kadar yaşlanırsa

yaşlansın gönlü yine genç kalır, sevgisini, isteklerini yitirmez.

Gönülsüz namaz göğe ağmaz.

İçten gelmeyerek, zorla kılınan bir namaz Tanrı katında kabul görmez. Bunun gibi isteksizce yapılan bir işten de iyi sonuç alınmaz.

Gönülsüz yenen (istenmeyen) aş, ya karın ağrıtır ya baş.

Bir işten olumlu ve verimli sonuç almak için iş istenerek yapılmalıdır. İstenmeyerek yapıldı mı elde edilecek sonuç verimsiz olur, beğenilmez.

Gönül var otluğa konar, gönül var bokluğa.

Beğendiğimiz şeyler kişiden kişiye değişir. Kimileri herkesin beğendiğinden hoşlanır; kimileri de hiç kimsenin beğenmediğinden. İnsanların yaradılışları ve beğeni düzeyleri aynı değildir ki...

Gönül verme evliye, eve gider unuttur.

Evlilik, bağlayıcıdır. Bunun için bir kadının evli olan bir erkeğe gönlünü kaptırmaması gerekir. Evli olan bir erkeğin ilgisi gelip geçicidir.

Gön yufka yerinden delinir. (İp inceldiği yerden kopar.)

Her iş ya da konunun bir çürük yanı, bir zayıf yönü vardır. İşte bir nesne, bir konu, bir durum bu en zayıf yönünden bozulur, eski gücünü, düzenini, beğenilirliğini yitirir.

Gördün deli, savrul geri.

Kişiliği dengesiz olan, abuk sabuk şeylerle uğraşan birini gördüğün zaman, ondan kaçın, onunla ilişki kurma.

Görenedir görene, köre nedir köre ne?

(Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az.)

Bir nesne ya da olayın anlam kazanması onu görmeye bağlıdır. Daha doğrusu her şey, görmesini bilenler için anlam taşır. Görmeyi bilmeyenler, hiçbir şeyi umursamazlar: Görmezler ki...

Gören gözün hakkı vardır.

Yenilen bir şeyle uğraşan kişi, bunu gören kimseye o şeyden bir parça vermelidir.

Görgülü kuşlar gördüğünü işler, görmedik kuşlar ne görsün ki ne işler?

İyi bir ortamda yetişmiş, iyi bir eğitim almış kişiler toplum içinde nasıl davranılacağını bilir, ona göre davranırlar. Böyle olmayan kişilerse nasıl davranacaklarını bilemezler.

Görmemiş görmüş, gülmeden (güle güle) ölmüş.

Görgüsüz bir kimse, beklemediği ya da düşünmediği güzel bir olanağa kavuştu mu sevincinden ne yapacağını bilemez.

Görmemişin oğlu olmuş, çekmiş çükünü koparmış.

Bir nesneyi kullanma, bir durumu değerlendirme ile görgü arasında sıkı bir bağlantı vardır. Şöyle ki, görgüsüz kimse, eline geçen güzel bir şeyi gülünç olacak, kınanacak yolda kullanır.

Görünen dağın uzağı olmaz.

Bir işin nasıl sonuçlanacağı, nereye varacağı önceden belli olursa ya da bilinirse çok geçmeden gerçekleşir o iş.

Görünen köy kılavuz istemez.

Sonucun ne olacağı açıkça belli olan bir durum ya da konu için yorum ve açıklama gerekmez.

Görünüşe aldanma.

Bir şey hakkında salt onun görünüşüne bakarak yargıya varmamak gerekir. Sözgelimi, bir kimsenin, bir durumun dışarıdan görünüşü, gerçek niteliğini yansıtmayabilir. Bu yüzden yalnız görünüşe bakarak yargıya varmak aldatıcı olabilir.

Gözden irak (uzak) olan gönülden de irak (uzak) olur.

Sevdiğimiz kimse, uzak bir yere gidince onunla her zaman görüşüp sevgiyi yenileme, sevgiyi tazeleme olanağı kalmaz. Bu durum, giderek sevgi bağını da zayıflatır.

Göze yasak olmaz.

Bir şey açıktaki ise herkes ona bakar. Bu yönden bir şeyi hem görünür durumda tutmak, hem de ona bakılmamasını istemek bir çelişkidir. Çünkü görünen şeylere bakmak yasaklanamaz.

Göz gördüğünü (ağız yediğini) ister.

İnsan alışkanlığını kolay kolay bırakmak istemez. Bunun için de alıştığı, sevdiği şeylerden yoksun kalmaya katlanamaz.

Göz görmeyince gönül katlanır.

İnsan sevdiği, bağlandığı bir dost ve yakınından ayrı kalırsa, bu ayrılığın zorunlu olduğuna kendini inandırırsa buna alışır, sesini çıkarmaz.

Göz görür, gönül ister (çekerek).

İnsanın bir şeyi isteyebilmesi onu görmesine bağlıdır; ancak görüp beğendiğimiz şeyleri edinmek isteriz.

Gözlüye gizli yoktur.

Görmesini bilen bir kimseden hiçbir şey gizlenemez.

Göz terazi, el mizan.

bkz. "El terazi, göz mizan."

Göz tane de olan kuşun ayağı tuzaktan kurtulmaz.

Hep çıkarının ardına düşen, ondan başka bir şey düşünmeyen kişi, rahat bir yaşam sürmez, yakasını tehlikelerden kurtaramaz.

Gurbette övünmek, hamamda türkü çağırmaya benzer.

Kişinin gurbette kimin oğlu, kimin kızı olduğu bilinmez. Bunun için de istediği gibi övünür. Bu, hamamda türkü söylemeye benzer. Sesin güzel mi, çirkin mi olduğu anlaşılmaz.

Gül dalından odun, beslemeden kadın olmaz.

bkz. "Halayıktan kadın olmaz."

Gül dikensiz olmaz.

bkz. "Dikensiz gül olmaz."

Gölme komşuna, gelir başına.

Başkasının başına gelen tatsız bir durumla alay etmeyiniz. Bir gün sizin de başınıza böyle bir iş gelebilir. O zaman başkasının da sizinle alay etmesini ister misiniz?

Gülü seven dikenine katlanır.

Kişi, sevdiğinin kendisine vereceği sıkıntıya ses çıkarmaz. Bunun gibi sevdiği bir nesneyi elde etme uğruna birçok güçlüğe katlanmayı göze almak zorundadır.

Gün, bugündür.

Geçmiş zaman ya da gelecek zaman, gerçeği belirtemez. Bugünkü durum ne ise gerçek odur. Çünkü, dünkü durum geçmiştir. Yarınki durumun ise ne olacağı, nasıl olacağı belli değildir.

Gün doğmadan neler doğar.

Hiçbir durum sürekli değildir. Yarına değin bile kimbilir ne gibi değişiklikler olacaktır.

Gündüzün mum yakan, geceleyin bulamaz.

Her şey bir gereksinimi ve gerekliliği gidermek içindir. Bir şeyi gerekmediği durumlarda harcarsak, gerekseme duyduğumuz zaman bulamayız.

Güne göre kürk giyinmek gerek.

Ortam ve zaman neyi gerektiriyorsa giyim kuşamımızı ona uydurmaliyiz.

Güneş balçıkla sıvanmaz.

Apaçık biçimde ortada duran bir gerçeği örtbas ederek gizlemeye olanak yoktur, buna hiç kimsenin gücü yetmez.

Güneş girmeyen eve doktor girer.

Güneş, sağlık için oldukça önemlidir. Güneş girmeyen evde hastalık eksik olmaz. Bu bakımdan evin iyisi, güneş görendir.

Gün geçer, kin geçmez.

Kimi kişilerin, aradan uzun süre de geçse, başkalarına karşı duydukları kin sönmez, kinci bir karaktere sahiptirler.

Gün güne uymaz (her gün bir olmaz).

Her günün olayları, durumları, koşulları kendine özgüdür. Hiçbir gününki bir başka gününkinin tıpa tıp aynısı olmaz.

Gün varken davarını eve götür.

Yapacağın işlerden olumlu sonuçlar almak istiyorsan onları en güvenilir ve uygun zamanlarda yapmalısın.

Gün var yılı besler, yıl var günü beslemez.

bkz. "Ay var yılı besler, yıl var ayı beslemez."

Gürültü istemeyen, kazancı (bakırcı) dükkânına girmez, (hırkasını başına çeker).

Kendi köşelerinde sessiz, sakın bir yaşam sürmek isteyenler, gürültülü, patırtılı işlerden kaçınır, bu tür görevler almazlar.

Güvenme (inanma) dostuna, saman doldurur postuna.

Her dosta güvenilmez. Dost sandığımız öyle kişiler olur ki, çıkarı uğruna kuyumuzu kazar, bize hiç kimsenin yapamayacağı kötülüğü yapar.

Güvenme varlığa, düşersin darlığa.

Varlığa güvenmemek gerekir, her varlık tükenebilir. Bu nedenle zenginliğe güvenip savurganca yaşam süren varlıklı kimse, gelecekte darlığa düşeceğini bilmelidir.

Güzel bürünür, çirkin görünür.

Güzeller, herkese görünmekten kaçınırlar, ortalıkta görünmek istemezler; çirkinlerse herkese görünmeye, herkesin ilgisini çekmeye çalışırlar.

Güzele bakmak sevaptır.

Güzele bakarken Tanrı'nın neler yarattığını düşünür, yüceliğini bir kez daha anarak bir ibadet yapmış, bir sevap kazanmış oluruz.

Güzele kırk günde doyulur, iyi huyluya

kırk yılda doyulmaz.

Güzel huy, güzel yüzden daha çok sevilir. Huyu kötü olandan yüzü güzel de olsa hemen usanır, bıkarız. Bunun için,

huyu kötü olanlar, güzel olsalar bile kısa bir sürede sevilmez bir duruma düşerler.

Güzele ne yakışmaz.

Güzel olana, ne giyerse giysin yakışır.

Güzeli herkes sever.

Güzelden hoşlanmayan, güzel şeyleri sevmeyen insan yok gibidir. Herkes güzele ve güzel şeylere ilgi duyar.

Güzel kanda, kavga anda.

İnsan güzel şeyleri elde etmek ister. Bunun için de güzel şeyleri elde etmeye çalışanlar arasında kavga çıkar.

Güzellerin talihi çirkin olur.

Güzel olan bir kimse, güzelliğine denk bir yaşam ister. Böyle bir yaşama ulaşmak da zordur. Bu yüzden onlar içinde bulundukları ortamdan yakınıyor, mutlu olamazlar.

Güzellik ondur, dokuzu dondur.

Güzelliği büyük ölçüde sağlayan etkenlerden biri de giysidir. Güzel giysiler, çirkinini bile güzel gösterir.

H

Haberi verenden alan uslu gerek.

Haberi getiren her şeyi söylemeyebilir. Akıllı kişi, aklını kullanarak soracağı sorularla haberin söylenmeyen yanlarını da öğrenebilir.

Hacıdan hocadan kork (korkulur).

Toplumsal yaşamda bulundukları konuma, taşıdıkları unvana göre saygınlık kazanmış kişilerden beklenmedik kötülükler gelebilir, bunlardan çekinmek gerekir.

Hacı hacı olmaz gitmekle Mekke'ye, dede dede olmaz gitmekle tekkeye.

Bir görevi ya da işi biçimsel olarak yapmak, onu gerçekleştirmiş olmak anlamına gelmez. Yapmış olmak için yapmakla amaca varılmaz.

Hacı hacıyı Mekke'de (derviş dervişi tekkede) bulur.

Aynı amaçta birleşenler, bu amacı gerçekleştirme yerinde bir araya gelirler.

Hacı Mekke'de, derviş tekkede (yakıştır).

Herkes, kendi özel durumuna uygun bir ortamda bulunmalıdır. Böyle olmazsa yadırganır.

Haddini bilmeyene bildirirler.

Herkes yetkisini bilmeli, bunun sınırını aşmamalıdır. Çünkü yetkisi dışına çıkanlar, sert tepkilerle karşılanır ve hırpalanırlar.

Hak deyince akar sular durur.

Bir konuda ya da uzlaşmazlık durumunda doğru sözler söylenir, doğru yol seçilirse hiç kimse bir şey söyleyemez.

Haklı söz, haksızı Bağdat'tan çevirir.

İnandırıcı ve doğru sözün etkisi büyüktür. Öyle ki, yanlışlığa saplanmış, bu yönde çok ilerilere gitmiş birini bile doğru sözlerle iyi yola getirebiliriz. Yeter ki sözümüz doğru, inandırıcı olsun.

Hak yerde kalmaz.

Hiç kimse hakkı aşağılayıp yadsıyamaz. Çünkü bir emeğin karşılığıdır. Bu karşılık er ya da geç ödenir.

Hak yerini bulur.

Hakkın verilmesi önlenemez. Haklı olan er ya da geç hakkını alır.

Halayıktan kadın olmaz, gül ağacından odun.

Her görevin gerektirdiği nitelik ayrıdır. Bir şey o görevin gerektirdiği nitelikten yoksunsa o görevi de yerine getiremez. Sözelimi, gül ağacı iyi odun görevi yapamaz. Bunun gibi hizmetçi de kültürlü bir kocaya uygun bir eş olamaz.

Hal halin yoldaşdır.

bkz. "Damdan düşen, damdan düşenin halini bilir."

Hamala semeri yük olmaz.

İnsanın kendi işinde kullandığı araçlar ona yük olmaz. Bunun gibi sorumluluğunu üstlendiğimiz yakınlarımız da yük değildir bizim için. *krş.* "Koça boynuz..."

Hamama giren terler.

Kolay gerçekleşmeyecek bir işe başlayan kimse, bunun sıkıntısına katlanmalı, birtakım güçlüklerle boğuşmayı göze almalıdır.

Hamam suyuyla dost (misafir) ağırlar.

Kimi kişiler kendilerine ait olmayan değersiz şeylerle yakınlarına ikramda bulunurlar. Böyle bir ikram ya da ağırlama bir değer taşımaz.

Hamsi kurban olur mu? – Kanı da var, canı da,

(Hamsi niçin kurban olmasın; kanı da var, canı da).

Yanlış işler yapmaya kalkışanlar yaptıklarının doğru olduğunu kanıtlayacak gerekçeler yaratmaya çalışırlar.

Hangi gün vardır akşam olmadık.

Her ünlünün bir gün gelir yıldızı söner, her iyi ve mutlu durumun da bir sonu vardır.

Hanım kırarsa kaza, halayık kırarsa ceza.

Suç kavramı kişinin durumuna göre değişir. Örneğin, buyruk altındakiler, çalışanlar için suç sayılan bir davranış, buyurucular, yani çalıştıranlar için suç sayılmaz, olağan karşılanabilir.

Haramın temeli olmaz.

Doğru olmayan yollarla sağlanmış haksız kazanç, bir işe yaramadan çarçur olur gider.

Haramzade karıştırır, helalzade barıştırır.

Kötü yaradılışlılar, herkesi birbirine düşürürler. İyi yaradılışlılar ise küsleri, dârgınları barıştırmaya çalışırlar.

Harmanda dirgen yiyen sıra,

yılına kadar acısını unutmaz.

Bir suç ya da yerinde olmayan bir davranışından ötürü cezalandırılan bir kişide bu cezanın etkisi sürekli olur. Bir daha benzeri bir suç işlemeye yanaşmaz.

Harman döven öküzün ağzı bağlanmaz.

(Bal tutan, parmağını yalar.)

Bir şey üreten, ürettiği şeylerin verimini bize kazandıran kişi, kendisi de ürettiği işin veriminden az çok yararlanmalıdır. Doğal bir durumdur bu.

Harman dövmek keçinin işi değil.

Önemli ve ağır işleri herkes yapamaz. Tersî düşünülürse böyle işlerden olumlu sonuç alınamaz.

Harmanı yakarım diyen orağa yetişmemiş.

Kimi kişiler birtakım kötülükleri ileride yapmak için tasarlarlar. Ne ki böyleleri tasarladığı kötülüğü yapmaya fırsat bulamadan cezalarını görürler.

Harman sonu dervişlerindir.

Bir şeyin çoğunu başkaları aldıktan sonra geriye kalanı da alçakgönüllü kimseler devşirir.

Harman yel ile, düğün el ile.

Her işin kendine özgü bir gerçekleştirme yöntemi, bunun da gerektirdiği birtakım koşullar vardır. Nitekim yel olmadıkça harman savrulmaz. Eş dost toplanmazsa düğün şenliği yapılmaz.

Hastalık kantarla girer, miskalle çıkar.

Hastalık birdenbire ve bütün ağırlığıyla başlar. İyileşme ise böyle hastalığın geldiği gibi birdenbire değil, yavaş yavaş olur.

Hastalık sağlık bizim için.

İnsan sağlıklı olduğu gibi hasta da olabilir. Bunu doğal karşılamak gerekir. Bunun için de bu durumu göz önünde bulundurmalı, gerekli önlemleri almalı.

Hasta ol benim için, öleyim senin için.

Bir kimse başkası için küçük bir özveride bulunursa, öteki bunu unutmaz; o da kendisine daha büyük bir özveride bulunur.

Hasta olmayan, sağlığın kadrini bilmez.

Bir şeyin gerçek değerini, onu yitirdikten ya da ondan uzaklaştıktan sonra anlarız. Sağlık için de böyledir bu. Kişi, sağlığının değerini hasta olmadan önce, gereği gibi bilmez. Bunu, hastalık sıkıntısını çektikten sonra iyi anlar.

Hastaya döşek (yatak) sorulmaz.

Kişi için edinmesi zorunlu, onsuz olmayacağı bir şeyin gerekli olup olmadığını sormak doğru değildir. Çünkü bellidir bu.

Hasta yatan ölmez, eceli gelen ölür.

bkz. "Yatan ölmez, eceli gelen ölür."

Hatasız kul olmaz.

Yanılmayan, eksik yönü olmayan insan yok gibidir. Her insan kimi yanlışlar yapabilir. Önemli olan bunların kasıtlı olmaması, ayırdına varıldığında da düzeltilmesidir. *krş.*

"Kul kusursuz olmaz."

Hatır için çiğ tavuk (da) yenir.

Sevilen, sayılan bir kimse için insan en olmayacak işleri bile yapmayı göze alabilir.

Haydan gelen huya gider.

Emek çekilmeden ele geçen şey, gereksiz ve yararsız yerlere harcanıp boşuna gider.

Hay hayın çoğundan vay vay çıkar.

İnsan her şeyi "hay hay" diye karşılamamalı, sonra bunun acısını yine kendisi çeker.

Hayır dile komşuna, hayır gele başına.

Sen başkalarının iyiliği için çalışır çabalarsan, başkaları da aynı davranış ve tutumu senin için gösterirler.

Hayırlı evlat neylesin malı, hayırsız evlat neylesin malı.

(Oğlum deli, malı neylesin, oğlum akıllı, malı neylesin.)

En değerli mal akıldır. Şöyle ki, akıllı evlat, malı kendisi kazanır. Akılsız evlat, kendisine bırakılan malı çarçur eder. Bu yüzden baba, çocuğuna mal bırakma çabasında olmamalıdır.

Hayırlı komşu, hayırsız akrabadan iyidir.

bkz. "Yakın dost..."

Hayvan koklaşa koklaşa, insan söyleşe söyleşe.

bkz. "İnsan konuşa konuşa..."

Hayvan ölür semeri kalır, insan ölür eseri kalır.

İnsanoğlu ölümlü bir yaratıktır. Öldükten sonra geride bıraktıklarıyla adını yaşatır.

Hayvan yularından, insan ikrarından tutulur.

Kişiye, verdiği söz bağlar. Bu yönden kendini bilen kişi, daha önceden verdiği söze bağlı kalır, sözünden caymaz. Çünkü caymaya kalkışırsa, verdiği sözün kendisini bağladığı anımsatılacaktır, bunu bilir.

Hazıra dağlar dayanmaz.

Geliri ve kazancı olmayan, hazırdağını yiyen kişi, sonunda pişman olur. Çünkü hazır para ne denli çok olursa olsun, bir gün gelir tükenir. O zaman hazırdan yiyen kişi şaşırıp kalır.

Hekimden sorma, çekenden sor.

Büyük ağrıların acılarını, büyük sıkıntıların ağırlığını bunlar için çare ve çözüm yolu gösterenler değil, çekenler bilir.

Hekim kim, başına gelen.

Bir güçlüğü yenmenin en iyi ve gerçek yolunu bilen kişi, bu konunun kuramsal uzmanı değil, başına böyle bir iş gelmiş olan kişidir. Çünkü o güçlüğü yaşayarak her yönüyle öğrenmiştir.

Hekimsiz, hâkimsiz memlekette oturma.

Bir yerde oturabilmek için orada insanın hem sağlık güvencesi hem de toplumsal yaşam güvencesi olmalıdır. Bu ikisi yoksa öyle bir yerde oturmamak gerekir.

Helal kazanç ile yağlı pilav yenmez.

Dinsel ve ahlaksal kurallar çiğnenmeden, yasadışı yollara sapmadan insan zengin olamaz.

Her ağacın meyvesi olmaz.

Bütün insanlardan yaratıcılık, verimlilik beklenemez. Dıştan böyle görünen niceleri vardır ki verimli hiçbir yanları yoktur.

Her ağaç kökünden kurur.

Bir topluluğun ya da düzenin yıkılması, dayandığı temelin bozulmasıyla olur.

Her ağaçtan kaşık olmaz.

Kimi işlerin özel bir yanı vardır. Onu yapmak için herhangi bir kimse ya da araç kullanılamaz.

Her ağlamanın bir gülmesi vardır.

Acılar, sıkıntılar ve sorunlar süreklilik göstermez. Gün gelir bunların yerini sevinçler, mutluluklar alır.

Her arı bal yapmaz.

bkz. "Her ağacın meyvesi olmaz."

Her başın (herkesin) bir derdi var, değirmencininki su.

Hiçbimizin dertleri ve sıkıntıları bir başkasınıninkine benzemez. Herkesinki kendine özgüdür.

Her çiçek koklanmaz.

Her güzelle ilişki kurmaya kalkmak doğru bir davranış değildir. Böyle bir davranış başımıza kötü işler açabilir.

Her çok, azdan olur.

Çoklar, azların birikmesiyle oluşur. Az denilen şeyleri biriktirmeden çoklara sahip olamayız. *krş. "Damlaya damlaya..."*

Her damardan kan alınmaz.

Herkesin huyu suyu birbirine benzemez. Bunun için de herkesten yardım istenemez, istense bile kimileyin elde edilmez.

Her deliğe elini sokma, ya yılan çıkar ya çıyan.

İyi bilmediğin, iyi incelemediğin işe karışma, sonuç senin için tehlikeli ve zararlı olabilir.

Her düşünüş, bir öğreniş.

Kişi, uğradığı her yıkımdan, her zarar gördüğü eylemin sonucundan bir ders alır, bir yaşam gerçeğini öğrenmiş olur.

Her gönülde bir aslan yatar.

bkz. "Her yiğidin gönlünde..."

Her gün baklava börek yense bıılır.

İnsan, değişiklik isteyen bir varlıktır. Aynı şeyleri, isterse bunlar iyi şeyler olsun, yapmaktan bıkip usanır.

Her gün bir olmaz.

bkz. "Gün güne uymaz."

Her güzelin bir kusuru vardır.

bkz. "Kusursuz güzel olmaz."

Her horoz kendi çöplüğünde öter.

Kişinin sözü her ortam ya da çevrede geçmez. Çevresi kendini tanıyorsa, tanıyanlar da kendisine bağlıysa onlar arasında söz sahibi olur.

Her ışıldayan altın değildir.

Bir nesnenin ya da kimsenin dış görünüşündeki çekiciliğine kapılarak onu değerli saymamak gerekir.

Her inişin bir yokuşu (her yokuşun bir inişi) vardır.

Hiçbir durum sürekli değildir. İyi durumlar için de, kötü durumlar için de böyledir bu. Sözgelimi, bir kimsenin kötü gitmekte olan işleri iyiye dönebileceği gibi, iyi gitmekte olan işleri de kötüye dönebilir. Bu, unutulmamalıdır.

Her işin başı sağlık.

Yaşamda başarı kazanmanın ana koşullarından biri, sağlıklı olmaktır. Çünkü sağlığı yerinde olmayan hiçbir iş yapamaz.

Her işte bir hayır vardır.

Bir iş olup bittikten sonra onu değiştirme olanağını yitiririz. Bu nedenle iyi bir sonuç doğuracağını düşünerek kötümserlikten kurtuluruz.

Her kaşığın kısmeti bir olmaz.

Bir iş ya da alanda herkes aynı çabayı da gösterse aynı verimi aynı ölçüde kazanmaz. Kimi çok, kimi de az kazanır. Çünkü herkesin talihi ayrıdır.

Herkes aklını pazara çıkarmış (mezada vermiş),

yine kendi aklını almış (beğenmiş).

(Herkes kendi aklını beğenir.)

İnsanlar kendi akıllarını ve düşüncelerini başkalarından üstün tutarlar. Bir konu ya da soruna yönelik düşünceler

içinde en çok kendilerinkini beğenirler. *krş.* "Akılları pazara..."

Herkes bildiğini okur.

Başkaları ne söylerse söylesin herkes kendi düşünceleri doğrultusunda davranır.

Herkes davul çalar ama çomağı makama uyduramaz.

Herkes aynı işi yapar; ancak işin gerektirdiği ustalığı herkes gösteremez. *krş.* "Herkes kaşık yapar ama..."

Herkes ektiğini biçer.

bkz. "Ne ekersen onu biçersin."

Herkes evinde ağadır.

Kişi kendi evinde ve çevresinde saygı görür. *krş.* "Her horoz kendi çöplüğünde öter."

Herkesin akıllı bir olsa koyuna çoban bulunmaz.

Toplumdaki işlerin her biri belli bir beceri ve yetenek gerektirir. Bunun için de değişik işleri değişik kişiler yapar. Böyle olmasaydı herkes ancak bir işi yapsaydı, o zaman öteki işleri yapacak kimse bulunmazdı.

Herkesin arşınına göre bez vermezler.

Hiçbir durumun, sizin ölçünüze göre gerçekleşmesini beklemeyiniz.

Herkesi nasıl bilirsin? Kendin gibi (kalbince).

Olaylar ve durumlar karşısında başkalarının nasıl davranacağını düşünürken hep kendimizi ölçü alır, buna göre karar veririz. Ancak çoğu kez bu kararlarımız doğru çıkmaz.

Herkesin (her başın) bir derdi var, değirmencininki de su.

bkz. "Her başın bir derdi var..."

Herkesin ettiği yoluna gelir.

Başkalarına iyilik eden iyilik, kötülük eden kötülük bulur.

Herkesin geçtiği köprüden sen de geç.

Herkese uymaya çalış, bir işi doğru mu, yanlış mı? diye inceleme, herkes ne yapıyorsa sen de onu yap.

Herkesin hamuru ekmeğine göredir.

Herkes seçtiği amaca, varmak istediği sonuca göre hazırlık yapar.

Herkesin tenceresi kapalı kaynar.

Kimse kimsenin içyüzünü bilmez. Sözelimi, bir ailenin nasıl geçindiği, ne yiyip ne içtiği, bir başka aile tarafından tam olarak bilinmez.

Herkesin yorulduğu yere han yapılmaz.

Oturmuş bir düzende, herkesin uymak zorunda olduğu belli kurallar, belli yöntemler vardır. Kişisel isteklere göre bu kural ve yöntemler değiştirilmez.

Herkes kaşık yapar, ama sapını ortaya getiremez.

Her iş değişik düzeylerde yapılabilir. Ayrıca o işi yapanların sayıları da çoktur. Ne ki eksiksiz ve güzel yapanların sayısı azdır.

Herkes kendi aklını beğenir.

bkz. "Herkes aklını pazara çıkarmış..."

Herkes kendi ayıbını bilmez.

İnsan kendi kusurlarının ayırımına varamaz, varmış olsa onları düzeltir, yapmaz.

Herkes kendi ölüsü için ağlar.

Hiçbirimiz, başkasının acısını kendi içimizde duymayız. Bizi etkileyen, yüreğimizi sızlatan kendi acımızdır. *krş.* "Eldeki yara, yarasıza..."

Herkes ne ederse kendine eder.

Bir kimsenin sözleri ve davranışları niteliğine göre çevresinde yankı uyandırır; iyiye kendisine karşı iyi, kötüye kötü davranılır. *krş.* "İyilik eden iyilik bulur", "Ne doğarsan aşına o çıkar kaşığına", "Ne ekersen onu biçersin."

Herkes sakız çiğner, ama Kürt kızı tadını çıkarır.

Bir işi yapanlar çoktur. Ancak uzmanı, özel yöntemi ile yaptığı işe ayrı bir değer katar.

Her kimin bağı var, yüreğinde dağı var.

Herkesin imrendiğı bir şeye sahip olanlar, o şeyi zarardan korumak için sürekli üzüntü ve kaygı içinde bulunurlar.

Her koyun kendi bacağından asılır.

Herkes, kendi eyleminden sorumludur. Hiç kimse bir başkasının suçunun hesabını vermez.

Her kuşun eti yenmez.

(Kuş var eti yenir, kuş var eti yedirilir.)

Herkes, senin buyruğına ve isteğine boyun eğdi diye sanma. Öyleleri var ki, sen onlara boyun eğersin.

Her sakaldan bir tel çekseler, köseye sakal olur.

Varsıl kimselerin yapacağı küçük küçük yardımlar bir araya gelip birikince varlıksız bir kimsenin büyük bir eksiğı giderilmiş olur.

Her şeyin bir vakti var, horoz bile vaktinde öter.

Her iş zamanında yapılırsa olumlu sonuç alınır. Çünkü sonucu etkileyen ve gereken koşullar vardır. Bunlar sağlanmazsa istenilen sonuç elde edilmez. Öte yandan bir işi zamanı geçtikten sonra yaparsak artık ona gerek kalmamış da olabilir.

Her şeyin yenisi, dostun eskisi.

Yaşam içinde her şeyin yenisi yeğlenir. Eskimiş, çürümüş şeyler istenmez. Bu bakımdan eskilik, nesne ve eşyalar açısından istenen bir durum değildir. Ancak dostlukta iş değişir. Çünkü dost eskidikçe değerlenir. Birçok sınav ve deneyden geçerek sağlamlığı kanıtlanmış olur. İçten olmayan dostluklar eskimez, çabucak son bulur.

Her şeyin yokluğu yokluktur.

İnsanın günlük yaşamda gereksinim duyduğu pek çok şey vardır. Gereksinim duyduğumuz şey, çok küçük bir şey de olsa ancak yokluğu durumunda kendini gösterir.

Her taş baş yarmaz.

Kimileri çevresindekileri korkutarak amaçlarına ulaşmak

isterler. Bunların bir bölümü blöfçüdür, onlardan korkup çekinmemek gerek.

Her yerde okka dört yüz dirhem.

bkz. "Nereye gitsen okka dört yüz dirhem."

Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır.

Her kişinin kendine özgü olan bir yolu ve yöntemi vardır. Bir işi kendi yol ve yöntemine göre yapar.

Her yiğidin gönlünde bir aslan yatar.

Birçok kimse, erişilmesi güç olan şeylerin peşindedir. Bu nu elde etme düşleriyle yaşar.

Her yokuşun bir inişi (her inişin bir yokuşu) vardır.

bkz. "Her inişin bir yokuşu vardır."

Her zaman gemicinin istediği rüzgâr esmez.

Olaylar bizim isteğimize göre oluşmaz; salt istemekle onları kendimize göre biçimlendiremeyiz.

Her ziyan bir öğüttür.

İnsan, uğradığı her zarardan bir ders alarak deneyim kazanır. Böylece aynı zarara bir kez daha uğramaz.

Hesapsız kasap, ya bıçak kırar ya masat.

Kişi bir işin nasıl yapılacağını bilmiyorsa, o işte ustalaşmamış olduğu için üstesinden gelemez. Üstelik de kullandığı araçları bozar, işe yaramaz duruma getirir.

Hırsıza beyler de borçlu.

Hiç kimseye borçlu olmayan beyler, gizlice malına el atanlara bir şey vermek durumunda kalırlar. *krş. "Zora beylerin borcu var."*

Hırsıza kilit (kapı, baca) olmaz.

Kapıyı kilitlemek, bir malın çalınmasına karşı önlem almak, hırsızlığı kafasına koymuş olmayan, hırsızlık yapmayı düşünmeyen kişilere karşı bir güvencedir. Hırsızlığa karar vermiş olansa kilidi de kırar, bacadan da girer. Kısacası, hırsız, akla gelmedik yollar düşünüp uygular.

Hırsızlık bir ekmekten, kahpelik bir öpmekten.

Kötü ve uygunsuz işlerin, davranışların azı çoğu olmaz; büyüğü küçüğü düşünülmez. Bir kimsenin hırsız sayılması için bir ekmek çalması yeteceği gibi, bir kadının da namusunu kirletmiş olması için bir öpücük vermesi yeter.

Hısım hısımın ne öldüğünü ister, ne onduğunu.

bkz. "Kardeş kardeşin ne öldüğünü..."

Hıyar akçesiyle alınan eşeğin ölümü sudan olur.

Çok ucuza alınmış bir mal, önemsiz etkenlerle işe yaramaz olur.

Hile ile iş gören, mihnet ile can verir.

Hile yapmak, başkalarını aldatmak kötülüklerin başında gelir. Bir kişi, hile ile iş görmeyi huy edinmişse, ölürken büyük acı çeker, kolay kolay can veremez.

Hizmetçi kırarsa suç, hanım kırarsa kaza.

bkz. "Hanım kırarsa kaza..."

**Hocanın dediğini yap (söylediğini dinle), yaptığını yapma.
(Hocanın okuduğunu dinle, gittiği yola gitme.)**

Hocalar, dinsel buyrukları öğretir. Bunları öğrenebilmek için hocaların söylediklerini dinlemek gerekir; ancak hocaların öğretmeye çalıştıklarıyla davranışları birbirine uymaz. Bu yüzden onları dinlemeli ama onlar gibi davranmamalı.

Hocanın vurduğu yerde gül biter.

Öğretmen, öğrencisini eğitme amacıyla dövebilir. Buna kızmak şöyle dursun, güzel ve olumlu bir eylem gözüyle bakılır. Vurulan yerdeki kızartı bedende bitmiş gül olarak nitelendirilir.

Horoz ölür, gözü çöplükte kalır.

Kişi yaşlanarak güçten ve kuvvetten düşer. Buna karşın, yine de gençlik çağındaki tutkuları sönmez.

Horozu çok olan köyün sabahı geç olur.

Her kafadan bir ses çıkan, birçok kişinin söz sahibi olduğu bir toplulukta kolay kolay kesin karara varılamaz.

Huy canın altındadır.

bkz. "Can çıkmadıkça huy çıkmaz."

Huylu huyundan vazgeçmez.

Kişinin huyu, kişiliğinin ayrılmaz bir parçası, onun dokusudur. Bu nedenle ondan sıyrılması, onu bırakması olanaksızdır.

Irak yerin haberini kervan getirir.

Bizden uzaktakilerle iletişimi bir aracı yardımıyla sağlarız.

Irgat gibi kazan, bey gibi ye.

İnsan çok çalışıp iyi para kazanmalı, kazandığı parayı da iyi beslenme, iyi giyinme, kısaca rahat yaşama için harcamalıdır.

Irmak kenarına çeşme yapılmaz.

Gerekseme duyulmayan bir şey için para harcamak doğru değildir. Sözelimi, bir yerde ırmak varsa, herkes oradan suyunu bol ve kolayca sağlıyorsa, oraya bir çeşme yaptırmak anlamsızdır. Çeşme, ırmağın işini görmez, kimse de ona gereksinme duymaz. Öyleyse, var olan ve herkesin gereksinimini karşılayan güçlü bir kuruluşun yanına, aynı işlevi üstlenecek zayıf bir kuruluş için emek ve para harcamaktan kaçınmak gerekir.

Irmaktan (dereyi) geçerken at değiştirilmez.

Yürüyen ve doğal akışı içinde bulunan bir işi tehlikeye düşürebilecek bir değişiklik girişiminde bulunmak doğru değildir.

Irz insanın kanı pahasıdır.

İrzimizi ve namusumuzu korumak için gerektiğinde canımızı veririz.

Isıramadığın eli öp, başına koy.

Zor kullanarak yenmemiz olasılığı bulunmayan bir güce

karşı direnme yolunu bırakmak gerekir. Bunun yerine o güce karşı saygı göstererek dostluk içinde yaşayın.

Isırarak it dişini (diş) göstermez.

Saldıracak, kötülük edecek olan kimse, korkutmaya, gü-rültü patırtı yapmaya gerek duymaz.

Isırgan ile taharet olmaz.

1. Zararlı araçlarla iyi ve güzel şeyler elde edemeyiz.
2. Kötü yaradılışlı kimselerden iyilik beklenemez.

Islanmışın yağmurdan korkusu olmaz.

Daha önce kötü bir duruma düşmüş olan kişi, bu kötülüğe yol açmış olan şeyden artık çekinmez.

Ismarlama hac hac olmaz.

Her halde sizin yapmanız gereken bir işi başkasına yaptırmakla görevinizi gereği gibi yerine getirmiş olmazsınız. Çünkü başkası o işi, sizin kadar özen göstererek yapmaz.

Issız (sahipsiz) eve it buyruk.

Değerli kişilerin ilgilenmediği yer ve iş, aşağılık kişilerin elinde kalır, layık olmadığı işlerde onlar söz sahibi olurlar.

İbadet de gizli, kabahat de.

Kulluğumuzun gereğini yerine getirme Tanrı'ya karşı bir borçtur bizim için. Bunu gizli yapmayıp da herkes görsün diye açıktan yapmaya kalkışmak riyakârlıktır. Kabahat işlemek de övünülecek bir şey değildir. Vazgeçilmeyen durumlarda gizli yapılması, böylece herkesin kınamasına yol açılmaması uygundur.

İçgüveyisi iç ağrısı.

İçgüveyisinin aile içinde özel bir konumu vardır. Aile bireyleri onu gücendirmeye, ağırlamaya ve memnun etmeye çaba gösterirler. Bu da onlara bir sıkıntı verir.

İğneyi kendine, çuvaldızı ele batır.

bkz. "Önce iğneyi kendine..."

İhtiyarın düşkünü beyaz giyer kış günü.

bkz. "Fukaranın düşkünü..."

İki aslan bir posta sığmaz.

Bir ülke ya da toplumun yönetimi iki başlı olamaz. İki başlı olunca aralarında geçimsizlik çıkar, birbirlerine düşerler; sonunda birinden biri ötekini ortadan kaldırır.

İki at bir kazığa bağlanmaz.

Başına buyruk, özgürce karar vermek isteyen iki kişi bir işin yönetiminde birbirleriyle anlaşamazlar.

İki baş bir kazanda kaynamaz.

Düşünce ve davranışları birbirine uymayan iki kişi belli bir

konu üzerinde uyuşup anlaşamazlar. Biri bir yana çeker, biri başka bir yana.

İki cambaz bir iptе oynamaz.

Bir konuya egemen olmak isteyen iki usta kişiden her biri, ötekini atlatmak için her türlü oyuna, kurnazlığa ve aldatıcı yollara başvurur.

İki çıplak bir hamamda yakışır.

Evlenme, ev açma bir şeyler almayı gerektirir. Üst baş yapmadan, çok gerekli ev eşyası almadan evlenilmez. Bunun için evlenecek çiftten biri yoksulsa ötekinin az çok varlıklı olması gerekir ki, evlilik için gerekli nesneler satın alınsın.

İki deliye bir uslu koymuşlar.

İki kişi arasındaki anlaşmazlığı gidermenin yolu, bir arabulucunun ya da mahkemenin işi ele almasıdır.

İki dinle, bir söyle.

Çok konuşmak iyi bir alışkanlık değildir. Çok konuşan kişi ister istemez yanlışlıklara düşer. Öyleyse, yanlışlıklara düşmemek, yanlış bir şey söylememek için az konuşmak, çok dinleyip doğruyu seçerek konuşmak gerektir.

İki el bir baş içindir.

Tanrı insana güç vermiştir. Kişi onurlu bir yaşam sürdürmek için çalışmalı, gücünü geçimini sağlayacak yolda kullanmalıdır.

İki emini bir yemin aralar.

Birbirine güvenerek ortaklaşa iş yapan iki kişiden biri yaptıklarının doğruluğuna arkadaşını inandırmak için yemin ediyorsa aralarındaki güven bozulmuş demektir. Bu kişilerin ayrılmaları gerekir.

İki gönül bir olursa samanlık seyran olur.

Sevişen çiftler dayalı döşeli ev, süslü, ağır giysi aramazlar. En ilkel koşullar içinde bile bir arada olurlarsa mutlu olurlar.

İki kaptan bir gemiyi batırır.

Bir işin yönetim sorumluluğu belli bir kişide olmalıdır. Böyle olmaz da iki kişiye verilirse o işten olumlu sonuç alınmaz. *krş.* "İki baş bir kazanda kaynamaz."

İki kardeş savaşırmış, ebleh buna inanmış.

Kardeşler kavga etseler de, birbirlerine kırılıp gücenseler de bu durum geçicidir, uzun süreli olmaz.

İki karpuz bir koltuğa sığmaz.

Bir kişi ancak bir işi gerektiği gibi başarabilir. Ona ikinci ve önemli bir iş yüklenemez.

İki kişi dinden olursa bir kişi candan olur.

İki kişi, doğruluktan ayrılır, dinin buyruklarını hiçe sayarak yalancı şahitlik yaparlarsa, adam öldürmemiş birini adam öldürmekle suçlarsa, suçladıkları kişi asılarak cezalandırılır. Buna kimse bir şey diyemez de.

İki kulak, bir dil için.

İnsan konuşmaktan çok dinlemesini bilmelidir. Böyle yaparsa söyleyeceği şeyler edinir.

İki ölç, bir biç.

Bir işe girişmeden, bir eyleme geçmeden önce uzun uzun düşünülmeli, işin nereye varacağı, hangi aşamalardan geçeceği inceden inceye hesap edilmelidir.

İki testi tokuşunca biri elbet kırılır.

Çarpışan, birbirini yenmeye, ezmeye çalışan iki güçten, iki yandan biri yenilecektir.

İlim, sahibine dost; mal, sahibine düşman kazandırır.

Bilgili insan, bilgisini çevresiyle paylaşacağından geniş bir dost çevresi edinir; oysa malı mülkü çok olan kişi çevresinde kıskançlık uyandırır. Bu yüzden onun birçok düşmanı olur.

İlk vuran okçudur.

Bir amaca başkalarından önce ulaşan kazançlı çıkar ve o alanda usta sayılır.

İmam evinden aş, ölü gözünden yaş çıkmaz.

Kimi yerlerden kimi şeyler alınamaz. Bunları almaya çalışmak boşuna bir çaba olur.

İmam osurursa, cemaat sıçar.

Bir toplulukta ileri gelenler ya da işbaşındakiler –küçük de olsa– suç işlerlerse, sıradan halk onların tutumuna bakarak büyük suçlar işlemekte hiçbir sakınca görmezler.

İmece günü bulutlu, görmeyene ne mutlu.

Bir işi yaparken başkalarının yardımına gereksinme duyarız. Böyle bir yardım için zamanın elverişli olup olmadığına bakmadan gelenlerimiz varsa ne mutlu bize.

İnanma (güvenme) dostuna, saman doldurur postuna.

bkz. "Güvenme dostuna, saman doldurur postuna..."

İncir babadan, zeytin dededen.

Yaşlanınca incir ağacı da, zeytin ağacı da daha verimli olur. Babanın yetiştirdiği incir ağacı oğula; dedenin yetiştirdiği zeytin de toruna kalırsa bunlardan çok ürün elde edilir.

İnek gibi süt vermeyen, öküz gibi kutan sürer.

Elinden ince, yorucu bir nitelik taşımayan işler gelmeyen bir kimse, daha kaba, yorucu işlerde çalışmak zorunda kalır.

İnsan ayaktan, at tırnaktan kapar.

Hastalıkların çoğu, insana ayağını üşütmesinden, atınki de tırnağından gelir.

İnsan beşer, kuldur (bazen) şaşar.

Yanılmayan, yanlış yapmayan insan yok gibidir. Her insan yanılabilir. Bunu doğal karşılamak gerekir. *krş. "Kul kusursuz olmaz."*

İnsan çeşit çeşit, yer damar damar.

İnsanlar tek tek kendilerine özgü nitelikler taşırlar. Birbirlerine benzemeyen yanları vardır. Toprak da böyledir. Her katmanının ayrı bir özelliği vardır.

İnsan doğduğu yerde değil, doyduğu yerde.

İnsan yaşamak, bunun için de doyumunu sağlayacak oranda para kazanmak zorundadır. Böyle olunca kişinin doğduğu yeri değil, yaşaması için para kazanabileceği yeri yurt edinmesi doğaldır.

İnsan göre göre, hayvan süre süre (alışır).

Öğrenmenin temel yasası, yapma ve bunu sürekli olarak yinelemedir. Bu yönden insanlar bir şeyi göre göre öğrenir, hayvanlar da yapa yapa.

İnsanın (adamin, bir kimsenin) adı çıkmadansa canı çıkması yeğdir (hayırlıdır).

bkz. "Bir adamın adı çıkacağına..."

İnsanın alacası içinde, hayvanın alacası dışında.

Huy soyut bir kavramdır, elle tutulup gözle görülmez. Hayvanların rengini gözle görebiliriz ama, insanların rengi demek olan huylarını, düşüncelerini gözle göremeyiz.

İnsanın eti yenmez, derisi giyilmez; tatlı dilinden başka nesi var?

İnsan, çevresindekileri sözüyle sohbetiyle etkileyip onlara kendini sevdirebilir. Bunun dışında çevresindekilere verebileceği bir şey yoktur.

İnsan ikrarından, hayvan yularından tutulur.

bkz. "Hayvan yularından, insan ikrarından tutulur."

İnsan insanın şeytanıdır.

Kurnaz kişi, saf ve iyi niyetli kişiyi istediği doğrultuda istediği yere sürükler.

İnsan kendini beğenmezse çatlar.

İnsanın kendini beğenmesi doğal bir duygudur. Çünkü kişi, yaşamını kendi düşüncesine ve beğenisine göre düzenler. Bu düzenleyimin gerektirdiği işleri beğenmezse yapmazdı. Böyle bir beğenmeme, kendini yadsıması, yani yaşamasının gereksiz olduğu sonucuna varması demek

olurdu. Bunun için de hiçbir kişi kendini beğenmeden yaşıyamaz.

İnsan (adam) kıymetini insan bilir.

Bir kişinin değerini, nitelikçe onun değerine denk düzeyde olan biri ölçebilir ancak, değersiz kişiler bunu anlayamaz.

İnsan konuşa konuşa, hayvan koklaşa koklaşa.

Konuşma, anlaşma yollarının başında gelir. Bu yönden insanlar, birbirleriyle konuşarak anlaşırlar; hayvanlarda da konuşmanın yerini koklaşma alır.

İnsanoğlu çiğ süt emmiş.

İnsanoğluna güvenilmez. Çünkü bir kişinin dürüst davranıp davranamayacağı kestirilemez. Sütü bozuk birisi olabilir, sizi zarara sokabilir, size kötülük yapabilir.

İnsan yedisinde ne ise yetmişinde de odur.

Kişi, birtakım özelliklerle, huylarla birlikte doğar. Bunlar yaşamı boyunca sürer; çocukluğundaki huyları ne ise, yaşlılığında da odur, değişmez.

İp inceldiği yerden kopar.

bkz. "Gön yufka yerinden delinir."

İp kırıldığı yerden ulanır.

Bir iş ne yüzünden bozulmuşsa, hangi nedenlerden ötürü ortada kalmışsa onu düzeltmek, sürdürmek yine o konuda olur.

İsin yanına varan is, misin yanına varan mis kokar.

Arkadaşlık ettiğimiz kişinin üzerimizde iyi ya da kötü etkisi olabilir. Şöyle ki, kötü kişi ile arkadaşlık edersek kötülük, iyi kişi ile arkadaşlık edersek iyilik bulaşır bize.

İslamın şartı beş, altıncısı insaf demişler.

Olgun ve dindar bir kişi olmanın koşulları arasına "insaflı olma" da katılsa yeridir.

İstedliğini söyleyen, istemediğini iştir.

Bir kişi, başka bir kişiye ağzına geleni söylerse, o da kendisine ağzına geleni söyler.

İstemem diyenden korkmalı.

Bir şeyi istemediklerini özellikle belirten nice kişiler vardır ki, bunların eline olanak geçti mi o şeyin başta gelen isteklisi kesilirler.

İstenmeyen aş, ya karın ağrıtır ya baş.

bkz. "Gönülsüz yenen aş, ya karın ağrıtır ya baş."

İsteyenin bir yüzü kara, vermeyenin iki yüzü.

İnsan, başkasından bir şey isterken utanır. Ancak asıl utanması gereken kişi, kendisinden istenen şeyi bulundugu halde isteyene vermeyendir.

İş amana binince kavga uzamaz.

Kavga iki yanın da direnmesi, birinin ötekini cezalandırmak istemesi sonucunda çıkar. Ama bunlardan biri direnmez, karşı taraftan aman diler, boynunu bükerse kavga da çıkmaz.

İş anlatılıncaya kadar baş elden gider.

Herkesin çılgınca birbirine saldırdığı bir kavgada neyin doğru, neyin yanlış olduğunu anlatmaya fırsat kalmadan olacaklar olur.

İş bilen (at binenin), kılıç kuşananın.

bkz. "At binenin..."

İşine hor bakan (sanatını hor gören) boynuna torba takar.

İnsan işini küçümsememeli. Böyle davranan kişi, işinden ekmek yiyemez, para kazanamaz. Sonunda da dilencilik yapar.

İşini bilmeyen kasap, ne satır bırakır ne masat.

Yapmakta olduğu işin inceliklerini, gerektirdiği bilgi ve beceriyi edinmemiş biri, her şeyi birbirine katar, kırar, döker.

İşini kış tut da yaz çıkarsa bahtına.

Üzerinde çalıştığın bir işten beklediğin sonucu alamayacağını, birçok güçlüklerle karşılaşacağını düşün, bu duruma göre kendini hazırla, böylece sonucu olduğu gibi kabul eder, düş kırıklığına uğramazsın; düşündüğünün tersi

olur, güçlüklerle karşılaşmaz, olumlu sonuç alırsan o zaman da sevinirsin.

İş insanın aynasıdır.

Bir kimsenin yeteneğini, kişiliğini, bilgi ve beceri düzeyini anlamada iş bir ölçüdür. Yaptığı işin durumu o kişinin bu yönlerini bize gösterir, işine bakarak onun hakkında bir yargıya varabiliriz.

İşin yoksa şahit ol, paran çoksa (borcun yoksa) kefil.

Tanık, mahkemeye çağrılır. Bu yüzden işini bırakıp mahkemeye gitmek zorunda kalır. Bu çağrı, birkaç kez yinelenir. Böylece işi aksar, tanıklık yapabilmek için işsiz olmak gerekir. Birinin borcunu ödemeye kefil olan kişinin de, asıl borçlu yerine para ödediği çok görülmüştür.

İşkilli büzük dingilder.

Duyulmasını ve görülmesini istemediği kötü bir iş yapmış olan kimse sürekli korku ve telaş içinde bulunur. *krş.* "Al kaşağıyı gir ahıra..."

İşleyen demir ışıldar.

Tembellik insanı uyuşturup hantallaştırır. Çalışma ve iş, insanı geliştirir. Tıpkı işleyen demirin pas tutmayıp parlaması gibi, kişi de çalıştıkça yeteneği, ünü artar; kazancı çoğalır, bedensel yönden de güçlenir.

İş olacağına varır.

Her iş kendi koşulları doğrultusunda gelişir. Belli bir sonuca varacak olan bu gelişmenin doğrultusunu başka bir yöne çevirmeye çalışmanın yararı yoktur. Durumun, istenilene aykırı olarak gelişmesinden dolayı üzülmemelidir.

İştah dışın dibinde.

Yemeye iştahı bulunmayan kişi, ağzına bir parça yemek girince iştahı açılır.

İşten artmaz, dışten artar.

İnsan ne denli çalışırsa çalışsın, ne denli çok para kaza-

nırsa kazansın, para biriktirmek için tutumlu olması gerekir. Tutumlu olmazsa para biriktiremez.

İt ağzını kemik tutar.

Kötü yaradılışlı, çıkarıcı kişilerin bir konuda konuşmaması için onlara sağlanacak küçük bir çıkar yeterli olabilir.

İt değmekle (işemekle) deniz pis olmaz.

Dürüstlüğü herkes tarafından bilinen bir kimseyi kimi aşağılık kimselerin atacağı çamur ya da çalacakları kara kirlilemez, kimse buna inanmaz.

İt derisinden post olmaz.

Mayası bozuk aşağılık bir kimse ya da niteliksiz bir nesne kutsal ve yüce bir amaç için kullanılmaz.

İti an, (değneği yanına koy) taşı eline al.

Aşağılık, saldırgan biriyle karşılaşacak kişi, kavgaya hazır olmalıdır.

İti dövmezler, sahibinin hatırı var diye.

Bir kişinin yakınlarından biri suç işlerse, o kişinin hatırı için cezalandırılmaz, hoş görülür.

İtin ahmağı baklavadan pay umar.

Kendi niteliklerini ve düzeyini kestiremeyen aptal bir kişi, kendisine yakışmayan değerler elde etmek ister.

İtin duası kabul olursa, gökten kemik yağar.

Bir şey istemek ve beklemekle ele geçmez, ele geçseydi tembel ve arsız kişiler bolluk içinde yaşar, hiçbir sıkıntı çekmezlerdi.

İti öldürene sürütürler.

Pis işlere kim yol açıtıysa, kim aşağılık ve kötü işleri yaptıysa bunlardan doğacak sıkıntıyı onlara çektirir, onlara temizlettirirler.

İt itin ayağına (kuyruğuna) basmaz.

Kötülük yapmayı ortak bir davranış haline getirmiş olanlar, birbirlerini bilir ve tanırlar. Bunun için birbirlerine kötülük etmezler.

İt iti suvatta bulur.

Kötü kişiler, birbirlerini kendilerine benzeyenlerin toplandıkları yerlerde bulurlar.

İt kağnı gölgesinde yürür kendi gölgesi sanırmış.

Başkalarının arkalaması ve yardımıyla iş başaran yeteksiz ve akılsız kişiler, bunu unutarak kendi güçleriyle yaptıklarını sanırlar.

İt kursağı yağ götürmez.

Aşağılık ve kaba kimseler güzel şeylerin tadına varamaz.

İtle çuvala girilmez.

Eğitimi düşük, saldırgan kişilerle hangi konuda olursa olsun tartışmaya girmek gerekir.

İtle dalaşmaktan çalıyı dolaşmak yeğdir.

Eğitimi düşük, saldırgan kişilerle kavgaya tutuşmamalı, oradan ayrılmalı.

İtle yatan bitle kalkar.

bkz. "Körle yatan şaşı kalkar."

İt sürü para kazan.

İşin değersiz olmaz. Kişi, geçimini sağlamak için çalışmalı, hiçbir işi bayağı olarak nitelendirmemelidir.

İtte vefa olur, avratta vefa olmaz.

Kimi kişilere göre köpekler kadınlardan daha sadıktır. Köpeklerin gösterdiği bağlılığı kadınlar gösteremez, gönüllerinin istediğini yaparlar.

İt ulur, birbirini bulur.

Kötü yaradılışlı, iyi niyetli olmayan kişiler, kendilerine yaraşan bir düşünce etrafında kolayca toplanıp birleşebilirler.

İt ürür, kervan yürür.

Doğru yolda ilerleyenlere karşı, kötü yolda olanlar tepki gösterir, onlara karşı çıkarlar. Kötüler ne denli karşı çıkarsa çıksın, ne denli bağırırlarsa bağırınsınlar, doğru yolda olanlar onlara aldırmamalıdır.

İven kız ere varmaz, varsa da baht bulamaz.

Her şeyin uygun bir zamanı vardır. Acele etmek doğru değildir. Sözelimi bir kız ne kadar iverse ivsin koca bulmak elinde değildir. Salt koca bulmak için evlenirse bu kez de gelişigüzel birini seçeceğinden mutlu olamaz.

İyi dost kara günde belli olur.

bkz. "Dost kara günde belli olur."

İyi evlat babayı vezir, kötü evlat rezil eder.

Babalar, evlatlarının durumuna bakarak övünür ya da üzülür. Evladı dürüst, yaratıcı, saygın biriyse babasının da adı ünlenir, saygınlığı artar. Böyle değil de kötü, onursuz biriyse bundan baba da etkilenir, toplumdaki yeri sarsılır, kimsenin yüzüne bakamaz olur.

İyi gitmeyince kişinin işi, muhallebi yerken kırılır dişi.

İnsanın işleri bozulmaya, ters gitmeye başlamasın bir kez, en doğal, sıradan işlerinde bile tersliklerle karşılaşır.

İyi insan sözünün üstüne gelir.

Kendisinin yokluğunda ondan söz edilen biri, tam o sırada konuşmaların yapıldığı yere gelirse o kimse iyi biri sayılır.

İyi iş altı ayda çıkar.

bkz. "Temiz iş altı ayda çıkar."

**İyiliğe iyilik her kişinin kârı,
kötülüğe iyilik er kişinin kârı.**

İnsan iyiliğini gördüğü kimseye doğal olarak iyilik eder. Bu herkese özgü bir tutumdur. Kendisine kötülük yapana iyilik yapmak ise herkesin değil, ancak mert kişinin yapabileceği erdemdir.

İyiliğe iyilik olsaydı koca öküzü bıçak olmazdı.

İnsanlar iyilik edene her zaman iyilik etmezler. Eğer böyle olsaydı kendilerine hep iyilik etmiş olan öküzü boğazlamakta kaçınırlardı.

İyiliğe "nereye gidiyorsun" demişler, "kötülüğe" demiş.

İyiliklere çoğu kez kötülüklerle karşılık verilir.

İyilik eden iyilik bulur.

İyilik eden kimseler toplumda iyilik görürler. Çünkü iyiliğini görenler de bunun karşılığını iyilikle ödemek ister. Bu yüzden iyilikten şaşmamak gerekir.

İyilik et denize at, balık bilmezse Halik bilir.

İnsan karşılık beklemeden iyilik yapmalıdır. Öyle ki, kendisine iyilik yaptığımız kimse bunu bilmeseyse bile iyilikten vazgeçmemeliyiz. Eylemimizi Tanrı biliyor; bize gönül rahatlığı veriyor.

İyilik et kele, övünsün ele.

Birine iyilik yapar onun kötü ve çirkin yanlarını düzelterek güzelleştiririz. Bu yeni durumuyla herkese övünen eski çirkin kişi, bizim yaptığımız iyiliğin adını bile anmaz.

İyilik iki baştan olur (Mermer iyi taştan, iyilik iki baştan).

İki kişinin birbirleriyle iyi geçinebilmeleri için salt birinin iyi olması yetmez. İkisinin de iyi olmaları gerekir.

İyi nasihat verilir, iyi ad verilmez.

Bir kimse başka birine öğütler verebilir; ancak o kimseye ün kazandırmaz. Kişinin ün kazanması kendi eylemleriyle gerçekleşebilir.

İyi olacak hastanın hekim ayağına gelir.

Kötü bir durumun iyiye dönme yolları aranırken, bu iyileştirmeyi gerçekleştirecek kişi, kendisine başvurulmadan, kendisi çağrılmadan çıkarılır.

İyi kötü el bilir, dereyi tepeyi sel bilir.

Bir kimsenin iyi mi, kötü mü olduğu ancak o kimsenin ilişkisi içinde olduğu kişilerce bilinir.

K

Kabahat öldüründe değil, ölendedir.

Ölen kimbilir ne yapmış ki öldüreni buna zorlamıştır? Belli ki söz ve davranışlarıyla onu çılgına çevirmiş, böyle ağır bir eyleme sürüklemiştir.

Kabahat ölen de mi, öldüründe mi?

bkz. "Kabahat öldüründe değil..."

Kabahat samur kürk olsa kimse üstüne almaz.

Suç, toplumun kötü bulduğu, kınadığı bir eylemdir. Onun için bu konuda az çok kabahatli sayılabilenler şöyle dursun, iyice kabahatli olanlar bile suçlunun kendileri olduğunu kabul etmeye yanaşmazlar.

Kabiliyetli çırak ustadan usta olur.

Bir çırak yetenekli ise, ustası ne denli ünlü olursa olsun, çalışarak onu geçer. Bütün alanlarda gördüğümüz gelişme ve ilerleme de gerçekte bunu gösterir.

Kaçan balık büyük olur.

Ele geçirilmeyen bir nesne, kaçırılan bir fırsat ya da iş hep abartılarak anlatılır; gerçek durumundan daha büyük olarak nitelendirilerek gözde büyütülmeye çalışılır.

Kaçanı kovmazlar (koyalamazlar), yıkılanı vurmazlar.

Bir savaş ya da dövüşte kaçanlar yenilgiyi benimsemiş olanlardır. Onları ardından kovalayıp ezmek, mertlik ve yiğitlikle bağdaşmaz. Yıkılan biri de artık kötülük yapamaya-

cak duruma düşmüş demektir. Ona vurmak da yiğitliğe yaraşmaz.

Kaçanın anası ağlamamış.

Yakayı ele verirse büyük bir zarara uğrayacak kimse kaçmalıdır. Kaçarsa kendini ve yakınlarını büyük bir zarara uğratmaktan kurtarmış olur.

Kader olmayınca kadir bilinmez.

Kişi ne denli değerli olursa olsun talihsizse değeri bilinmez.

Kadı, anlatışa göre fetva verir.

Bir anlaşmazlık ya da uyuşmazlığın neden ileri geldiğini anlayıp kararlaştıracak kimse, bunu kendisine anlatanın sözleri hangi yanı haklı ya da haksız gösteriyorsa o yönde bir kanı edinir.

Kadı ekmeğini karınca yemez.

1. Yargıç yasa adamıdır. Onun malına dokunan birini yargılayacak olan da odur. Bu yüzden kimse bunu göze almaz.
2. Kadıların malları dürüst yollarla kazanılmış sayılmaz. İçine rüşvet, haram karışmıştır. Böyle dürüst yollarla kazanılmayan bir malı karınca bile kirli sayar, dokunmaz.

Kadının fendi erkeği yendi.

Kadınlar erkeklere göre daha kurnazdırlar. Öyle ki, erkeğinin istemediği bir şeyi yapmak isteyen bir kadın, ne yapar yapar, erkeğe onu kabul ettirir ya da ona karşın kendi isteğini gerçekleştirir.

Kadının (cahilin) sofusu şeytanın maskarası.

Kadının sofusuyla şeytan bile alay eder; çünkü böyle bir kadın evinin işlerini bir yana bırakır, kendini biçimsel ibadetlere kaptırır. Böyle olunca da ne gerçek anlamda ibadetini yerine getirir, ne de ev kadınlığının gereklerini.

Kadının şamdani altın olsa mumu diyecek erkektir.

Kadın evlendiği kişiye birçok malı çeyiz olarak getirir. Ge-

tirdiği çeyizler ne denli değerli olursa olsun, evin bütün eksiklerini erkek sağlar, evin geçim sorumluluğu erkeğin omuzlarındadır.

Kalabalıkta görülen iş alacalı olur.

İşin eksiksiz, alacasız bulacasız olması, özen gösterilmesine bağlıdır. Kalabalıkta her kafadan bir iş çıkar, işe gerekli özen gösterilmez.

Kalaylı bakır küflenmez.

Bir kimse ya da işin dürüstlüğünü, doğruluğunu herkes biliyorsa onu kimse lekeleyemez. *krş.* "İt değmekle..."

Kalbin yolu mideden geçer.

Bir kimsenin sevgisini, beğenisini kazanmak onun tarafından övülmek isterseniz ona güzel, lezzetli yemekler hazırlayın. *krş.* "Erkeğin kalbine giden yol..."

Kalendere "kış geliyor" demişler,

"titremeye hazırım" diye cevap vermiş.

Yaşamın anlamını kavramış bir kimse en sevimsiz ve te-dirgin edici olayları bile hoş karşılar. *krş.* "Abdala kar yağıyor demişler..."

Kalın (yoğun) incelene kadar ince üzülür.

Hastalık, sıkıntı ya da bir işten doğacak zarara dayanma gücü insandan insana değişir. Sözelimi, güçlü ile zayıf, zengin ile yoksul, kadın ile erkek, çocukla yetişkin aynı şeye aynı ölçüde dayanamaz. Güçlü ve şişman biri bir hastalığa yakalansa zayıflar, gücünü yitirir, ama aynı hastalığa bir zayıf kişi yakalansa o büsbütün zayıflar, ölecek duruma gelir.

Kalıp kıyafetle adam adam olmaz.

Bir kişinin insanlığı onun bedensel yapısına, giyim kuşama bağlı değildir. Ne kadar iriyarı olursa olsun, ne kadar güzel giyinirse giyinsin bunlar ona insanlık kazandırmaz.

Kalp kalbe karşıdır.

bkz. "Gönülden gönüle yol vardır."

Kalp kazanır, kaltaban gönenir.

İş bilmeyen, beceriksiz kişi, hile ve oyunla iş çevirenlerin kendisine yutturduğu şeyi kazanç bilir; oysa asıl kazananlar hile ve oyunla iş çevirenlerdir.

Kanaat gibi devlet olmaz.

Yetingenlik iyi bir huydur. Az şeyle yetinen kişi, hiçbir zaman yokluk çekmez.

Kanatsız kuş uçmaz.

Her iş ya da her amaç birtakım koşulların doğmasını gerektirir. Bu koşullar oluşmadıkça iş ya da amacın gerçekleşmesi olanak dışıdır.

Kanı kanla yumazlar, kanı su ile yurlar.

Bir kötülüğü silmenin ve değiştirmenin yolu, ona kötülükle karşılık vermek değildir; o, iyiye dönüştürülecek bir davranışla düzelebilir. *krş. "Ateşi ateşle..."*

Kapı arkası bile gurbetlik.

Evinden ayrılan bir kimse çok uzaklara gitmese bile gurbete çıkmış sayılır.

Kapını iyi kapa, komşunu hırsız tutma.

Malını mülkünü güvenceye alan kişi, bir şeyi çalınırsa komşusundan kuşkulalmaz.

Kara gün kararıp kalmaz (durmaz),

(Koç yiğit bunalıp ölmez).

Yaşamda karşılaşılan bunaltılı günler aynı biçimde sürüp gitmez, o günlerin ardından ferah günler de gelir.

Kara haber tez duyulur.

Ölüm, yıkım, hastalık gibi üzüntülü haberler, çabuk yayılıp duyulur.

Karaya sabun, deliye öğüt neylesin.

Bir şeyin özü bozuksa onu düzeltmek olanaksızdır.

Kara yaslanma kar erir, ere yaslanma er ölür.

İnsan kendi gücüne güvenmeli, başkalarından gelecek desteğe bel bağlamamalı. *krş. "Ağaca güvenme kurur..."*

Kardeşim olsun da kanlım olsun.

Kimileyin insan kardeşinden çok büyük kötülükler görür, onun yüzünden büyük zararlara uğrar. Böyleyken yine de kardeşinden vazgeçmez. Yeri ve zamanı gelince eski yaptıklarını unutturacak iyilikler de yapar kardeşine.

Kardeş kardeşi atmış, yar başında tutmuş.

Bir kişi, kardeşine kötülük yapabilir, düşmanca davranışlarda bulunabilir. Ama onun gerçekten felaket uçurumuna yuvarlanmakta olduğunu görünce yaptığı yanlış işi düzeltir, kardeşine yardım etmeye çalışır.

Kardeş kardeşi bıçaklamış, dönmüş yine kucaklamış.

bkz. "Kardeş kardeşi atmış, yar başında tutmuş."

Kardeş kardeşin ne öldüğünü ister, ne onduğunu.

Hiçbir kardeş, kardeşinin başına kötü işlerin gelmesini istemez. Öte yandan kardeşinin para, mal, mevki yönünden kendisinden üstün olmasını da çekemez.

Kardeşten karın yakın.

Kişi, kendi çıkarını ve çocuklarını kardeşlerinden önce düşünür.

Kâr eden ar etmez.

İşin kötüsü olmaz. Bu yönden bir kimse geçimini sağlamak için bir iş tutmaktan, çalışmaktan utanmamalıdır.

Karga ile gezen boka konar.

bkz. "İsin yanına varan is..."

Karga, kekliği taklit edeyim derken kendi yürüyüşünü şaşırmış.

Olanakları ve görgüsü sınırlı olan kişi, olanakları bol görgülü kişinin yaptığını yapmak isterse, becerememesi bir yana, kendi olanaklarını da yitirir, davranışlarındaki doğallığından uzaklaşır, gülünç durumlara düşer.

Karga, mandayı (saksağan, danayı)

babası hayrına bitlemez.

Kişi çıkarsız yardım etmez, başkalarına yardım ediyorsa bu, kendi çıkarlarını düşündüğü içindir.

Karga yavrusuna bakmış,

"Benim ak pak evladım" demiş.

Ana-baba, ne denli çirkin olursa olsun, kendi çocuklarını güzel görür. Bunun gibi bir iş üreten kişi de yaptığı iş ne denli eksik olursa olsun, onu tam ve yetkin sanır.

Karı-koca bir sözle yakın, bir sözle uzaktır.

Karı-kocalığın kuruluşunu da, yıkılışını da gerçekleştiren bir sözdür.

Karíncadan ibret al, yazdan kışı karşılar.

Elverişli zaman ve durumdan yararlanmalıyız. Bunun için de elverişsiz zaman ve durumlara karşı önlem almak gerekir, elverişli zamanlarda çalışmamız zorunludur. Karıncanın tutumu bu konuda bize örnek olabilir.

Karınca, zevali gelince kanatlanır.

Bir kimse kişiliği ile uyuşmayan davranışlara başlayınca eski durumunu da yitirir, güçten kuvvetten düşer.

Kar kuytuda, para pintide eğleşir.

Bir şeyin bulunması, onun saklanmasına, saklanacak yerin olmasına bağlıdır. Yoksa o şey bulunmaz olur.

Kar ne kadar çok yağsa yaza kalmaz.

Bir ortamda çok olan bir şey, o ortam değişince ortadan kalkar.

Karnı tok it gölgede yatar.

Dengesiz ve akılsız kimse, bugün karnını doyurdu mu artık bir daha acıkacağını sanmaz ve yarını düşünmez.

Karpuz kabuğunu görmeden denize girme.

Bir işe girişmenin, bir eylemi yapmanın uygun bir zamanı vardır. Bu zamanı iyi hesaplamak gerekir. Zamanı gelmeden bir işi yapmamak gerek.

Karpuz kesmekle hararet sönmez (yürek soğumaz).

Kişi, bir şeye sinirlenerek taşkınlıklar yapar, ancak bunlar, sinirlenmesine yol açan nedenlere karşı değil de rasgele saldırılar ise öç almış olmaz.

Karpuz kökeninde büyür.

İnsan, doğup büyüdüğü çevrede boy atıp gelişir, yetişir.

Kartala bir ok değmiş, yine kendi yeleğinden.

bkz. "Ağaca balta vurmuşlar, sapı bedenimden" demiş.

Kâr, zararın kardeşidir.

İş ve ticaret yaşamında kâr etmek olduğu gibi, zarar etmek de vardır. Bunlar birbirinden ayrılmaz.

Kasap, yağı bol olunca gerisini yağlar.

Aptal kimseler, gereksinimlerinden çok şeye sahip olurlarsa bunu har vurup harman savururlar. *krş.* "Abdal yağı çok olursa..."

Kasavetsiz ağız, anahtarsız açılır.

Dertsiz, tasasız kişiler rahat rahat konuşurlar. Onları ko-
nuşturmak için özel bir çaba göstermek gerekmez.

Kaş ile göz, gerisi (kalanı) söz.

Güzelliği oluşturmada kaş ile gözün önemli bir yeri vardır. Güzeli güzel yapan kaşı ve gözüdür. Başka yerlerinin güzel olup olmaması önemli değildir.

Katıra, "Baban kim?" demişler, "Dayım at" demiş.

(Kel kız, teyzesinin saçıyla övünür.)

Kendi durumundan utanan, aşağılık duygusu içinde bulunan kişi, kendi kusurlarını gizleyerek ünlü bir yakınıyla övünür.

Katıra, "Cilve yap" demişler; çifte atmış.

bkz. "Eşeğe cilve yap demişler..."

Katrardan olmaz şeker, olsa da cinsine çeker.

Kötü bir nesne ya da varlığın aslını değiştirmek, onu iyiye, güzele dönüştürmek güçtür. Bu yolda ne denli çaba harcanırsa harcansın, eski durumundan ne kadar arıtılırsa

arıtılsın yine de bir iz kalır, eski durumunu bize düşündürür.

Kavak yaprağını tepeden dökerse kış çok olur.

Halk arasındaki bir inanca göre kavak ağacının yaprakları alt dallarından değil de tepedeki dallarından dökülmeye başlarsa o yıl kış çok olur.

Kavgada kılıç ödünç verilmez.

Bir iş ya da yarıшта kendimizi yenilgiye uğratacak, başarısız duruma düşürecek bir olanağı karşımızdakine vermemeliyiz.

Kavgada yumruk sayılmaz.

Kavgaya tutuşan kişilerin amacı birbirini pes ettirmektir. Bunun için de saldırılarının sayısını ve bunların neye mal olacağını düşünmezler.

Kavun karpuz kökeninde büyür.

bkz. "Karpuz kökeninde büyür."

Kavun karpuz yata yata büyür.

Çalışmayan, tembel tembel oturanlara takılmak için söylenir.

Kavurğa karın doyurmaz.

bkz. "Kar susuzluk kandırmaz."

Kaya uçmazsa dere dolmaz.

Giderilecek ya da kapatılacak eksiklik ne denli büyükse, o denli de fedakârlık gerekir.

Kaybolan (zayi olan) koyunun kuyruğu büyük olur.

bkz. "Kaçan balık büyük olur."

Kayış bilir kutan ne çeker.

Bir kişinin çektiği sıkıntının büyüklüğünü, o kişi ile sıkıntıyı birlikte çeken çok yakınları bilir.

Kaymağı seven, mandayı yanında taşır.

bkz. "Canı kaymak isteyen..."

Kaynana öcü, oğlu cici.

Gelin için kocası değerli bir varlık, kaynana ise kendisinden korkulan bir öcüdür.

Kaynana pamuk ipliği olup raftan düşse gelinin başını yarar.

Kaynana ne denli yumuşak başlı, iyi huylu da olsa yine her sözü ve davranışı gelini incitir.

Kaynayan kazan kapak tutmaz.

Patlama ve taşma noktasına gelmiş bir şey gizlenip önlenemez. Bu bakımdan alttan alta sürüp gelen bir duygu ya da toplumsal kımıldanışları, şöyle böyle önlemlerle yatıştırmak güçtür.

Kaza geliyor demez.

Bir işte kaza olasılıkları her zaman düşünülmeli, davranışlar ve çalışma düzeni buna göre düzenlenmelidir. Çünkü, kaza geleceğini bildirmez, birdenbire gelir.

Kazanırsan (sen) dost kazan, düşmanı anan da doğurur.

bkz. "Sen dost kazan..."

Kazan kaynamayan yerde maymun oynamaz.

(Kazan kaynar, maymun oynar.)

Karşılıksız hiçbir iş yapılmaz.

Kazanmayanın kazanı kaynamaz.

Bir evde yemek pişmesi için o eve kazanç da girmeli. Kazanç girmezse yemek de pişmez.

Kaz gelen yerden tavuk esirgenmez.

Büyük çıkar sağlanan yer için ufak tefek sıkıntılara katlanabiliriz.

Kazma elin kuyusunu, kazarlar kuyunu.

Her şey karşılıklıdır. Sen başkasını felakete sürükleyecek işler yaparsan başkaları da seni felakete sürükleyecek işler yaparlar.

Keçi geberse de kuyruğunu indirmez.

İnatçı ve direngen kişiler ölümler de yine inatlarından vaz-geçmezler.

Keçi kurttan kurtulsa gergedan olur.

Gelişimi engelleyen tehlikeler ve zararlardır; onlar olmasa her şey sınırsızca gelişir.

Keçi nereye çıkarsa oğlağı da oraya çıkar.

Büyükler doğru olmayan işler peşinde koşarlarsa, birtakım yolsuzluklar yaparlarsa, küçükler de onları kendilerine örnek alır, onların yolunu tutarlar. "Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur" sözünde olduğu gibi. *bkz.* "Ön tekerlek nereye giderse art tekerlek de oraya gider."

Keçinin meşeye ettiğini

külü derisinden çıkarır.

Kişi bir haksızlığa uğradı mı bu haksızlığın öcünü kendisi almasa bile kendinden sonra gelen çocukları onun öcünü çıkarırlar. Hiçbir suç cezasız kalmaz böylece.

Keçinin de sakalı var.

bkz. "Sakal keçide de var."

Keçinin uyuzu çeşmenin gözünden içer suyunu.

Değersiz ve niteliksiz kişiler, durumlarına hiç bakmadan en değerli şeyleri kendileri için sayarlar.

Keçiye can kaygısı, kasaba yağ kaygısı.

Başkasının bir yıkıma uğraması, bu yıkımdan büyük acı duyması kişiyi ilgilendirmez de bundan sağlayabileceği çıkar ilgilendirir onu, bu çıkarı düşünür.

Kedi götünü görmüş, "yaram var" demiş.

(Kedi kışına bakar da "yaram var" dermiş.)

Derdi, sıkıntısı olmayan kimi kişiler en ufacık şeyden kendilerine dert çıkartırlar.

Kedinin boynuna ciğer asılmaz.

Bir malımıza zarar verecek, onu kendisinin yapacak bir

kimseye böyle bir malı geçici de olsa bırakmamalı, emanet etmemeliyiz.

Kedinin gideceği samanlığa kadar.

Suç işleyen bir kişi, bir yere değin kaçır ya da suçunu bir aşamaya değin gizler, ama sonunda yakalanır ve suçu ortaya çıkar.

Kedinin kabahatini önüne koyarlar, öyle döverler.

Ceza, bir suçun işlenmesini önlemek için verilir. Bunun için de cezalandırılacak birine önce işlediği suçun ne olduğu söylenmeli, sonra cezası verilmeli. Böyle yapılırsa o kişi o suçu bir daha işlemez, ceza da etkili olur.

Kedinin kanadı olsaydı serçenin adı kalmazdı.

Güçlülere ve saldırganlara karşı güçsüzlerin de bir korunma duygusu vardır. Güçsüzler, bu korunma duygusu ve yetenekleriyle güçlülerin saldırısından kurtulurlar. Güçlüler, güçsüzlerin bu korunma duygu ve yeteneklerini yenebilseler, güçsüzlerin tümünü yok ederlerdi.

Kedinin usluluğu sıçan görünceye kadar.

Her yaratık, yaradılışındaki öze göre davranır. Sözgelimi, yaradılışında saldırganlık bulunan yaratığın uysal durmasına inanmayın. Saldırmasına uygun bir durum ortaya çıktı mı uysallığı da sona erer, işte o zaman görün onu.

Kedi, yavrusunu yerken sıçana benzetir.

Kişi, suçu bulunmayan bir yakınına özel çıkarları için etmek ister. Böyle durumda onda cezalandırılacak bir durum bulur, bu durumu kendi eylemi için gerekçe sayar.

Kedi, yetişemediği ciğere pis der.

İnsanoğlu, isteyip de elde edemediği şeyleri kötüleyip kalarlar. Bu yüzden de o şeyi istemediğini söyler.

Kediye, "Bokun kimya" demişler, üstünü örtmüş.

Başkalarına iyilik yapmayı, yararlı olmayı sevmeyen biri, kendisine yaramayan, hatta zararlı olan bir şeyini, başka birisi yararlanmak isterse vermez, onu yok eder.

Kediyi sıkıştırırsan üstüne atılır.

Buyruğun altında bulunan, senden çekinip korkan bir kişiyi aşırı ölçüde sıkıştırdın mı dkelir, sana saldırır.

Kefen alacak adam gözünün yaşından (yüzünden) belli olur.

Bir kişinin üzüntüsü, çektiği acı davranışlarından anlaşılır.

Kefenin cebi yoktur.

İnsan öldüğü zaman tüm varlığını geride bırakır. Kendisiyle birlikte hiçbir şey götüremez. Bu nedenle mala mülke tutkun olmamak gerekir.

Kele kösedden yardım olmaz.

Kişi bir şeye kendisi gereksinme duyuyorsa, gereksinme duyduğu konuda bir başkasına yardımcı olamaz. *krş.* "Kelin ilacı olsa başına çalar."

Kel ilaç bilse kendi başına sürer.

bkz. "Kelin ilacı olsa başına çalar."

Kelin ayıbını takke örter.

Kimilerinin eksikleri, kötü davranışları çevresindekilerce görülmez. Bunun nedeni, bunların zengin, işbaşında oluşu gibi durumlara sahip olmalarıdır.

Kelin ilacı olsa başına çalar.

Kendisi yardıma gereksinim duyan kişiden, başkasına yardım etmesi beklenemez.

Kel kız, teyzesinin saçıyla övünür.

bkz. "Katıra baban kim demişler, dayım at demiş."

Kelle sağ olsun da külah bulunur (eksik olmaz).

Kişi yaşasın da nasıl olursa olsun geçimini sağlayacak bir iş tutar.

Kel ölür sırma saçlı olur, kör ölür badem gözlü olur.

Beğenilmeyen, değersiz bulunan bir şey yitirildi mi bulunmaz, çok değerli bir şeymiş gibi nitelendirilir.

Kel yanında kabak anılmaz.

Bir eksikliği bulunan kimsenin yanında o eksikliği dolaylı

biçimde, uzaktan anımsatacak şeyler bile konuşulmamalıdır.

Kem söz, kem (kalp) akça sahibinindir.

Kötü ve geçmezliği olan şeyleri kimse istemez. Öyle ki, birisine karşı söylediğimiz kötü söz, birisine verdiğimiz kalp akça yine bize, yani onu veren kişiye geri döner.

Kenarın dilberi nazik de olsa nazenin olamaz.

İnsan yetiştği çevrenin, aldığı eğitimin ürünüdür. Buna göre davranır. Şöyle ki, görgüsüz, eğitimsiz kişiler, incelik gösterecekler bile yakıştıramazlar, kendilerini kaba davranışlardan kurtaramazlar.

Kendi düşün ağlamaz.

Kendi eylemimizle kötü bir duruma düşer, zarara uğrarsak sorumlu olan biziz, bundan kimseye yakınmamamız gerekir.

Kendi gözündeki mertegi görmez de elin gözündeki çöpu görür.

Kimi kişiler kendilerinin çok büyük eksiklerini, kusurlarını görmez de başkalarının çok küçük kusurlarını bulmaya çalışırlar.

Kepenek altında er yatar.

Kılık ve kıyafet, bir insanın değerini yansıtmaz. Bu yüzden kılık ve kıyafetlerine bakarak insanlar hakkında bir yargıya varılamaz. Öyle ki, kılık kıyafeti kaba saba olan kişiler arasında çok değerli bir kişi bulunabilir.

Keseye danış, pazarlığa sonra giriş.

Bir şey satın almaya, paran varsa giriş. Bunun için de önce parana bak, ödeme gücünü değerlendir.

Kesilen baş yerine konmaz.

Yapacağınız işten pişman olup olmayacağınızı önce çok iyi düşünün. Bu işi yaptıktan sonra eski duruma dönmenin olanaksız olduğuna iyice inanınca işe girişin ya da girişmekten vazgeçin.

Keskin akıl (zekâ) keramete kış attırır.

Ermiş denilen kimi insanlar geleceğın nasıl olacağını önceden haber verirler. Çok akıllı kişilerse ermişleri bile geride bırakacak bir güçle, bir işın nereye varacağını, geleceğın nasıl olacağını daha iyi bilirler.

Keskin sirke kabına zarar.

Öfkeli, sinirli ve sert davranışlı kişi, hem sağlığını, hem toplum içindeki saygınlığını yitirir, ayrıca işlerini altüst eder.

Kes parmağını çık pazara em (merhem, ilaç) buyuran çok olur.

İnsanın bir gereksinimi ortaya çıktığında onu karşılayabilmenin yolunu herkes kendince göstermeye çalışır.

Kılavuzu karga olanın burnu boktan kalkmaz.

İnsan, kendisine yol gösterecek kişiyi iyi seçmelidir. Çünkü seçtiğı kılavuz ters yol gösteriyorsa, kötü durumlara düşer, bu durumlar içinde bunalır kalır.

Kılıç kınını kesmez.

Çevresine korku salmış olan kişi, yakınlarına karşı uysaldır, onlara bir zarar vermez.

Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan (tüyünden).

İnsan etkilenebilen bir yaratıktır. Arkadaş olarak seçtiğı kişinin olumlu ya da olumsuz etkisinde kalır, onun huyunu ve gidişini alır.

Kırk gün taban eti, bir gün av eti.

Avcıların bir av için uzun süre nasıl gezdiklerini anlatmak için söylenir.

Kırk hırsız bir çıplağı soyamamış.

Yoksul kişi hiçbir zaman hırsızdan korkmaz. Çünkü alınacak, çalınacak bir şeyi yoktur ki...

Kırkından sonra azanı teneşir paklar.

(-e çare bulunmaz.)

Yaşlandıktan sonra yolunu şaşırانları, doğru olmayan, ahlak dışı davranışlarda bulunanları kolayca yola getirme olanağı yoktur. Çünkü yaşlı insana kolay kolay biçim verilemez.

Kırkından sonra saza başlayan kıyamette çalar.

Yaşlandıktan sonra yeni bir şey öğrenmeye, yeni bir iş tutmaya yönelen kişinin bunları yerine getirmeye ömrü yetmeyebilir.

Kırk yılda bir ölet olur, eceli gelen ölür.

İnsan ömrünü hiçbir şey değiştiremez. Toplu ölümlere yol açan salgın hastalıklar da olsa yine eceli gelmeyene bir şey olmaz.

Kırk yıllık Kâni, olur mu Yani?

Uzun yıllar boyunca iyi davranışlarıyla tanınan kişi, artık kötü davranışlara yönelmez.

Kırlangıcın zararını biberciden sor.

Kimi kişiler vardır, kimseye fenalıkları yok gibi görünür. Böyle kişilerin içyüzünü fenalık yaptıkları kişilerden sormalı. Tıpkı zararsız olarak bilinen kırlangıcın zararını, bibercinin bildiği gibi...

Kısa günün kârı az olur.

Çalışma süresiyle kazanç arasında bir orantı vardır. Çalışma süresi kısa olursa kazanç da az olur.

Kısmet gökten zembille inmez.

Kişi, kısmetini çalışarak kazanmalıdır. Çalışıp çabalamadan kısmet gelmez; kısmeti olan kimse çalışan kimsedir.

Kısmetinde ne varsa kaşığında o çıkar.

Siz çalışmanızı aksatmadan sürdürün. Kazancınız, koşullara göre az ya da çok olabilir. Bunu düşünmeyin.

Kismetse gelir Hint'ten, Yemen'den,

kısmet değilse ne gelir elden?

Bir şey bizim kismetimizse nerede olursa olsun gelir bizi bulur; yok kismetimiz değilse ne yaparsak yapalım onu yine elde edemeyiz.

Kismetsiz köpek, sabaha karşı uyuyakalır.

Her şey kismetle olur. Kişi kismetsizse, tam bir şeyden yararlanacağı zaman, eline bir şey geçebilecekken başka bir işle uğraşması yüzünden bu olanağı yitirir.

Kış kışlığını, kuş kuşluğunu gösterir.

Varlıkların yaradılıştan getirdiği özellikler değişmez. Bu özellikler kendini mutlaka gösterir, belli eder.

Kız beşikte, çeyiz sandıkta.

Toplumumuzda böyle bir gelenek vardır: Bir evde kız çocuğu doğar doğmaz o kız için çeyiz hazırlıklarına da başlanılır.

Kız evi naz evi.

Kız istenirken ailesi hemencecik evet demez, nazlanır; istekliden rica ve ısrar bekler.

**Kızı kendi gönlüne bırakırsan,
ya davulcuya varır ya zurnacıya.**

Genellikle evlenme çağına gelmiş olan kızlar, eğlenmeye, eğlenceye yaşları gereği çok düşkün olurlar. Bu yüzden de eğlenceye düşkün, eğlenceden başka bir şey düşünmeyen, uygun olmayan biriyle evlenebilirler. Bunun için, büyüklerin bu çağda onlara kılavuzluk yapmaları, onları uyarmaları gerekir.

Kızını dövmeyen, dizini döver.

Küçük yaşlarda çocukları eğitmek, yarına daha iyi hazırlamak için ne gerekirse onu yapmak gerekir. Sözgelimi, çocuğunu küçükken eğitmeyen, bunun için gerekirse dövmeyen ana-baba, çocuk büyüüp de iş yapamaz, işe yara-

maz olunca neden zamanında onu eğitmediğine hayıflanır, pişman olur.

Kız kucakta, çeyiz bucakta.

bkz. "Kız beşikte, çeyiz sandıkta."

Kimi köprü bulamaz geçmeye, kimi su bulamaz içmeye.

Yaşam karışıklıklarla, çelişkilerle doludur. Örneğin, kimileri bir nesnenin bol olmasından sıkıntı duyar, ondan kurtulmanın yollarını ararken, kimileri de o nesneden biraz olsun edinmenin sıkıntısı içindedirler.

Kimine hay hay, kimine vay vay.

Dünya olayları, herkes için aynı anlamı taşımaz, herkese aynı sonucu getirmez. Kimilerini üzer, kimilerini de sevin-dirir.

Kiminin devesi (parası), kiminin duası.

Topluma yararlı işlerin yapılmasında varsıllar paralarıyla katkıda bulunurlar, yoksullar da dua ederler.

Kimse ayranım (yoğurdum) ekşi demez.

Kişi, kendi malının ya da yakınlarının eksikliğini görmez. Bunların kusurunu göstermeye yanaşmaz. Başkaları eleştirirler bile kendisi övüp yüceltir.

Kimse bilmez, kim kazana kim yiye.

İnsan çalışıp didinir, çoluk çocuğu için, kendisi için para pul, mal mülk edinir. Ne ki yaşamda öyle olaylar, öyle durumlar ortaya çıkar ki, edinilen o malı mülkü, parayı pulu hiç düşünülmeyen, adı hiç akla gelmeyenler yer içer. Geleceğin neler getireceğini kimse bilmez...

Kimse kimsenin kısmetini (rızkını) yemez.

Tanrı her insanı kısmetiyle yaratmıştır. Tanrı'nın verdiği bu kısmeti o insandan hiçbir güç alamaz. İnsan nerede bulunursa bulunsun kısmeti ayağına gelir ya da o, kısmetini arar, bulur.

Kimseden kimseye hayır yok (gelmez).

Kişiye en yakın dost yine kendisidir. Bu yönden bir işe giri-

şirken kendi gücüne güvenmelidir. Başkalarının yapacağı yardıma güvenerek böyle bir işe kalkışırsa pişman olur, düş kırıklığına uğrar.

Kimse kendi ayıbını görmez.

Ayıpsız kişi olmaz; ama hiç kimse ayıbını bilmez. Bilse de ayıbım var demez, bunu benimsemeye yanaşmaz.

Kimse kendi memleketinde peygamber olmaz.

Türlü etkenlerle kişinin değeri kendi doğup büyüdüğü yerde gereği gibi anlaşılmaz. Yetiştigi yıllar, ailesi, çevresi herkesçe bilinip tanınır. Bunlarla ilgili en küçük kusurlar abartılır. Böylece bütün bunlar onun doğduğu yerde büyük ve değerli bir kişi sayılmasını engeller.

Kimse kimsenin çukurunu doldurmaz.

Ölüm herkes içindir. Genç biri ölünce "bunca yaşlı varken neden bu genç öldü" diye düşünürüz. Yaşlı biri de "keşke onun yerine ben ölseymdim" der. Gerçekte bu sözlerin hiçbir anlamı yoktur. Çünkü bir kimsenin bir başkasının yerine ölmesi olanaksızdır.

Kimseye arşınına göre bez vermezler.

bkz. "Herkesin arşınına göre bez vermezler."

Kimsenin ahı kimsede kalmaz.

Bir kimseye kötülük yapmak, ona zulmedip o kimsenin ilencini, ahını almak, zulmeden kişiyi zaman içinde perişan eder. Ettiklerini çeker.

Kişi arkadaşından azar.

İnsan, arkadaşının etkisinde kalır, onun davranışlarından, huyundan suyundan etkilenir. Sözelimi, iyi huylu bir kişi, kötü huylu bir kişiyle arkadaşlık ederse bozulur, kötü huylu biri olup çıkar.

Kişi arkadaşından bellidir.

İnsan sevdiği, huyunu suyunu beğendiği biriyle ancak arkadaş olabilir. Bu yönden kişinin arkadaşı aynı zamanda o kişinin aynası gibidir. Öyle ki, bir kişinin iyi ya da kötü ol-

duğu, arkadaşının iyi ya da kötü olmasına bakılarak anlaşılır.

Kişi ne yaparsa kendine yapar.

Eylemlerimizin karşılığını görür, ona göre değerlendiririz. İyi işler yapmışsak bize de iyi davranırlar, kötü işler yapmışsak kötü.

Kişiyi (herkesi) nasıl bilirsin, kendin gibi.

bkz. "Herkesi nasıl bilirsin..."

Kişiyi vezir eden de karısı, rezil eden de.

Kocanın yaşamında ve toplum içindeki yerinde karısının önemli bir etkisi vardır. Öyle ki, bir kadın, kimi tutumlarıyla kocasına saygınlık kazandırıp onu yüceltebileceği gibi, aşağılaştırabilir de; onursuz duruma düşmesine de yol açar.

Koça boynuz yük değil.

Bir kişiye kendisinin ve yakınlarının işini görme ağır gelmez. *krş. "Hamala semeri yük olmaz."*

Komşu boncuğunu çalan gece takınır.

Çalınan bir nesne, herkesin içinde, herkesin görebileceği bir yerde kullanılmaz.

Komşuda pişer, bize de düşer.

Piştirilen iyi ve değerli bir yemeği komşulara da tattırma bir komşuluk hakkı gibidir. Bunun için de bir komşu, komşusunda pişen aştan kendisine de biraz verileceğini umar.

Komşu ekmeği, komşuya borçtur.

Komşumuz bize bir ikramda bulunur, bizi ağırlarsa biz de ona aynı karşılığı vermeliyiz. Bu, komşuluğun bir gereğidir.

Komşu hakkı Tanrı hakkı.

Komşular sürekli ve yakın ilişkiler içindedir. Bu yönden birbirlerine karşı iyi davranışlar içinde bulunmaları gerekir. Birbirlerine yardım etmeleri de bir zorunluluktur. Komşu-

sunu iyi davranan, yardımdan kaçınmayan kişi, Tanrı'ya karşı da ödevini yapmış gibi olur.

Komşu iti komşuya ürmez.

Komşular arasında özel bir yakınlık ve sıkı bir ilişki vardır. Komşunun çocuğu başkasına karşı yakışsız bir davranışta bulunsu bile komşusuna karşı saygılı olur, onu incitmekten kaçınır.

Komşu kızını almak, kalaylı kaptan su içmek gibidir.

Tanınmayan bir ailenin kızını alınca kimdir, nedir, ne değildir gibisinden sorularla insanın rahatı kaçır. Oysa komşu kızının nasıl biri olduğu bilinir. Bu yüzden insanın içi rahat eder.

Komşu komşunun külüne muhtaçtır.

Komşular, birbirlerine yardım eden en yakın kişilerdir. Biri gerekseme duyduğu en değersiz bir şeyi bile komşusundan isteyebilir. Bir şeyin eksikliğini çektiğimiz, bu yüzden sıkıntıya düştüğümüz durumlarda da yardımımıza yine komşularımız yetişir. Bu yönden en değersiz şeylerde bile komşularımızın yardımına gereksinim duyduğumuz olur.

Komşunu iki inekli iste ki, kendin bir inekli olasın.

Kıskançlığa kapılmamalıyız. Başkalarının iyi duruma kavuşmasını istemeliyiz ki herkes de bizim iyi duruma kavuşmamızı istesin. Başkalarının iyiliğini istemezsek, başkaları da bizimkini istemez.

Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.

Başkasında gördüğümüz güzel bir şey, bize olduğundan daha güzel görünür. Oysa bizim de elimizde aynı şeyden vardır. Nedense başkalarınınkini bizimkinden daha üstün görmeye alışmışızdır.

Korkak bezirgân (tüccar) ne kâr eder, ne ziyan (zarar).

Kumaşın iki yüzü olduğu gibi, ticaretle de kâr etmek de vardır, zarar etmek de. Zarar edeceğinden korkarak alış-

veriş yapmayan tüccar doğal olarak kâr edemez. Ticaret, alışveriş üzerine kurulmuştur. Bu yönden tüccar, alışverişten korkmamalıdır.

Kork Allah'tan korkmayandan.

Tanrı korkusu insanları kötülük yapmaktan korur. Kişi yüreğinden Tanrı korkusunu yitirdi mi, onun yapamayacağı hiçbir fenalık, hiçbir kötülük yoktur, her şeyi yapar. Böylelerinden çekinin, kendinizi esirgeyin.

Kork aprilin beşinden, öküzü ayırır eşinden.

Eskiden beri görülüyor ki, bugün 18 Nisan dediğimiz, eskiden april beş denen günde büyük fırtına olur, hava korkunç biçimde bozar. O gün öylesine yağmur yağar ki, çift süren öküzü ötekenden ayırıp sürükleyen seller gider.

Korku dağları bekletir.

Yaptıkları zulüm ya da yasadışı davranışlardan ötürü ceza görmekten korkan kişiler, dağlara çıkar ve orada en ilkel, en güç koşullar içinde yaşamlarını sürdürür.

Korkulu rüya görmektense uyanık yatmak hayırlıdır.

Tehlike doğurması olasılığı da bulunan bir işe girişip tedirgin olmaktansa, böyle bir işe başlamamak daha iyidir.

Korkunun ecele faydası yoktur.

Korku, ölümü de, başka tehlikeleri de ortadan kaldırmaz. Bu nedenle korkup durmak yerine, tehlikelere karşı önlem almak gerekir. Çünkü olacak olan olur, korku da bir şeyi önleyemez. Bunun için boş yere korkmaktansa, önlem alıp doğal davranışlarımızı sürdürmeliyiz.

Koy avucuma, koyayım avucuna.

Bir kimse bize yardım etti mi biz de ona yardım ederiz. Yardımlaşma karşılıklı olur.

Koyma akıl, akıl olmaz (cepten düşer).

(Sokma akıl, sekiz adım gider.)

Başkasının aklıyla iş gören kişi o işin sonunu getiremez.

Koyun can derdinde, kasap yağ derdinde.

bkz. "Keçiye can kaygısı..."

Koyunun bulunmadığı yerde keçiye

Abdurrahman Çelebi derler.

İstenilen nitelikteki nesne bulunmuyorsa niteliksiz olanına değer verilir.

Koyunu yüze yetir, el onu bine yetirir.

El, bir kişinin kazancını on kat abartarak anlatır. Sen günde yüz lira mı kazandın, el onu bin diye söyler.

Köpeğe dalanmaktan çalıyı dolanmak yeğdir.

bkz. "İte dalaşmaktan..."

Köpeğe gem vurma, kendisini at sanır.

Değersiz ve aşağılık kişiye değer verersen senin tutumundan o kişi anlam çıkarır, gerçekte de kendisinin değeri bulunduğunu sanıp buna inanır.

Köpeği dövmeli ama, sahibinden utanmalı.

Bize karşı uygunsuz bir davranışta bulunan birini paylar-ken, onu koruyan sevdiğimiz bir kimse varsa onu kırma-maya özen göstermeliyiz.

Köpeğin ahmağı baklavadan pay umar.

bkz. "İtin ahmağı baklavadan pay umar."

Köpeğin (itin) duası kabul (makbul) olsa(ydı)

gökten kemik yağar(dı).

bkz. "İtin duası..."

Köpeği öldürene sürütürler.

bkz. "İti öldürene..."

Köpek artığıyla aslan beslenmez.

Aşağılık kimselerden kalan şeyler, soylu kimselere verilmez.

Köpek bile yal yediği kaba pislemez.

Bütün canlılar kendisini besleyenlere karşı saygılı davranırlar. Köpek dahi böyledir, yem yediği kabı kirletmekten kaçınır. Gerçek böyleyken nasıl olur da insan kendisine

geçinme olanakları veren bir yer ya da kimse için kötü şeyler düşünür, kötülük yapmaya kalkışır.

Köpek, ekmek yediği kapıyı tanır.

Kişi ne denli aşağılık olursa olsun, kendisini beslemiş, büyütmüş olan yere karşı bir gönül borcu duyar, bunu belirtmekten çekinmez.

Köpek, sahibini ısırmaz.

En aşağılık kişiler bile, en saldırgan yaratıklar bile yakınlarını incitecek davranışlardan kaçır, onlara zarar vermezler.

Köpeksiz sürüye kurt girer.

Her ülke ya da yer için koruyucu gerekir. Koruyucusu bulunmayan yer, bir gün oraya göz dikenlerin eline geçer.

Köpek suya düşmeyince yüzmeyi öğrenemez.

İnsan, yalnızca kendine güvendiği zaman bir tehlikenin içinden sıyrılıp kurtulabilir. Beni başkaları nasıl olsa kurtarır diye düşünürse kurtuluş yolunu bulamaz.

Köpek sürünmekle etek kesilmez.

Dürüst, erdemli ve namuslu birine aşağılık kimselerin satması o kimsenin değerini küçültmez, onu lekelemez.

Köprüyü geçinceye kadar ayağa dayı derler.

Aşağılık, mayası bozuk kişilere de işimiz düşer, onlardan da yardım isteme durumunda kalırız. Böyle durumlarda yardımını gördüğümüz aşağılık kişiyi, işimiz bitinceye değin hoş tutar, pohpohlar, ona övücü sözler söyleriz.

Kör, Allah'a nasıl bakarsa,

Allah da köre öyle bakar.

Bir kul, Tanrı'nın buyruklarını gereği gibi yerine getirmese, Tanrı da ondan nimetlerini ve yardımlarını esirger.

Kör bıçak ele yavuz, iş bilmeyen avrat dile yavuz.

Kendisinden bekleneni yerine getiremeyen nesne ve kişi, bunu başka yolla gizler, başka alanda ustalık gösterir. Örneğin, kör bıçak asıl görevini yapmaz da gereksiz yere in-

sanın elini keser. Bunun gibi iş bilmeyen kadın da böyle: Yapılması gereken ev işleri ile uğraşmaz, çeneye kuvvet verir.

Kör bile düştüğü çukura bir daha düşmez.

bkz. "Eşek bile bir düştüğü..."

Köre elvandan bahs olunmaz.

Kişi ancak niteliğini ve özelliğini bildiği bir şeyi zihninde canlandırıp anlamlandırabilir. Bu yönden bir kimseye niteliğini bilmediği şeyden söz etmenin anlamı yoktur.

Kör görmez, sezer.

Bir kişinin yeterince bilgisi bulunmadığı bir konuda sezgisi vardır, sezgisine dayanarak o konuda kimi kestirimlerde bulunabilir.

Kör kuşun yuvasını Allah yapar.

bkz. "Garip kuşun yuvasını..."

Körler arasında sen de gözünü yum.

İçinde bulunduğun ortam neyi gerektiriyorsa sen de öyle davran.

Körler memleketinde şaşılar padişah (baş) olur.

Gerçek anlamda yetkilileri bulunmayan bir konuda az buçuk bilgisi olanlar uzman sayılır.

Körle yatan şaşı kalkar.

Kişi kiminle arkadaşlık ederse ondan etkilenir, onun huylarını edinir. *krş. "Kişi arkadaşından azar."*

Kör ölür badem gözlü olur, kel ölür sırma saçlı olur.

bkz. "Kel ölür sırma saçlı olur..."

Kör pazara varmasın, pazar körsüz kalmasın.

Alacağı şeylerin iyisini kötüsünü seçemeyen kişi, alışverişi çıkarmamalı ama, çarşıda, pazarda bunlar eksik olmaz. Kaldı ki satıcılar da böyle kimselerden hoşlanırlar.

Körün istediği bir göz, ikisi de olursa ne söz.

Belli bir şey elde etmek isteyen kişiye, istediğinden daha çoğu verilirse bundan elbette hoşlanır, sevinir.

Köseyle alay eden, top kara sakallı gerek.

Herhangi bir alanda bir kimseyi yetersizlikle suçlayıp onu eleştiren kişi, o alanda çok yeterli olmalıdır. Böyle değilse eleştirmekten kaçınmalıdır.

Köşe taşı köşede yakışır.

Herkesin değerinde birleştiği ve değerine saygı gösterdiği kişi, kişiliğine uygun bir görevde bulunmalıdır.

Kötü haber tez duyulur.

bkz. "Kara haber tez duyulur."

Kötü komşu insanı hacet sahibi eder.

Bir kimse sıkışık bir zamanında komşusundan emanet olarak gereksinme duyduğu bir şey ister. Komşusu da bunu vermez. Emanet isteyen de satın almaktan başka çare kalmadığını görerek o şeyden satın alır. Bu yolla komşusuna emanet olarak istediğini vermeyen kişi, komşusunun mal sahibi olmasına yol açar.

Kötürümden aksak, hiç yoktan torlak yeğdir.

Bir nesnenin hiç bulunmaması yerine, elde kusurlu da olsa bulunması daha iyidir.

Kötü söyleme eşine, ağı katar aşına.

İlişki içinde bulunduğunuz kimseleri sözle de olsa incitip kırmayın, böyle yaparsanız onlar da size, sizin yaptığınızdan daha büyük, daha ağır kötülükler yaparlar.

Kulaktan burun yakın, kardeşten karın yakın.

bkz. "Kardeşten karın yakın."

Kul hatasız olmaz.

bkz. "Kul kusursuz olmaz."

Kul kullanan, bir gözünü kör, bir kulağını sağır etmeli.

Buyruğu altında işçi çalıştıran kimseler, işlerinin aksama-dan yürümesini istiyorlarsa işçilerin her kusurunu görmez-den gelmelidir. Böyle yapmazlarsa onları gücendirirler, onlar da işlerini istekle yapmazlar.

Kul kusursuz olmaz.

Her kişi yanılır, kusur işler. Yanılmayan ve kusur işlemeden kişi olmaz.

Kul sıkılmayınca (bunalmayınca) Hızır yetişmez.

Kişi, çok darda kalmazsa, bunalmazsa içinde bulunduğu durumu önemsemez. Ama sıkışma son kerteye ulaşınca düşünmeye başlar, ne yapar yapar, bir çare bulur. İşte bütün gücünü seferber ettiği bu sırada işini kolaylaştıran Hızır yetişmiş demektir.

Kuma (ortak) gemisi yürümüş, elti gemisi yürümemiş.

bkz. "Ortak gemisi yürümüş..."

Kurban etiyile köpek tavlanmaz.

İnsanın iyi bir duruma kavuşması o durumun olanaklarından sürekli olarak yararlanmasına bağlıdır. Böyle olmaz da arada bir eline bir olanak geçer, sonra kesilirse o kişi iyi bir duruma kavuşmuş sayılamaz. Bunun gibi eğitilmiş bir kişinin olgunlaşması da sürekli olarak ders almasına bağlıdır. Böyle bir kişi pek seyrek aldığı derslerle olgunlaşamaz.

Kurcalama sivilceyi çıban edersin.

(Sivilce kurcalanınca çıban olur.)

Kötü sonuçlar doğurabileceği bilinen küçük sorunların üzerine gitmemek, onu eşeleyip deşmemek gerekir.

Kurda konuk (komşu) giden,

köpeğini yanında götürür.

Bize saldırma olasılığı bulunan kişilerle ilişki kuracak olursak, kendimizi koruma önlemlerini de almalıyız. Bunun için de savunma araçlarını yanımızda bulundurmamız gereklidir.

Kurda, "Neden boynun kalın?" demişler,

"İşimi kendim görürüm de ondan" demiş.

Kişi, işini başkasına yaptırmaz da kendisi görürse üzülmez, rahat eder, ense yapar.

**Kurdun adı yaman çıkmış,
tilki vardır baş keser.**

Herkes saldırganlığı bilinen kimselerden kendini koruma-ya çalışır. Bunların yanı sıra sinsî, kurnaz, içten pazarlıklı kişiler de vardır. Bunlardan gelecek zararı genellikle düşünmeyiz. Oysa bunlar, açıktan saldırıya geçen, saldırganlıkları bilinenlerden daha tehlikelidir.

Kurt dumanlı havayı sever.

Çıkarıcı kişiler, toplumda belli koşulların oluşmasını, belli bir ortamın doğmasını beklerler. Çünkü her ortamda çıkarıcılar at koşturamaz. Sözelimi, başkasını ezerek yarar sağlamaya alışmış kişi, bu eylemini gerçekleştirmeyi kolaylaştıracak ortamdan hoşlanır, böyle bir ortamın doğmasını ister.

Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur.

Güçlü kişi, zamanla gücünü yitirince, vaktiyle karşısında el bağlayan, korkup çekinen kişilerin eğlencesi durumuna düşer.

Kurt, komşusunu yemez.

Bir kişi, ne denli saldırgan ve azgın olursa olsun, kendi yakınlarına dokunmaz, onlara bir zarar vermez.

Kurt köyünü (tüyünü) değiştirir, huyunu değiştirmez.

Mayasında hainlik bulunan, yaradılıştan kötü kimse kılık kıyafet, yer yurt değiştirse de huyu suyu değişmez; kötü nitelikleri sürüp gider.

Kurtla görüşürsen köpeğini yanından ayırma.

bkz. "Kurda konuk giden..."

Kurtla koyun, kılıçla oyun olmaz.

Tehlikeli kişiler ve şeylerle uğraşılmalıdır.

**Kurtla ortak olan tilkinin hissesi,
ya tırnaktır, ya bağırsak.**

Güçlü ile ortak olan kurnaz, güçlünün istediğine razı ol-

mak zorunda kalır. *krş.* "Şeytanla ortak buğday eken samanını alır."

Kurtlu baklanın kör alıcısı olur.

bkz. "Bitli baklanın..."

Kuru gayret çarık eskidir.

Bir işi gelişi güzel yapamayız. Belli bir amacımız olmalı, o amaca doğru planlı ve düzenli bir biçimde ilerlemeliyiz. Plandan ve amaçtan yoksun olursak emeğimiz boşa gider, olumlu bir sonuç elde edemeyiz.

Kuru kaşık ağız yırtar.

Her işi yapmanın kendine özgü bir yolu yordamı vardır. Ona göre davranılmazsa çalışan kişi çok yorulur, hırpalanır.

Kuru laf karın doyurmaz.

Bir şeyin üzerinde boş boş konuşmak yerine onu yapmak gerekir. Boş sözlerle bir iş üretilemez.

Kurunun yanında yaş da yanar.

Bir topluluktaki düzensizliği gidermek için, düzensizliğe yol açan suçlu kişilerle birlikte, böyle bir eylemi, yani suçu bulunmayanlara da kıyılır.

Kuru sofraya dua olmaz.

Her çaba, her uğraşı bir şey elde etmek, bir sonuca ulaşmak içindir. Böyle bir şey söz konusu değilse insan hiçbir etkinlikte bulunmaz.

Kusursuz dost arayan dostsuz kalır.

bkz. "Ayıpsız yâr arayan yârsız kalır."

Kusursuz güzel olmaz. (Her güzelin bir kusuru vardır.)

Her güzelin bir eksiği, her iyi şeyin de bir kötü yanı olabilir.

Kuşa kafes lazım, boruya nefes.

Bir şeyden yararlanabilmek için o şeyin niteliğine uygun araç kullanmamız gerekir.

Kuşa süt nasip olsa anasından olurdu.

1. İnsan, kendisine en yakın olan birinden sağlayamadığı bir yararı başkasından hiç sağlayamaz.
2. Yetenekleri bir şeyden yararlanmaya elverişli olmayan bir kimse, ne denli çabalarsa çabalasın o şeyden yararlanamaz.

Kuş, kanadına kira istemez.

Kişi, kendi özel işleri için doğal olarak harcayacağı emekten ötürü, hiç kimseden bir karşılık beklemez.

Kuşkulu uyku, evin bekçisidir.

Bir kimsenin uykusu hafifse, ufacık bir ses ya da tıkırtıdan hemen uyanıyorsa evin güvenliği yerinde demektir.

Kuşu kuşla avlarlar.

Bir kimseyi kazanmak ya da onu kendi yanına çekmek isteyen, ona en yakın kişinin yardımından yararlanır.

Kuş var eti yenir, kuş var eti yedirilir.

bkz. "Her kuşun eti yenmez..."

Kutlu gün doğuşundan (bellidir)

(Kutlu yaz yağışından).

Güzel ve verimli olacak işler, mutlulukla sonuçlanacak olay ve durumlar, daha başındayken aldığı yönden, gidişinden belli olur.

Kutsuz kuşun yuvası doğan yanında olur.

Bir kişinin, kuruluşun ya da ülkenin yazgısı kara ise yeri, kendisinden çok güçlü olanların ve kendisine zarar vereceklerin yanına düşer.

Kuzguna yavrusu güzel (anka) görünür.

bkz. "Karga yavrusuna bakmış, 'benim ak, pak...'"

Kuzusuna kıymayan kebab yiyemez.

bkz. "Yağına kıymayan çöreğini..."

Küheylan at çul içinde de bellidir.

Kötü giysi, erdemli kişinin değerini ne azaltır ne de gizler.

Külhancının beyliğı hamamcılık demişler.

Küçük işlerde çalışabilen kişi, ne denli yükselirse yükselsin, yapabileceğı işin sınırı bellidir, bu sınırın ötesine geçemez.

Küpe küp deyince küp adama düp der.

Bir kimsenin yetersizliğini ve değersizliğini yüzüne vurursanız o da size ağır ve kırıcı bir karşılık verir.

Kürdün yağı çok olursa hem yer, hem yüzüne sürer.

Çok varlıklı olan görgüsüz kişi, gerekli yere para harcamakla kalmaz, gereksiz yerlere de para harcar.

Kürkçünün kürkü olmaz, bürkçünün borkü.

İnsan başkalarının gereksinimlerini karşılamak için çalışır çabalar, ancak aynı çabayı kendi gereksinimleri için göstermez, kendini ihmal eder.

Kürk ile bork ile adam olunmaz.

Eğitimsiz, ilgisiz ve görgüsüz kişilere kılık kıyafet bir değer kazandırmaz, onları adam katına yükseltmez.

Kürkü orak vaktinde, orağı kürk vaktinde.

bkz. "Aba vakti yaba, yaba vakti aba."

Küstüğün dağın odununu kesme.

İnsan onurlu olmalı, ilişkisini kestiğı bir yer ya da kişiden herhangi bir yardım istememelidir.

L

**(Lafın azı, uzu) çobana verme kızı,
ya koyun güttürür, ya kuzu.**

bkz. "Çobana verme kızı..."

Lafını bilmeyen hödükler, sönmüş ateş körükler.

Neyi, niçin söyleyeceklerini bilmeyen akılsız kişiler durup dururken konuşmalarıyla eski sorunları, eski acıları taze-lerler.

Laf lafı açar, laf da kutuyu.

Karşılıklı konuşmalarda sözden söze geçile geçile, o za-mana değin gizli kalmış şeyler de ortaya dökülür.

Lafla peynir gemisi yürümez.

Atıp tutmakla, şöyle yaparım, böyle yaparım demekle hiç-bir önemli iş başılamaz.

Lafla pilav pişerse dağ (deniz) kadar yağ benden.

İstenilen bir iş sözle gerçekleştirilebilseydi herkes ölçüsüz palavralar sıkardı. Neler demezlerdi ki, neler...

Laf torbaya girmez.

Bir söz ortaya atıldı mı artık onu, gizli tutma olanağı kal-maz.

Lakırdı ile peynir gemisi yürümez.

bkz. "Lafla peynir gemisi yürümez."

Latife latif gerek.

Şaka ince olmalı, hoşı gitmeli. Kaba ve hoşı gitmeyen şakalara şaka denmez.

Leyleği kuştan mı sayarsın, yazın gelir, kışın gider.

Sık sık iş değiştiren, hiçbir işte sürekli olarak kalmayan kimseye güvenilmez.

Leyleğin ömrü laklaka ile geçer.

Aylak kişi, vaktini çene çalmakla geçirir.

Lezzetsiz çorbaya tuz kâr etmez.

Bir nesne temelde kusurluysa, küçük katkılarla değiştirilemez. *krş.* "Tatsız aşta tuz neylesin, akılsız başta söz neylesin."

Lokma çiğnenmeden yutulmaz.

bkz. "Çiğnemededen yutulmaz."

Lokma karın doyurmaz şefkat artırır.

Birisine bir şey armağan etmek ya da ziyafet çekmek, o kimsenin gereksinimini karşılamak için değil, ilgi ve sevgiyi pekiştirmek içindir.

M

Mahkeme kadiya mülk değildir.

Hiçbir önemli görev, onu yapmakta ve yürütmekte olan kişinin üzerinde sürekli olarak kalmaz. Bugün bu iş benim üzerimdeyse yarın ya da öbür gün bir başkası benim yerime gelebilir.

Mal adama hem dost hem düşman.

Varlıklı kişi, geçim sıkıntısı çekmez, rahat yaşar, ayrıca toplum için yararlı şeyler de yapar. Bu yönleriyle mal, kişinin dostudur. Ama aynı zamanda varlıklı olan, kötü bir yaşamın içinde yaşama olanağını da bulur, parasını kötü yollara döker, insanı hem bedensel hem de ruhsal yönden tüketen zevklere dalar. Öte yandan sürekli olarak canını korumak zorundadır. Bu yönleriyle de mal, sahibinin düşmanıdır.

Mal bulunur can bulunmaz.

bkz. "Mal canı kazanmaz, can malı kazanır."

Mal canı kazanmaz, can malı kazanır.

Hiçbir şey canın üzerinde, candan daha değerli değildir. Bu yüzden insan canının kıymetini bilmeli, mal kazanacağı diye sağlığını bozacak ölçüde çalışmamalıdır. Tersine, rahat etmek için malını harcamaktan çekinmemelidir. Sağlığı yerinde olan insan, malı kazanabilir.

Mal, canın yongasıdır.

Mal edinmek için kişi çalışıp didinmiştir. Bu bakımdan mal,

onun canından bir parça gibidir. Malının zarara uğraması, bir anlamda kişinin canının örselenmesi demektir.

Malını yemesini bilmeyen zengin her gün zğrttr.

Mal ya da para pul harcanmak içindir. Zenginliğin anlam kazanması da buna, malını yemesini bilmeye bağlıdır. Ne ki malı mülkü, parası pulu çok olan zengin kimi kişilerin bunları yemeye eli varmaz. Bu yüzden de malı olmadığından yiyemeyen kişilerden ayrılan bir yanları kalmaz, onlar gibi yaşarlar.

Malın iyisi boğazdan geçer.

Mal, ss ya da gösteriş için değildir. İyİ yaşamak içindir. Bu amaçla kullanılırsa bir anlam taşır. Kullanılmayan mala mal dememek gerekir.

Malın iyisi suya yakın, daha iyisi eve yakın.

Sürüp ekegeğimiz toprak suya ne denli yakın olursa o lde değerlidir. Çünkü yetiştirengeğimiz her şeyin varlığı suya bağlıdır. Öte yandan toprağımız eve yakın oldu mu hem ürüne göz kulak olur, hem de kolay kaldırırsınız.

Mal ile insan insan olmaz.

Bir kimsenin malı, parası pulu çok olabilir. Ancak bu onun iyi olduğu anlamına gelmez. Nice varlıklı kimse vardır ki davranışları yönünden hayvandan ayrılmaz.

Malı malla, canı canla ölçmeli.

Bir kimsenin malına ya da canına kötülük yapacak biri, bunu kendi malı ve canıyla karşılaştırmalı; kendisine böyle bir şey yapılırsa neler duyar, neler düşünür? Bunu l larak kullanmalı.

Malı ongun olanın adı angın olur.

Bir yerde malını iyi değerlendirip ondan çok ürün alan kişinin adı duyulur, nlenir o kişi.

Mal, melameti örter.

Zenginlik, gözleri kamaştırır. Bu yüzden de zengin olan kişinin kusurları, ayıpları görülmez.

Mart ayların çingenesidir.

Her ayın kendine özgü nitelikleri vardır. Martınsa böyle bir özelliği yoktur, bir bakıma soyu sopu belirsiz, kendisine güvenilmez kişilere benzer.

Mart ayı, dert ayı.

Mart ayı yılın en kararsız ayıdır. Hava sürekli değişir. Bu yüzden insan bu ayda çabuk hastalanır, bütün dertler sanki mart ayında ortaya çıkar.

Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.

Mart ayında yağmurdan, fırtınadan dışarı çıkılmaz. Yılın en belalı, en soğuk ayı olur. Bu aya değin odunumuzu, kömürümüzü de yakıp tükettiğimizden yakacak bir şeyler ararız. İşte o zaman kazma, kürek saplarını yakmak zorunda ve durumunda kalırız.

Martta açan çiçek tarlaya girmez.

Her şeyin bir zamanı vardır. Zamanından önce yapılırsa iyi sonuç alınmaz.

Martta sürmez, eylülde ekmezsen sabanı bırak.

Çiftçilikte her işin belli bir zamanı vardır. Bu zamana göre işlerini düzenleyemeyen biri çiftçiliği bırakmalıdır.

Martta yağmaz, nisanda dinmezse sabanlar altın olur.

Ürünün bol olması bazı koşullara bağlıdır. Bunlardan biri de yağmurun martta yağmaması, nisanda ise çok ve sürekli yağmasıdır.

Maşa varken elini ateşe sokma.

Kimi işler tehlikelidir, insana büyük zarar verebilir. Böyle işleri başkasına yaptırabiliyorsan kendin yapma, başkalarına yaptır.

Mayasız, yoğurt çalınmaz.

Her şey bir temelin, bir ön hazırlığın üzerine kurulur. Bunun için küçük de olsa böyle bir temel, bir ön hazırlık yoksa, amaca varılmaz.

Mazlumun ahı, indirir şahı.

bkz. "Ah alan onmaz", "Fıkaranın ahı tahtından indirir şahı."

Merak, insanı mezara sokar.

Her şeyi bilme, öğrenme tutkusu insanı tehlikelerle yüz yüze getirir. Kimi durumlarda hayatına bile mal olur.

Meramın elinden bir şey kurtulmaz.

Başarının elde edilmesi bir şeyi inançla istemeye ve onun üzerine düşmeye bağlıdır. Bunun için bir işi yapmaya kesin kararlı olan ve bunun üzerine düşen kimse ne yapar yapar bu işi başarır.

Merdiven ayak ayak çıkılır.

Her şey aşamalı olur, insanın işinde yükselmesi de böyledir. Kişi birdenbire son aşamaya ulaşmaz, yükselmesi yavaş yavaş olur.

Merhametten maraz doğar.

Acıyacağımız ve yardım edeceğimiz kişileri iyi seçmeliyiz. Şöyle ki, kötü yaradılışlı kişiler, kendilerine acıyıp yardım ettiğimize teşekkür etmezler de bundan şımarırlar, kendilerine sağladığımız iyi durumu kötüye kullanırlar.

Mermer iyi taştan, iyilik iki baştan.

bkz. "İyilik iki baştan olur."

Mescide gerek olan, meyhaneye haramdır.

Her nesnenin özellikle gerektiği bir yer vardır. Bu bakımdan bir yere özgü olan, oraya gereken nesne, o yerle bağdaşmaz durumda olan bir yere verilemez.

**Meyhaneciden şahit istemişler,
bozacıyı göstermiş.**

Herkes tanığını kendi çizgisinde olan kimselerden seçer. Sözelimi, tutumunu beğenmediğimiz kişinin, doğru yolda olduğunu, kendisinin yolunu izleyen biri ile kanıtlamaya çalışması doğaldır.

Meyhanecinin yüzünü bayram topu güldürür.

1. Ramazan oruç ve ibadet ayıdır; bu yüzden içki içilmez. Ramazan bitip de bayram oldu mu meyhanecinin müşterileri bollaşır.

2. Herhangi bir yasaklamadan zarar görenler onun kalkmasına sevinirler.

Meyveli ağacı taşlarlar.

Genellikle sıradan, hiçbir özelliği olmayan kişilere kimse sataşmaz. Oysa bilgili, hünerli, yapıt ve düşünceleriyle herkes tarafından bilinen bir kişiye eleştiri yöneltenler çok olur.

Mezar taşı ile övünülmez.

Kimi kişiler, ölmüş üstsoylarının ünü ile övünürler. Kişi, varsa kendi erdem ve yaratılarıyla övünebilir, atalarının kiyle değil.

Mızrak, çuvala sığmaz.

Apaçık meydanda duran şey, gizlenemez, bunun gibi herkesin gözü önünde olan bir olay da örtbas edilemez.

Minare de doğru ama, içi eğri.

Kimi kişiler vardır ki doğru ve erdemli gözüdürler. Oysa bunları yakından tanıyanlar ne denli hileci ve düzenbaz kişiler olduğunu bilirler.

Minareyi çalan, kılıfını hazırlar.

Büyük bir suç işleyen ya da yolsuzluk yapan kişi, daha önce onu gizleyecek önlemleri almış olur. Böylece kolay kolay ortaya çıkarılmaz.

Minareyi yaptırmayan yerden bitmiş sanır.

Bir işin nasıl gerçekleştiğini bilenler, o işi yapmış ya da yapılmasını sağlamış olanlardır. Böyle olmayan ya da önemli bir işi başarmamış olanlar, meydana gelen önemli işi sanki kendiliğinden olmuş sanırlar.

Mirasa, "Nereye gidiyorsun?" demişler,

"Esip yağmaya, sürüp savurmaya" demiş.

Miras, kişinin yakınlarından kalan mal mülk, para puldur. Bunları emek vererek kazanmış değildir. Bu yüzden değerini bilemez, harcarken tutumlu davranmaz, sağa sola savurur.

Miras helal, hele (ele) al demişler.

Miras haktır. Her mirasçı bu hakkını almak ister; ancak almakta bin bir türlü güçlüklerle karşılaşır.

Miri malı balık kılçığıdır, yutulmaz.

(Balık kılçığı gibi boğazda kalır.)

Devlete ait bir malı aşırıp kendine mal etme oldukça güçtür. Birçok engel dikilir karşına. Diyelim ki bu engelleri aş-tın ve devlet malını aşırдың, bunu rahatça kullanamazsın. Günün birinde er ya da geç senden bunun hesabı sorulur. *krş.* "Devletin malı deniz, yemeyen domuz."

Misafirin akılsızı ev sahibini ağırlar.

bkz. "Ahmak misafir ev sahibini ağırlar."

Misafir kısmeti ile gelir.

Bir yere konuk geldiği zaman, geleceği daha önceden bili-niyormuş gibi, evde hazır yemekler bulunur ya da tam o sırada konuğa ikram edilecek şeyler gelir. Bunun için de konuğun kısmetini de birlikte getirdiğine inanılır.

Misafirlik üç gündür.

bkz. "Misafir üç gün misafirdir."

Misafir misafiri istemez, ev sahibi ikisini de.

Bir yere misafir giden biri, bütün ikramların kendisine ya-pılması için oraya başka birinin misafir olarak gelmesini istemez. Ev sahibi ise ister istemez bunlara ayrı ayrı hiz-met etmek zorundadır. Bu zorunluluğu düşünerek rahatı-nın ve düzenin bozulmaması için hiç kimsenin gelmeme-sini ister.

Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer.

Bir eve ansızın gelen konuk, kendisinin özel olarak yapılmış yemeklerle ağırlanacağını beklememelidir. Doğal olarak evde ne varsa kendisine o ikram edilecek, bunları yiyecektir.

Misafir üç gün misafirdir. (Misafirlik üç gündür.)

Geleneğe göre misafirlik süresi üç gündür. Üç günü geçen misafirlikler hem ev sahibi açısından sıkıcı olur, hem de misafir uzun kaldığını, sıkıntı yarattığını düşünerek üzüdür. Öte yandan misafir, ev sahibinin yakın bir arkadaşıysa üç günden sonra misafirliği bırakıp ev sahibine yardımcı olması gerekir.

Misk yerini belli eder.

Hangi ortamda bulunursa bulunsun değerli ve yaratıcı bir kimse kendini gösterir, tanıtır.

Miyancının kesesi bol olur.

Başkaları adına para harcayacak olanlar para kendi ceplerinden çıkmadığı için bol bol harcarlar. Örneğin, bir anlaşmazlıkta aracılık eden kimse, anlaşmayı gerçekleştirebilmek için, ödeme yapacak kişi adına bol bol özveride bulunur, para harcar.

Muhabbet iki baştan.

bkz. "Değirmen iki taştan, muhabbet iki baştan."

Mum (çıra) dibine ışık vermez. (Çıra dibi karanlık olur.)

Güçlü ve olanak sahibi kişiler, kendi yakınlarına yardım etmekten, onları kollayıp gözetmekten kaçınırlar.

Müflis bezirgân, eski defterlerini karıştırır.

bkz. "Tüccar züğürtleyince eski defterleri yoklar."

Mühür kimde ise Süleyman odur.

Bir konuda yetkili tanınan kişi kim ise son söz onundur. Onun söyledikleri geçerlidir.

Mülk alan kırk gün aç, mülk satan kırk gün tok.

Mülkünü satan biri olmaktansa mülk alan biri olmak çok daha iyidir. Sattığı bir malın (ev, tarla, bağ, bahçe vb.) parasını kişi, kısa bir sürede tüketir. Daha sonra bir geliri olmadığı için sıkıntıya düşer; oysa o mülkü alan kişi elindeki avucundaki parayı ona yatırdığı için kısa bir süre sıkıntı çeker, ama daha sonra gelir sahibi olduğu için rahat eder.

Mürüvvete endaze olmaz.

İyilik ve kolaylık gösterecek kişiye ölçüt yoktur. O, yardımını istediği oranda ve ölçüde yapar.

N

Namaza meyli olmayanın ezanda kulağı olmaz.

Bir işi yapmak isteyen kişi, o işin ayrıntılarına karşı ilgi duyar, istemeyense ayrıntılarla uğraşmaz.

Nar üstüne turp yenmez.

Kişi, güzel bir şeyden sonra kötü bir şeye el atmaz. Yiyecekler için de böyledir bu. Sözgelimi nardan sonra turpun yenmeyeceği gibi.

Nasihat istersen tembele iş buyur.

bkz. "Tembele iş buyur..."

Nasihat tutmayanı, muşibet tutar.

Her öğüt bir deneyimin ürünüdür. Öğüt tutmak, bu deneyimlerden yararlanmaktır. Kişi kendisine verilen öğütlere uymazsa, başına kötü işler gelir.

Ne dilerse eşine, o gelir başına.

bkz. "Hayır dile eşine..."

Ne doğrarsan aşına, o çıkar kaşığına.

Gelecekteki durumumuzla şimdiki tutumumuz arasında çok sıkı bir bağlantı vardır. Sözgelimi, bir kişi gelecek için şimdiden ne gibi hazırlıklar görürse onun verimini alır. İyi şeyler hazırlamışsa iyi, kötü şeyler hazırlamışsa kötü sonuç alır.

Ne ekersen onu biçersin.

Her şey karşılığını alır. Bir kişi başkasına iyilik etmişse, ondan da iyilik görür. Kötülük etmişse kötülük görür. *krş.* "Ne doğrarsan aşına o çıkar kaşığına."

Nefesine güvenen borazancıbaşı olur.

Gücüne, üstesinden gelebileceğine inanıyorsan güç işlere giriş.

Ne karanlıkta yat, ne kara düş gör.

Karşılaşma olasılığı bulunan tehlikelere karşı önceden önlem alırsan ileride herhangi kötü bir duruma düşmez, üzülmezsin.

Nekesle cömerdin harcı birdir.

bkz. "Cömertle nekesin harcı bir kesilir."

Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli.

Yaşamda hiçbir şey sürekli değildir. Her şey değişebilir. Sözelimi, büyük bir işin başına geçmiş olabilirsiniz; çok zengin olabilirsiniz. Bu gibi durumlara güvenmeyiniz. Yarın bunları yitirebileceğinizi düşünmeli, davranışlarınızı, insanlarla olan ilişkilerinizi buna göre ayarlamalısınız.

Nerede birlik, orada dirlik.

Bir toplumdaki düzeni sağlayacak koşullar vardır. Bunların başında bireyler arasındaki düşünce ve duygu birliği gelir. Öyle ki, bireyler arasında çatışma, ayrılık yoksa, herkes uyum içindeyse orada rahat ve düzen vardır.

Nerede çokluk, orada bokluk.

Bir konuyu görüşmek ve tartışmak üzere bir araya gelenlerin sayısı çoksa, ister istemez herkes ayrı bir düşünce ileri sürer. Bu düşünceler anlaşmazlıklara yol açar. Doğal olarak karışıklıktan ötürü karar almak ve iş yapmak güçleşir.

Nerede hareket, orada bereket.

Bir yerde çalışılırsa orada iş üretilir. İş üretilen yerde de bolluk olur, yokluk çekilmez.

Nereye gitsen okka dört yüz dirhem.

(Her yerde okka dört yüz dirhem.)

Herkesin ilgilendiği nesnenin değeri bellidir. Küçüğü az, büyüğü çok para ile satılır. İyisi pahalı, kötüsü ucuzdur.

Değeri niteliğine ve miktarına göre değişir. Bu yönden hepsi aynı hesaba gelir.

Ne verirsən elinle, o gider seninle.

Sağ iken yoksullara ve hayırlı işlere para yardımı yaparsak bunun sevabını öbür dünyaya götürürüz. Bu yönden olanağımız elverdiği ölçüde yoksullara ve hayır işlerine yardım etmeliyiz.

Ne yavuz ol asıl, ne yavaş ol basıl.

Davranışlarını, insanlarla olan ilişkilerini iyi düzenle. Örneğin, davranışların ne çok aşırı, ne çok geri olsun. Ne çok sert, ne de çok yumuşak olsun. Şuna buna saldıрма ki ceza görmeyesin. İçedönük, pısırik da olma ki hırpalanmayasın.

Nikâhta keramet vardır.

İnanılır ki, daha önce tanışmadan evlenenler, evlendikten sonra anlaşır, birbirlerini severler.

Nisan yağar sap olur, mayıs yağar çeç olur.

Yağmurun, yağacağı zamana göre ekin üzerindeki etkisi değişik olur. Nisan yağmuru ekinin, mayıs yağmuru başakların gelişmesine yarar.

Nisan yağmuru altın araba, gümüş tekerlek.

Yağmurun yararlısı ve değerlisi nisan ayında yağandır. Bol ürün alınmasını sağlayarak çiftçiyi zengin eder.

Niyet hayır, akıbet hayır (selamet).

Niyetin, bir işte alacağımız sonuç üzerinde büyük payı vardır. Bir işe iyi niyetle başlarsak, hayırlı sonuca ulaşabiliriz.

O

Oduncunun gözü omçada, dilencinin gözü çömçede.

Herkesin kendine göre elde etmek istediği bir şey vardır. Bu, her kişinin işine ve uğraşına göre değişir.

Oğlan anası kapı arkası, kız anası minder kabası.

Evlenen gençlerin yaşamlarında genellikle görülen şudur: Oğlanın anasına yüz verilmez; kızın anası ise ağrılanır.

Oğlan babadan öğrenir sofra açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi.

Genellikle aile içinde baba, oğlan çocuğun, ana da kız çocuğun yetişmesinde etkili olur. Özellikle Türk ailelerinde gelenek; Oğlan babasından konuk ağırlama gibi erkekler için gerekli olan işleri yapmayı öğrenir. Kız da anasından, biçki, dikiş gibi kadınların bilmesi gereken şeyleri...

Oğlan dayıya, kız halaya çeker.

Şöyle bir inanış yerleşmiştir: Yüz görünümü ve huyu bakımından oğlanlar ana soyuna, kızlar da baba soyuna benzerler.

Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün.

Eskiden oğlan çocuklarına daha çok değer verilirmiş. Bu yüzden de doğacak çocuğun kız değil oğlan olması istenirmiş.

Oğlanınki oğul balı, kızınki bahçe gülü.

Ana-baba, oğullarının çocuğunu severken, "oğul balı" diye nitelendirirler. Kızlarının çocuğunu severken de, "bahçe gülü" derler.

Oğlum deli malı neylesin, oğlum akıllı malı neylesin.

bkz. "Hayırlı evlat neylesin malı..."

Oğlumu ben doğurdum ama gönlünü ben doğurmadım.

bkz. "Evladı ben doğurdum..."

Okka her yerde dört yüz dirhem.

bkz. "Nereye gitsen okka dört yüz dirhem."

Olacakla öleceğe çare bulunmaz.

İnsanın yazgısı ne ise o olur, değiştirilemez. Bunun gibi
eceli gelen de ölür.

Olan dört bağlar, olmayan dert bağlar.

Kişinin değişik giysiler giyip kuşanması, bolluk içinde yaşaması zengin olmasına bağlıdır. Zengin iyi giyinir, iyi yer, iyi yaşar. Yoksul da durumundan yakınır.

Olmaz olmaz deme, olmaz.

bkz. "Olmaz olmaz deme, olmaz olmaz."

Olmaz olmaz deme, olmaz olmaz.

Durumlar ve olaylar için yaşamın akışı içinde hemen yargıya varmak doğru değildir. Çünkü gerçekleşme olasılığı yok sandığımız şeyler için peşin yargı ile "olmaz olmaz" deriz. Bu doğru değildir. Dünyada olmayacak şey yoktur da ondan.

Olsa ile bulsayı ekmişler yel ile yuf bitmiş.

(Olsayı bulsaya vermişler, hiç doğmuş.)

"Şöyle olsa böyle olurdu..." gibi sözler, sonuç vermeyen boş dilek ve düşlerdir. Olayları ve durumları değerlendirmede, istenen amaca ulaşmada bu türden sözlerin hiçbir yararı olmaz. Kişi, gerçekçi olmalı, nedenleri ve sonuçları birlikte görmeli.

Olsayı bulsaya vermişler hiç doğmuş.

bkz. "Olsa ile bulsayı ekmişler..."

On beşinde kız, ya erde gerek ya yerde.

Kız, on beş yaşında oldu mu onu evlendirmek gerekir. Evlendirilmezse ananın babanın üzülmesine yol açabilecek

kötü durumlar ortaya çıkabilir. Böylesi durumlar yaratmak-
tansa kızın ölmesi yeğlenir.

Onmadık hacıyı deve üstünde yılan sokar.

bkz. "Talihsiz hacıyı Arafat'ta yılan sokar."

Onmadık yılın yağmuru harman vakti yağar.

Her şeyin uygun bir zamanı vardır. Uygun zamanda sevin-
dirici olan bir şey, uygun olmayan zamanda gerçekleşirse
üzücü olur: Yağmur nisan ve mayısta yağarsa yarar sağ-
lar, harmanda yağdı mı zarar verip üzücü olur.

On para on aslanın ağzında.

Para kazanmak aslanın ağzından yiyeceğini almak denli
güçtür. İnsan tehlikelerle boğuşmadan, güçlüklerle didiş-
meden para kazanamıyor.

Ortak gemisi yürümüş, elti gemisi yürümemiş.

Bir kocanın iki karısı (kumalar) birbiriyle geçinebilirler
ama, iki kardeşin karıları (eltiler) geçinemezler.

Ortaklık öküzden, başka (yalnız) buzağı yeğdir.

Bize özgü olan küçük bir şey, başkalarıyla ortak olduğ-
muz büyük bir maldan daha iyidir.

Osmanlının ayağı üzengide gerek.

Osmanlılarda düzeni sağlamak, başkaldırmaları önlemek
için jandarmanın sürekli at üzerinde olması gerekir.

Osmanlının ekmeği dizi üstündedir.

Osmanlının yaşamı hep at üstünde düşmanlarla savaşta
geçer. Bu yüzden de o, ekmeğini sofrada değil, at üstün-
de yer.

Osmanlı tavşanı araba ile avlar.

Osmanlı, bir işi o işe özgü olmayan yöntemlerle yapmaya
çalışır. Örneğin, araba ile tavşan avlamak gibi.

Ossurgan göte arpa ekmeği bahane.

Beceriksiz, başarısız kişi sudan nedenler ve bahaneler
öne sürerek kendini mazur göstermeye çalışır.

Ossurukla boya boyanmaz.

Baştan savma, aldatıcı davranışlarla önemli işlerin üstesinden gelinemez.

Otu çek, köküne bak.

Bir kişinin soyu sopu, gerçek kimliğini yansıtır, onun hakkında tam bir kanıya varmak istiyorsanız, soyunu sopunu araştırınız.

Oturduğu ahır sekisi, çağırdığı İstanbul türküsü.

Kimi kişiler yokluk ve yoksulluk içindedir; böyleyken durumlarına ters düşen işlerden, yaşayışlardan söz ederler. Böyle kişilerin yaşayışları, düşleri, özlemleri birbirine uymaz.

Otuz iki diştten çıkan, otuz iki mahalleye yayılır.

Bir söz bir ağızdan çıktı mı başkalarının da diline düşer. Giderek bu sözü duymayan kalmaz, her tarafa yayılır. *krş.* "Bir ağızdan çıkan bin ağza yayılır."

Oynamasını bilmeyen kız, "Yerim dar" demiş, yerini genişletmişler, "Yenim dar" demiş.

Kişi, başarı gösteremediği bir işte, başarısızlığının nedenlerini koşulların yetersizliğine bağlar. Böylece beceriksizliğini gizlemeye çalışır.

Oynaşına inanan avrat, ersiz kalır.

İnsan, kendini aldatabilecek birine güvenmemeli ve önemli bir işi böyle birine vermemeli. İnanır da bunu yaparsa o işten beklediği sonucu hiçbir zaman alamaz.

Ö

Ödünç güle güle gider, ağlaya ağlaya gelir.

Bir şeyi ödünç alıp verme kimi durumlarda dostluğu boza bilir. Sözgelimi, ödünç para verildiği zaman iki tarafın ilişkisi dostçadır. Öduncü geri verme zamanı gelince, para ise geciktiğinden, eşya ise kullanıldığından dostluk bozulur.

Öfke baldan tatlıdır.

Kişi bir şeye, bir olay ya da duruma öfkeleni mi ağır laflarla, yüksek sesle içinin zehirini döker, bu onu ferahlattığından hoşlanır, ona tatlı gelir.

Öfkeyle kalkan zararlar (ziyanlar) oturur.

Kişi, öfkelenince sinirlerine egemen olamaz. Bu yüzden de ya bir şey kırıp döker, ya bir suç işler. Öfkesi yatışıp kendine geldiği zaman ya malca zarar ettiğini görür ya da işlediği suçun cezasıyla karşı karşıya gelir.

Öksüze acıyan çok, ama ekmek veren yok.

Bir kimse kötü koşullar içindeyse ya da işleri ters gidiyorsa ona acıyan çok olur. Acımak kolaydır. Ne ki kimse o koşulları değiştirmeye, işlerini düzeltmeye yanaşmaz.

Öksüz güler mi, meğer yanıla.

Arkasız ve kimsesiz bir kimsenin işleri bir türlü yoluna girmez, iyi gitmez. Bunun için de yüzü hiç gülmez. Bu gidişi değiştirecek bir olanak doğsa, biraz sonra bunun bir yanlışlık olduğu, o olanağın başkalarıyla ilgili bulunduğu anlaşılır.

Öksüz hırsızlığa çıkmış, ay akşamdan doğmuş.

Talih bir kimseye gülmedi mi her işinde birtakım aksilikler ortaya çıkar.

Öksüz oğlan (çocuk) göbeğini kendi keser.

Kendisine yardım edecek, onu koruyup elinden tutacak bir kimsesi olmayan kişi, kendisinin yapma olanağı bulunmayan işini bile kendisi bir başına yapmak zorundadır.

Öksüz oynaşa çıkmış, ay akşamdan doğmuş.

bkz. "Öksüz hırsızlığa çıkmış..."

Öksüzün karnına vurmuşlar, vay arkam demiş.

Toplumda koruyanı, arkalayanı bulunmayan kişi, bir haksızlığa uğrarsa, "Ah bir arkam olsaydı" der. "Bunların hiçbirisi başıma gelmezdi." (Karnına vursalar, ah arkam diye nükte yapar.)

Öksüz kuzu toklu (öveç) olmaz.

Bir kimsenin yükselmesi, ilerlemesi arkasının olmasına bağlıdır. Arkası, koruyucusu yoksa o kimse ilerleyip yükselemez.

Öküz öldü ortaklık ayrıldı (bozuldu).

Kimi kişilerin birbirleriyle yakınlık ve dostluğu ortak bir çıkar üzerine kurulur. Bu çıkar ortadan kalkınca o yakınlık ve dostluk da yitip gider, sürmez.

Ölenle ölünmez.

Ölüm bir doğa yasasıdır. Ölen bir kimseyi geri getirmek olanaksızdır. Bu yönden çok sevdiği biri ölen kimse, kendisini tüketircesine acır ve dövünür. Bu kimse düşünmelidir ki, bunun bir yararı yoktur ve hiç kimse ölenle birlikte ölmez. Böyle düşünerek sinirlerini yatıştırmalı, üzülmemelidir.

Ölmüş aslana tavşanlar bile hücum eder.

Gücünü yitirmiş bir kimse artık çevresindekilere zarar veremez. Böyle bir duruma düşen eskinin güçlü kişisine en korkaklar bile saldırır.

Ölmüş eşek, kurttan korkmaz.

Yitirecek hiçbir şeyi olmayan, uğrayacağı zararın en büyüğüne uğramış kişinin düşmanından ya da saldırgandan çekinecek bir yanı kalmaz.

Ölü evinde ağlamasını, düşün evinde oynamasını bilmeli.

İnsan, içinde bulunduğu ortamın gereklerine göre davranmalıdır.

Ölüme çare bulunmaz.

bkz. "Ecele çare bulunmaz."

Ölüm kalım bizim için.

Kesin olarak biliyoruz ki, öleceğiz. Ama zamanını bilmiyoruz; belki hemen, belki biraz sonra. Bu gerçeği düşünerek, düzenlememiz gereken işleri vakit geçirmeden yoluna koymalıyız.

Ölüm hak, miras helal.

Herkes ölümlüdür. Ölenlerden kalan mal mülk de mirasçıların hakkıdır.

Ölüm ile öç alınmaz.

Hepimiz öleceğiz. Bu bir Tanrı buyruğudur. Bu yönden düşmanın ölümü de bu buyruk içerisinde düşünülmeli, kendi eylemiyle gerçekleşmemiş olan bu ölüme, öç almış gibi sevinilmemelidir.

Ölümü gören hastalığa razı olur.

Küçük bir zararı göze almaz, buna katlanmaya yanaşmazsa daha ağır bir zarar göreceğini anlayan kişi, hemen küçük zarara razı olur.

Ölüm yüz aklı(ğ)dır).

İnsanın yüz kızartıcı davranışlarından onu ancak ölümü arındırır.

Ölürse yer beğensin, kalırsa el beğensin.

Ana-babanın çocuk eğitimindeki geleneksel ilkesi şudur: Çocuk öyle bir biçimde eğitilmelidir ki, ölürse toprak böyle değerli bir varlığı kazanmış olduğu için sevinmelidir. Öl-

mez de yaşamda kalırsa kişilik ve davranış yönünden herkes onu beğenmelidir.

Ölüsü olan bir gün ağlar, delisi olan her gün ağlar.

Yakını ölen bir kimse belli bir süre yas tutar, üzülür, daha sonra günlük yaşamına döner. Bireylerinden biri deli olan bir aile ise bu yüzden sürekli üzülür, mutsuz olur.

Ölüyü örtekorlar (örtekomuşlar), deliği dürtakorlar (dürtekomuşlar).

Bir kimse öldü mü artık kimse onun yüzünü görmek istemez, hemencecik yüzü örtülür, geciktirilmeden gömülür. Geride kalanlarsa bir süre sonra onu unuttur, kendi yaşamlarına dönerler.

Önce düşün, sonra söyle.

İnsan ağızına geleni hemen söylememeli, düşünüp tartmalıdır. Çünkü bu sözü söyledikten sonra onu değiştirmek güç olur. Bu yüzden, "Ne ettim de söyledim" diye pişman oluruz. Oysa söylemeden önce tartıp düşünürsek pişman olmayız. *krş.* "Boğaz dokuz boğumdur."

Önce iğneyi kendine batır, sonra çuvaldızı ele.

Birisine bir işlemde bulunacağı ya da birisinden bir şey isteyeceği zaman, kişi kendisini ölçü olarak almalıdır. Örneğin, başkasının bir özveriye katlanmasını isteyeceğiniz zaman şunu düşünün: "Bundan daha küçüğüne katlanmam istense ben nasıl karşılarım?" Sizin hoş karşılamayacağınız, tatsız bulacağınız bir özveriyi başkalarına önermeyin.

Ön tekerlek nereye giderse art tekerlek de oraya gider.

bkz. "Arabanın ön tekerleği nereden geçerse..."

Öpülecek el ısırılmaz.

Saygı göstermemiz gereken kişilere karşı, incitici sert davranışlardan kaçınmalıyız.

P

Padişahın bile arkasından kılıç çekerler (saldırırlar).

En yüce kişilerin bile arkasından çekiştirildiği olur. Yüzünüze karşı olmadıktan sonra arkanızdan gösterilen düşmanca davranışlara aldırmayın.

Padişah yasağı üç gün sürer.

Padişahlık döneminde sık sık yasaklamalar çıkarılır, ama hiçbirisi sürekli olmazdı. Bu söz o zamanki yönetimin ne denli etkisiz ve zayıf olduğunu gösterir.

Pahalı alan aldanmaz.

bkz. "Ucuz alan, pahalı alır."

Papaz her gün pilav yemez.

Bir kişi, istediğimiz bir işi yaptı diye, onu benzeri isteklerle sık sık rahatsız etmemiz doğru değildir. Bu isteklerimiz onu usandırır. "Yeter artık, papaz her zaman pilav yemez!" diyerek isteklerimizi geri çevirir.

Para dediğin el kiri.

Kir nasıl yıkadığımızda elimizden arınıp giderse, para da öyledir; harcanır, elde durmaz, tutulmaz.

Para ile imanın kimde olduğu bilinmez.

Parası olan kişi, bunu ortaya koymaz, gizler, benim şu kadar param var gibisinden laflar etmez. İmanın da yeri yürektir. O da dıştan belli olmaz, görülemez. Bunun için para ile imanın kimde bulunduğu bilinemez.

Para isteme benden, buz gibi soğurum senden.

Borç da olsa insan para vermeyi sevmez. Bu yüzden para

isteyen kişinin yüzü soğuk olur. Para istediği adam ondan hoşlanmaz.

Paralı adamdan dağlar bile korkar.

İnsan paranın gücüyle birçok işin üstesinden gelebilir. İsterse dağları bile devirtip düzleştirir. Paralı kişinin bu gücünden insanlar gibi cansız varlıklar da çekinir.

Paran çoksa (borcun yoksa) kefil ol, işin yoksa şahit ol.

bkz. "İşin yoksa şahit ol..."

Paran gitti mi diye sormazlar, işin bitti mi diye sorarlar.

bkz. "Paranın gittiğine bakma..."

Paranın gittiğine bakma, işinin bittiğine bak.

Para bir iş gerçekleştirmek içindir. Durduğu yerde hiçbir işe yaramaz. Oysa onunla bir iş yaparsak değerlenmiş olur. Bu nedenle yapılması gereken bir iş için para harcamaktan kaçınmamalıyız, biriktirme amacımız da bunun için değil mi? Öyleyse gerekli bir işi bitirme uğruna para harcamalıyız, yeter ki harcama amacına ulaşsın, işimiz bitsin.

Paranın yüzü sıcaktır.

Paranın insanları kendisine çeken bir albenisi vardır. Tıpkı kendisini sevdiren insanlara benzer. Onu karşısında gören gevşer, ona kavuşma, onu edinme eğilimi gösterir.

Paran varsa cümle âlem kulun,

paran yoksa tımarhane yolun.

bkz. "Varsa pulun, herkes kulun."

Para parayı çeker.

Elinde parası bulunan kişi, parayı kullanarak onunla daha çok para kazanır. Böylece para, parayı kazanmada araç olur.

Parasını aziz eden kendini rezil eder.

Para, gereksinimlerimizi karşılamak içindir. Kimi kişiler bu gereksinimlerini karşılamak için para harcamaktan kaçınır, para biriktirmeyi her şeyin üstünde tutarlar; bunun için de

çevrelerinde saygınlıklarını yitirirler. *krş.* "Parası ucuz olanın kendisi kıymetli olur."

Parası ucuz olanın kendisi kıymetli olur.

Para gerektiği yerde harcanmak için biriktirilir. Böyle yerlerde cömertçe para harcamasını bilen kişi, saygınlık kazanır.

Parayı veren düdüğü çalar.

Parasız hiçbir şey elde edilmez ya da satın alınmaz. Bir şey elde etmek isteyen kişi, bunun için gerekli olan parayı vermelidir.

Parayı zaptetmek deliyi zaptetmek zor.

Para harcamasını bilmek de bir ustalık işidir, biriktirmesini bilmek de. Kazanılan parayı sağa sola savurup çarçur etmeden tutmasını bilmek oldukça zor bir iştir.

Pazar, ilk pazardır.

Satılık bir mala ilkönce istekli çıkan alıcının verdiği fiyat en yüksek olanıdır. Satıcı buna yanaşmazsa daha sonraki isteklilerin hiçbiri bu ilk fiyatı vermez.

Pekmez gibi malın olsun, Antakya'dan sinek gelir.

bkz. "Çanakta balım olsun, Bağdat'tan sinek gelir."

Pekmezi küpten, kadını kökten al.

İnsan, yiyeceğini alırken de, eşini seçerken de dikkatli olmalıdır. Yiyeceğin temiz bir kaptaki bulunması, eş olacak kadının da temiz ve soylu bir aileden olması gerekir.

Pek yaş olma, sıkılırsın; pek de kuru olma, kırılırsın.

İnsanlarla olan ilişkilerinde ne aşırılığa kaç, ne sertliğe yönel, ne de uysal ve sessiz olup başkalarına ezil. Ortam neyi gerektiriyorsa davranışlarını ona göre düzenle.

Perşembenin gelişi çarşambadan bellidir.

Bir işin, bir durumun şimdiki gidişinden nereye varacağı, yarın nasıl bir sonuçla karşılaşacağı anlaşılır.

Peynir ekmek, hazır yemek.

Yemek yapmaktan hoşlanmayanlar ya da zaman ayırma-

yacak durumda olanlar uzun boylu uğraşı gerektirmeyecek kimi yiyecekleri yeğlerler.

Pilavdan dönen kaşığın sapı kırılsın.

Güzel ve yararlı şeyleri istemekten ve elde etmeye çalışmaktan kişi hiç kaçınır mı? Bunun için çalışılmaz mı hiç?

Pilav yemek isteyen, kaşığı belinde taşır.

bkz. "Canı kaymak isteyen..."

R

Rağbet güzel ile zenginedir.

İnsanın, güzelliğe ve zenginliğe düşkünlüğü vardır. Bu bakımdan güzeller ve zenginler, her zaman her yerde aranır, el üstünde tutulur.

Rahat ararsan mezarda.

bkz. "Ağrısız baş mezarda gerek."

Rakip ölsün de ne yüzden ölürsa ölsün.

Senin elde etmek istediğini elde etmek isteyen kişi, sana engel olan durum ortadan kalksın, aradan çıksın da nasıl çıkarsa çıksın.

Ramazan bereketli aydır, ama duvardan giden kılıca sor (demişler).

Ramazan ayı bolluk içinde geçer; ancak bu bolluk, nice değerli eşyaların satılması pahasına sağlanır.

Ramazanda oruç yiyenin bayramda yüzü kara olur.

bkz. "Arife günü oruç yiyenin..."

Rençber kırk yılda, tüccar kırk günde.

Rençberlik yapan kişinin kırk yılda kazandığını, tüccarlık yapan kırk günde kazanır.

Rüşvet kapıdan girince iman bacadan çıkar.

Rüşvet alan kişi, dini, imanı, hakkı ve insafı unutur. Bunun için de adaleti çiğneyerek rüşvet verenin çıkarı doğrultusunda çalışır.

Rüya ile hülya olmasa züğürtlerin canı çıkar.

Yoksul kişi, sahip olamadığı birçok şeyi hayalinde yaşar, düşünde görür. Onların yokluğuna böylece katlanır.

Rüzgâra tüküren, kendi yüzüne tükürür.

Bir şeye karşı koyacağımız zaman onun gücü ile gücümüz arasında denklik olup olmadığını düşünmeliyiz. Kendi gücümüzün üstünde bir güce saldırırsak, saldırımız etkisiz kalır ve kolayca yıpranırız.

Rüzgâr eken fırtına biçer.

Kişi sağa sola kötülük yapmaktan kaçınmalıdır. Daha önce kötülük yaptıysa sonraki yıllarda kendi yaptığı kötülüğün kat kat fazlasını görür.

Rüzgâr esmeyince yaprak oynamaz (dal kımıldamaz).

Doğada olsun, insan yaşamında olsun her hareketin, her durumun belli bir etkeni vardır.

Rüzgârın önüne düşmeyen yorulur.

Kişi, toplumun gidişine, kural ve değer yargılarına uymalıdır. Böyle yapmaz da aykırı davranışlarda bulunursa gücünü boşa harcamış olur ve yorulur.

Rüzgârlı günde pamuk atılmaz.

Her işin kendine özgü koşulları vardır. O koşullara uymamız gerekir, uymazsak olumlu sonuç alamayız, zarar ederiz. Nitekim rüzgârlı havada pamuk atmaya kalksak rüzgâr alır götürür.

Rüzgârlı havanın kuytusı, yağmurlu havanın uykusu.

Hava rüzgârlı oldu mu kuytu yer aranır, bunun gibi yağmurlu havada da insan rahat uyur.

S

**Sabahın kızılığı akşamı kış eder;
akşamın kızılığı sabahı güz eder.**

Gökyüzünde görülen kızılık hava durumuyla ilgili bir göstergedir. Gökyüzünde sabahleyin kızılık varsa o akşam hava kış gibi soğuyacak demektir. Akşam görülen kızılık da sabahleyin havanın güz mevsimine özgü olacağını gösterir.

Sabah ola, hayır ola.

bkz. "Akşamın hayrından sabahın şerri yeğdir."

Sabah sürçen, geceye dek sürçer.

İnsan bir işe başlarken özen göstermeli, işin başında özensizlik, beceriksizlik gösterirse sonuna değin sürüp gider bu durum.

Sabahtan karnını doyuran, küçükken evlenen aldanmamış.

Karnı aç bir insan iyi iş üretmez, buna gücü kuvveti yetmez. Bunun için karnını doyurarak işe başlayan, daha iyi sonuç alır. Bunun gibi, insan evlenmeyi de geciktirmemeli. Bu hem çocukların büyüyüp yetişmesi için gereklidir, hem de evlenecek kişiler için. Evlenme çağını geçirdi mi kişi, kolay kolay evlenmeye karar veremez.

Sabanın tutağına yapışan el aç kalmaz.

Toprağı işleyen, toprağı süren kişi kendi yiyeceğini kendisi topraktan elde eder, aç kalmaz.

Sabır acıdır ama, meyvesi tatlıdır.

Sabretmek kolay bir iş değildir. Ama bunu yapan, olay ve olgulara dayanarak beklemesini bilen kişi kârlı çıkar.

Sabır, cennetin anahtarıdır.

İnsan, sabrederek sonunda isteklerini gerçekleştirir.

Sabırla koruk helva olur, dut yaprağı atlas.

Kişi sabredince olağanüstü güzellikte ve çok yararlı sonuçlara ulaşabilir. Örneğin, koruk ekşi bir nesnedir, zamanla tatlılaşır, üzüm olur, üzümünden pekmez, pekmezden de helva olur. Sabreden kişi böylece ekşi koruktan helvayı elde etmiş olur. Bunun gibi dut yaprağı yiyen bir böcek de yediğini ipeğe dönüştürerek salgılar. İpekten de atlas dokutabilir sabretmesini bilen kişi.

Sabreden derviş, muradına ermiş.

Kişi, amacına birdenbire ulaşmaz. Bu bakımdan sabretmesini bilirse amacına erişir.

Sabreyle işine, hayır gelsin başına.

Bir işin beğenilmeyecek yanları ve durumları olabilir. Bu yüzden bıkmayın, işinizi düzeltme yolunda sabırla çalışırsanız bundan olumlu ve hayırlı sonuç alırsınız.

Sabrın sonu selamettir.

Güçlükler ve engeller karşısında paniğe kapılmayan, bunları sabırla göğüsleyen kişi, eninde sonunda esenliğe kavuşur.

– Saçım ak mı, kara mı?

– Önüne düşünce görürsün.

Sonucunu hemen öğrenebileceğiniz bir iş için, sağa sola başvurup sonuç hakkında bilgi sormanıza gerek yok, azıcık sabredince bunu kendiniz doğrudan görerek öğreneceksiniz.

Saç safadan, tırnak cefadan uzar.

Halk arasında, insan dertsiz tasasız olursa saçının, böyle değil de dertli ve sorunluysa tırnağının uzadığına inanılır.

Sadık dost akrabadan yeğdir.

Bize yürekten bağlı olan dostumuz nice akrabadan daha yararlı ve hayırlı olur.

Safa ile yenen cefa ile kazanılır.

Rahatça harcadığımız para, kolayca kazanılmamıştır.

Sağ baş yastık istemez.

Bir kişi, bulunduğu durumun altına düşmüş bir görünüşte ise bunu kişinin kendisi istememiştir elbet, koşullar böyle bir sonucu doğurmuştur. Buna inanmak gerekir. Çünkü sağlam insan hasta olmazsa, yatağın tutsağı olmaya yanaşmaz.

Sağ elinin verdiğini sol elin görmesin.

Yardım etmenin de bir yolu ve yordamı vardır. Yardım, kendini göstermek ve övdürmek için değil, dinsel ya da toplumsal bir ödev olarak yapılmalıdır. Bu nedenle gizli yapılması gerekir. Hele yoksullara yapılan yardımın gizli olması, onun onurunu incitmemek için de zorunludur.

Sağılır ineğin buzağısı kesilmez.

Bir kimse çıkar sağladığı bir kişi ya da nesneye zarar verecek davranışlardan kaçınır, kaçınmazsa sonuçta kendi çıkarı bozulur.

Sağır işitmez, uydurur.

Bir durumun içyüzünü bilmeyen kişi, görünüşe bakarak bir vargıya varır, vargısını da gerçek sanır.

Sağlık varlıktan yeğdir.

En büyük zenginlik sağlıktır. İnsanın sağlığı yerinde olmazsa ne kadar zengin olursa olsun, bu zenginliğin ona ne yararı olur? *krş.* "Altın leğenin kan kusana ne faydası var?"

Sağ olsun da dağ ardında olsun.

bkz. "Taş altında olmasın da..."

Sahipsiz eşeği kim olsa döver.

Kişinin arkası, koruyucusu yoksa herkes ona kötülük yapabilir.

Sahipsiz eve it buyruk.

bkz. "İssiz eve it buyruk."

Sakal bıyığa denk olmayınca berber ne yapsın?

1. Bir iş için kullanılacak gereçler uygun nitelikte değilse o işi yapacak kişi ne denli uzman olursa olsun sağlıklı bir sonuç alamaz.

2. Kişinin geliriyle gideri denk olmazsa durumu düzene sokmaya gücü yetmez.

Sakal ile olaydı kişi, keçiye danışırlandı her işi.

Sakal insanın kişiliğini belirleyen, onu tamamlayan bir öge değildir. Akıllılığın, bilgeliğin de göstergesi olamaz. Öyle olsaydı en akıllı yaratık sakalı çok olan keçiler olurdu.

Sakal keçide de var. (Keçide de sakal var.)

Bir kimse görünüşü, kılık ve kıyafetiyle değil, kişiliği ve davranışlarıyla güven verip inandırıcı olabilir.

Sakinılan göze çöp batar.

Aman bir ziyan gelir, bir yerine bir şey olur, diye özenle koruduğumuz şey, bakarsınız ki bir şeyden zarar görmüş-tür.

Sakla samanı, gelir zamanı.

Nesnelerin değer kazanması zamana göre değişir. İşe yarar olması da böyledir. Bu yönden hiç değeri yok sandığımız bir nesneyi bile elden çıkarmamalıyız, gün gelir işe yarar.

Saksağan, danayı babası hayrına bitlemez.

bkz. "Karga, mandayı babası hayrına bitlemez."

Sanat altın bileziktir.

Bir kimsenin öğrendiği sanat, koluna takılmış bilezik gibidir. Değerini her zaman korur, kendisine her zaman yarar sağlayabilir.

Sana taşla varana, sen aşla var.

Bir kimse seni incitirse sen ona iyilikle karşılık ver. Sana karşı kaba davranıyorsa, sen incelikle davran.

Sanatını hor gören boğazına torba takar.

bkz. "İşine hor bakan..."

Sanatı ustadan öğrenmeyen öğrenemez.

Öğrenme, bir başına bütün yönleriyle gerçekleştirilen bir etkinlik değildir. Sanat için de böyledir bu. Çünkü, kişi bir sanatı kendi kendine öğrenemez. Öğrendim sananın eksikleri vardır. Çünkü her sanat, arka arkaya birçok ustanın deneyimleriyle gelişmiştir. Tek kişi özel deneyimiyle bu olgunluğa ulaşamaz. Bu bakımdan o sanatın inceliklerini ustasından öğrenmelidir.

Sana vereyim bir öğüt, ununu sen kendin öğüt.

Kişi, kendi işini kendisi görmelidir. Başkasına yaptırdığın iş istediğin gibi olmaz, içine sinmez.

Sarhoşa dokunma kendi yıkılsın.

bkz. "Değme sarhoşa..."

Sarhoştan deli bile korkar.

Sarhoş kişiler, davranışlarında yıkıcı ve kırıcı olur. Ne yaptıklarını bilmeden delilerden daha çılgınca işler yaparlar.

Sarmısağı gelin etmişler,

kırk gün kokusu çıkmamış.

Bir kimsenin huyunun iyi mi, kötü mü olduğu ilk günler anlaşılmaz. Kişi gizler. Bu yönden yeni gelin, bir işe yeni alınan kişi, ilk haftalarda kötü huylarını göstermezler. Ama zaman geçip de eskimeye başladılar mı bu kötü huyları ortaya çıkar.

Sarmısağını hesap eden paça yiyemez.

bkz. "Sirkesini, sarmısağını..."

Sarmısak içli dışlı, soğan yalnız başlı.

Aralarında dostluk bağı bulunan kimseler içli dışlı olurlar. Birbirlerinden gizlileri saklıları olmaz, hep bir arada bulundurlar. Oysa kimseyle dostluk ve arkadaşlık kuramamış kişi, bir başına kalır, tek başına yaşar.

Satılık ziftin olsun, Selanik'ten kel gelir.

Bir malın müşteri bulup satılması için ille de güzel bir şey olması gerekmez. Kötü şeylerin de kendilerine göre bir alıcısı vardır, onlar da alıcısız kalmaz. *krş.* "Çanakta balın olsun...", "Pekmez gibi malın olsun..."

Say beni, sayayım seni. (Sev beni, seveyim seni.)

Sen karşındakilere sevgi ve saygı gösterirsen, onlar da seni sever ve sayarlar.

Sayıli günler tez geçer.

Bir iş ya da durum için saptanmış, beklenen belli gün çabuk gelir.

Sayıli koyunu kurt kapmaz.

Ne kadar olduğu sayılarak, tartılarak ya da ölçülerek saptanmış bir mal, bir kimseye emanet olarak verilirse iyi kurnur.

Sebepsiz kuş bile uçmaz.

Her iş bir yardımcı ve yol gösterici, bir danışman gerektirir. Bunlar olmadan hiçbir iş gerektiği gibi gerçekleştirilemez. *krş.* "Delilsiz cennete bile girilmez."

Sebepsiz ölüm olmaz.

bkz. "Ecel geldi bu cana, baş ağrısı bahane."

Selam para kelam para.

Para harcamadan yaşama olanağı yok. Her şey için para gerek.

Sel gider kum kalır.

Yaşamın akışı içinde bütün olayların ve ilişkilerin geçici olanları da, sürekli kalanları da vardır. Gelip geçiciler değil, kalıcı olanlar önemlidir.

Sel ile gelen yel ile gider.

(Yel gibi gelen sel gibi gider.)

Bir para alın teri dökülmeden elde edilmişse, kolayca harcanır, hem de yararsız şeylere çarçur olur gider. Çünkü

kendiliğinden gelmiş, emek çekilerek kazanılmamıştır. Bu yüzden değeri bilinmez.

Sen ağa ben ağa, bu ineği kim sağa?

(Sen dede ben dede, bu atı kim tımar ede?)

Yapılması gereken bir iş birinin üstlenmesi gerekir. Böyle olmaz da kimse üstlenmezse o iş yapılabilir mi?

Sen bilirsın deyince kavga olmaz.

Anlaşmazlık iki kişi arasındaki görüş ayrılığından doğar. Bunlar kendi görüşlerinde direndikleri sürece de bu anlaşmazlık sürüp gider, kavgaya dek varan tatsızlıklar doğar. Oysa birinden biri, kendi görüşünde direnmeyip ötekinin dediğini kabul ederse anlaşmazlık ortadan kalkar, ne kavga olur ne de küskünlük.

Sen dede ben dede, bu atı kim tımar ede?

bkz. "Sen ağa ben ağa, bu ineği kim sağa?"

Senden devletli ile ortak olma.

Bir ortaklığın sağlıklı yürümesi ortakların güç bakımından denk olmasına bağlıdır. Sözgelimi, ortak olduğun bir kişinin olanakları senden çoksa daha büyük iş yapmak ister. Sen buna ayak uyduramazsan ortaklık bozulur. Sonra bir işe kim çok para koyarsa o işte o daha çok söz sahibidir, onun sözü geçerlidir. Öyleyse, gücü senden yüksek olan biriyle ortak olmaktan kaçın.

Sen dost kazan, düşmanı anan da doğurur.

Dost kazanmak güçtür, düşman edinmek ise kolay. İnsanın en yakınları bile kendisine düşman olabilir.

Sen işlersen mal işler, insan öyle genişler.

Zenginliğe ve rahat yaşamaya giden yol, çalışmaktır. Kişi çalıştı mı malını mülkünü genişletir, onlardan daha çok verim alır. Böylece zenginleşir ve rahat bir yaşama kavuşur.

Sen işten korkma, iş senden korksun.

İnsan, yapacağı işi gözünde büyütmeden yapmaya koyulmalıdır. Böyle yaparsa iş ürür, bitireceği umudu güçlenir.

Sen kazan da düşmana kalsın.

Ölümünden sonra malını mülkünü bırakacak biri olmasa bile sen yine çalışmanı sürdür. Kazandıkların düşmanına bile kalacak olsa çalışmaktan vazgeçme.

Sen olursan bensiz, ben de olurum sensiz.

İlişkiler karşılıklı olarak sürdürülür. Taraflardan biri ilişkiyi kesti mi öteki de keser.

Sen sen, ben ben.

Kimse kimsenin buyruğu altında yaşamak istemez. Bu insanın doğasında var olan bir duygudur. Kendisini buyruk altına almaya çalışana karşı bir tepki olarak söylenir bu söz.

Serçeden korkan darı ekmez.

Her işin kendine göre birtakım zorlukları vardır. Kişinin, bunları göze alması gerekir. Ufak tefek engellerin çıkacağından korkan kimse, iş yapamaz duruma düşer.

Serkeş öküz soluğu kasap dükkânında alır.

İnsan ilişkilerinde toplumca konmuş kurallara uymayan, her şeyi hiçe sayıp çiğneyen dik başlı kimseler bu tutumlarının cezasını çeker, kimileyin bu tutumları onları ölüme bile götürür.

Sermayen bir yumurta ise taş a çal.

İnsan bir işe girerken kimi şeylere güvenir. Eğer güvendiği şey çok küçük, hiçbir işe yaramayacak kadar önemsizse o işten vazgeçmeli, yoksa zarar eder sonunda.

Sev beni, seveyim seni. (Say beni, sayayım seni.)

Karşılıksız sevgi olmaz. Benim seni sevmem için senin de beni sevmen gerekir. *krş.* "Say beni, sayayım seni."

Sevda geçer yalan olur, sonra sokar yılan olur.

Başlangıçta iki sevgiliyi birbirine bağlayan sevda bağı giderek zayıflar, bir süre sonra da kopar. Bu bağ önceleri iki sevgilinin mutluluk kaynağı iken sonra onları tedirgin eden bir etken durumuna dönüşür.

Sevenin kuluyum, sevmeyenin sultanı.

Bizi seveni biz de sevmeli, ona yürekten bağlanarak hizmetinde olmalıyız. Sevmeyenlere de tepeden bakıp hiçbir yakınlık göstermemeliyiz.

Sevip (sevişip) dostuna, boşanıp kocana varma.

Bir kadın töre dışı yollarla bir erkekle ilişki kurmuşsa o erkekle evlenmeyi düşünmemelidir; çünkü erkek o kadını hep töre tanımaz, başkalarıyla da aynı gönül ilişkisi olmuştur diye değerlendirecek, bu da onların geçimsizliğine yol açacaktır. Aynı biçimde bir kadın boşandığı erkekle evlenirse boşanmalarına yol açan etkenler yeniden ortaya çıkacak, yine mutsuz olacaktır.

Sev seni seveni hâk ile yeksan ise, sevme seni sevmeyeni Mısır'a sultan ise.

Bir kimseyi sevmemizin ölçüsü onun toplumdaki yeri değil, bizi sevip sevmediğidir. Eğer bir kimse bizi seviyorsa toplumdaki yeri ne denli düşük olursa olsun onu sevmeliyiz; bizi sevmeyeni ise toplumdaki yeri yüksek de olsa sevmemeliyiz.

Seyrek git sen (sıkça varma) dostuna, kalksın ayak üstüne.

Sık sık gördüğümüz ya da yanımıza gelen kişilere karşı sıradan bir ilgi gösteririz. Bu bakımdan dostuna bile sık sık gitme. Sık sık gidersen ağırlanmazsın. Oysa seyrek gittiğinde saygı ile karşılanır, ağırlanırsın.

Sıcağa kar mı dayanır?

Güçlü ve sürekli tüketici, etkisi altındaki nesneyi yok eder. *krş.* "Hazıra dağlar dayanmaz."

Sıçan, çıktığı deliği bilir.

Yasadışı işler yapan kurnaz kişi, yakayı ele vermemek, yakalanmamak için gerekeni yapar; bununla ilgili tüm yolları bilir.

Sıçan geçer yol olur.

Yasal olmayan en küçük girişimlere bile izin vermemek gerekir. Bir kez böyle bir çığır açılırsa, o yol genişler, büyük yolsuzlukların doğmasına yol açılmış olur.

Sık gidersen dostuna, yatar arka üstüne.

Ne denli yakın dostunuz olursa olsun, sık sık giderek onu bezdirmeyiniz, size karşı ilgi ve yakınlığı azalır.

Sırça köşkte (sarayda, evde) oturan, komşusuna taş atmamalı.

İçinde bulunduğu koşullar, daha büyük saldırılara elverişli kişi, başkalarına saldırmaktan kaçınmalıdır.

Sırrını açma dostuna, o da söyler dostuna.

bkz. "Açma sırrını dostuna..."

Sırt giydiğini, ağız alıştığını ister.

Kişi, alışkanlıklarının tutsağıdır. Yemede de, giyinmede de böyledir bu.

Sinek küçüktür ama, mide bulandırır.

Ne denli küçük olursa olsun bir yanında kuşku uyandıracak bir nokta bulunan işe yanaşmayın. Böyle kuşku uyandıracak iş, temiz görünümlü de olsa ona bulaşmamaya çalışın.

Sinek pekmezciyi tanır.

Çıkarıcı, kimden yararlanıp kimden yararlanmayacağını bilir.

Sirkesini, sarmısağını sayan paça yiyemez.

Her işte ayrıntı niteliğinde de olsa birtakım küçük kusurlar, ufak tefek sakıncalar vardır. Bunları birer engelmış gibi gören kişi, yapmak istediği işi yapamaz ve o işin veriminden yararlanamaz.

Sivilce kurcalanınca çıban olur.

bkz. "Kurcalama sivilceyi çıban edersin."

Sofu soğan yemez, bulunca komaz.

Kimi kişiler hoşla gitmeyen işlere bulaşmaktan kaçınırlar

ya da öyle görünürler. Böyleleri bu türden işlere bir başladılar mı o işte en aşırı yolu tutarlar, sonuna değin sürdürürler.

Soğanın acısını yiyen bilmez, doğrayan bilir.

Güç bir iş yapmanın ne demek olduğunu; bu iş yapılırken duyulan sıkıntıyı, işin sonucundan yararlananlar bilmez. O işin üstesinden gelenler, o sıkıntıyı yaşayanlar bilir.

Sokma akıl, sekiz adım gider.

bkz. "Koyma akıl, akıl olmaz."

Sona kalan donakalır.

Yapması gereken bir işi, zamanında yapmayıp erteleyen kişi, bundan zarar eder. Hele erteleye erteleye sona kalmışsa bu işi ya hiç yapamaz ya da o işten elde edebileceği şey tükenmiş, kendisine bir şey kalmamış olur.

Son pişmanlık fayda vermez.

Yapacağımız her işi, zamanında iyiden iyiye düşünüp taşınarak yapmalıyız. Vakti geçtikten sonra o işi gerçekleştirme olanağı kalmaz. Öte yandan iyi düşünmeden, her yönünü hesaplamadan yapacağımız bir iş iyi sonuç veremeyebilir. O zaman, "Neden vaktinde yapmadım, neden iyi düşünmedim?.. Keşke şöyle yapsaydım, böyle yapmasaydım..." diye pişman olup yakınmamızın da bir anlamı kalmaz, bir işe yaramaz.

Sonradan gelen devlet devlet değildir.

Zenginlik gençlikte gerekir. Böyle olmalı ki kişi onu değerlendiren tadını çıkarsın. İnsan, yaşlandığı bir dönemde gelen parayı ne yapsın? Bunu nerede, nasıl değerlendirebilirsin?

Soran yanılmamış.

Öğrenmenin ve bilmenin bir yolu da sormaktır. Sözgelimi, yapacağımız işi iyi bilmiyorsak iyi bilen birinden sormalıyız. Sormadan yapmaya kalkarsak yanlış yaparız. Oysa bir bilenden sorduk mu yanılığa düşmeyiz.

Sora sora Bağdat (Kâbe) bulunur.

Bilmediğimiz yerlere hangi yolları izleyerek gidebileceğimizi, üzerinde bilgimizin bulunmadığı konuları nasıl çözümlayebileceğimizi bilenlere sora sora öğreniriz.

Sorma kişinin aslını, sohbetinden bellidir.

Konuşma da kişiliği yansıtan ipuçları taşır. Bu yönden bir kişinin nasıl bir insan olduğunu konuşup görüşmesinden anlayabiliriz. Kimlerden olduğunu, nereden geldiğini sorup öğrenmemize gerek yok. Konuşması, bunları yansıtır.

Soy asma, soyuna çeker.

Kişinin soyu temizse, her sözü ve davranışıyla bunu gösterir.

Soydur çeker, baktır kokar.

bkz. "Cins cinse çeker."

Söyleyenden dinleyen arif gerek.

Söyleyen, bir konuyu üstü kapalı olarak ya da dolaylı bir biçimde anlatmışsa, dinleyen açıklama istememeli, biraz düşünsel bir çaba göstererek söyleyenin ne demek istediğini anlamalıdır.

Söyleyene bakma, söyletene bak.

Bir kişi, kendiliğinden bir şey söyler, bu da dinleyenin özelemlerine ve dileğine uygun düşerse, dinleyen bunu Tanrı'nın söylediğine, bu nedenle söylenen şeyin gerçekleşeceğine inanır.

Söz ağızdan çıkar.

Erdemli ve mert kişi, ağızdan çıkan söze bağlı kalır; onun gereğini yerine getirir, sözünde durur.

Söz dediğin yaş deridir,

nereye çeksen oraya gider.

Bir söze değişik anlamlar yüklenebilir, başka başka yorumlar getirilebilir. Öyle ki, iyi niyetle söylenmiş kimi sözlerin, kötüye çekildiği olabilir. Söyleyenin iyi niyetini kabul edenler, "Söz dediğin yaş deridir" diye söyleyeni savunurlar.

Söz gümüşse, sükût altındır.

Konuşmak kötü bir şey değil. Ama "Bülbülün çektiği dili belasıdır" diye bir atasözümüz vardır. Bu demektir ki, kişinin sözleri başına iş açabilir. Oysa kişi konuşmadı mı böyle bir tehlikeyle karşılaşmaz. Bu nedenledir ki susmak, söylemekten iyidir.

Söz sözü açar.

bkz. "Laf lafı açar."

Sözünü bil, pişir; ağzını der, devşir.

Ağıza sahip ol, bir sözü söylemeden önce onun nasıl karşılanacağını iyi düşün, nasıl bir havayla söyleneceğini kendi kendine bir tartıdan geçir; derle toparla, ondan sonra söyle.

Söz söyle alana, kulağında kalana.

İnsan, söylediği bir söz karşısındakini etkilediği zaman konuşmalı. Karşısındaki söylenenlere boş veriyor, aldırmiyorsa konuşmanın bir anlamı yoktur.

Söz var, dağa çıkarır; söz var, dağdan indirir.

Sözün, etki gücü büyüktür. Bu yönden konuşmalarımıza özen göstermeliyiz. Kimi konuşmalar kişiyi öfkelenendirir, çılına çevirir, kimileri de sakinleştirir, doğru yola getirtir.

Söz var, iş bitirir; söz var, baş yitirir.

Sözün, üzerimizde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olabilir. İyi hazırlanmış söz, olumlu etki yapar; bir işin güzel bir yönde biçimlendirilmesini sağlar. Öte yandan düşünülmeden, akılsızca ortaya atılan söz de tepki uyandırır; işlerin olumsuz yönde bir akış almasına yol açar. Belki de söyleyenin başını yer, hayatına mal olur.

Su akarken testiği doldurmalı.

Olanaklar elverişliyken bunlardan yararlanılmalıdır, fırsatlar eldeyken bunlar iyi değerlendirilmelidir. Sözgelimi, kazanç bol olduğu zaman kişi, para biriktirip geleceğini sağ-

lam bir güvenceye bağlamalıdır. Çünkü bu olanak ve fırsatlar her zaman ele geçmeyebilir.

Su aktığı yere (yine) akar.

Bundan önce görüp geçirdiğimiz güzel durum, yine gerçekleşir. Bunun gibi elimize geçen olanaklar da bugün olmasa bile yarın yine doğabilir.

Su baştan kesilir.

Her işin bir kaynağı vardır. Bu yönden bir işin gelişmesi ya da sonuçsuz kalması, kaynağı olan gücün olumlu ya da olumsuz tutumuna bağlıdır. Bu işle ilgili bir çalışma ve görüşme yapmak gerekirse kaynağı olan güce inilmeli, onunla görüşülmelidir.

Su bulanmayınca durulmaz.

Her düzen değişik durumlardan geçerek kurulur. Bu durumlardan geçilmedikçe, çeşitli çekişmeler olmadıkça, topluluk beklenen düzene kavuşmaz. Düşünsel konularda da böyledir bu. Bir konuda değişik düşünceler çatışır, sonradan aydınlığa çıkılır.

Su bulununca teyemmüm bozulur.

Bir şey yoksa, yokluğundan ötürü ya ona benzer bir şey kullanırız ya da onun yokluğunu çekerek sıkıntıya katlarız. Ancak o şey elimize geçti mi artık ne benzerini kullanmaya ne de sıkıntı çekmeye gerek kalmaz.

Suç samur kürk olsa kimse üstüne almaz.

bkz. "Kabahat samur kürk olsa..."

Suçu gelin etmişler, kimse güvey girmemiş.

bkz. "Kabahat samur kürk olsa kimse sırtına almaz."

Su içene yılan bile dokunmaz.

Düşmanın bile olsa su içene dokunma.

Su küçüğün, sofrı büyüğün.

Çocuklar istediği zaman istedikleri kadar su içebilirler. Bu, onların hakkıdır. Sofra kurmak, istediği yemekten istediği kadar almak da büyüklerin hakkıdır.

Su testisi su yolunda kırılır.

Kendini bir ölköye, bu ölkünün gerçekleştirilmesine adanmış olan kişiler vardır. Bu uğurda birçok sıkıntıya katlanabilir, birçok şey yitirebilirler. Dahası, canlarından bile olabilirler.

Su uyur düşman uyumaz.

İnsan, düşmanı karşıısında sürekli uyanık bulunmalı, onun uyumuş ya da artık kötölük yapmaktan vazgeçmiş olduğunu düşünmemelidir. Öyle ki, akarken ses çıkaran suya bile kıpırdamıyor, uyuyor diyebilirsiniz. Ama sesi çıkmayan, kendi kabuğuna çekilmiş düşmana asla uyuyor dememeli, ona karşı tetikte bulunmalısınız.

Su yatağını bulur.

bkz. "Akarsu, çukurunu kendi kazar."

Suyu getiren de bir, testiye kıran da.

bkz. "Testiye kıran da bir, suyu getiren de."

Suyun yavaş akanından, insanın yere bakanından (kork).

Bazı şeylerin ve kişilerin tehlikeli olup olmayacağı ilk ağızda anlaşılmaz. Sözelimi, sessiz akan su, derin ve tehlikeli olabilir. Ne ki sessiz sessiz aktığı için bu yönü görülmez. Kendi halinde sessiz, ne düşündüğü bilinmeyen insan da böyle bir suya benzer.

Sükût ikrardan gelir.

Susan kişiye bir şey söyledi denilemez. Ama "Evet" demesi gereken yerde susan "Evet" demiş sayılır. Susup söylememesi bu durumda kendisiyle ilgili bir gerçeği benimseme anlamına gelir.

Sür git dememişler, gör geç demişler.

Beğenmediğimiz her durumun üzerinde uzun süreli durmaktan kaçınmalı, hoşgörölü bir yaklaşım içinde olmalıyız.

Sürüden ayrılanı (ayrılan kuzuyu, koyunu) kurt yer.

Topluluktan ayrı bir yol tutan kişi, bir başına kaldığı için

yalnız duruma düşer, böylece de kendini tehlikeye atmış olur.

Süte katılan sular, ineği götürür.

Hile ile başkalarını aldatan kimse bunun cezasını ya kendi canı ya da malı ile öder. Sözelimi, sütçü süte su katıp hile yapsa bunun cezasını ineği canı ile öder.

Sütle giren huy, canla çıkar.

Çocukken edindiğimiz davranış ve alışkanlıklardan ölünceye dek sıyrılamayız, yaşamımız boyunca onlar da sürüp gider.

Sütlüyü sürüden çıkaramazlar.

Bir şey yararlı ve verimliyse kimse onu elden çıkarmaya yanaşmaz.

Sütsüz koyun meleğen olur.

İnsanlar için yararlı etkinliklerde bulunmayan, her türlü olanaktan yoksun kişi, sürekli yakını, acıklı bir tonla konuşur.

Sütten ağzı yanan, ayranı üfleyerek içer.

Vaktiyle bir konu üzerinde gerekli titizliği göstermediğinden önemli bir zarara uğramış olan kişi, ona benzer bir konu ile karşılaşınca, yine zarara uğramamak için çok dikkatli davranır.

Şahin avını nerde olsa alır.

Bir işte bilgi ve beceri kazanmış kimse, hangi ortamda olursa olsun bilgi ve becerisini kullanır, ekmeğini kazanır.

Şahin ile deve avlanmaz.

Belirli işler belirli araçlarla yapılır. Küçük şeyleri yapmak için kullanılan araçla büyük şeyler yapılamaz.

Şahin küçüktür ama, koca turnayı havadan indirir.

Bir varlığın fiziksel yapı yönünden küçük olması, güçsüz olması anlamına gelmemeli. Nice küçük şeyler vardır ki, kendilerinden kat kat büyük olanlara göre daha güçlüdürler.

Şakanın sonu kakadır.

Birine takılmalarımızı sürdürürsek o bundan rahatsız olur, kırılır, bizim söz ve hareketlerimize tepki gösterir. Böylece aramızdaki dostluk da bozulmuş olur.

Şap ile şeker bir değil.

Kimi nesne ve varlıklar dış görünüşüyle birbirlerini andırır. Ne ki bunlar öz ve nitelik yönünden benzemezler.

Şaraptan bozma sirke keskin olur.

Dürüst ve erdemli bir kişi gün gelir bu niteliklerini yitirip azar, doğru yolda olmayanlara katılır. Bu kişi aralarına kattığı kimselerden daha da aşırı kötü davranışlarda bulunur.

Şaşkın (ahmak) misafir, ev sahibini ağırlar.

Konuklukta olduğu gibi, her şeyin birtakım kuralları vardır. Bunları bilmeyen kişi, hep ters davranışlarda bulunur.

Şaşkın ördek, başını bırakır, kışından dalar.

Ne yapacağını şaşırır ya da ne yaptığını bilmeyen kişi, rasgele ama hep ters işler yapar.

Şehirde eşek bile makamla anırır.

Kentte toplumsal yaşamı düzenleyen kurallar kırsal yaşam göre daha baskındır. Bunun için de herkes bu kurallara uyma gereğini duyar.

Şeriatın kestiği parmak acımaz.

Yasalara göre verilen kararı, bundan zarar gören kişi de saygıyla karşılar.

Şeyh uçamaz müridi uçurur.

Kendisinde olağanüstü bir güç ve yücelik olduğuna inanılan kimseler vardır. Bunlar, yapmadıkları ve yapamayacakları işleri yapmış gibi gösterirler. Ona inananlar da bunun doğruluğunu söyler dururlar.

Şeytan adamı kandırır, ama suyunu ısıtıvermez.

Kurnaz kişilerin tuzağına düşüp onlara kanmamalıyız. Bizi kandırıp yanlış yola yönlendirenler yanımıza bir daha uğramazlar. İçine düştüğümüz sıkıntılı durumdan kendi çabamızla kurtuluruz.

Şeytan azapta gerek.

Kötülük yapmayı alışkanlık edinmiş kişilerin acı ve sıkıntı içinde olmalarına üzülmemek gerekir. Onlar, yaptıklarıyla bunu hak etmişlerdir.

Şeytanın dostluğu darağacına kadardır.

bkz. "Şeytanla ortak buğday..."

Şeytanla ortak buğday eken, samanını alır.

Dürüst olmayan, hileci kimse ortaklığın kurallarına uymaz, kazancını alır, zararını ortağına yükler. *krş. "Kurtla ortak olan tilkinin..."*

Şık şık eden nalçadır, iş bitiren akçadır.

Nalça da madeni para gibi şık şık eder, onun yaptığı işi yapamaz. İş bitiren nalça değil, paradır.

Şimşek çakmadan gök gürlemez.

Ortada bir lafın çalkalanması, birtakım olayların meydana gelmiş olduğunu gösterir. Yankısı olan her şey, meydana gelmiş sayılır.

Şimşegi görülen buluttan korkulmaz.

Ne yapacağını, ne edeceğini söyleyen ya da bunu bir davranışıyla ortaya koyanlardan ürkülmez, ne yapacakları az çok kestirilebilir.

Şöhret afettir.

Ünlü olmanın iyi yanları olduğu gibi, kişiyi sıkı, bezdiren yanları da vardır. Bir kez herkesin gözü ünlü kişinin üzerindedir. Dilediği gibi davranamaz, özgürlüğü sanki sınırlandırılmıştır. Bütün bunlar bir yana, üstesinden kolayca gelemeyeceği istekler, zorlama ya da baskılarla karşı karşıya gelir, doğal olarak bunlardan sıkılır, bunalır...

Şüphe insanı rahat koymaz ama, çok tehlikeden kurtarır.

Kuşku, kişiyi tedirgin eder. Ancak insanı uyanık tutacağından da birçok tehlikeli durumu önler.

T

Tabağa sorsan dũnyada fena koku yoktur.

Kötü ya da iyi kavramı insanın uğraştığı işe göre değişir. Kötü işlerde çalışan bir kimse için kötü iş diye bir şey yoktur, böyle bir ayırım yapamaz.

Tabak, sevdiği deriyi yerden yere çalar.

Bir kimse, buyruğu altında olan sevdiği kişiyi eğitmek ve geliştirmek için çok hırpalalar. Bu hırpalayıcı tutum, sevgisizliğin değil, sevginin belirtisidir.

Tabancanın dolusu bir kişiyi korkutur, boşu kırk kişiyi.

Bir kişi, sert eylemiyle belli bir kimseye, belli bir zarar verir. Ama böyle yapmaz da çevresine her zaman için bu davranışı yapacak, eyleme geçecek korku ve kanısını verirse, böyle bir izlenim uyandırırsa daha etkili sonuç alır.

Takdirle yazılan tedbirle bozulmaz.

İnsan ne kadar önlem alırsa alsın, gene de yazgısını değiştiremez; başına gelecek gelir, onu değiştirmek elinde değildir.

Talihsiz hacıyı Arafat'ta (deve üstünde) yılan sokar.

Kişi talihsiz olmayagörsün, tam amacına ulaşmak üzereyken büyük bir engelle karşı karşıya gelir, amacına ulaşamaz.

Tamah olmasa müflis acından ölür.

bkz. "Tamah varken..."

Tamah varken müflis acından ölmez.

Kimi durumlarda gerçekleşmeyecek düşler kurmak da kişiyi yaşama bağlar. Örneğin, mal varlığı tükenmiş olmasına karşın, az kazançla yetinmeyip hep büyük kazanç ardında koşanlar vardır. Bunlar, düş zenginliğiyle yaşarlar.

Tandır başında bağ dikmek kolaydır.

İnsan, kışın sıcak tandır başında birçok işin hayalini kurabilir. Ama bunları gerçekleştirmek güçtür.

Tanyeri ağarınca hırsızın gözü kararır.

Namuslu olmayan yollarla çıkar sağlayan kişiler vardır. Bunlar, kendilerini gizleyen ve barındıran koşullar değişti mi ne yapacaklarını bilmez, şaşırır kalırlar.

Tarla çayırdı, bağ bayırdı.

Tarlanın verimli olması düz ve nemli bir yerde, bağınki de bayırdı bulunmasına bağlıdır.

Tarlada izi olmayanın harmanda yüzü olmaz.

Her verim ve ürün bir emek karşılığında alınır. Tarlasını sürüp işlemeyen, ona gerekli emek vermeyen kişi doğal olarak ondan bir şeyler bekleyemez.

Tarlanın iyisi suya yakın, daha iyisi eve yakın.

Tarla suya yakın oldu mu, sulanması kolay olur. Sulanan tarladan bol ürün alınır. Bunun gibi tarlanın eve yakın olmasının da birtakım yararları vardır: Bakımı, ürünün güven altında bulunması, kolayca eve taşınabilmesi gibi...

Tarlayı düz al, kadını kız al.

Kişi tarla alırken, eşini seçerken dikkatli davranmalı. Tarlayı dağlık taşlık, engebeli yerden almamalı. Bunun gibi eşini seçerken de daha önce evlenmiş birini değil, kız yeğlemeli.

Tarlayı koçan zaptetmez, saban zapteder.

Tarlanın malımız sayılması, onu ekip biçmemize bağlıdır. Tarlayı ekip biçmiyorsak, gerçekte elimizde tapusu da olsa yine de bizim malımız olmaz.

Tarlayı taşlı yerden, kızı kardaşı yerden.

Taşlı tarla çiftçiler arasında daha çok tutulur. Bunun iyi tahıl alma gibi türlü nedenleri vardır. Öte yandan evlenirken de erkek kardeşi çok olan yerden kız alınması öğütlenir. Çünkü, erkek kardeşi, kızın koruyucusudur, ona kimse yan gözle bakmamıştır. Ayrıca bu kız, kardeşlerine hizmet ederek yetiştiğinden kocasına iyi bakan, onun hizmetlerini aksatmayan bir ev kadını olacaktır.

Tasasız baş, bostan korkuluğunda bulunur.

bkz. "Dertsiz baş terkide gerek."

Taşa çıkan keçinin ağaca çıkan oğlağı olur.

bkz. "Ağaca çıkan keçinin dala bakan oğlağı olur."

Taş altında olmasın da dağ ardında olsun.

İnsanın sevdiklerinden ayrı olması acıdır. Şöyle ki, sevdiğimiz kimsenin gurbette olması, bize üzüntü verir. Ancak bir gün gelir kavuşuruz. Yeter ki sağ olsun.

Taş düştüğü yerde ağırdır.

Değerimizi kanıtlamamız bir çevrede uzun süre kalmamıza bağlıdır. Bunun için önemsiz nedenlerle yer ve iş değiştirmemeliyiz. Çünkü, bulunduğumuz yerde tanınmış, kendimize bir çevre edinmişizdir. Bunun gibi alıştığımız işimiz de vardır. Oysa gideceğimiz yerde bunları kolay sağlayamayız.

Taşıma (dökme) su ile değirmen dönmez.

Süreklilik gösteren, önemli, büyük işler, bunları yapacaklardan güç ister. Böyle bir güçten yoksunsak, sağın solun yapacağı derme çatma yardımlarla bu türden işleri başaramayız.

Taşkınlığın sonu şaşkınlıktır.

Taşkınlık yaparak kötü sonuçlarla yüz yüze gelen kişi ne yapacağını bilemez, şaşırıp kalır.

Taş ne kadar ıslanırsa deli de o kadar uslanır.

Kimi şeyler etkilenmez, daha doğrusu etkilenme niteliğinden

den yoksundur. Sözelimi ne kadar yağmur yağarsa yağsın taşın ıslanması sınırlıdır. Bunun gibi delinin uslanması, davranışlarını düzeltmesi de olanaksız gibidir.

Taş taş üstüne olur, ev ev üstüne olmaz.

bkz. "Dağ dağ üstüne olur..."

Taş yerinde ağırdır.

bkz. "Taş düştüğü yerde ağırdır."

Tatarın kılavuza ihtiyacı yok(tur).

Neyi, nasıl yapacağını bilen bir kimse, başkasının yardımına gereksinme duymaz.

Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.

Güzel söz, tatlı dil, en azgın kişiyi bile yumuşatır, yatıştırır.

Tatlı söz dinletir, tatsız söz esnetir.

Güzel ve etkili bir konuşmadan herkes hoşlanır; bunun gibi sıkıcı bir konuşmayı dinleyenler de bundan sıkılır, sıkıntılarını davranışlarıyla dile getirirler.

Tatlı tatlı yemenin acı acı geçirmesi olur.

Kişi, salt bugününü değil, yarınını da düşünmek zorundadır. Nitekim borç harç ederek keyif süren kişi, bir süre sonra sıkıntıya düşer; sıkıntı içinde kıvranarak düşüncesizliğinin cezasını öder. Aynı biçimde perhizini bozarak dilediğini yiyen hasta, hastalığını kamçılarmış olur.

Tatsız aş tuz neylesin, akılsız başa söz neylesin.

Bir şey özünden, temelinden bozuk ve çarpıksa, yetersiz çabalarla düzeltmek olanaksızdır. Bunun gibi dengesiz, sivri akıllı kişiler de sözle doğru yola gelmez.

Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi yok.

Değersiz kişi, bir anlaşmazlık yüzünden değerli kişiyle ilgisini keserek kendince onu cezalandırır. Ne ki değerli kişi bunu bilmez bile.

Tavşan dağda suyu ateşte.

İnsanın içinde bulunduğu durum ve koşullar her an değişebilir. Değişmeyecekmiş düşüncesine kapılmak doğru

değildir. Bugün güçlü, sağlıklı olan biri yarın gücünü de, canını da yitirebilir.

Tavuk, kaza bakmış da kışını yırtmış.

Kişi kendi gücüne, kendi olanaklarına göre hareket etmeli, bu konuda başkalarına özenmemelidir. Sözgelimi, züğürt biri, varlıklı bir kimsenin yaptığını yapmaya kalkarsa, bu haliyle kazınki kadar büyük yumurtlamaya çalışırken kışını yırtan tavuğa döner. Böylece de acıklı ve gülünç bir duruma düşer.

Tayfanın akıllısı, geminin dümeninden uzak durur.

Kendini bilen gerçekçi ve akıllı işçi beceremeyeceği yönetim işine özenmez. Böyle bir işin üstesinden gelemeyeceğini bilir, uzak kalır; kalmazsa hem kendi yıkımına hem de başkalarının yıkımına yol açar.

Taze bardağın suyu soğuk olur.

İnsan yeniye karşı daha düşkün, daha ilgilidir. Bu bakımdan yeni ilişkiler, eski ilişkilerden daha hoş a gider.

Tazısız ava çıkan, tavşansız eve gelir.

Kimi işler, belirli araç kullanmayı zorunlu kılar. Bu aracı kullanmadan o işi yapmaya kalkışmak, sonuç alamamak demektir.

Tebdili mekânda ferahlık var.

Aynı yerde sürekli olarak kalan insan sıkılır, yer değiştirdiğinde sıkıntısı gider, ferahlar.

Tek elin nesi var, iki elin sesi var.

bkz. "Bir elin nesi var, iki elin sesi var."

Tek kanatla kuş uçmaz.

Kimi işler bir başımıza gerçekleştirilecek türden değildir. Böyle bir yardımcı gerektiren işler tek kişi ile yapılmaz.

Tekkeyi bekleyen çorbayı içer.

Bir işte sabırla direnen, türlü sıkıntılara katlanan kişi sonunda iyi bir sonuç alarak bunun ödülünü görür.

Tembele iş buyur, sana akıl öğretsin.

Tembel, işten ve harekettten kaçınan kişidir. Bu yönden, tembel birine iş buyurdunuz mu, o işi yapmamak için birtakım düşünceler ileri sürer. Sözgelimi, "Şimdi bu işin sırası değil" der; "Bu işi yapmaya gerek yok" der; "Şöyle yapılsa daha iyi olur" der.

Tembele, "Kapını ört" demişler, "Yel gelir, örter" demiş.

Tembel, en küçük çabadan, en küçük devinimden bile kaçınır. Hiçbir yorgunluk gerektirmeyecek çok basit işlerini bile yapmaz da bunu başkalarının yapmasını bekler.

Temiz (iyi) iş altı ayda çıkar.

Eksiksiz yapılması istenen iş, uzun zaman gerektirir. Aceleyle getirilerek yapılan iş baştan savma olur.

Tencere demiş: "Dibim altın", kepçe demiş:

"Ben nerdeyim?"

Erdemsiz kişi, yüksek değerlerinden söz ederek övünmeye yeltenirse, onun içyüzünü bilen kimse, "Atma, ben varım" der.

Terazi var, tartı var; her bir şeyin vakti var.

Yapılacak işlerin kendine özgü ölçüleri ve zamanı vardır. İş yaparken bunları göz önünde bulundurmak gerekir.

Tereciye tere satılmaz.

İşini çok iyi bilen, uzman bir kişiye bu iş üzerine bilgi vermeye, yol ve yöntem göstermeye kalkışmak hafifliktir.

Terlemeden para kazanılmaz, solumadan can verilmez.

Kazanmak için emek harcamak gerekir. Emeksiz kazanç olamaz. *krş.* "Emek olmadan yemek olmaz."

Terzi kendi söküğünü dikemez.

Görevi, kendi uzmanlığı doğrultusunda başkalarına belirli bir iş yapmak olan kişi, yaptığı iş kendisi için de gerekli olunca bunu yapmaya vakit bulamaz.

Terziye "Dinlen" demişler, ayağa kalkmış.

Bir işin kolay ya da g olması işin niteliğine, o işi yapan kişinin bilgi ve becerisine göre değişir. Sözgelimi, rahat gi-bi gözüken nice işler vardır ki onları yapanların dinlenme-si, başkalarını yoran davranışlarla olur, oturarak iş gören terzilerin, dinlenmek için ayağa kalkmaları gibi.

Terziye "G" demişler, "İğnem başımda" demiş.

Başka bir yere gitmesi gereken kişinin, beraberinde gt-receği eşya yoksa ya da çok az ise, taşınması oldukça ko-lay olur.

Testiyi kıran da bir, suyu getiren de.

(Suyu getiren de bir, testiyi kıran da.)

İyi bir yönetici, çalışanla çalışmayanı ayırmalıdır. Bunun için de iyiyi, kötüyü ayırmayan ya da ayıramayan yönetici-ler yanında görevini gereği gibi yapanla hiçbir iş becere-meyen birbirine eşit olur. Bu tutum da çalışan ve görevini tam yapanların üzerinde olumsuz etki yapar.

Teşbihte hata olmaz.

Konuşmada ve yazmada bir durumu daha somut, daha belirgin bir biçimde anlatmak için benzetmeye başvurulur. Bu benzetme çirkin olabilir. Benzetmeyi yapan, kötü bir ni-yet taşımadığını bildirmek için sözlerine, "Teşbihte hata olmaz" sözünü de ekler.

Teyze, ana yarısıdır.

Bir ocuğun teyzesi, ona karşı her yönden annesi gibi tüm ilişkileri, görevleri de üstlenip paylaşır.

Tez giden tez yorulur.

Amacına hızla ulaşmak isteyen bir kimse bunu gerçekleş-tirebilir; ancak bu onu büyük ölçüde yorar. *krş.* "Acele y-ryen yolda kalır."

Tırnağın varsa başını kaşı.

Kimseden kimseye hayır gelmez. Olanakların varsa kendi işini kendin gr. Başkasından hiçbir yardım bekleme.

Tilkinin dönüp geleceği yer, kürkçü dükkânıdır.

Asıl yerinden ve yapacağı işinden, başka yerlere, işlere yönelmiş kişi, eninde sonunda dönüp dolaşır yine eski yerine ve işine dönmüş olur.

Tilki tilkiliğini bildirinceye

kadar post elden gider.

Bir iftiraya uğrayan kişi, suçsuz olduğunu kanıtlayıncaya değin çok sıkıntı çekip hırpalanır.

Tilkiye, "Tavuk kebabı yer misin?" demişler,

"Adamın güleceğini getiriyorsunuz" demiş.

Bir kişiye özlediği, elde etmeyi çok istediği bir şeyi, "Vere lim mi?" diye sorulursa, nasıl bir yanıt alınacağı bellidir.

Tok, açın halinden bilmez.

Değişik ortamda ve koşullar içinde yaşayanlar, birbirlerinin durumlarını anlayamazlar. Sözelimi, bolluk içinde yaşayanlar, yoksulların acıklı durumlarını bilmezler.

Tok ağırlamak güçtür.

Beğenme, bir ölçüde gereksinme duymaya da bağlıdır. Bu bakımdan karnı tok olanlara yemek beğendirmek ne denli güçse, kendisinde güzel çeşitleri bulunan nesnelerin başka türlerini bir kimseye beğendirmek de o denli güçtür.

Tok iken yemek yiyen, mezarını dişiyle kazar.

Karnı tok birinin zorlanarak yemek yemesi, onun sağlığı için büyük bir tehlike oluşturur.

Topalla gezen, aksamak öğrenir.

Kötü kimselerle düşüp kalkanlar, kötü huy ve alışkanlıklar edinir, onların etkisinde kalırlar.

Top otu beylikten olunca güllesi Bağdat'a gider.

Bir şeyin yapımında bol ve nitelikli gereç kullanılırsa benzerleriyle karşılaştırılamayacak ölçüde güzel olur.

Toprağı işleyen, ekmeği dişler.

Bir çalışmanın amacına ulaşması, ondan verim alınması

işle ilgili bütün koşulların yerine getirilmesiyle olur. Böyle olmazsa beklenen verim alınmaz.

Tutulmayan hırsız beyden büyüktür.

(Tutulmayan uğru beyden doğru.)

Ele geçmeyen suçlu, kendisini yakalatmak isteyeniyenmiş gibi bir durum yaratır. Ayrıca, suç işlememiş gibi özgürlük numarası yapar.

Tuz ekmek hakkını bilmeyen kör olur.

Halkın inancına göre iyiliğini gördüğü kimseye karşı kötülük yapanları Tanrı cezalandırır.

Tüccar züğürtleyince (müflis bezirgân)

eski defterleri yoklar.

Gördüğü iyi günleri yitirmiş olanlar, eski anılarını anlatır dururlar.

Türk karır, kılıcı karımaz.

Türk için kılıç kullanmanın yaşı yoktur, o, yaşlansa da genç gibi kılıç kullanır.

Türkün aklı sonradan gelir.

Türkün bir özelliği de olaylar karşısında hemencecik düşünüp karar verememesidir. Bir süre sonra doğru bir karara varıp bunu uygulamaya kor; ancak gecikerek yapar bunu. Bu yüzden de kimileyin iş işten geçer.

Tüy (yüz) güzelliği hamamdan eve,

huy (ad, öz) güzelliği Urum'dan Şam'a.

bkz. "Yüz güzelliği hamamdan eve..."

U

Ucuz alan pahalı alır. (Pahalı alan aldanmaz.)

Ucuz mal kötü ve dayanıksız olduğundan çabuk eskir, bunun için de yenilenmesi gerekir. Böylece daha pahalıya mal olur.

Ucuzdur vardır illeti, pahalıdır vardır hikmeti.

Bir malın ucuz ya da pahalı olmasını etkileyen etkenlerin başında malın taşıdığı nitelikler gelir. Sözgelimi, bir nesnenin ucuz olması, beğenilmeyen niteliklerinden, pahalı olması, beğenilen niteliklerinden ileri gelir.

Ucuz etin çorbasını it içer.

Değersiz nesneleri, eşyaları varlıklı ve soylu kişiler almaz; onları daha çok varlıksız, zevki gelişmemiş kimseler alır.

Ucuz etin yahnisi tatsız olur.

Ucuz gereçle yapılan şey, ister istemez çürük ve kötü olur. Çünkü bir şeyin güzel olması o şey için kullanılacak gerecin niteliğine bağlıdır.

Ulular köprü olsa basıp geçme.

Yaşlı ve erdemli kişilere karşı her zaman saygılı ol. İsterse onlar yüce görevlerde bulunmasınlar, başkaları da onlara karşı aşağılayıcı tutumunu sürdürsün, sen davranışlarını değiştirme, saygılı olmanı sürdür.

Ulularla havuç (keşir) ekenin yoğunu götüne gider.

Kendisinden daha güçlü kimselerle ortak iş yapmaya kal-

kışanlar sonunda yanlış bir karar verdiklerini anlar ve bundan büyük zarara uğrarlar.

Ulu sözü dinlemeyen uluyakalır.

Büyüklerin sözleri uzun deneyimleri içerir, bize doğru yolu gösterir. Bu bakımdan onların sözlerini dinlemeyenler, bunun acı sonuçlarıyla karşılaşır, üzülp inlerler.

Ummadığın taş, baş yarar.

Kimileyin görünüşte bir işe yaramaz sandığımız kişi ya da nesne, bir de bakarız ki güzel iş yapıyor, çok iş yapıyor.

Umut fakirin ekmeğidir.

İstediği ve özlediği şey, bugün eline geçmeyen kişi, ona gelecekte kavuşacağını umar. Böylece umutla yaşar.

Usta hırsıza kapı baca olmaz.

Ne kadar önlem alırsak alalım; usta hırsız ne eder eder yine de eve girmesini becerir. *krş.* "Hırsıza kilit olmaz."

Ustanın çekici bin altın.

Uzmanlaşma ve ustalaşma bir işte uzun yıllar çalışmanın sonucunda elde edilen bir yetkinliktir. Öyle ki, bir türlü düzeltilemeyen bozuk bir iş ya da nesne, uzman kişinin şöyle bir dokunmasıyla düzeliverir. Demek ki, ustanın küçük emeği bile büyük değer taşır. *krş.* "Ekmeği ekmekçiye ver, bir ekmek de üste ver."

Uşağı işe koş, sen de ardına düş.

bkz. "Çocuğu işe sal, ardınca sen git."

Utananın (üşenenin) oğlu kızı olmamış.

Bir şey yapmaya utanan ya da üşenen kişi, doğal olarak o işten sağlanacak yararlardan yoksun kalır.

Utanma pazar, dostluğu bozar.

Alışveriş dostlar arasında yapılırsa, dostluk duyguları içinde fiyat ve ödeme durumu belirlenmeye yanaşılmazsa ileride birtakım tatsızlıklar, anlaşmazlıklar doğar. Bunun sonucu olarak da dostluk bozulur.

Uyku, uykunun mayasıdır.

İnsan uyudukça uyuma isteği duyar.

Uyuyan yılanın kuyruğuna basma.

Sana zararı dokunmayan ve bu tutumunu sürdürmekte olan birini incitip saldırısına yol açma.

Uzak yerin salığını kervan getirir.

Bizden uzakta olanlarla ilgili en gerçek ve doyurucu haberleri onların yanından gelenler getirir.

Ü

Üç göç bir yangın yerini tutar.

Bir yerden bir yere göç, göçen kişinin eşyalarının yıpranmasına yol açar. Bir bakıma yangına benzer. Nasıl yangında bir ailenin bütün eşyası yok olmazsa bile işe yaramaz duruma düşerse, üç kez ev taşımak ya da bir yerden bir yere göçmek zorunda kalan ailenin eşyası da o duruma düşer, yangına uğramış gibi olur.

Üçlenmemiş eken, olmamış biçer.

Kimi işlerin belirli ve gerekli koşulları vardır. Kişi bu türden bir işe başlayacaksa önce onun koşullarını sağlaması gerekir. Bunu yapmazsa olumlu sonuç alamaz.

Ürmesini bilmeyen it (köpek), sürüye kurt getirir.

Konuşma gelişigüzel değil, ölçülü, hesaplı olmalıdır. Bunu yapmayan, sonunu düşünmeden konuşan kişi, kendisinin ve çevresindekilerin başını belaya sokar.

Ürüyen köpek ısırılmaz (kapmaz).

Bir kötülük yapacak kişi, bunu önceden belli etmez, gizli tutar. *krş.* "Isırarak köpek havlamaz."

Üşenenin oğlu kızı olmamış.

bkz. "Utananın oğlu kızı olmamış."

Üveye etme özünde bulursun; geline etme kızında bulursun.

Üvey evlada kötü davranmamalı. Düşünmeli ki, bir gün kendisinin de öz evladı öksüz kalıp başkasına üvey evlat olsa, ona da kötü davranılabilir. Kaynana da, gelinine kötü

davranmamalı; yoksa kendisinin kızına da gelin gittiği yerde öyle davranılabilir.

Üvey öz olmaz, kemha bez olmaz.

1. Üvey anne, ne denli iyi olursa olsun tam olarak öz anenin yerini tutamaz. Bunun gibi üvey evlat da hiçbir zaman öz evladın yerine geçemez.

2. Soyu sopu temiz kişiler, kötü hareketler ve işler yapmaz.

Üzümü ye de bağını sorma.

İstediğin, beklediğin şey eline geçmiştir. Nereden geldiğini, bunun kaynağını öğrenmene ne gerek var? Öğrenip de ne yapacaksın?

Üzüm üzüme baka baka kararır.

Kişi, ilişkide bulunduğu kimselerden ister istemez etkilenir; birbirlerinden huy kaparlar, birbiriyle sıkı ilişki sürdürenler. Kötüler arasında dura dura iyiler de kötü olur. *krş.* "Benze-ye benzeye yaz, benzeye benzeye kış olur."

V

Vakit nakittir.

Kişinin zamanı para değerindedir deniliyor. Oysa zaman, paradan daha değerlidir. Çünkü para kazanmak için zaman gereklidir. Zamanı boş geçirip iyi değerlendirmemek, kazancı da kaçırmak demektir. Ancak geçen zamanı para ile geri getirmek olanaksızdır.

Vakitsiz açan gül tez solar.

Her işin yapılacağı bir zaman vardır. Buna uyulmazsa yapılan işten umulan sonuç elde edilemez.

Vakitsiz öten horozun başını keserler.

Her şeyin olduğu gibi, sözün de uygun bir zamanı vardır. Uygun olmayan bir zamanda, densiz ve dengesizce konuşan kimse, toplumun tepkisine yol açar, cezalandırılıp susturulur.

Vardığın yer körse bir gözünü kapa.

Kişi, yadırganmamak için, toplumdışı kalmamak için, kendisini çevrenin gidişine uydurmalıdır. Böyle bir uyum olmazsa çevre, onu benimsemez, bu yüzden de tedirginliğe ve yalnızlığa düşer.

Var eli titremez.

Yoksul bir kimse, bir şeye yardım edeceği zaman uzun uzun düşünür. Varsıl, böyle bir düşünmeye gerek görmez, kolayca yardım eder.

Var evi kerem evi, yok evi verem evi.

Kişinin, sağa sola yardımı ve iyilik edebilmesi varlıklı olmasına bağlıdır. Bu yönden varlıklarının evi, ikram, armağan, yardım ocağı gibidir. Yoksulun evi ise sıkıntı ve dert yuvasıdır.

Varını veren utanmamış.

Herkes bir isteği, olanaklarına göre yerine getirebilir. Bunun için yardım ya da ödünç olarak bir şey vermesi gereken kişi, verebileceği şey önemsiz de olsa, bundan utanmamalıdır. Çünkü elinde bulunanı veriyor, cimrilik etmiyor, olanağı ancak buna el veriyor.

Varışına gelişim, tarhana aşına bulgur aşım.

Her şey karşılıklı olur. Bir kişi, başkasına karşı nasıl davranır, nasıl ilgi gösterirse, o da kendisine öyle davranır.

Varlığa güvenilmez.

bkz. "Güvenme varlığa, düşersin darlığa."

Var mı pulun, herkes kulun; yoksa pulun dardır yolun.

Para her şeyi sevimli ve güzel gösterir. Öyle ki, parası olana herkes yaklaşır, hizmet eder, saygı gösterir, onun söylediklerini yerine getirir. Parası olmayanın yüzüne kimse bakmaz, dünya başına dar gelir.

Var ne bilsin yok halinden.

bkz. "Tok acın halinden bilmez."

Varsa hünerin, var her yerde yerin;

Yoksa hünerin, yok her yerde yerin.

İnsanların toplum içindeki yerini ve değerini hüneri belirler. Hünerli bir kişiye herkes değer verir, her yerde iş bulabilir. Bunun gibi belli bir hünerden yoksun kişi de hiçbir işe yaramadığını görür, üzüntü duyar.

Var varlatır, yok söyletir.

Kişinin davranışlarıyla parasal durumu arasında bir ilişki vardır. Varlıklı kişi, konuşmalarında hep büyük şeylerden

söz eder, ayrıca parasını kullanarak daha çok para kazanır. Yoksul kişi ise konuşmalarında hep yakınır, dert yazar.

Vasiyet ölüm getirmez.

"Ben öldükten sonra şöyle yapılınsın" diyen kimseye yakınları, "Tanrı göstermesin, öyle şey düşünme" derler. Oysa, istenmeyen olasılıkları düşünmek, bu olasılıkların başa gelmesine yol açmaz. Bu nedenle neler yapılacağını önceden düşünüp belirtmekte yarar vardır. Bunun, korkulacak bir yanı yoktur.

Veren eli herkes öper.

Sağa sola yardım eden, iyilik yapan kimse, çevresindekilerce çok sevilir, herkes ona saygı gösterir.

Veren eli kimse kesmez.

Bir kimse cömertse, yardım etmeyi seviyorsa kimse böyle birine karşı kötülük ederek yardımın kesilmesini istemez.

Veresiye (şarap) içen iki kez sarhoş olur.

bkz. "Borca içen iki kez sarhoş olur."

Verip (de) pişman olmaktan,

vermeyip (de) düşman olmak yeğdir.

Verdiğimiz bir borcu geri alamama durumunda üzülecek, verdiğimiz için pişmanlık duyacağız. Borç vermezsek bu kez de isteyen kırılacak, bize düşman olacaktır. Öyleyse verdiğimiz borcu geri alamayacağımız kimselere borç vermemeliyiz.

Verirsen doyur, vurursan duyur.

Her işin bir amacı vardır. İş yaparken o amacı göz önünde tutmalıyız. Örneğin, yoksul birine bir yardım mı edeceğiz? Bu yardımı öyle yapmalıyız ki, yardım edeceğimiz kişinin bir derdini gidersin. Tıpkı bunun gibi birine dayak mı atacağız? Öyle vurmalıyız ki, etkili olsun, dayak attığımız kişi yenilsin, amacımız da böylece gerçekleşsin.

Verirsen veresiye, batarsın kara suya.

Ticaret yaşamının da kendine özgü kuralları vardır. Veresiye vermemek bunlardan biridir. Çünkü veresiye verenin, verdiğini geri alamadığı çok görülmüştür. Bu nedenle batmış ya da batma tehlikesiyle karşı karşıya gelmiştir. Veresiye bir şey vermemek, daha uygundur.

Vermeyince Mabut, ne yapsın Mahmut?

Bir kişiyi Tanrı ondurmamışsa, kul ne yapabilir? Ne denli çırpınırsa çırpınsın Tanrı'nın kendisinden esirgediği yetenekleri kazanamaz ki...

Y

Yabancı koyun kenara yatar.

Bir çevreye yeni gelen biri, hemencecik çevredekilerle kaynaşamaz, onların arasına giremez, bir kenarda durur.

Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyardan gitmeli.

İnsan içinde bulunduğu ortama uyum sağlayabilmek için ya karşılaştığı güçlükleri yenmeli ya da o ortamdan ayrılmalı.

Ya devlet başa, ya kuzgun leşe.

Giriştiğim bu işte ya başarılı olurum ya da bu yolda ölürüm bağlamında söylenir.

Ya evlat bir, ya ocak kör (gerek).

İnsanın tek çocuğu olursa o, baba ocağını sürdürür. Birçok çocuğu olursa onları yetiştirmek güçleşir; ayrıca baba öldükten sonra bunlar birbirlerine düşerler. Kardeş, kardeşin düşmanı kesilir. Böyle kötü durumların oluşmasından-
sa ocağın kapanması daha iyidir.

Yağına kıymayan, çöreğini yavan (kuru, yoz) yer.

(Kuzusuna kıymayan kebab yiyemez.)

İnsan istediği bir şeyi elde etmek için gereken parayı esirgememeli. Böyle davranır, gerekli parayı vermekten ya da harcamaktan kaçınırsa, elde etmek istediği şeyden yoksun kalır.

Yağırı olan gocunur.

bkz. "Al kaşağıyı gir ahıra..."

Yağ ile yavşan, sirke ile tavşan.

Yemeklerin lezzetli olması malzemenin yeterince kullanılmasına bağlıdır. Sözelimi, yağ yemeklere lezzet verir. Acı bir ot olan yavşan bile bol yağla pişirildi mi beğenilecek bir yemek olur. Bunun gibi, sirke de tavşan etine lezzet verir.

Yağmurda düşmanın koyunu, dostun atı satılsın.

Her şeyin değer kazandığı ya da değer yitirdiği bir ortam vardır. Sözelimi, yağmur, koyunların yünlerini ıslatırsa onların görünüşünü değiştirir, yünler ıslanınca yapışır, koyunlar zayıf görünür. Ata gelince, daha bir çeviklik ve güzellik kazanır. Böyle olunca yağmurlu havada koyun değerini yitirir, at ise değer kazanmış olur.

Yağmur olsa kimsenin tarlasına düşmez.

Elinde olanaklar bulunmasına karşın iyilik etmekten kaçınan, bu olanaklardan kimseyi yararlandırmayan kişileri anlatmak için söylenir.

Yağmur yağsa kış değil mi? Kişi halini bilse hoş değil mi?

Yaşamın akışı içinde her şeye yarayan bir nitelik, her duruma uyan bir özellik vardır. Kışa yağmur yakışır. Bunun gibi kişiye de yapamayacağı şeyleri bilip durumuna uygun iş yapması yakışır.

Yağmur yağsın da varsın kerpiççi ağlasın.

Doğadaki birçok varlığın yağmura gereksinimi vardır. Yağdı mı birçok şeye yararlı olur. Ama az sayıda kişi için zararlı da olabilir. Ne ki sağladığı yarar yanında yaptığı zararın lafı bile edilmez.

Yağ yiyen köpek tüyünden belli olur (bellidir).

Bir kişinin, ortada açık ve belli bir neden yokken yaşayış biçiminde bir değişme olursa o kişinin üzerinde kuşkular toplanır; o kişinin bir şeyler aşırdığı, çalıp çırptığı sonucuna varılır.

Yakın dost hayırsız hısımdan yeğdir.

İnsanın, kendisinden yardımını ve ilgisini esirgeyen bir sürü akrabası bulunabilir. Bunların yüzünü bile görmez çoğu kez. Oysa gerçek dostları onu yalnız bırakmaz, ilgi ve sevgisini gösterirler.

Yalancı kim? İşittiğini söyleyen.

Yalan, doğrulanmayan, gerçek dışı sözlerdir. Kişi bir sözü duyduğu zaman, doğru mu değil mi? diye düşünmeli, doğrulayamadığı sözleri başkalarına söylemekten çekinmelidir. Söylerse bunu kendisinin uydurduğu sanılır ve yalan söylediği kanısına varılır.

Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış.

Çevresinde, yalancı olduğu kanısı yerleşmiş bir kişinin doğru sözüne bile kimse inanmaz. Doğru söylediği de yalan sanılır.

Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.

Bir sözün gerçek dışı olduğu çok geçmeden anlaşılır. Çünkü yalan söz uzun süre geçerliğini koruyamaz. Bu yüzden sanılır ki, yalancıdan satın alınan mum bile geceye kalmaz da yatsı vakti tükenir.

Yalnız kalanı kurt yer.

Bir kimsenin koruyucusu, yardımcısı, eşi dostu yoksa o kişi tehlike içinde sayılır, tehlikelerden kendini koruyamaz. krş. "Sürüden ayrılanı kurt kapar."

Yalnızlık Allah'a mahsustur (yaraşır).

İnsan bir başına yaşayamaz. Konuşma, dertleşme, başkalarıyla birlikte olma gereksinmesi duyar.

Yalnız öküz çifte (boyunduruğa) koşulmaz.

Her işin bir yolu yordamı vardır. Kimi işler vardır ki tek kişiyle yapılabilir, kimi işler de iki kişiyle. İşte iki kişiyle yapılacak bir işi tek kişiyle yapmaya kalkışmak doğru değildir.

Yalnız taş duvar olmaz.

Tek taşla duvar örülemeyecği bir gerçektir. Bunun gibi, tek

bir kişi önemli işlerin üstesinden gelemmez, başkalarıyla birleşip yardımlaşmadıkça bu türden işleri başaramaz.

Yaman komşu, yaman avrat, yaman at;

birinden göç, birin boşa, birin sat.

İnsanın komşusu kötüyse başka bir yere göçmeli, eşi huy-suz ve geçimsizse boşamalı, atı azgınsa satarak ondan kurtulmalı.

Yangını körükleyen saçından tutuşur.

Bir kötülüğü ya da olumsuz durumu büyötmeye çalışanlar, insanları birbirine düşürenler bir süre sonra kendileri de o kötülüğe bulaşır, bundan zarar görür.

Yanık yerin otu tez biter.

İnsanın yüreğini burkan, içini yakıp kavuran bir acısı olabilir. Ancak sürekli olmaz bu. Bir süre sonra bunun yerini neşeli duygular alır.

Yanlış hesap Bağdat'tan döner.

Kişi, yanlış yaptığı bir işin yanlış olduğunu anlarsa bunda uzun boylu direnmez, ne denli sıkıntıya ve özveriye mal olursa olsun, ondan vazgeçer.

Yanmış harmanın öşrü alınmaz.

Önceleri kârlı ve verimliyken sonraları kötü koşullar içine düşen bir şeyden artık belirli bir gelir beklenemez.

Yanmış mal ile ölmüş baba ile övünülemez.

Geçmişin değerleriyle övünmekten kaçınmalı, kendimiz övünülecek değerler yaratmalıyız.

Yapı taşı yapıdan kalmaz.

bkz. "Delikli taş yerde kalmaz."

Yara sıcakken sarılır.

Yapılacak bir yardım zamanı geçirilmeden yapılmalıdır. Böylece yardım amacına daha çabuk ulaşmış, bir derde ya da acıya daha çabuk çare bulunmuş olur.

Yarası olan gocunur.

bkz. "Al kaşığıyı gir ahıra, yarası olan gocunur."

Yâr (dost) beni ansın bir koz ile, o da çürük çıksın.

bkz. "An beni bir kozla..."

Yarım elma, gönül alma.

bkz. "An beni bir kozla, o da çürük çıksın."

Yarım hekim candan eder,

yarım hoca dinden eder.

Bir işi, o işte deneyim kazanmış, uzmanlaşmış kişiye yaptırmak gerekir. Böyle birine değil de, o işte az buçuk bilgisi olanlara yaptırırsak olumlu bir sonuç alamayız. Üstelik iş yapıyorum diye o yarı buçuk bilgisi olan kişi, eski durumu da bozup büsbütün kötüleştirir.

Yarınki kazdan bugünkü tavuk yeğdir.

bkz. "Bugünkü tavuk yarınki kazdan iyidir."

Yar, yıkıldığı gün tozar.

Kötü bir olay olduğunda ilk günler etkisi ve yankısı büyük olur. Sonra giderek bu etki ve yankı azalır.

Yaşa yaşa, gör temaşa.

Kişi yaşadıkça, yaşlandıkça çeşitli şeyler görüyor, çeşitli durumlarla karşılaşılıyor.

Yaşı at pazarında sorarlar.

Bir kişinin yaşı onun değerini belirlemede ölçü olamaz. İnsanın değeri yaşına değil, başına, yani aklına bağlıdır. Bu yönden yaş ancak hayvanların değerini belirlemede bir ölçü olabilir. *krş. "Akıl yaşta değil baştadır."*

Yaşın arasında (yanında) kuru da yanar.

bkz. "Kurunun yanında yaş da yanar."

Yaş kesen, baş keser.

Ha bir ağaç kesmişsin, ha bir insan öldürmüşsün. Çünkü ağacın da insan gibi yurdun yaşamında türlü yararları vardır. Bunun için ağaç kesmek, insan öldürmeye benzer bir suçtur.

Yaş yetmiş, iş bitmiş.

İnsanın yararlı olmasının da bir çağı vardır. Sözgelimi, ya-

şı yetmiş bulan kişide ne beden, ne de kafa gücü kalır.
Artık böyle birinden bir yarar beklenemez.

Yatan aslandan gezen tilki iyidir.

bkz. "Gezen kurt aç kalmaz."

Yatanın, yürüyene borcu vardır.

Zamanını çalışmayarak, oturup yatarak geçiren kişi, para kazanamaz. Para kazanamayınca da gereksinimlerini karşılamak için sürekli olarak borç içinde yaşar. Borcunu da doğal olarak çalışsan, para kazananlardan alır.

Yatan ölmez, eceli yeten ölür.

Her hastalık ölümle sonuçlanmaz. Öbür yandan sağlam kişinin ansızın öldüğü de görülür. Tanrı kişiye kaç yıl yaşam yazmışsa ölüm o zaman gerçekleşir.

Yavaş (yumuşak huylu) atın çiftesi pek olur.

Yumuşak huylu insan çok sabırlıdır. Olur olmaz her şeye kızanlardan değildir. Ancak bir de onun sabrını yok edecek, aşırı durumlarla karşılaşır, işte o yumuşak huylu kişinin göstereceği tepki de doğal olarak çok sert ve çok aşırı olur.

Yavaş tükürüğün sakala zararı var.

Kişi, edim ve eylemlerini durumlara, koşullara göre ayarlamalıdır. Acımasız ve sert davranılması gereken yerlerde böyle yapılmaz da yumuşak bir tutum takınılırsa, kişi bunun zararını kendisi çeker.

Yavuz (yürük) at yemini (yavuz it ününü) artırır.

İnsan bir işte çalışır, çabalar o işi başarıyla sürdürürse, çevresindekilerin dikkatini çeker ve onlarca ödüllendirilir. Bu yolla adlanıp güçlenen kişi görevini daha özenli, daha isteyerek yapar.

Yavuz hırsız ev sahibini bastırır.

Şarlatanca savlar ileri süren suçlu, zarar verdiği kişiyi, şamata ve şarlatanlığıyla susturur, belki de suçlar.

Yayladaki yoğurda sarmısak dövülmez.

Ele geçmemiş olanaklara bağlanarak bir işe girilmez, o işle ilgili hazırlıklara kalkışılmaz.

Yaza çıkardık danayı, beğenmez oldu anayı.

Anneler, babalar çalışır, çabalar, çocuklarını büyütürler. Büyüyen bu gençler sonra anne ve babalarını beğenmezler.

Yazın araması, kışın taraması olmasa herkes besler mandayı.

Güzel ve yararlı şeylere herkes sahip olmak ister. Ancak bu şeylerin güzelliği ve onlardan sağlanacak yarar, onların bakımına bağlıdır. İşte bu bakım işini yüklenmeyi herkes göze alamaz.

Yazın başı pişenin, kışın aşı pişer.

İnsanın çalışmaya gücü kalmadığı, çalışmadığı dönemler de olur. Çalışabildiği zaman çaba göstermiş olan, çalışmadığı zaman sıkıntı çekmeden yaşar.

Yazın gölge hoş, kışın çuval hoş.

bkz. "Ağustosta gölge kovan, zemheride karnın ovar."

Yaz yalan, kış gerçek.

Yaz mevsiminin koşulları kolaydır. İnsanlar bu koşullara kolaylıkla uyabilir. Kış mevsimi için böyle değildir bu. Giyinme yönünden olsun, barınma yönünden olsun koşullar yazla karşılaştırılmayacak ölçüde ağırdır. Kış, insanları zorlar. Bir bakıma yaşamda karşılaştığımız olaylar da böyledir. Kimileri hiç üzerinde durmamızı gerektirmezken kimileri bizden büyük bir özen ve güç ister.

Yeğniyi yel alır, ağır yerinde kalır.

Türlü hafiflikler yapan, ağırbaşlı olmayan kişiler, bir yerde tutunamazlar. Hafifliklerden kaçınan, ağır ve ciddi kişilere kimse dokunamaz.

Yel gibi gelen sel gibi gider.

bkz. "Sel ile gelen, yel ile gider."

Yel kayadan ne koparır (aparır)?

Güçsüz, güçlüye hiçbir şey yapamaz.

Yemeyenin malını yerler.

Bir kimsenin yemeye kıyamadığı, sürekli olarak biriktirdiği malı kendisi sağ iken el gün, öldükten sonra da mirasçıları yer.

Yengece, "Niçin yan yan gidersin?" demişler,

"Serde kabadayılık var" demiş.

Yanlış yapan kimi kişiler, yanlışlıklarını benimseyip düzeltceklerine, bunun tersine bir yol tutarlar, kendi davranışlarını savunurlar.

Yenice eleğim, seni nerelere asayım?

Varlıksız bir kişi, uzun zaman özlemini çektiği küçük bir nesneye kavuşunca onu örseleyip hırpalamamak için olağanüstü bir özen gösterir. Varlıklı kimseler bile yeni edindikleri ve çok sevdikleri nesneleri el üstünde tutarlar.

Yerdeki yüze basılmaz.

İlişkilerinde kimseye tepeden bakmayan, herkese iyi davranan alçakgönüllü ve saygılı kişilere karşı kırıci davranışlarda bulunmamalıdır.

Yerdiğin oğlan yer tutar.

Bugün beğenmeyip yeteneksiz bulduğunuz bir çocuk yarın değişebilir. Kendisini yetiştirerek toplum içinde önemli bir yere gelir.

Yerini bilmeyen, yılda bir kat urba eskitir.

Kişi hangi iş alanında çalışacağını bilmelidir. Bu belirlemeyi yapmazsa sık sık iş değiştirir. Bu yönden de çok zarar görür.

Yerin kulağı var.

Bir haberi ya da bir sözü, bir durumu gizli tutmak çok güçtür. Gizli bir yerde konuşulan gizli şeyler bile kısa süre içinde duyulup yayılır. *krş.* "Açma sırrını dostuna..."

tersi olsa, nisan ayı iyi gitmese öteki aylar iyi gitse bol ürün alınmaz.

Yırtıcı (alıcı) kuşun ömrü az olur.

Saldırgan kişinin çok düşmanı olur. Kendisi başkalarına zarar verdiği için başkaları da ona zarar vermek ister. Bu yüzden çok geçmeden düşmanları onu öldürür.

Yiğidim yiğit olsun da yerim çalı dibi olsun.

bkz. "Erim er olsun da..."

Yiğidin malı meydandadır.

Malını başkalarından kaçırıp saklayanlar cimrilerdir. Cömertse böyle bir şey yapmaz, herkesin malından yararlanması için onu ortaya koyar.

Yiğidin sözü, demirin kertiği.

Mert ve erdemli kişinin verdiği söz, demirin kertiğine benzer. Şöyle ki, demirin kertiği nasıl belli ise, yok olmazsa, mert ve erdemli kişinin verdiği söz de öylece meydanda durur, yerine getirilir.

Yiğit başından devlet irak değildir.

Bir gencin çok para kazanması, büyük görevler başına gelmesi her zaman olasıdır. Beklenmeyecek bir durum değildir.

Yiğit bin yaşar, fırsat bir düşer.

İnsanın eline her zaman fırsat geçmez. Bu yönden kişi, yaşamı boyunca belki de bir daha ele geçiremeyeceği fırsatı kaçırmamalıdır.

Yiğit ekmeğiyle yiğit beslenir.

Yiğitler birbirlerini destekler, korurlar. Yiğitlerin yanında barınabilmek için yiğit olmak gerekir.

Yiğit lakabıyla anılır.

Yiğide adının dışında bir lakap takılmış olabilir. Bu lakap çirkin bir söz de olsa bunu değiştirmenin gereği yoktur. Önemli olan bu ad anılınca onun belli olmasıdır.

Yiğit meydanda belli olur.

Bir kişinin kendini övmesi, atıp tutması bir şey ifade etmez, onun gücü, işbaşında belli olur, dediğinin doğru olup olmadığı o zaman anlaşılır.

Yiğit yarasına yiğit katlanır.

Yiğit bir kimseden gelen saldırıya herkes dayanamaz. Buna dayanabilecek olan yiğit kişidir yine.

Yiğit yiğide at bağışlar.

At, yiğit için değerli bir varlıktır. Bu değerli varlığı arkadaşına yararlı olabilir diye ancak ona bağışlar.

Yiğit yüzüne tükürtmez, leşine tükürtür.

Onurlu bir insan, kendisinin aşağılanmasına izin vermez, aşağılayanlarla dövüşür, bu yolda ölümü bile göze alır.

Yiyen bilmez, doğrayan bilir.

bkz. "Soğanın acısını yiyen bilmez, doğrayan bilir."

Yoğun incelinceye kadar ince üzülür.

bkz. "Kalın incelene kadar..."

Yoğurdum (ayranım) ekşi diyen olmaz.

bkz. "Kimse ayranım ekşi demez."

Yok büyümez, arık büyür.

Bir varlık azsa çoğalır, küçükse büyür, gelişir. Ama yoktan hiçbir şey doğup gelişemez.

Yoksul âlâ ata binse, selam almaz.

Bir varlığa ya da yüce bir makama sonradan kavuşanın, sonradan görenlerin burnu havada olur, herkese tepeden bakar.

Yoktan yonga çıkmaz.

Yoksul biri başka birine yardım edemez, ondan böyle bir eylem de beklenemez. Bunun gibi bilgisi olmayan birinden de bir şey öğrenilemez.

Yok (boş) yere gülene deli derler.

Gereksiz yere gülenlere iyi gözle bakılmaz. Bunun delilik göstergesi olduğu düşünülür.

Yol bilen kervana katılmaz.

Bir kimse bir işin nasıl yapılacağını biliyorsa kendi başına o işi yapar; başkalarına sormaz, başkalarından yardım istemez; kendi bilgisiyle yetinir.

Yolcu yolunda gerek.

Yola gidecek olan, bir yerde oyalanıp kalmamalı, yola çıkmalıdır.

Yoldan kal, yoldaştan kalma.

Yolculukta yol arkadaşının önemi büyüktür. Bu yönden yolculukta sana yol arkadaşlığı eden ya da edecek olan kişiden ayrılmamak için gerekirse yolculuğunu ertele.

Yol ile (yoldan) giden yorulmaz.

Seçtiği yoldan ayrılmayan, bir işi yöntemiyle yapıp ondan şaşmayan kimse, işini yorulmadan yürütür.

Yol sormakla bulunur.

Kişi, yapacağı bir işi tam bilmiyorsa, bilenlere sora sora izleyeceği yolu bulur, onu öğrenir.

Yol yürümekle, borç ödemekle (vermekle).

bkz. "Borç vermekle, düşman vurmakla."

Yordamsız elin kazası çok olur.

Bir işi yapmanın yolu ve yordamı vardır. Bir kimse bunu öğrenememişse işini yaparken sık sık kaza yapar.

Yorgun eşeğin çüş canına minnet.

İyice yorulmuş, iş yapmaya gücü kalmamış biri, "Dinlen!" buyruğundan büyük bir sevinç duyar.

Yularsız ata binilmez.

Her iş belli birtakım kuralları gerektirir, bu kurallar yoksa o işi yürütmek güçtür, böyle bir işin başına geçilmez.

Yumurtada kıl bitmez.

Verimi sağlayan kimi koşullar vardır. Bu koşulların bulunmadığı bir ortamdan verimlilik beklenemez.

Yumurtadan çıkan yine yumurta çıkarır.

Her canlı varlık, kendi soyunun özelliklerini taşır ve sürdürür.

Yumurtlayan tavuk bağırgan olur.

Çalışkan, üretken ve verimli insanlar isterler ki ürettikleri şeyleri çevresindekiler de öğrensın, tanısn; bunun için de kendilerinden ve yaptığı işlerden söz ederler.

Yumuşak huylu atın çiftesi pek olur.

bkz. "Yavaş atın çiftesi pek olur."

Yurdun otlusundan kutlusu yeğdir.

Üzerinde yaşadığımız topraklarda mutlu ve güven içinde değilsen bu topraklar güzel ve verimli olsa bile bir anlam taşımaz.

Yuvarlanan taş yosun tutmaz.

İnsanın boyuna yer ve iş değıştirmemesi gerekir. Boyuna yer değıştiren kimse, doğru dürüst eşya sahibi olamaz. Bunun gibi, durmadan iş değıştiren kimse de başarı ve kazanç elde edemez

Yuvayı dişi kuş yapar.

Bir evin düzenini, mutluluğunu sağlayan, bunu tutum ve davranışı ile gerçekleştiren o evin kadınıdır.

Yük altında eşek anırmaz.

Borç altında bulunan ya da yenik bir duruma düşmüş olan kişinin dili uzun olamaz, olur olmaz isteklerde bulunamaz.

Yük altında eşek kalır.

Gerçek insan gördüğü bir iyiliğı unutmaz; kendisine iyilik eden kişiye o da bir yolunu bulup iyilik eder.

Yürük ata paha olmaz.

İşlerini aksatmadan, tam bir düzen içinde yeterlilikle yapan kişiler vardır, böyle kişilere değer biçilmez.

Yürük at kamçı değdirmmez. (Yürük ata kamçı olmaz.)

Üzerine düşen ya da üstlendiğı bir işi, büyük bir başarıyla

yürüten kişi, sıkıştırmaya gerek bırakmaz; işini kendiliğinden hızla ve tam bir yetkinlikle yapar.

Yürük at yemini (yavuz it ününü) artırır.

bkz. "Yavuz at..."

Yüz güzelliği hamamdan eve, huy güzelliği Urum'dan Şam'a.

Yüz güzelliği sürekli değildir, zamanla solar. Ama huy güzelliği değerini hiç yitirmeden sürer gider. Sözgelimi, yüz güzelliğinin ömrü hamamdan eve gelinceye kadardır, oysa huy güzelliği uzun bir yolculuk gibi sürüp gider.

Yüzü bezek, içi tezek.

Görünüşe aldanmamak gerekir. Kimi kişiler dış görünüşüyle çok iyi bir insan izlenimi verirler. Bu gibi kişileri şöyle bir yoklayın hiç de göründükleri gibi değildir, içleri kötülüklerle doludur.

Yüzü güzel olanın huyu (da) güzel olur.

İnsanın duyguları büyük ölçüde onun yüzünde dışa vurur. Bir bakıma içinin aynası gibidir. Bu aynada onun iyi mi, kötü mü, hoşgörülü mü, hoşgörüsüz mü olduğu yansır. Eğer güler yüzlüyse hoşgörülü, iyi, anlayışlı, uyumlu biridir; asık suratlıysa hoşgörüsüz, uyumsuz, anlayışsızdır. Bunun içindir ki güler yüzlülük insanı güzelleştirirken, asık suratlılık da çirkinleştirir. Öyleyse yüzü güzel olan birinin huyu da güzeldir.

Yüz verme arsız olur, az verme hırsız olur.

bkz. "Çok söyleme arsız edersin..."

Yüz yüzden utanır.

Bir kişiden alacağınızı ya da başka bir şeyi doğrudan doğruya sizin istemeniz daha etkin olur. Oysa aynı şeyi biriyle haber salarak yaparsanız o denli etkili olmaz.

Z

Zahirenin (çiftçinin) ambarı sabanın ucundadır.

Bir işe ne kadar özen gösterilir, emek verilirse o kadar da iyi sonuç alınır. Sözgelimi, çiftçi toprağını iyi sürer, iyi işlerse bunun doğal sonucu olarak da iyi ürün alır.

Zahmetsiz rahmet olmaz.

Sıkıntı çekilmeden, güçlüklerle uğraşıp didişmeden mutlu ve güzel sonuçlara ulaşamaz.

Zalimin ettiği yanına kalmaz.

Başkalarını ezen, onlara acı çektiren bir kimse, bu yaptıklarının cezasını er ya da geç öder; hiçbir haksızlık cezasız kalmaz.

Zaman sana uymazsa sen zamana uy.

Yaşadığımız döneme uyum sağlayabilmemiz içinde bulunduğumuz koşulları iyi algılamamıza bağlıdır. Bu da bakış açımız ve yaklaşımımızla yaşadığımız dönem arasında bir uyumun bulunmasını gerektirir. Bundan yoksunsak çağımızın gerisinde kalmış sayılırız. Çağı kendimize çekemeyeceğimize göre kendimizi çağa uydurmalı, çağın koşullarını, değerlerini benimsemeliyiz.

Zararın neresinden dönülse kârdır.

Zararlı, kötü bir durumu daha fazla sürdürmeyip keserseniz kâr etmiş sayılırsınız. Çünkü böylece sürdürmekten doğacak kötü sonuçlardan kurtulmuş, bunları en azından kazanmış olursunuz.

Zayi olan koyunun kuyruğu büyük olur.

bkz. "Kaçan balık büyük olur..."

Zemheride sür de çalı ile sür.

İyi ürün elde etmenin koşulları vardır. Bu koşullardan biri de toprağı zemheride sürmektir. Toprağı zemheride yüzeyden de olsa sürmek gerekir.

Zengin arabasını dağdan aşırır,

züğürt düz ovada yolunu şaşırır.

Para gücü her zorluğu yener, her isteğı gerçekleştirebilir. Bu yönden olamaz sanılan nice güç şeyler para ile başırlır. Bunun gibi kolayca yapılabilecek işler de parasızlık yüzünden gerçekleştirilemez.

Zenginin gönlü oluncaya dek züğürdün canı çıkar.

Varlıklı kişiler başkalarına yardım etmede pek istekli davranmazlar, ağırdan alırlar. Gönülleri olup yardım etmek istediklerinde de iş işten geçmiş olur.

Zenginin horozu bile yumurtlar.

Parası bol olan varсыл kişiler, en umulmadık işlerden bile kazanç sağlamanın yolunu bulurlar.

Zenginin iki dünyası da mamurdur.

Varlıklı kişi bu dünyada gönlünün istediğı gibi yaşar. Öte yandan yoksullara, hayır kurumlarına yardım ederek öbür dünyadaki rahatını da bu yolla sağlar.

Zenginin malı, züğürdün çenesini yorar.

Para kazanmamış, yoksul kişiler, para kazanmış varlıklı kişilerin mal ve kazançlarından söz etmeyi severler. Ne ki, bunun onlara hiçbir yararı olmadığı gibi, çenelerini yormaları yönünden zararı da vardır.

Zengin kesesini döver, züğürt dizini.

Her iş yapma bir para gerektirir. Zengin, "İşte para" diye kolayca kesesine sarılır ve parayı ortaya koyar. Oysa parası olmayan da bu işi parası bulunmayışından ötürü yapamayacağını düşünerek üzölür, hayıflanır.

Zırva tevil götürmez.

Saçma sapan bir söze, sözcüklere ne denli anlam yüklenir, ne denli yeni yorumlar getirilirse getirilsin, yine de akla yatkın bir nitelik kazanamaz.

Zora beylerin borcu var.

Çevresinde egemenliği bulunan, buyrukları yürüten bir kişi, baş edemediği bir zorbanın istediğini yerine getirmek zorundadır. *krş.* "Hırsıza beyler de borçlu."

Zora dağlar dayanmaz.

Zor kullananlar, büyük güçleri de dize getirirler. Çünkü zor yolunu seçenler karşısına çıkan engeli yenmek için sabırla çabalarını sürdürürler.

Zor kapıdan girerse, şeriat bacadan çıkar.

Zorun ve zorbalığın bulunduğu yerde ne Tanrı buyruğu ne de yasa kuralları geçerli olmaz, bunların yerini zulüm ve haksızlık alır. *krş.* "Rüşvet kapıdan girerse iman bacadan çıkar."

Zorla güzellik olmaz.

Beğenme, kişinin iç dünyasıyla ilgilidir. Bir kişiye beğenmediği şeyi ille beğendirmeye çalışmak doğru değildir.

Zor oyunu bozar.

Zor kullanan kişi, kural tanımaz. Planı, programı altüst eder; kendi egemenliğini kurar, her istediğini keyfince yapar.

Zurnada peşrev olmaz (ne çıkarsa bahtına).

Bir işin programı yoksa, gelişigüzel yürütülüyorsa o işte kural da yöntem de aranmaz. İşin akışına göre karşımıza ne çıkarsa eyvallah dememiz gerekecek.

Züğürtleyen bezirgân, eski defterleri yoklar.

bkz. "Müflis bezirgân..."

Züğürtlük sadeliği bozar.

Bir kişi züğürtleyip parasını pulunu yitirdi mi artık onun soyluluğu da unutulur.

Züğürt olup düşünmekten uyuz olup kaşınmak yeğdir.

Uyuz pis, insanı çok tedirgin eden sayrılıklardan biridir. Ne ki züğürtlükle karşılaştırıldığında, züğürtlüğün verdiği sıkıntı ve tedirginlik uyuza oranla çok daha fazladır.

Zürefanın düşkünü beyaz giyer kış günü.

bkz. "Fukaranın düşkünü..."

SÖZLÜK*

A

aba: Kalın, kaba kumaş.

abdal: 1. Eskiden gezgin dervişlerin kimilerine verilen san. 2. Görgüsüz, ilgisi kıt, dilenci.

Abdurrahman Çelebi: XV. yüzyılda yaşamış, Tanrı kavramından yola çıkarak gerçeğe gönül yoluyla varma diye tanımlanan tasavvuf düşüncesini benimsemiş ve bu alanda tanınmış bir gizemci.

acıklı: Acısı ve derdi olan.

adamak: Bir şeye kendini bağışlamak ya da bütün varlığıyla kendini bir işe vermek.

afet: Önlenmesi insan elinde olmayan, doğadan gelen yıkım, kıran.

ağı: Zehir.

ağırlamak: Konuğa ya da birine karşı saygı göstermek ve onun tüm gereksinimlerini karşılayarak rahat etmesini sağlamak.

ağmak: Yükselmek.

ağnamak: Yatıp yuvarlanmak.

aheste: Yavaş, ağır.

ahlat: Armuda benzeyen, iyice olgunlaştığı zaman yenen yemiş, yaban armudu.

*) Atasözlerinde geçen eskimiş, yaşarlığını yitirmiş kimi sözcüklerle, yeni sözcüklerden bir bölümünün yalnızca kitaptaki kullanılış anlamı verilmiştir.

- akça (akçe):** Madeni para.
- akıbet:** Son, sonuç.
- al:** Aldatma işi, dek, dolap.
- âlâ:** İyi, çok iyi.
- alaca:** Kötü huy.
- amber:** Güzel kokulu bir madde.
- angın:** Çok anılan, tanınmış.
- aniştirmek:** Bir şeyi açıkça değil de dolaylı yollarla söylemek.
- Anka:** Masallarda adı geçen ve gerçekte var olmayan büyük bir kuş.
- aparmak:** Alıp götürmek.
- april:** Nisan ayı.
- ar:** Utanma, utanç duyma.
- Arafat (Araf):** Dinsel kitaplara göre, cennet ile cehennem arasında bulunan yer.
- arık:** Zayıf, sıska; çay, dere, ince su yatağı.
- arıklık:** Zayıf olma durumu.
- arif:** Sezgisi ve anlayışı gelişmiş kimse.
- arife:** Belirli bir olay, olgu ya da günden bir önceki gelen gün.
- arlanmak:** Utanmak.
- arsız:** Utanmayı, sıkılmayı bilmeyen, yılışık.
- arşın:** Eskiden kullanılan ve aşağı yukarı metrenin üçte ikisine eşit olan uzunluk ölçüsü.
- aş:** Pişirilerek hazırlanan yemek.
- ata:** Dedelerden ve büyükbabalardan her biri.
- azık:** Yolculuk ya da başka bir amaç için hazırlanmış yiyecek, besin.
- azımsamak:** Bir şeyin umulduğundan az olduğu yargısına varmak, az bulmak.
- aziz:** Değerli, kıymetli.
- Azrail:** İnsanların canını almakla görevli olduğuna inanılan melek.

B

balçık: Koyu, yapışkan bir çamur türü.

başmakçı: Ayakkabıcı.

baz: Alıcı bir kuş, doğan kuşu.

bedasıl: Kötü soylu, soyu bozuk.

bel: Bir dağın iki tepesi arasında kalan çukur ve alçak yer.

bel bel (bakmak): Durgun ve anlamsızca bakış.

beli: Evet, hay hay.

beylik: Devlet malı olan, devletle ilgili.

bezirgân: Eskiden ticaretle uğraşan kimselere verilen ad, tüccar.

birikim: Bir şeyin bir yere toplanıp birikmesi.

biz: Meşin gibi şeyleri dikmede, iğneye delik açmada kullanılan ince, çivi gibi saplı iğne.

bostan korkuluğu: Kuşları ürkütüp yaklaştırmamak için tarlaya dikilen kukla.

boşboğaz: Sır saklamasını bilmeyen, saklanması gerekli şeyleri söyleyen.

börk: Eskiden kullanılan bir tür başlık.

burç: Ağacın taze dalı, filizi.

buyruk: Buyrulan, yerine getirilmesi istenen şey; buyurucu, emir veren.

buzağı: Sütten kesilmemiş sığır yavrusu.

büyü: Doğaüstü güçlerin yardımıyla sağlanan ve insanların üzerindeki etkisinin büyüklüğüne inanılan gizli güç.

C

cambaz: İp ya da başka şeyler üzerinde beden gösterisi yapan kimse.

cefa: Üzüntü, sıkıntı çekme.

cemaat: Bir imama uyup namaz kılan kişiler topluluğu.

cihan: Dünya, âlem.

cilve: Erkeğinin ilgisini çekmek için kadının takındığı tavır.

cirim: Büyüklük, oylum.

cömert: Elindeki parayı ve malı esirgmeden başkalarına veren, eli açık.

cümle: Bütün, tüm.

Ç

çarık: Hayvan derisinden yapılan ve ayağa giyilen nesne.

çeç: Tahıl yığını.

çerçi: Köy köy dolaşıp öte beri satan.

çıkâr: Gözetilen ya da dolaylı yollarla elde edilen kazanç, kişisel yarar.

çomak: Değnek.

çömçe: Ağaç kepçe.

çul: Kıldan yapılmış kaba dokuma.

çuvaldız: Çuval gibi kalın ve kaba dokumaları dikmekte kullanılan ucu yassı ve eğrice olan büyük iğne.

D

dağ: Yara.

daya: Çocuk bakımı ile görevlendirilmiş kadın, dadı.

dazlamak: Bir şeyde kusur bulup titizlenmek.

dede: Eskiden dervişlerin büyüğü.

delil: Yol gösteren, kılavuz.

deneyimli: Deney sahibi olan.

derviş: Eskiden tarikatlara girip yaşayışını o düzene uyduran kimse.

destur: İzin.

devlet: Zenginlik, mevki.

devletli: Zengin, yüce bir mevkide olan.

diba: İnce, süslü kumaş.

dilber: Güzel.

dirgen: Harmanda sapsarı yaymaya yarayan uzun, çatallı ağaç.

dirhem: Eski bir ağırlık ölçüsü olan okkanın dört yüzde biri, 10 grama denktir.

diyar: Ülke.

don: Eskiden giysi, elbise.

döşek: Yer yatağı.

düp: Ayı.

düş: Uyurken zihinde beliren düşüncelerin tümü.

düzey: Bir şeyin ya da kişinin başka şey ve kişilere göre olan değeri, yücelik derecesi.

E

ebleh: Alık, aptal.

ebsem olmak: Konuşmamak, susmak.

ecel: Yaşamın, alında yazılı olduğuna inanılan son, ölüm.

edep: Ahlaka uygun davranma.

egemen olmak: Buyruğunu geçirmek, buyruğu altına almak.

eğreti: Belirli bir süre sonra geçecek ya da kaldırılacak olan, geçici.

el: Halk; başkası, yabancı.

elçi: Bir uzlaşma ya da anlaşma sağlamak amacıyla birinin yanına gönderilen kimse.

elif: Eski alfabenin ilk harfi.

elti: Kardeş karılarından her birinin ötekisine göre adı.

elvan: Renk, renkler.

emanet: Korunmak üzere birine ya da bir yere bırakılan şey.

endaze: Ölçü.

erdemli: Dürüstlük, doğru sözlülük, yiğitlik... gibi ahlakın övdüğü nitelikleri kişiliğinde taşıyan.

er: Yiğit, mert, kahraman, onurlu.

ergen: Evlenecek çağa gelmiş.

erinmek: Üşenmek.

esen: Hiçbir sayrılığı ve bedence hiçbir eksiği olmayan, sağlıklı.

eslemek: Sorup öğrenmek, haberini almak.

esrik: Sarhoş.

eşelemek: Sorup soruşturmak.

eşmek: (At) hızlı yürümek, kişnemek.

eyer: Binek hayvanlarının sırtına konan oturmaya yarayan nesne.

F

felek: İnsanların yazgılarını çizdiğine inanılan doğaüstü güç.

fend: Hile, oyun, düzen.

fetva: Karar, vargı, yargı.

fırsat: Uygun zaman ve durum.

fışkı: At gübresi.

fit: Birini başkasına karşı kışkırtmak için söylenen söz.

G

gafil: Çevresinde olup bitenlerin farkında olmayan.

gam: Tasa, kaygı.

gammaz: Birinin yaptığı işi, söylediği sözü o kişiyi yermek için başkasına duyuran.

garip: Yad ellere düşmüş olan, yabancı, kimsesiz.

gazel okumak: Övücü, okşayıcı sözler söylemek.

gebe: Bir birikim sonucu ortaya çıkması beklenen durum ya da olay.

gem: Atı kontrol edebilmek için ağızına takılan demirden araç.

gereç: Bir nesnenin ya da şeyin yapımında kullanılan maddeler.

gereksinim: Bir şey için duyulan gereklik; ihtiyaç.

gıybet: Çekiştirme, dedikodu, yerme.

gocunmak: Bir şeyden alınmak.

göçtük: Göçülen, bırakılıp gidilen.

gök: Yeşil.

gön: Tabaklanmış kalın deri.

gönenmek: Mutlu olmak.

gönül: Yürekte bulunduğu varsayılan duygu kaynağı.

görmemiş: Görgüsüzce davranan, eriştiği iyi durumu sindiremeyen kimse.

görümlük: Herkesin görmesi için yapılan şey.

gürlemek: Gür ses çıkarmak.

H

hac: Yılın belli ayında Mekke'de yapılan, Kâbe'yi ziyaret ve kut-sama töreni.

hacet: Evde kullanılan eşya.

hacı: Din buyruklarını yerine getirmek için hacca gitmiş kişi.

haddini bilmek: Kendi değer ve yeteneğini olduğundan üstün görmemek.

hak ile yeksan: Yerle bir.

halayık: Başka ülkelerden getirtilip hizmette kullanılan kadın köle.

Halik: Yaradan, Tanrı.

han: Kent içinde ya da dışında yolcuların konaklaması amacıyla yapılmış olan yapı.

haram: Yapılması ya da kullanılması dince yasaklanmış olan.

haramzade: Anası ile babası arasında evlilik bağı olmadan dünyaya gelen, piç.

hararet: Susama, ateşlilik.

hareket: Kımıldanma, davranış.

harç: Harcanan para, masraf.

has: Katıksız, en iyi cinsten.

hata: Yanlış, yanlışlık.

hatır: Saygı, değer.

hayır: İyilik.

helal: Dince yasaklanmamış olan, dinin buyruklarına göre kullanılabilen.

helalzade: Helal süt emmiş.

hiyanet: Kutsal sayılan şeylere karşı kötü davranmak.

Hızır: Ölümsüzlüğe kavuşmuş olduğuna ve en sıkışık durumlarda insanların yardımına yetişip işlerini kolaylaştırdığına inanılan İlyas Peygamberin lakabı.

hikmet: Neden, gizli neden, düşünce.

hülya: Tatlı düş, hayal.

hüner: Beceri, ustalık.

I

irak: Uzak.

irgat: Tarım işlerinde çalışan kimse.

i

ibadet: Tanrı buyruklarını yerine getirme.

ikrar: Kendini ilgilendiren bir gerçeği söyleme, benimseme.

ilenç: Birinin kötü bir duruma düşmesiyle ilgili dilek.

iletme: Götürme, ulaştırma.

illet: Bozukluk, sayrılık.

itibar: Güvenilir olma durumu, saygınlık.

ivmek: Çabuk davranmak.

kabahat: Suç, kusur.

Kâbe: Müslümanların haç buyruğunu yerine getirmek için ziyaret ettikleri kutsal yer.

kadı: Eskiden her türlü davaya bakan, daha sonra yalnızca tüze davalarını çözümleyen mahkemelerin başkanına verilen ad.

kadrini bilmek: Değerini bilmek.

kalp: Gösterişli ama, işe yaramaz kişi.

kaltaban: Düzenbaz, üçkâğıtçı.

kamu: Bir ülkedeki halkın bütünü.

kanaat: Elindekilerle yetinme, bunlardan hoşnut olup daha çoğunu istememe durumu.

kanda: Nerede.

Kâni: Müslümanlar arasında yaygın olan özel ad.

kantar: Eskiden kullanılan kırk dört okkalık bir ağırlık birimi.

kara: Kötü, uğursuz, sıkıntılı.

karımak: Yaşlanmak.

karın: Kendi çocuğu.

kasavetsiz: Tasasız, sıkıntısız.

kaskın: Hayvanın kuyruğu altından geçirilip eyere bağlanan kalyış.

kaşağı: Hayvanları tımar etmede kullanılan, saçtan yapılmış dişli araç.

kavurga: Mısır, buğday gibi tanelerin kavrulmuşu.

kaygı: Üzüntü, tasa, düşünce.

kefil: Birinin borcunu ödemediği ya da verdiği sözü yerine getirmedeğinden bütün sorumluluğu üzerine alan kimse.

kelam: Söz.

kelek Ham kavun.

kem: Kötü söz.

kepenek: Çobanların giydikleri dikişsiz, kolsuz, keçeden üstlük.

keramet: Sırrına akıl ermez, şaşılacak bir olay.

kerem: İyilik, kayra, cömertlik.

kertik: Kertilmiş olan yer.

kervan: Uzak yerlere yolcu ve ticaret eşyası taşıyan yük hayvanlarının oluşturduğu katar.

keşir: Havuç.

kinamak: Yapılan bir işin kötü görüldüğünü sözle belirtmek, ayıplamak.

kimya: Değerli bir şey.

kişilik: Bir kimseye özgü belirleyici özelliklerin tümü.

koçan: Belge, senet, tapu.

konduk: Yerleşilen yer.

konuk: Bir yere ya da birinin evine bir süre kalmak için gelen kimse.

kor: Tam olarak yanmamış odun ve kömür.

koz: Ceviz.

köken: Kavun, karpuz gibi bitkilerin köke bağlı olduğu sap.

kör: Sürüp gitmeyen, çocuksuz.

köz: Ateş parçası, kor.

kul: Tanrı'ya göre insan.

kuma: Eskiden aynı erkeğe varan kadınların birbirine göre adı.

kuskun: Hayvanın kuyruğu altından geçirilerek eyere bağlanan kayış.

kutan: Büyük pulluk.

kutsal: Tapınılacak ya da yolunda can verilecek kadar sevilen.

kutsuz: Zavallı, acınası durumda olan, uğursuz.

kuzgun: Bir tür karga.

kül: Yanan şeylerden artakalan toz.

külhancı: Hamam ocağını yakan kimse.

lakap: Takılmış ad.

lamlaka: Gereksiz, anlamsız, boş söz.

latif: Hoş, güzel.

latife: Şaka.

M

mabut: Tapınılan şey, kişi.

mahkeme: Yargı yeri.

mahsus: Bir şeye ya da kişiye özgü, özgülendi.

mal: Değerli olan, bir işe yarayan şey.

mamur: Bakımlı, güzel.

maraz: Kötü durum.

masat: Bıçak bilemeye yarayan çelikten çomak biçiminde araç.

mat: Yenilme, yorulma.

maya: Bir şeyin özünü oluşturan en önemli madde, kimi besinlerin yapımında mayalanmayı sağlamak amacıyla kullanılan madde.

mazi: Geçmiş.

mazlum: Sessiz ve uysal, boynu bükük.

melanet: Çok büyük kötülük.

meleğen: Çok meleyen.

menzil: Bir günlük yol. Yolculukta dinlenmek amacıyla durulan yer, konaklama yeri.

meram: Erek.

merhamet: Başkalarının acılarından etkilenen, bunları gidermeye yönelik bir kimsenin duygu ve eğilimi, acıma.

mert: Yiğit, sözünün eri.

mertek: Kalınca sırtık.

mescit: İçinde bayram ve cuma namazı kılınmayan küçük cami.

meşk: El alıştırmaya yönelik çalışma.

Mevla: Tanrı.

mih: Büyük çivi.

mihnet: Sıkıntı.

mis (misk): Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir erkek ceylanın karın derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu özdek.

miskal: Eskiden küçük ağırlıkları tartmada kullanılmış olan bir ağırlık birimi ki, bir buçuk dirhemdir.

miyancı: Bir uzlaşmazlıkta ara bulan kişi, arabulucu.

mizan: Terazi, tartı, ölçü.

muhabbet: Sevgi.

musandıra: Raf, yüksek dolap.

musibet: Felaket.

muska: Kimi hastalıkları ya da başka sıkıntıları giderdiğine inanılarak üstte taşınan, suda ezilip içilen, yakılıp tutsülenilen yazılı kâğıt.

müflis: Bir işte bütün parasını batırmış olan, batkın.

mülk: Ev, dükkân, arazi gibi taşınmaz mal.

mürit: Eskiden bir tarikat şeyhine baş bağlayanlardan her biri.

mürüvvet: Yiğitlik, kişilik.

N

nafile: Boş.

nakit: Para, akça.

nal: At, öküz gibi hayvanların tırnaklarına çakılan demir parçası.

nalça: Ayakkabıların altına çakılan demir.

nâr: Ateş.

nasihat: Öğüt.

naz: İsteksiz gibi görünme, yapmacıklı, içten olmayan davranış.

nazenin: Narin, ince yapılı.

nekes: Eli sıkı, cimri.

nesne: Kişi ya da kimse ile anlatılan varlıkların dışında kalan, ağırlığı ve kütlesi olan her türlü varlık.

nikâh: Evlendirme görevlisinin kadın ile erkeğin isteği üzerine iki tanığın önünde onları evlendirdiğini söylemesi ve bu olayı resmi deftere geçirmesi işi.

niyet: Bir şeyi yapmayı önceden isteyip düşünme, kurma.

nöbet beklemek: Sırasını beklemek.

O

ocak: Soy sop, aile.

oğlak: Keçi yavrusu.

oğul balı: Oğul arılarının yaptığı beyaz bal.

okka: Bin iki yüz seksen üç gram gelen ve eskiden yurdumuzda kullanılan ağırlık ölçüsü.

okuyucu: Konukları düğüne çağırmakla görevli kimse.

olanak: Olabilirlik.

omça: Bağ kütüğü.

ongun: Bol, çok.

onmadık: Talihsiz; uğursuz ve bereketsiz.

onmak: Daha iyi bir duruma gelmek, hastalıktan, dertten kurtulmak.

oran: Büyüklük, nicelik, derece bakımından iki şey arasında ya da parça ile tüm arasında bulunan bağıntı.

ortak: Kuma.

ortam: İçinde bulunulan koşulların yarattığı durum.

ossurgan: Çok yellenen.

Ö

öcü: Umacı.

öğün: (Yemek için) Kez.

ölet: Öldürücü salgın hastalık.

öşür: Eskiden tarımsal ürünlerden onda bir oranında alınan vergi.

özen: Bir şeyi yaparken elden geldiğince onu iyi yapabilmek için gösterilen çaba.

P

paha: Eder, değer, kıymet.

papaz: Hıristiyan din adamı.

payını almak: Paylanmak, azarlanmak, deneyip gereken dersi almak.

peşrev: Doğu müziğinde bir saz eseri türü.

poğaça: Bir tür tuzlu çörek.

pohpohlayıcı: Birini yüzüne karşı gereğinden çok öven, koltuklayan.

post: Can; tüylü hayvan derisi.

pul: Eskiden kullanılmış olan en küçük maden para.

R

rağbet: İstekle karşılama.

rakip: Herhangi bir işte bir kimseden daha üstün olmaya çalışan kişi.

rençber: Çiftçi.

rezil: Alçak, aşağılık (kimse).

rızk: Yaşamayı sağlayacak besin.

riyakârlık: İkiyüzlülük, yüze gülücülük.

rüşvet: Bir görevlinin elindeki olanakları para ya da mal karşılığında kötüye kullanması.

sadık: Birine içten bağlı olan.

sağ: Hastalığı olmayan, sağlıklı.

saksağan: Karga büyüklüğünde, tüyü beyazlı, siyahlı, uzun kuyruklu kuş.

samur: Samur postundan.

san: Bay, bayan, paşa, han, prens, kont... gibi kişi adlarının başına getirilen saygı ya da belirtme sözü.

sarpın: Hamur teknesi.

sarraf: Para ve altın bozan, değiştiren, alıp satan kimse.

satır: Et kesmeye, kemik kırmaya yarayan ağır ve enli keski.

satma: (Mec.) Kendinde olmayan bir niteliği var gibi gösterme.

savulmak: Sakınıp bir yana çekilmek.

saygınlık: Saygı görme durumu.

sefa: Gönül şenliği, eğlence.

seki: Evin önünde oturmak için yapılan taştan set.

selam: Birine esenleme için söylenen söz.

selamet: Esen olma durumu, sağlık.

semer: Yük taşınması için hayvanların sırtına konan iskeleti ağaçtan yastık.

semiz: Eti, yağı çokça olan, tavlı.

serkeş: Kafa tutan, başkaldıran, kural ve ilke tanımayan.

seyis: At bakıcısı.

seyran: Gezme, gezinme.

sır: Gizli tutulup söylenmemesi, kimseye açılmaması gereken şey.

sırça: Cam.

siymek: (Kedi, köpek) İşemek.

sofuluk: Dine sıkı sıkıya bağlı olma durumu.

sohbet: Konuşup hoşça vakit geçirme, yarenlik.

suvat: Hayvanların su içtikleri yer.

sükût: Susma, sessizlik.

sürçmek: Yürürken yanlış yere basıp biraz kayıvermek.

Ş

şahit: Gördüğünü, bildiğini yargı ya da soruşturma kurulu önünde konuşan kimse, tanık.

şap: Tadı buruk, rengi beyaz bir madde.

şefkat: Acıyarak ve koruyarak sevme, sevecenlik.

şer: Kötülük.

şeriat: Kuran ayetlerine dayanan Müslümanlık yasası.

şeyh: Tekke başkanı.

şölen: Saygı ve sevgi gösterilmek istenen kimseleri çağırıp özenli yiyecekler ve içeceklerle ağırlama işi.

T

taam: Yemek.

tabak: Sepici, derileri sepileyen kimse.

tahıl: Buğday, arpa, mısır, yulaf, çavdar, pirinç gibi ürünlerin genel adı.

taht: Hükümdarlık koltuğu.

takdir: Yazgı.

taklit etmek: Bir şeyin yalancısını yapmak, ona benzetmek.

tamah: Açgözlülük.

tandır: Yere çukur kazılarak yapılan bir tür fırın.

tarhana: Çorba yapmaya yarayan, mayalanmış yoğurtlu hamurun kurutulup ufalanmış.

tasa: Güç bir durumdan kurtulmayı düşünerek duyulan üzüntü.

tav: İşlenecek bir nesnede bulunması gereken ısı, nem gibi durum.

tavla: At ahır.

tavlanmak: Semirmek.

tazı: Av köpeği.

tekke: Eskiden tarikata girmiş kişilerin toplanıp ayin yaptıkları yer.

temaşa: Görülecek türlü türlü şeyler.

teneşir: Ölüyü yıkadıkları kerevet.

terki: Eyerin arka bölümü.

teşbih: Benzetme, benzeti.

tevil: Sözü çevirme, söze başka anlam katmaya çalışma.

teyemmüm: Su bulunmayan yerde, elleri su niyetiyle toprağa sürerek aptes alma.

tımar: Hayvan temizleme.

tımarhane: Akıl hastanesi.

tirit: Et suyuna ekmek doğranarak yapılan yemek.

toklu: Bir yıllık kuzu.

top otu: Topu ateşlemekte kullanılan barut.

torlak: Acemi, beceriksiz, toy.

U

uğru: Hırsız.

uğur getirmek: İyilik getirme.

urba: Elbise.

Urum: Balkan ülkelerine halk arasında eskiden verilen ad.

uslu: Akıllı, bilgili.

uşak: Çocuk.

uz: Öz, yetkin.

uzman: Bir bilim kolunda ya da iş dalında özel ve derin bilgisi olan kimse.

Ü

üçlemek: Tarlayı üç kez sürmek.

ürmek: (Köpek) Havlamak.

üşenmek: Kendinde bir gevşeklik duyarak bir iş yapmaya isteği olmamak.

üşmek (üşüşmek): Her yerden bir araya gelip toplanmak.

üvey: Öz olmayan.

V

varsılık: Parası, malı çok olma durumu.

vasiyet: Bir kimsenin sağ iken öldükten sonra yapılmasını istediği şey.

vefa: Sevgide durma ve sevgi bağlılığı.

verim: Çalıştırılan, işletilen, bakılan bir şeyin verdiği sonuç ya da bu sonucun miktarı.

vezir: İmparatorluk zamanında devletin bakanlık, valilik gibi yüksek görevlerini gören ve paşa sanını taşıyan kimse.

Y

yaba: Harman savurma işlerinde kullanılan ağzı çatallı ve uzun saplı araç.

yaban: Kır, uzak yer.

yadetmek: Anmak, arkasından söylemek.

yağır: Atın sırtında eyerin açtığı yara.

yahni: Kavrulmuş soğanla ve salça ile pişirilen sade ya da kuru sebzeli et yemeği.

yal: Köpek yiyeceği.

yalımı alçak: Baş eğik, yüzü yerde.

Yani: Hristiyan özel adı.

yar: Karada dik yer, uçurum.

yâr: Dost, sevgili.

arak: Silah.

yaş: Ağaç.
yavuz: Güçlü-kötü.
yazgı: Alinyazısı.
yeğ: Daha iyi, üstün sayılan.
yeğlemek: Yeğ tutmak.
yeğni: Ağır olmayan.
yel: Hafif esinti, rüzgâr.
yelek: Kuş kanadının büyük tüyü.
yen: Giysi kolu.
yenge: Düğünde geline kılavuzluk eden kadın.
yetenek: Bir şeyi yapabilme gücü, yatkınlığı.
yetingen: Azla, elindekiyle yetinen.
yetirmek: Yetiştirmek.
yıkım: Büyük zarar.
yoğun: Kalın.
yoksun: Belli bir şeyin yokluğunu çeken.
yoldan çıkmak: Kötü yola sapmak, doğruluktan ayrılmak.
yonga: Kesilen, yontulan ya da rendelenen bir şeyden çıkan parça.
yordam: Çalım, caka.
yorga: Biniciyi sarsmayan at yürüyüşlerinden biri.
yo: Soysuz.
yuf: Kaba, kınama, üzüntü, nefret bildirme sözü.
yufka: İnce ve çabuk kırılır, dayanıksız.
yumak: Yıkamak.
yüce: Yüksek.
yürük: Çok ve çabuk yürüyen, iyi yol alan.

Z

zadelik: Soyluluk.
zahire: Yiyecekler için hazırlanan tahıl.

zemheri: Kışın, 22 Aralıkla 1 Şubat arasındaki kırk günlük zorlu zaman.

zeval: Yok olma, yok edilme.

zırva: Saçma, saçma sapan.

zıkr: Anma, söyleme.

zor: Güç, baskı.

züğürt: Parasız, kesesi boş, yoksul.

züğürtlemek: Parasız kalmak, züğürt olmak.

zürefa: Kibarlar.

KAYNAKÇA

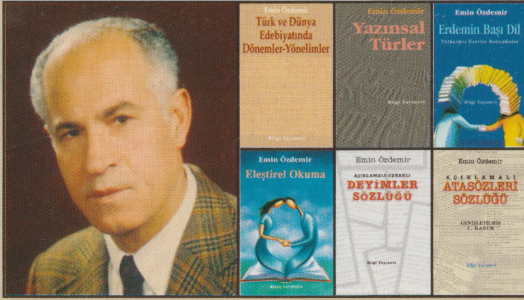
- Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, TDK, 3 cilt, Ankara, 1971.
- Birtek Ferit, *En eski Türk Savları*, TDK, 2 cilt, Ankara, 1969-1971.
- Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler, TDK, 2 cilt, Ankara, 1969-1971.
- Çekili, Hasan, Dobada Mehmet, *Atalar Dilinden*, Ankara, 1945.
- Çotuksöken, Yusuf, *Atasözlerimiz*, Özgül Yayınları, İstanbul, 1992.
- Dilçin, Dehri, *Edebiyatımızda Atasözleri, I*, TDK, İstanbul, 1945.
- Doğanay, Ali, *Türk Atasözleri Sözlüğü*, Ankara, 1973.
- Eyüboğlu, E.Kemal, *Onüçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 2 cilt, İstanbul, 1973-1975.
- İzbudak, Velet, *Atalar Sözü*, TDK, İstanbul, 1936.
- Köklügiller, Ahmet, *Açıklamalı Atasözleri*, İstanbul, 1979.
- Kurnaz, Selim, *Konularına Göre Seçme Türk Atasözleri*, İstanbul, 1962.
- Oy, Aydın, *Tarih Boyunca Türk Atasözleri*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1972.
- Özön, Mustafa Nihat, *Türk Atasözleri*, İstanbul, 1956.
- Peremeci, Osman Nuri, *Atalar Sözleri*, İstanbul, 1943.
- Saraçbaşı, M.Ertuğrul - Minnetoğlu, İbrahim, *Türk Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul, 1978.
- Soykut, İ.Hilmi, *Türk Atasözleri Hazinesi*, İstanbul, 1974.
- Soysal, Ragıp, *Türk Atasözleri*, Ankara, 1971.
- Su, Aydın, *Açıklamalı Atasözleri*, İstanbul, 1971.
- Tülbentçi, Feridun Fazıl, *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, İstanbul, 1963.

EMİN ÖZDEMİR, 1931 yılında Kemaliye'de doğdu. Pamukpınar Köy Enstitüsü'nden sonra Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü, bugünkü adıyla Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1953). Bitirdiği bölüme asistan ve öğretim görevlisi oldu (1957). Milli Eğitim Bakanlığı'nca açılan bir sınavı kazanarak Amerika'ya gönderildi (1960). Amerika'da Colombia ve İndiana Üniversitele-
rinde "değişik düzeylere göre metin hazırlama ve anlatım teknik-
leri" konusunda eğitim gördü (1960-1963). Hacettepe Üniversitesi
Temel Bilimler Fakültesi Temel Türkçe Bölümü'nde öğretim
görevlisi ve bölüm başkanı olarak çalıştı (1968-1972). Ankara
Üniversitesi Basın ve Yayın Yüksekokulu, bugünkü adıyla İletişim
Fakültesi öğretim görevliliğine geçti (1974). Bu görevinden
emekliye ayrıldı (1996). Emekliye ayrıldıktan sonra TÜBİTAK Bilim
ve Teknik Dergisi'nde yayın danışmanı olarak görev aldı (1997). Bu
görevlerini sürdürürken Türk Dil Kurumu'nun çalışmalarına etkin bir
biçimde katıldı. TDK'nin Terim Kolu Başkanlığını yaptı (1966-1980).
Türkçe'nin özleştirilmesi ve geliştirilmesi savaşımını sürdürdü. Bu
bağlamda edebiyat yapıtının dille ilişkisi, işlevi, toplumsal yapıyla
bağları gibi sorunları ele aldı: **Dil ve Yazar** (1972), **Öz Türkçe
Üzerine** (1973), **Türk ve Dünya Edebiyatı** (1980), **Yazı ve
Yazınsal Türler** (1981) adlı yapıtlarında işledi. Bunun yanı sıra
**Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı, Anlatım Sanatı, Okuma Sanatı,
Eleştirel Okuma, Metin İnceleme Yöntemleri...** gibi yapıtlarıyla
da dil ve edebiyat bilgilerinin bir beceri olarak uygulanması yollarını
gösterdi. Dil devrimiyle ilgili araştırmalarını **Dil Devrimimiz** (1969),
Erdemin Başı Dil (1970), **Terim Hazırlama Kılavuzu** (1973) adlı
yapıtlarıyla sürdürdü. Türkçenin söz varlığına yönelik çalışmalarını
da **Öz Türkçe Kılavuz Sözlük, Türkçe Deyimler Sözlüğü,
Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü** (Genişletilmiş 7. basım, 2001),
Açıklamalı-Örnekli Deyimler Sözlüğü (Genişletilmiş 8. basım,
2000), **Sözcükler Arasında** adlı yapıtlarıyla ortaya koydu.

Ermin Özdemir

/ ATA SÖZLERİ SÖZLÜĞÜ

Atasözlerimiz, yüzyılların ötesinden süzülüp gelen ulusal dil değerleridir. Atalarımızın, yaşamın akışı içinde karşılaştıkları değişik durumlar ve olaylarla ilgili gözlemlerinden, deneyimlerinden doğmuştur. Bu niteliğinden ötürü, atasözlerinin doğruluğuna, gerçekleri yansıttığına inanırız. Bir olay, bir durum için görüş belirtir, düşünce öne sürerken, onların tanıklığına başvururuz. İnanırcılık güçlerinden, insanlar üzerindeki etkisinden sözlü ve yazılı anlatımda yararlanmak ister, böyle bir gereksinim duyarız.

Açıklamalı ATASÖZLERİ SÖZLÜĞÜ, EMİN ÖZDEMİR tarafından bu gereksinimi

karşılama amacıyla hazırlanmış,
7. basımı genişletilerek sunulmuştur.

Sözlükte, yazı ve konuşma dilimizde yaygın olarak kullanılan atasözleri seçilmiş, abecesel düzen içinde biraraya getirilmiştir. Her sözün içerdiği anlam, yalın ve özlü biçimde açıklanmıştır. Bu yönden sözlükteki atasözlerini ve açıklamalarını okurken, halkımızın yüzyıllar boyunca geliştirdiği ortak inanç, kanı ve değer yargılarını tanıyacak, bu yolla kendi düşün ve deneyim evreninizi zenginleştireceksiniz.

ISBN 975 - 494 - 965 - 4
2001 . 06 . Y . 0105 . 2009

KDV dahil

